

Aningaasarsiornermut Siunnersuisooqatigiit nalunaarutaat

Økonomisk Råds rapport

2010

Finanspolitiske udfordringer frem mod 2040
Undersøgelser på uddannelsesområdet

siunnersuisooqatigiit nalunaarutaat
Økonomisk Råds rapport
2010
Finanspolitiske udfordringer frem mod 2040
Undersøgelser på uddannelsesområdet

Kalaallit Nunaanni aningaasarsiornerup ingerlanerata
inissisimanera
Konjunktursituationen i Grønland
Ukioq 2040-p tungaanut aningaasanut politikkikkut
unammilligassat
Finanspolitiske udfordringer frem mod 2040
Ilinniartitaanermi misissuinerit
Undersøgelser på uddannelsesområdet

Aningaasarsiornermut Siunnersuisooqatigiit 2009-mi Naalackersuisunit pilersinneqarput.

Aningaasarsiornermut Siunnersuisooqatigiit inunnik arfiniliusunik siulittaasoqarfimmit aqunneqarput. Siulittaasoqarfimmi ilaasortaapput siulittaasoq, siulittaasup tullia ataaseq, ilaasortallu allat sisamat, tamarmik Naalackersuisunut toqqarneqarsimasut.

Siulittaasoqarfup saniatigut Aningaasarsiornermut Siunnersuisooqatigiinnut ilaasortaapput kattuffiit soqutigisaqatigiissut, Naalackersuisut allaffeqarfianit kiisalu ilisimatusarfinneersut. Ilaasortat kattuffinnut ilisimatusarfinnullu sinniisaasut kattuffinnit pineqartunit toqqarneqartarput. Ilaasortat sinneri Naalackersuisunit toqqarneqartarput.

Siunnersuisooqatigiit ilaasortaata nalunaarusiap imarisai pillugit oqaaseqarsinnaapput, nalunaarusialli inaarutaasumik imarisassai siulittaasoqarfup kisimi akisussaaffigai.

Siunnersuisooqatigiit allattoqarfiaat ilaatigut Aningaasarsiornermut Naalackersuisooqarfimmit isumagineqarpoq ilaatigullu Nationalbankenimit.

Aningaasarsiornermut Siunnersuisooqatigiit suliassaraat aningaasarsiornerup inissisimanerata ingerlanera ingerlaavartumik kiisalu aningaasarsiornermi politikkip ingerlanneqartup atorsinnaassusiata nalilersortarnissaa.

Siulittaasoqarfimmiittut makkuupput:

Siulittaasoq: Professor Søren Bo Nielsen

Søren Bo Nielsen (SBN) nunap aningaasarsiornerani ilisimatuujuvoq. SBN siuarsaaneranut ataatsimiititaliami siulittaasuusimavoq, kiisalu kalaallit-danskit Namminersorlutik Oqartussat ataatsimiititaliarsuani aningaasarsiorneq pillugu suleqatigiissitani inuussutissarsiornermillu ineriartornermut suleqatigiissitani ilisimasalittut ilaasortaalluni. Tamakku saniatigut SBN Danmarkimi Aningaasarsiornermut Siunnersuisooqatigiinni siulittaasoqarfianut ilaasortaasimavoq.

Siulittaasup tullia: Direktør Ulla Lyngø

Ulla Lyngø (UL) utoqqalinersiaqalernissamut aningaasaateqarfimmi SISA-mi pisortaavoq. UL Ilisimatusarfimmit cand.scient.adm-itut ilinniarsimasuuvoq. UL suliffitsigut Namminersornerulutik Oqartussanit aamma Nuup Kommuneani misillitagaqarpoq.

Siulittaasoqarfimmi ilaasortat allat:

- Danmarks Nationalbank-imi vicedirektør, Anders Møller Christensen cand.polit.-itut ilinniarsimasuuvoq, Kalaallit Nunaata aningaasarsiornera pillugu Siunnersuisooqatigiinnut ilaasortaavoq 1998-imit 2009-mut.
- Økonomi- og Erhvervsministeriet-imi allaffimmi pisortaq, Søren Bjerregaard cand.polit.-itut ilinniarsimasuuvoq, ukiunilu arlalinni Kalaallit Nunaata aningaasarsiornera pillugu Siunnersuisooqatigiinnut ilaasortaasimalluni.
- Ilisimatusarfimmi ilinniartitsisoq, Palle Høy, Ilisimatusarfimmit cand.scient.adm-itut ilinniarsimasuuvoq.
- Vestnordenfonden-imut pisortaq, Sverri Hansen, nunap aningaasarsiornerani immikkut ilisimasalittut ilinniarsimasuuvoq Nuummilu najugaqarluni. Sverri Hansen, Kalaallit Nunaanni inuussutissarsiornerup ineriartornerani ataatsimeeqatigiinni ilaasortaasimavoq, statsministerip aamma naalackersuisunut siulittaasup 2003-mi pilersitaani.

Økonomisk Råd blev nedsat af Naalakkersuisut i 2009.

Økonomisk Råd ledes af et formandskab på 6 personer. Formandskabet består af en formand, 1 viceformand og 4 øvrige medlemmer, som alle udpeges af Naalakkersuisut.

Ud over formandskabet består Økonomiske Råd af medlemmer for interesseorganisationer, fra Naalakkersuisuts administration og fra forskningsinstitutioner. Medlemmer, der repræsenterer organisationer og forskningsinstitutioner udpeges af de pågældende organisationer. De øvrige medlemmer udpeges af Naalakkersuisut.

Rådets medlemmer kan komme med kommentarer til rapportens indhold, men det er alene formandskabet, som har ansvaret for det endelige indhold.

Sekretariatsfunktionen for rådet varetages dels af Departementet for Finanser og dels af Nationalbanken.

Det Økonomiske Råds opgaver består i at foretage løbende vurderinger af konjunkturuudviklingen og af holdbarheden i den førte finanspolitik.

Formandskabet består af:

Formand: Professor Søren Bo Nielsen

Søren Bo Nielsen (SBN) er professor i nationaløkonomi. SBN var formand i benchmarkingudvalget og var sagkyndigt medlem af arbejdsgruppen om økonomi og erhvervsudvikling under den Grønlandsk-danske Selvstyrekommission. Derudover har SBN været medlem af formandskabet i Det økonomiske Råd i Danmark.

Vice-formand: Direktør Ulla Lyng

Ulla Lyng (UL) er direktør i pensionskassen SISA. UL er uddannet cand.scient.adm. fra Ilisimatusarfik. UL har erhvervs erfaring fra både Grønlands Hjemmestyre og Nuuk Kommune.

Øvrige medlemmer af formandskabet:

- Vicedirektør i Danmarks Nationalbank, Anders Møller Christensen er uddannet cand.polit. og var medlem af Det rådgivende udvalg vedrørende Grønlands økonomi fra 1988 til 2009.
- Kontorchef i Økonomi- og Erhvervsministeriet, Søren Bjerregaard er uddannet cand.polit. og var i nogle år medlem af Det rådgivende udvalg vedrørende Grønlands økonomi.
- Lektor på Ilisimatusarfik, Palle Høy er uddannet cand.scient.adm. fra Ilisimatusarfik.
- Direktør for Vestnordenfonden, Sverri Hansen, er uddannet nationaløkonom og er bosiddende i Nuuk. Sverri Hansen har været medlem af det fællesudvalg for erhvervsudvikling i Grønland som statsministeren og landsstyreformanden nedsatte i 2003.

Aningaasarsiornermi Siunnersuisooqatigiinni ilaasortat:

Henrik Leth, Sulisitsisut Peqatigiiffianni pisortaq.

Jess G. Berthelsen, SIK-mut siulittaasoq.

Sivso Dorph, IMAK-imi siulittaasoq ukunannga toqqagaasoq;

IMAK, AK aamma PIP.

Svend-Erik Danielsen, aningaaserivimmi pisortaasimasoq, Grønlandsbankenimit aamma Bank Nordik-imit toqqarneqarsimasoq.

Tine Pars, Ilisimatusarfimmi pisortaq.

Per Lyster Pedersen, Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfimmi naatsorsueqqissaarnermut pisortaq.

Jens K. Lyberth, Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu

Naalakkersuisoqarfimmi pisortaq.

Christel Lund Jæger-Hansen, Inuusutissarsiornermut Aatsitassarsiornermullu

Naalakkersuisoqarfimmi pisortaq.

Jan H. Lyngge-Pedersen, naalakkersuisoqarfimmi pisortaq, Aningaasarsiornermut Naalakkersuisoqarfik.

Malinnaatitaasut

Aviâja Mørch Amondson

Josef Kajangmat

Karl Davidsen

Klaus Møller

Kunuk Holm

Najaaraq Kreutzmann

Niels Thomsen

Samo J. Nielsen

Søren Westergaard Børgesen

Thomas Mogensen

Aaqqissuussineq naammassineqarpoq ulloq 22. oktober 2010

Imai

- 6 Kapitali 1: Aallarniut aamma eqikkaaneq
- 30 Kapitali 2: Kalaallit Nunaanni aningaasarsiornerup ingerlanerata inissisimanagera
- 64 Kapitali 3: Ukioq 2040-p tungaanut aningaasanut politikikkut unammilligassat
- 94 Kapitali 4: Ilinniartitaanermi misissuinerit
- 140 Ilanngussat: Siunnersuisooqatigiinnut ilaasortat Siulittaasoqarfiup nalunaarutaanut oqaaseqaataat

Medlemmer af Økonomisk Råd:

Henrik Leth, direktør i Grønlands Arbejdsgiverforening

Jess G. Berthelsen, formand for SIK

Sivso Dorph, formand i IMAK og udpeget af IMAK, AK og PIP

Svend-Erik Danielsen, fhv. bankdirektør og udpeget af Grønlandsbanken og BankNordik

Tine Pars, Rektor ved Ilisimatusarfik

Per Lyster Pedersen, statistikchef i Grønlands Statistik

Jens K. Lyberth, departementschef i Departementet for Fiskeri, Fangst og Landbrug

Christel Lund Jæger-Hansen, departementschef i Departementet for Erhverv og Råstoffer.

Jan H. Lyng-Pedersen, departementschef, Departementet for Finanser

Følgegruppe

Aviâja Mørch Amondsen

Josef Kajangmat

Karl Davidsen

Klaus Møller

Kunuk Holm

Najaaraq Kreutzmann

Niels Thomsen

Samo J. Nielsen

Søren Westergaard Børgesen

Thomas Mogensen

Redaktionen er afsluttet d. 22. oktober 2010

Indhold

- 7 Kapitel 1: Indledning og sammenfatning
- 31 Kapitel 2: Konjunktursituationen i Grønland
- 65 Kapitel 3: Finanspolitiske udfordringer frem mod 2040
- 95 Kapitel 4: Undersøgelser på uddannelsesområdet
- 141 Bilag: Rådsmedlemmers bemærkninger til Fomandskabets rapport

Kapitali 1. Aallarniut aamma eqikkaaneq.

1.1. Aallarniut.

Namminersorlutik oqartussanngornerup uiggiutigisaanik Naalackersuisut august 2009-mi aalajangerput Kalaallit Nunaannut Aningaasarsiornermi Siunnersuisooqatigiinnik pilersitsiniarlutik. Nalunaarusiaq maanna saqqummiunneqartoq Aningaasarsiornermi Siunnersuisooqatigiit Naalackersuisunut innuttaasunullu nalunaarusiaraat siulleq.

Siunnersuisooqatigiinni ilaasortaapput siulittaasoqarfik 6-inik ilaasortalik, tamarmik Naalackersuisunit toqqarneqartut siulittaasoralugu professor Søren Bo Nielsen. Siulittaasoqarfiup saniatigut Aningaasarsiornermi Siunnersuisooqatigiinnut ilaasortaapput kattuffiit soqutigisaqatigiissut, Naalackersuisut allattoqarfianeersut kiisalu ilisimatusarfinneersut. Siulittaasoqarfik ukiumoortumik nalunaarusiortarpoq tamanut saqqummiunneqartartumik. Siunnersuisooqatigiit ilaasortai nalunaarusiap imarisai pillugit oqaaseqaateqarsinnaapput, nalunaarusiamili qanoq allassimasoqassanersoq Siulittaasoqarfiup kisimi akisussaaffigaa.

Aningaasarsiornermi Siunnersuisooqatigiit suliassaraat aningaasarsiornerup ingerlanerata inissisimanerata allanngoriartornera aningaasarsiornermilu politikkip atorsinnaassusia pillugu naliliisarnissaq, taamattaarlu atugarissaarnermi tunniuttakkat aningaasalersornerat siunnersuisooqatigiit nalilertassallugu. Siunnersuisooqatigiitaaq Naalackersuisunit peqquneqarnermikkut aningaasarsiornermi apeqqutit pingaaruteqartut allat pillugit siunnersuisinnaapput.

Nalunaarusiami siullermi matumani Siulittaasoqarfik atugarissaarnermi aningaasalersuutigisartakkat pillugit apeqqutit nalilersorniarnagit isummersimavoq. Tamatumunga peqqutaavoq Naalackersuisut Akileraartarnermut Atugarissaarnermullu ataatsimii-titaliamik pilersitsisimammata, inuiaqatigiit atugarissaarnerisa ataatsimut isigalugit qaf-fassarnissaanut suliniutissanik siunnersuuteqartassalluni suliakkerneqarsimasoq, pingaartumik ilaqutariit aningaasaqarnikkut inissisimanerlunnerit akornanni. Ataatsimii-titaliap isumaliuutissiissutini 2011-p aallartinnerani tunniutissavaa. Ataatsimii-titaliap isumaliuutissiissutaa siulittaasoqarfiup soqutiginnilluni utaqqimaarpaa, ukiunilu tulliut-tuni ataatsimii-titaliap nalunaarusiatigut atugarissaarnermi tunniuttakkat aningaasalersornerat pillugu inassutigisartagaat malittarniarlugit siunniuppaa.

Aallarniutaasumik kapitalip matuma saniatigut siulittaasoqarfimmit nalunaarusiaq kapitali 2-mik imaqarpoq, aningaasarsiornerup ingerlanerata inissisimanerata allanngoriartornera pillugu aningaasarsiornermilu politikki ingerlanneqartoq pillugu imaqarluni, kapitali 3-mi aningaasarsiornermi politikikkut 2040-p tungaanut unammilligassat, kiisalu kapitali 4-mi ilinniartitaanerup misissornerqarnera pillugu imaqartoq. Kapitali 4-p affaani siullermi meeqqat atuarfianni ineriartorneq taassumalu isumalluutininik atui-nera pillugit nassuiaatigineqassapput, affaatalu aappaani ilinniartitaanerup kingornalu akissarsiaqarnerup akornanni ataqatigiinnerit sammineqassallutik, meeqqat atuarfianni

Kapitel 1. Indledning og sammenfatning.

1.1. Indledning.

Naalakkersuisut besluttede i august 2009 i forlængelse af indførelsen af selvstyre at nedsætte et Økonomisk Råd for Grønland. Den nu foreliggende rapport er Økonomisk Råds første rapportering til Naalakkersuisut og offentligheden.

Rådet består af et formandskab på 6 personer, der alle er udpeget af Naalakkersuisut og med professor Søren Bo Nielsen som formand. Formandskabet udarbejder en årlig rapport, som offentliggøres. Ud over Formandskabet består Økonomiske Råd af medlemmer fra interesseorganisationer, Naalakkersuisuts administration og fra forskningssinstitutioner. Rådets medlemmer kan komme med kommentarer til Formandskabets rapport, men det er alene Formandskabet, som har ansvar for, hvad der står i rapporten.

Økonomisk Råd har til opgave at vurdere konjunkturudviklingen og holdbarheden af den økonomiske politik, lige som rådet skal vurdere finansieringen af velfærdsydelse. Udvalget kan desuden efter anmodning fra Naalakkersuisut rådgive om væsentlige økonomiske spørgsmål i øvrigt.

I denne første rapport har Formandskabet valgt ikke at vurdere spørgsmålet om finansiering af velfærdsydelse. Det skyldes, at Naalakkersuisut har nedsat Skatte- og Velfærdskommissionen, som har til opgave at komme med forslag til initiativer til en generel højnelse af borgernes velfærd, særligt blandt de økonomisk dårligst stillede familier. Kommissionen skal aflevere sin betænkning i begyndelsen af 2011. Formandskabet afventer med interesse betænkningen fra kommissionen og har til hensigt i kommende års rapporter at følge op på kommissionens generelle anbefalinger om finansiering af velfærdsydelse.

Ud over dette indledende kapitel indeholder rapporten fra Formandskabet et kapitel 2 om konjunkturudviklingen og den førte finanspolitik, et kapitel 3 om de finanspolitiske udfordringer frem mod 2040 og endelig et kapitel 4 om undersøgelser på uddannelsesområdet. I den første del af kapitel 4 belyses udviklingen i folkeskolen og dens resourceforbrug, og i den anden del undersøges sammenhænge mellem uddannelse og den efterfølgende indkomst med særlig fokus på de forskelle, der kan følge af, at folkeskoleårene er foregået i enten en by eller i en bygd. Sidstnævnte undersøgelse blev påbegyndt af Det Rådgivende Udvalg vedr. Grønlands Økonomi i 2008/2009, men blev ikke publiceret af dette udvalg fordi der var usikkerheder om dele af datagrundlaget.

atuarnerit illoqarfimmi imaluunniit nunaqarfimmi pisimanersut malitsigisaanik assi-giinngissutsit immikkut qitiutillugit. Kalaallit Nunaata 2008/2009-mi aningaasarsior-nera pillugu Siunnersuisooqatigiit misissuinerimik kingullermik taaneqartumi aallartit-sisimapput, siunnersuisooqatigiinnilli taakkunannga saqqummiunneqarsimanani, paa-sissutissatigut tunngavissat ilaat nalorninarloqarneri peqquutigalugit. Nalorninaatit ta-makku maanna iluarsineqarput, Aningaasarsiornermilu Siunnersuisooqatigiit suliaa si-unnersuisooqatigiit aallarereersimasaat nangeqqillugu.

Tunngavissatut najoqqutassat ilaat nalunaarusiornermut matumunnga tunngaviusut annertungaatsiarput teknikkimullu tunngalluinnarlutik. Taamaammatt siulittaasoqarfiup ilassutit marluk teknikkimut tunngasortaanik itisiliilluni immikkut naqiterlugit tamanut saqqummiunniarlugit isummersimavoq, taamaallaat qarasaasiakkut elektroniskimik uani saqqummiunneqarluni; www.nanoq.gl. Tassani pineqarput kapitalimut ilassutissaq teknikkimut tunngasoq, ukioq 2040-p tungaanut aningaasarsiornermik unammilligassat pillugit imaqartoq kiisalu ilinniartitaanerup, akissarsiaqarnerup peroriartornerullu akornanni attuumassuteqarneq sukumiinerusumik eqqartorlugit. Taamaallilluni najoq-qutat ilaat Aningaasarsiornermi Siunnersuisooqatigiit nalunaarusiornerminnut tunnga-vigisaat pillugit innuttaasut misissuilluarnissaannik periarfissillugit.

1.2. Aningaasarsiornerup ingerlanerata inissisimanera

Aningaasarsiornerup ingerlanerata inissisimanera 2008-mi pitsaavoq, siuariartornerlu 2,5 pct-ip missaanni inissisimassasoq missingerneqarpoq. Kisitsisit pissarsiarineqarsin-naasut paasinartippaat aningaasarsiornermi siuariartorneq ukiuni kingulliunerusuni ar-riillisimasoq. Siuariartornermi missingiinerit tabel 1.1-imi eqikkaarneqarput.

Tabel 1.1. Kalaallit Nunaata aningaasarsiornerani aningaasarsiornermi kisitsisit najoqqutassat pingarnerit

	2007	2008	2009	2010	2011
Siuariavinnerq BNP-mi, pct.	1,5	2,5*	-2,0*	0,0*	1,0*
Qiteqqunnerani illoqarfinni suliffissaaleqisut, amerlssusiil	1.497	1.133	1.210	1.350*	1.400*
Aningaasat pisissutissatut					
nalikilliarnerat, pct.	2,8	6,8	1,7	1,9*	2,0*
DAU-mi uninngasut, mio.kr.	-267	-318	-950	-227	-212

Malugisassat; Kisitsisit ullorissamik nalunaqutsikkat siulittaasoqarfiup missingigara. Aningaasat naleerukkiartornerat ukiut marluk akornanni atuisartunut uuttuutip agguaqatigiissinnerani qaffakkiartornerut naatsorsorneqarput. Agguaqatigiissisinerit assersuutigalugu 2009-mut ima tagginnerqarput: 0,25*januar 09+0,5*juli 09 + 0,25*januar 10.2010 eqqarsaatigalugu 2011-mut AIS-mmi akitsuutit qaffannissaannut siunnersuutit sunniutissaat naatsorsorneqarput. DAU-mi uninngasuutit Namminersorlutik Oqartussat missingigaraat. Kisitsisit sinneri Naatsorsueqqissaartarfimmeerput.

Avataanit eqqussuunneqartut katinnerini naleqaqquseq, uuliamit tunisassiat ilanngun-nagit, 2009-mi 6 pct-inik apparsimapput, 2008-mi 17 pct-inik siuarsimasinnarlutik.

Disse usikkerheder er nu blevet afklaret, og Økonomisk Råd har videreført det arbejde, som det rådgivende udvalg igangsatte.

En del af det baggrundsmateriale, som ligger til grund for denne rapport er både omfangsrigt og teknisk i sin karakter. Derfor har Formandskabet valgt at offentliggøre 2 tekniske og uddybende bilag som særpublikationer, der kun udgives i elektronisk form på www.nanoq.gl/or. Det drejer sig om et teknisk bilag til kapitlet om finanspolitiske udfordringer frem mod 2040 og en mere detaljeret gennemgang af sammenhænge mellem uddannelse, indkomst og opvækst. Herved får offentligheden mulighed for at fordybe sig i en del af det materiale, der ligger til grund for Økonomisk Råds rapporter-inger.

1.2. Konjunktursituationen

Konjunkturerne i 2008 var gunstige, og væksten skønnes at have været omkring 2,5 pct. Den foreliggende statistik tyder på, at den økonomiske vækst er gået ned i tempo i de seneste år. Vækstskønnene er sammenfattet i tabel 1.1.

Tabel 1.1. Centrale økonomiske nøgletal for grønlandsk økonomi

	2007	2008	2009	2010	2011
Realvækst i BNP, pct.*	1,5	2,5*	-2,0*	0,0*	1,0*
Medio ledige i byerne, antal	1.497	1.133	1.210	1.350*	1.400*
Inflationen, pct.	2,8	6,8	1,7	1,9*	2,0*
DAU-saldoen, mio.kr.	-267	-318	-950	-227	-212

Anm.: De med stjerne markerede tal er Formandskabets skøn. Inflationen er opgjort som stigningen i gennemsnittet af forbrugerprisindekset mellem to år. Gennemsnittet for f.eks. 2009 fastlægges som 0,25*januar 09+0,5*juli 09 + 0,25*januar 10. For 2011 er indregnet effekten af de foreslåede afgiftshøjelser i FFF2011.

DAU-saldoen er Selvstyrets skøn. Øvrige tal er fra Grønlands Statistik, statistikbanken.

Værdien af den samlede import excl. olieprodukter faldt i 2009 med 6 pct. efter en vækst i 2008 på 17 pct. Udviklingen i importen tyder på, at investeringer og forbrug af varer faldt en del i 2009 efter en stærk stigning i 2008. I 1. halvår 2010 var importen ekskl. brændsel 16 pct. højere end i samme periode af 2009.

Værdien af vareeksporten faldt med 22 pct. i 2009 efter en stigning på 6 pct. i 2008. Den faldende eksport af olivin og guldmalme siden 2007 påvirker dog vækstraterne kraftigt. Værdien af eksporten af fisk og skaldyr faldt dog også med ca. 20 pct. i 2009 efter en fremgang på 10 pct. i 2008. I 1. halvår 2010 var eksporten af fisk og skaldyr 13 pct. højere end i 1. halvår 2009. Til gengæld var der næsten ingen eksport af olivin og guldmalm, så den samlede eksport var 5 pct. lavere end året før.

Eqqussuinerup allanngoriartornerata paasinarsitippaa nioqutissanik aningaasalersuineq atuinerlu 2009-mi appangaatsiarsimasut, 2008-mi qaffangaatsiarsimareerlutik. 2010-p affaani siullermi avataanit eqqussuinerit, ikummatissat ilanngunnagit, 2009-mi piffissamut tassunga naleqqiullugit 16 pct-inik qaffasinnerupput.

Nioqutissanik avammut tunisiaanerup nalingi 2009-mi 22 pct-nik apparsimapput, 2008-mi 6 pct-inik qaffassimasinnarlutik. 2007-imiilli olivin-imik aamma kuultimik aatsitassanik avammut aallarussinerup appariartornera siuariartornerup ingerlanerani annertuumik sunniuteqarpoq. Aammattaarli aalisakkanik qalerualinnillu avammut tunisinerup nalinga 2009-mi appangaatsiarpoq, 20 pct-it missaannik, 2008-mi 10 pct-inik siuarsimasinnarluni. Ukioq 2010-p ukiuata affaani siullermi aalisakkanik qalerualinnillu avammut tunisineq 2009-p ukiuata affaanut siullermut naleqqiullugu 13 pct-inik qaffasinneruvoq. Paarlattuanik olivin-imik aamma kuultimik aatsitassamik avammut aallarussisoqanngingajappoq, taamaalilluni avammut aallarussinerup/tunisinerup katinnera ukiup siulianut naleqqiullugu 5 pct-inik appasinnerulluni.

Inuinnaat atuinerisa ilaanni allanngoriartorneq eqqussuinermi akitsuutit allanngoriartornerat iluaqutigalugu nalilersorneqarsinnaavoq, akitsuutit allanngortineqarsimangippata. Eqqussuinermi akitsuutit arlallit kingullermik 2007-ip ukiaani qaffanneqarput, taamaalilluni ukiut 2008/2009-p nikinnerat aallanerfigalugu nioqutissanik pineqartunik taakkuninnga eqqussuinerit allanngoriartornerannik ilisarnaateqassaaq. Pingaartumik tamatuma takutippaa, biilinit akitsuutinit iluanaarutit annertuumik appariartuaaginnsimanerat, tamatumattaarlu kingunerulugu biilnik tunisineq 2009-mi appangaatsiarsimalluni, 2010-milu annertunerusumik.

Kalaallit Nunaata aningaasarsiornikkut inissisimanera nunarsuarmit avatangiisinut naleqqiullugu ukiuni kingulliunerusuni malunnartumik ajorseriarsimavoq. Ilanngaareerluni ileqqaakkanit ilanngaareerluni akiitsunut ukiuni kingulliunerusuni allanngorneqarsimavoq. 2005-imi kalaallit aningaaserivinni ilanngaareerluni ileqqaagaat 1 mia. kr. missaanniissimapput. Juni 2010-mi muminneqarsimavoq, ilanngaareerluni akiitsut 650 mio. kr. missaanniilersimallutik.

Tamakku saniatigut taarsigassarsisitsiniartarfinit taarsigassarsinerit annertusingaatsiarsimapput. Taarsigassarsisitsisarfinnit taarsigassarsianit akiitsorineqartut 2005-ip aallartinneranit juni 2010-mut 1,4 mia. kr.-t sinnilaarlugit qaffassimapput maanna 2,5 mia. kr.-nut, taarsigassarsisarnerilli ilaartorneri 2009-p ingerlanerani malunnartumik unit-siarsimapput. Taamaalilluni aningaaserivinnut taarsigassarsisitsiniartarfinnullu akiitsut 2005-imiilli ileqqaakkanut naleqqiullugit 3 mia. kr. sinnerlugit amerlisimallutik. Akiitsorineqartut aningaasaliissutit amerliartornerusut imminnullu akilersinnaanerisut peqquataappata tamanna immi ajornartorsiutaasariaqanngilaq. Taamalli allanngoriartorneq siunissami ukiorpassuarini ingerlaannarsinnaanngilaq, taassuma illuatungiliutisappagit, pingaartumik atuinerit annertusiartuinnarnerat, amigartoorutini matussusiarsarnerit imaluunniit tapiissutitigut aningaasaliissuteqartarnernut pitsaanngitsunik iluanaaruteqartitsisunut.

Udviklingen i dele af det private forbrug kan vurderes ved hjælp af udviklingen i indførselsafgifterne, hvis afgiftssatserne er uændrede. Senest blev en række indførselsafgifter hævet i efteråret 2007, så udviklingen siden årsskiftet 2008/09 er ikke påvirket af satsændringer, men vil afspejle udviklingen i selve indførslen af de pågældende varer. Provenuet af afgifterne har været vigende siden da. Det afspejler især, at provenuet af bilafgifterne har været stadigt stærkt faldende som følge af et stærkt fald i bilsalget i 2009 og yderligere i 2010.

Der er i de seneste år sket en mærkbar forværring af Grønlands finansielle position i forhold til omverdenen. Der er sket et omsving fra nettoindskud til nettogæld i løbet af de seneste år. I 2005 havde det grønlandske samfund et nettoindskud i pengeinstitutter på næsten 1 mia. kr. I juni 2010 var det vendt til en nettogæld på næsten 650 mio. kr.

Desuden er låntagningen i realkreditinstitutterne taget betydeligt til. De udestående realkreditlån er steget med mere end 1,4 mia. kr. til lidt over 2,5 mia. kr. fra begyndelsen af 2005 til juni 2010, men tilvæksten bøjede dog tydeligt af i løbet af 2009. Over for penge- og realkreditinstitutterne er gælden således steget mere end 3 mia. kr. mere end indlånene siden 2005. I den udstrækning gældsætningen afspejler øgede og rentable investeringer er det ikke nødvendigvis et problem. Udviklingen kan imidlertid ikke fortsætte mange år frem i tiden, hvis modstykket især er øget forbrug, underskuds-dækning og subsidierede investeringer med et dårligt afkast.

Arbejdsløsheden målt ved medioledigheden er steget lidt i løbet af 2009, og tendensen fortsatte i begyndelsen af 2010. Det gennemsnitlige antal medioledige faldt fra 1.684 til 1.134 personer fra 2005 til 2008, men steg til 1.210 i 2009. Det svarer til 4,3 pct. af den potentielle arbejdsstyrke. I 1. halvår 2010 var antallet af medioledige 210 højere end i 1. halvår 2009, men stigningen i ledigheden fra 2009 til 2010 ophørte stort set i maj og juni.

Fiskeriet er den vigtigste eksportorienterede aktivitet i Grønland, da den grønlandske eksport altovervejende består af fisk og skaldyr. Heraf er rejefiskeriet det økonomisk set vigtigste. Grønlandske fartøjer har i en årrække fanget mellem 120.000 og 130.000 tons rejer om året, men i 2009 faldt fangsterne med næsten 10 pct. til 118.000 tons, idet der skete en nedsættelse af nedsættelse af rejeqvoterne som følge af bekymring for bestandens størrelse.

Næstvigtigst er fiskeri af hellefisk. Fangsterne har i de seneste 3 år været i underkanten af 30.000 tons om året. Rundt regnet 90 pct. af hellefiskene fanges ved Vestgrønland. I de senere år har der igen været et vist fiskeri af torsk, men det er usikkert, om en mere permanent bestand vil udvikle sig. Den biologiske rådgivning er at undgå direkte fiskeri på bestanden i 2010 og 2011.

Piffissap qiteqqunnerani suliffissaaleqineq uuttoraanni suliffissaaleqisut 2009-p ingerlanerani amerlilaarsimapput, taamallu ingerlaneq 2010-p aallartinnerani nangeq-qilluni. Piffissap qiteqqunnerani suliffissaaleqisut amerlassusiisa agguaqatigiissinnerat 2005-imit 2008-mut 1.684-init 1.134-inut ikilismapput, 2009-mili 1.210-inut amerlisi-mallutik. Tamatuma assigaa sulisinnaassuseqartut 4,3 pct-ii. 2010-p ukiuata affaani siullermi piffissap qiteqqunnerani suliffissaaleqisut 2009-p ukiata affaanut naleqqiullugit 210-nik amerlanerupput, suliffissaaleqisulli 2009-mit 2010-mut qaffakkiartornerat qaammatinik maj aamma juuni-mi uningajavissimallutik.

Aalisarneq Kalaallit Nunaanni ingerlataavoq avammut tuniniaanerni sammisut pingaarnersaat, kalaallit avammut tunisaat annertunerpaamik aalisagaammata qalerualiul-lutillu. Taakkunannga raajarniarneq aningaasarsiornikkut isigalugu pingaarnersaavoq. Kalaallit aalisariutaat ukiuni arlalinni raajanik ukiumut 120.000 aamma 130.000 tonsit akornanni pisaqartarsimapput, 2009-mili pisarineqartut 10 pct missaannik ikilismapput 118.000 tonsinngorlutik, raajaqassutsip annertussusiata isumakuluutigineqarnerata malitsigisaanik raajartassat ikilisinneqarsimammata.

Qaleralinniarneq aalisarnermi pingaarnarit tulleraat. Pisisartakkat ukiuni kingul-lerni pingasuni ukiumut 30.000 tonsit ataatsilaarsimavaat. Akunnaattunngorlugu naat-sorsoraanni qalerallit pisarineqartartut 90 pct-ii Kitaani pisarineqartarput. Ukiuni ki-ngulliunerusuni saarullinnik aalisarneqaqqilaartoqartalerpoq, kisiannili aalisagaqatigiit aalaakkaanerusut amerliartornissaat qularnarpoq. Uumasunik ilisimasallit inassuteqar-tarnerannut 2010-mi aamma 2011-mi toqqaannartumik aalisarnissaq pinngitsoortin-niarnerat peqqutaavoq.

Aningaasat pisissutissatut naleerukkiartornerannut 2007-ip ukiaani nioqqutissanut eqqussuunneqartunut akitsuutit arlallit qaffatsinneqarsimanagerat sunniuteqaqataavoq, piffissallu tamassuma nalikanniani ineqarnermut akiliutit aamma qaffanneqarlutik. 2010-mi juulimi atuisunut akigitinneqartut ukiup siulianut naleqqiullugit 2,3 pct-inik qaffannerusimapput. Aningaasat naleerukkiartornerat tabel 1-imiitqoq 2,0 pct-iusus-satut missingerneqarpoq. Qaffannerup peqqutigaa akitsuutini allannguutissatut siun-nersuutigineqartut atuisartunut akigititanut sunniuteqarsimammata.

Kalaallit Nunaata aningaasarsiornera 2010-p ingerlanerani patajaassiarternermut ingerlanissaanut ilimanaateqaraluartoq, aningaasarsiorneq ukiuni takkuttussani suli innarliasuussaaq. Ajussanngippat siuariartornerup naammaginarnissaa naatsorsuutigi-neqarpoq, imalu annertutigissalluni suliffissaqanngitsut malunnaatilimmik ikiliortornis-saat naatsorsuutigineqarsinnaanani. Tamatuma kingunerissavaa Namminersorlutik Oqartussat aningaasarsiornera ukiuni takkuttussani suli tinnerneqarsimanissaa naatsor-suutigineqarsinnaalluni. Akiitsut amerliartuaarpallaarnissaat pitsaaliorniarlugu siunissa-milu siuariartornissamut periarfissat siuarsarniarlugit, pisortat aningaasartuuteqarfii as-sigiinngitsut akornanni sakkortuumik pingaarnersuilluni tulleriiarineqartariaqarpoq.

Inflationen har været stærkt påvirket af forhøjelse af en række indførselsafgifter i efteråret 2007 og nogenlunde samtidige huslejeforhøjelser. I juli 2010 var forbrugerpriserne 2,3 pct. højere end året før. Inflationen i 2011 skønnes i tabel 1 at blive 2,0 pct. Stigningen følger af, at de foreslåede afgiftsændringer i nogen grad vil påvirke forbrugerpriserne.

Selvom der er udsigt til, at grønlandsk økonomi i løbet af 2010 har bevæget sig ind i en stabiliseringsfase, vil økonomien fortsat være skrøbelig i de kommende år. Væksten ventes i bedste fald at blive beskeden og af en sådan størrelsesorden, at ledigheden ikke kan forventes at blive mærkbart reduceret. Det betyder, at der kan forventes et fortsat pres på Selvstyrets økonomi. For at forebygge en for stor gældsofbygning og for at fremme vækstmulighederne fremover, må der derfor prioriteres skarpt mellem de forskellige offentlige udgiftsområder.

Tabel 1.1. DAU-saldo, mio.kr.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1. Driftsudgifter	-2.404	-2.462	-2.604	-2.787	-2.973	-3.066	-3.096
2. Lovbundne udgifter	-740	-750	-788	-837	-850	-867	-886
3. Tilskud	-1.674	-1.532	-1.530	-1.591	-2.229	-1.571	-1.496
4. Anlægsudgifter	-492	-700	-1.003	-930	-808	-758	-973
5. Indtægter	5.585	5.484	5.659	5.825	5.910	6.035	6.238
6. Faktisk DAU-saldo: (1)+(2)+(3)+(4)+(5)	274	40	-267	-318	-950	-227	-212
7. Nettoudlån til Nukissiorfiit	29	25	239	224	132	223	281
8. Stigning i uforbrugte midler i Anlægs- og renoveringsfonden..	13	-19	146	97	60	-100	-100
9. DAU-saldo korrigeret for bevægelser i Anlægs- og renoveringsfonden samt udlån til Nukissiorfiit: (6)+(7)+(8)	316	46	118	3	-758	-104	-31

Kilde: Forslag til finanslov for 2011 og egne beregninger.

Der har været et markant omsving på DAU-saldoen i de seneste fem år. Forværringen af DAU-saldoen under de gunstige konjunkturår frem til vendepunktet i 2009 hænger sammen med en væsentligt højere vækst i driftsudgifterne end i indtægterne. Alene i årene 2007 og 2008 voksede driftsudgifterne og de lovbundne udgifter i størrelsesordenen 5-7 pct. om året. Indtægterne voksede med 3 pct. om året i samme periode. Det ekstraordinært store DAU underskud i 2009 skyldes især kapitalindskud og lån til Royal Greenland på i alt 500 mio. kr. Forværringen af DAU-saldoen i de senere år indikerer, at der har udviklet sig et strukturelt underskud på de offentlige finanser. Det er For-

Tabel 1.1. DAU-mi uninngasut, mio.kr.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1. Ingerlatsinermut aningaasartuutit	-2.404	-2.462	-2.604	-2.787	-2.973	-3.066	-3.096
2. Inatsisiliuussinikkut aningaasartuuti.	-740	-750	-788	-837	-850	-867	-886
3. Tapiissutit	-1.674	-1.532	-1.530	-1.591	-2.229	-1.571	-1.496
4. Sanaartornermut aningaasartuutit	-492	-700	-1.003	-930	-808	-758	-973
5. Isertitat	5.585	5.484	5.659	5.825	5.910	6.035	6.238
6. DAU-mi uninngasuut: (1)+(2)+(3)+(4)+(5)	274	40	-267	-318	-950	-227	-212
7. Nukissiorfinnut taarsigassarsiat	29	25	239	224	132	223	281
8. Sanaartornermut nutarterinernullu aningaasateqarfimmi aningaasat atorreqanngitsut qaffanneri	13	-19	146	97	60	-100	-100
9. Nikerarnernut naqqillugit Sanaartornermut Nutarterinernullu Aningaasaatteqarfimmi DAU-mi Uninngasut kiisalu Nukissiorfinnut taarsigassarsiat: (6)+(7)+(8)	316	46	118	3	-758	-104	-31

Paasisaqarfik: 2011-mut aningaasanut inatsisissatut siunnersuut namminerlu naatsorsuinerit.

Ukiuni kingullerni tallimani DAU-mi (ingerlatsinermi allaffissornermilu aningaasartuutit, nuts.) uninngasut annertuumik nikerarsimapput. Ukiuni aningaasarsiornikkut ingerlalluarnerup nalaani 2009-mi muminnerup tungaata nalaani ajorseriaatsinut attuumasuteqarpoq isertitanut naleqqiullugu ingerlatsinermi aningaasartuutit amerleriarneranni annertuumik amerleriaatit. Ukiut 2007 aamma 2008 eqqarsaatiginnarlugit ingerlatsinermi aningaasartuutit kiisalu inatsisiliuussinikkut aningaasartuutit ukiumut 5-7 pct-inik qaffassimapput. Ukioq 2009-mi DAU-mi immikkut ittumik amigartoorujussuarnermut peqqutaanerupput Royal Greenlandimut aningaasanik tapiissuteqarnek taarsigassarsisitsinerlu katillugit 500 mio. kr.-usut. Ukiuni kingullerni DAU-mi uninngasuu- ttit ajorseriarnerisa takutippaat, pisortat aningaasaataanni aaqquissuussamik amigartoor- tarnernut sangujartortoqartarsimasoq. Siulittaasoqarfiup nalilerpaa 2006-imit 2008-mut aningaasarsiornerup ingerlalluarnerata nalaani pisortat aaqquissuussamik uninngasuu- taanni annertuumik ajorseqqinneqarsimasoq, DAU-mi uninngasuni piviusuni naqqis- sukkanilu malunnartumik ajorseriarsimanermit takuneqarsinnaasumut naleqqiullugu annertunerusumik.

Naalackersuisut 2011-imut Aningaasanut Inatsisissatut siunnersuumminni meeppa- nik inuusuttuaqqanillu sammisaqarnerup, kultureqarnerup kiisalu peqqinnissaqarfiup iluanni suliniuteqarnek sakkortusiniarlugu siunniuppaat. Ilutigitiillugu missingersuutiti- gut arlalinnik pitsannngorsaanissaq siunniunneqarpoq, sipaarniuteqarnikkut kiisalu aki-

mandskabets vurdering, at der under højkonjunkturen fra 2006 til 2008 indtraf en endnu kraftigere forværring af den strukturelle offentlige saldo end den markante forværring, der kan konstateres i både den faktiske og den korrigerede DAU-saldo.

Naalakkersuisut har i forslaget til Finansloven for 2011 lagt op til en forstærket indsats på børn og unge området, kulturområdet og inden for sundhedsvæsenet. Samtidig lægges der op til en række budgetforbedringer i form af såvel besparelser og skatteforhøjelser. Det er Formandskabets vurdering, at finanslovsudspillet trækker i retning af en ansvarlig finanspolitik, men at man bliver nødt til at tage yderligere skridt i retning af at konsolidere de offentlige finanser. I det omfang de påtænkte besparelser og merindtægter ikke bliver gennemført, vil det være nødvendigt at finde kompenserende budgetforbedringer for at sikre en ansvarlig linje i finanspolitikken.

1.3. Finanspolitiske udfordringer

Grønland vil i de næste årtier få væsentligt flere ældre, mens antallet af erhvervsaktive vil begynde at falde. Levetiden for mænd og kvinder stiger, og det betyder også flere ældre. Konsekvensen af befolkningsudviklingen er et stigende pres på offentlige serviceydelse. Figur 1.2. viser udviklingen i de samlede offentlige udgifter frem til og med 2040, når der tages højde for de gradvise ændringer i befolkningssammensætningen og betydningen heraf på de offentlige serviceudgifter og indkomstoverførsler.

De næste ti år vil byde på uændrede til svagt faldende offentlige udgifter – opgjort i forhold til BNP – da antallet af børn og unge vil falde. I perioden fra nu og frem til omkring 2020 er der en forholdsvis gunstig udvikling i forsørgerbyrden. Ganske vist stiger antallet af personer over 65 år med deraf følgende merudgifter til pensioner, sundhedsydelse og pleje. Men samtidig vil der ske et fald i antallet af personer under 17 år med deraf følgende muligheder for at reducere udgifterne til daginstitutioner og folkeskoler m.v.

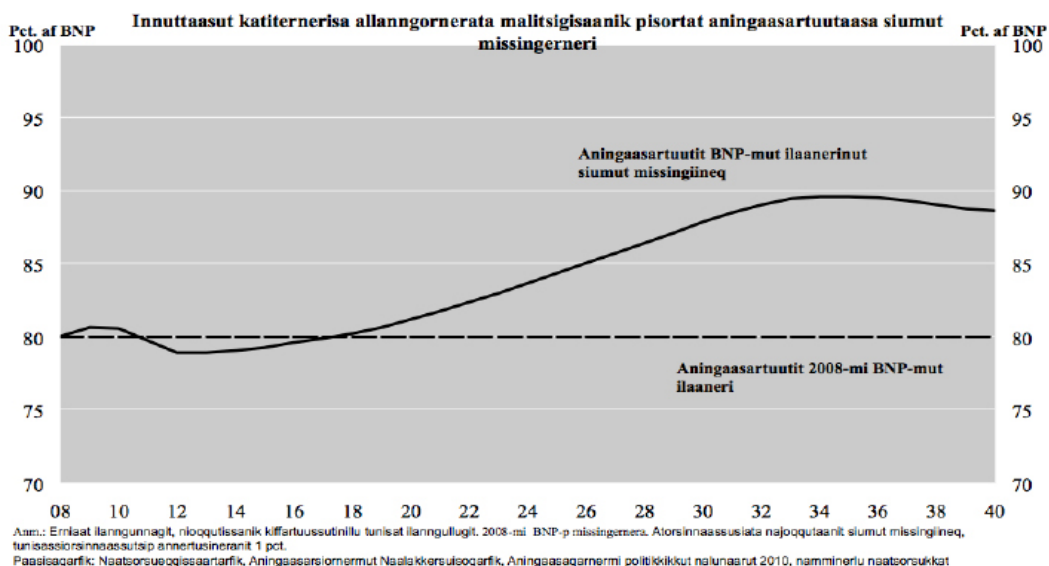
leraarutigut qaffaanikkut. Siulittaasoqarfiup nalilerpaa aningaasanut inatsisissami si-
 unniussat aningaasarsiornikkut politikkikkut akisussaassuseqarnermut sangujartuaarne-
 qartoq, taamaattorli pisortat aningaasaataasa pitsanngorsarnissaannut sangutitsiniarluni
 alloriarnerunissaq pisariaqartoq. Sipaarutissatut eqqarsaatigisat aningaasartuutigineru-
 sassatullu eqqarsaatigisat piviusunnngortinneqanngitsuussagaluarpata taarsiutaasumik
 missingersuutini pitsanngorsaanernik pisariaqartitsineqassaaq, aningaasaqarnikkut poli-
 tikkimi akisussaassuseqarnerup siunniunneqarnera qulakkeerniarlugu.

1.3. Aningaasarsiornermi politikkikkut unammilligassat

Ukiuni qulikkaani tulliuttuni Kalaallit Nunaat amerlangaatsiartunik utoqqaqalissaaq,
 sulisinnaassuseqartullu amerlassusii appariartulissallutik. Angutit arnallu inuusarnerat
 sivitsoriartorpoq, taamaallunilu utoqqaat aamma amerlanerulissallutik. Innuttaasut
 ineriartornerini allanngoriartornerisa kingunerissavaat pisortat sullissinikkut tunniutta-
 gaat aamma tatineqarnerulissallutik. Figur 1.2-mi pisortat 2040 tikillugu aningaasar-
 tuutaasa katinneranni allanngoriartornerit takutinneqarput, innuttaasut katiterneranni
 allanngoriartuuarnerit taakkulu pisortat sullissinermi aningaasartuutaannut ikiorsiissu-
 tillu pingaaruteqassusii eqqarsaatigigaanni.

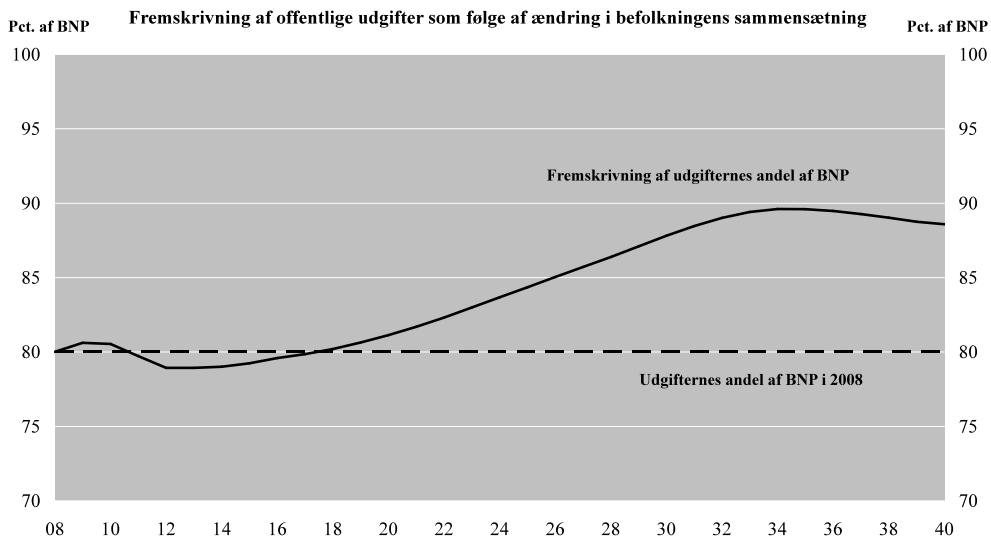
Ukiuni tulliuttuni qulini pisortat aningaasartuutaat allannguuteqanngitsumit appar-
 ialaarnermut sunnerneqassapput – BNP-mut naleqqiullugu naatsorsukkat – meeqqat
 inuusuttuaqqallu ikiliartortussaammata. Piffissami maannamiit 2020-p missaata tungaa-
 nut pilersuisussaanermi artukkiinerup ineriartornera pitsaasup tungaanut ingerlalaas-
 saaq. Inuit 65-it sinnerlugit ukiullit amerlassusii qaffattussaagaluarput, taassumalu ma-
 litsigisaanik utoqqalinersianut, peqqinnissaqarfimmi sullissinernut paaqqutarinninner-
 nullu aningaasartuuteqarnerunermik kinguneqassalluni. Ilutigitilluguli inuit 17-it inor-
 lugit ukiullit ikilissapput, tamatuma malitsigisaanik paaqqinnittarfinnut, meeqqat atuar-
 fiannut il.il. aningaasartuutit ikilisinneqarnissaannut periarfissaqarluni.

Figur 1.1: Pisortat aningaasartuutaasa katinneri, 2008-2040

Figur 1.1: Samlede offentlige udgifter, 2008-2040

Anm.: Ekskl. renter, tillagt salg af varer og tjenester. BNP skønnet i 2008. Fremskrivning fra holdbarhedsmodel med 1 pct. produktivitetsvækst. Kilde.: Grønlands Statistik, Departementet for finanser, Politisk-økonomisk beretning 2010, og egne beregninger

Beregningerne af de fremtidige offentlige udgifter forudsætter, at udgifterne til f.eks. daginstitutioner og folkeskoler bliver reduceret i samme takt, som børnetallene falder. Det fremgår af kapitel 4 i denne rapport, at der i 2009 og 2010 ikke er sket en sådan tilpasning af udgifterne i folkeskolen. Tværtimod er ressourceforbruget pr. elev steget markant. Hvis der ikke sker en mærkbar reduktion af ressourceforbruget i især folkeskolerne i de kommende år, vil fremskrivningen i figur 1.3 undervurdere det fremtidige udgiftspres.

Presset på den offentlige udgiftsside hænger sammen med større træk på såkaldte individuelle offentlige udgifter som udgifter, f.eks. til sundhed, uddannelse og ældrepleje og større individuelle overførsler som pensioner og lign. De individuelle transfereringer til husholdninger, især pensionerne vil stige med ca. 4 pct. af BNP frem mod 2040, og det individuelle offentlige forbrug, især sundhed og ældrepleje, vil stige med over 2 pct. af BNP. Samlet set viser fremskrivningerne, at de offentlige udgifter vil blive udsat for et betydeligt pres fra omkring 2020 og frem til 2035, hvor de offentlige udgifter vil stige i størrelsesordenen 9½ procentpoint af BNP.

Velfærdssamfundet bliver finansieret gennem indtægterne til landskassen. Lidt over halvdelen af disse indtægter er skatter og afgifter mv. fra økonomisk aktivitet i Grønland. Den anden halvdel af indtægterne består af overførsler fra Danmark og EU i form af bloktilskud, refusioner og tilskud.

Pisortat siunissami aningaasartuutissaannik naatsorsuinermi tunngaviussaaq, assersuutigalugu ulluunerani paaqqinnittarfinnut meeqqallu atuarfiannut aningaasartuutit meeqqat amerlassusiisa appariartornerat ilutigalugu ikilisikkiartuaartinneqarnissaat. Nalunaarusiami matumani kapitali 4-mi allassimavoq, meeqqat atuarfiannut 2009 aamma 2010-mi aningaasartuutit taama assingannik tulluussartinneqarsimangitsut. Akerlianik isumalluutini atuartumut ataatsimut atuineq annertuumik qaffassimavoq. Isumalluutini atuineq ukiuni tulluuttuni annertuumik appartinneqanngippat, pingaartumik meeqqat atuarfianni, figur 3-mi siumut missingiineq siunissami aningaasartuutini tatineqarnissaq appasissaaq.

Pisortat aningaasartuutaannik tatisineq ataasiakkaanik taaneqartartunut pisortat aningaasartuuteqarnerunerannut attuumassuteqartut, tassaasinnaallutik peqqinnissaqarfimmu, ilinniartitaanermut aamma utoqqarnik paaqqutarinninnermut imaluunniit ataasiakkaanut akiliutigineqartut, soorlu utoqqalinersianut assigisaannullu. Ataasiakkaanut inoqutiginnut akiliutit, utoqqalinersiaanerusunut, 2040 tikillugu BNP-mit 4 pct missaannik qaffassapput, pisortallu ataasiakkaanut atuinerat, tasaanerullutik peqqinnissaq aamma utoqqarnik paaqqutarinninneq, BNP-mit 2 pct sinnerlugu qaffassallutik. Ataatsimut isigalugu siumut missingiinerup takutippaa, pisortat aningaasartuutaat 2020-p missaaniit 2035 tikillugu annertungaatsiartumik tatineqartussaasut, pisortat aningaasartuutaat, BNP-mut naleqqiullugu naatsorsukkat, 9½ pct.point-inik qaffassallutik.

Inuiaqatigiit atugarissaartut landskarsimit isertitat aqutugalugit aningaasalersorneqartarput. Isertitat affaat sinnilaarlugit tassaapput akileraarutit aamma Kalaallit Nunaanni aningaasarsiornermik ingerlataqarnermit akitsuutit il.il.. Isertitat affaat tassaapput Danmarkimit aamma EU-mit akiliutigineqartutut isertitat, tassaallutik ataatsimoortumik aningaasaliissutit, utertinneqartut aamma tapiissutit.

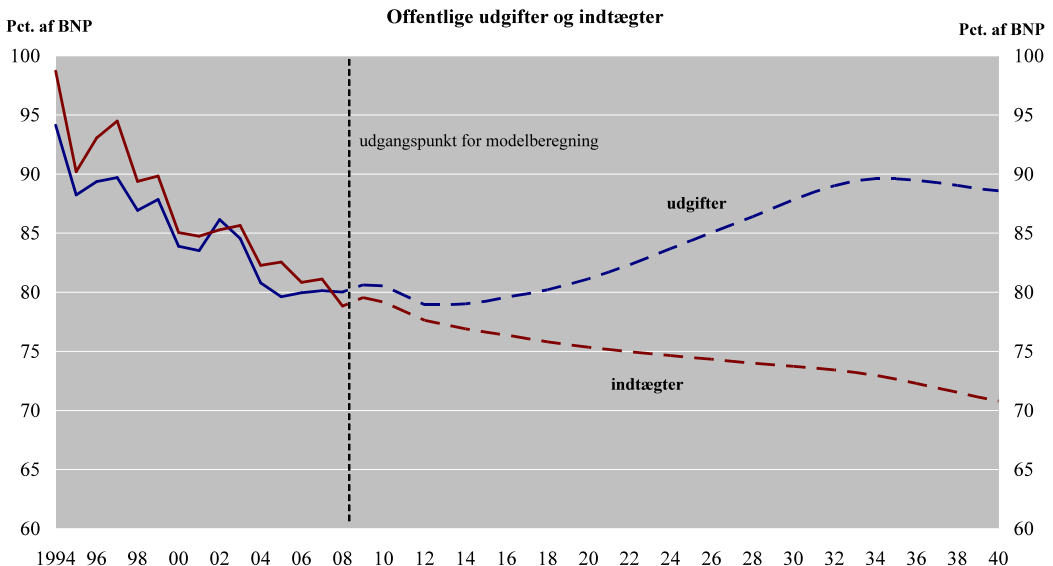
Ukiut amerlasuut ingerlaneranni pisortat isertitaat Kalaallit Nunaanni BNP-mit aamma BNI-mit atorsinnaasanit annikinnerusumik qaffakkiartorsimapput. Taamaalilluni pisortat isertitaat naleqartunik pilersitsinissap ilaani appariartortutut pivoq. Tamatumunnga attuumassuteqarneruvoq Danmarkimit ataatsimoortumik aningaasaliissutit BNP-mi siuariartornermut naleqqiullugu annikinnerusumik qaffassimmata. Akiliutaasut 1994-imi BNP-mit 38 pct-iusimasinnarlutik 2008-mi BNP-mit 28 pct-imut appariarsimapput. Taamaalilluni Kalaallit Nunaat naalagaaffimmit akiliutigineqartunit isumalluuteqarunnaarnerujartorpoq, taamaalillunilu imminut napatinnerusumik aningaasarsiorsinnaanerulerluni, aningaasarsiornikkut siuariartornerup malitsigisaanik.

Taama ingerlanerup siunissami ingerlaannarnissaa ilimanaateqarpoq. Pisortat isertitaannik aningaasartuutaannillu siumut missingiinerit takutippaat pisortat uninngasuu- taannik ajornerulersiartornissamut erseqqilluinnartumik sangujartorneqassasoq. Utoqqaat amerliartuinnartut sulisinnaassuseqartullu ikiliartuinnartut pisortat kiffartuussinermi aningaasartuutaannik tatisineqarnerujartuinnassaaq, Landskarsimulli iserti-

Igennem mange år er de offentlige indtægter steget mindre end grønlandsk BNP og disponibel BNI. De offentlige indtægter udgør dermed en faldende del af værdiskabelsen. Det skyldes især, at bloktilskuddet fra Danmark er steget mindre end væksten i BNP. Overførslerne er faldet fra at udgøre 38 pct. af BNP i 1994 til 28 pct. af BNP i 2008. Grønland er således blevet stadig mere uafhængig af statens overførsler og er dermed blevet mere økonomisk selv bærende som følge af den økonomiske vækst.

Der er udsigt til, at denne proces vil fortsætte fremover. De langsigtede fremskrivninger af de offentlige indtægter og udgifter viser en klar tendens til en gradvis forværring af den offentlige saldo. Flere ældre og færre erhvervsaktive vil øge presset på de offentlige serviceudgifter, mens indtægterne til Landskassen vil udgøre en faldende andel af BNP. Disse to forholdsvis sikre tendenser skaber en langsigtet finanspolitisk "klemme", som er illustreret i figur 1.2.

Figur 1.2. Den langsigtede finanspolitiske "klemme"

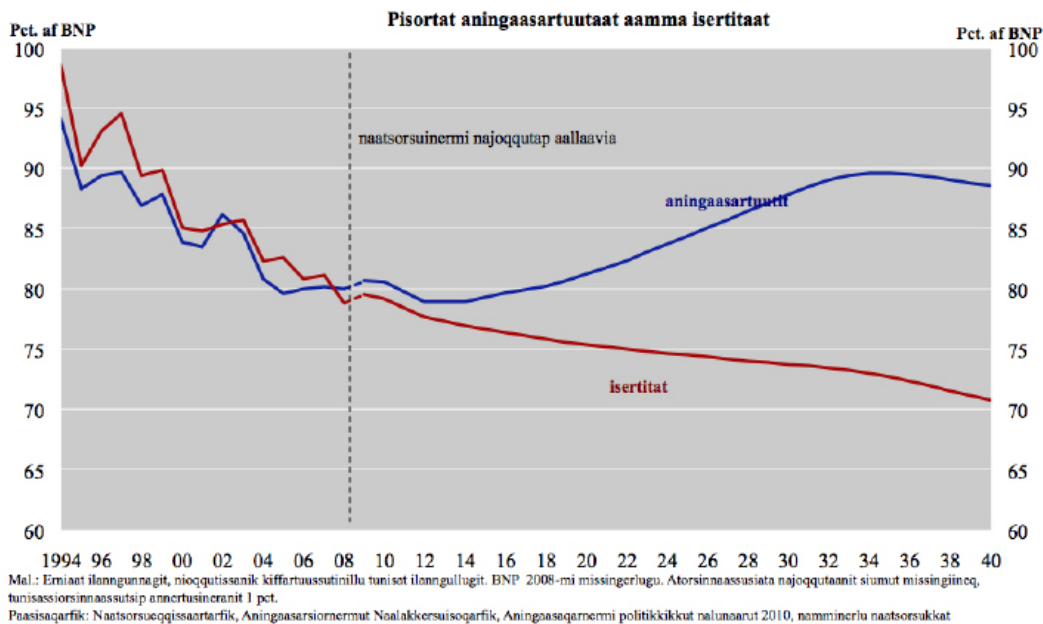

Anm.: Ekskl. renter, tillagt salg af varer og tjenester. BNP skønnet i 2008. Fremskrivning fra holdbarhedsmodel med 1 pct. produktivitetsvækst. Kilde.: Grønlands Statistik, Departementet for finanser, Politisk-økonomisk beretning 2010, og egne beregninger

Fremskrivningen af den offentlige saldo viser et forløb, som klart er uholdbart. Forskellen mellem udgifterne og indtægterne vil vokse dramatisk frem mod 2040. De forventede indtægter er ikke store nok til at finansiere de forventede udgifter. Denne fremskrivning i den offentlige saldo kan ikke blive til virkelighed. Underskud i denne størrelsesorden vil ikke kunne finansieres ved lånoptagelse. Der bliver således hurtigt behov for at foretage finanspolitiske tilpasninger i form af reduktion i udgifterne eller stigning i landskassens indtægtsgrundlag i perioden frem mod 2040.

tat BNP-p ilaanut apparsaataassallutik. Sammiviit taakku marluk qularnaatsut siunissami aningaasarsiornermi politikkimut ”kiggigussissapput”, soorlu ataani figur 1.2-mi takutinneqartutut.

Figur 1.2. Siusinnerusunut aningaasanut politikikkut ”kiggigussineq”

Pisortat uninngasuutaannik siunut missingiinerit ingerlaatsimi kinguneqassapput, erseqqilluinnartumik oqaatigalugu ataannarsinnaanngitsutut nalilerneqassalluni. Aningsaasartuutit isertitallu akornanni assigiinngissutit 2040-p tungaanut imaannaanngitsumik amerlingaatsiassapput. Isertitassatut naatsorsuutigisat aningsaasartuutissatut naatsorsuutigisat aningaasalersussallugit naammangillat. Pisortat uninngasuutaannik siunut missingiineq piviusunngorsinnaanngilaq. Taama amerlatigisunik amigartoorneq taarsigassarsinikkut aningaasalersorneqarsinnaassanngilaq. Taamaalilluni aningaasarsiornikkut politikikkut tulluussaaneermik pisariaqartitsinermik pilertortorujussuarmik takkuttoqassaaq, aningsaasartuutit ikilisinnerisigut imaluunniit landskarsip isertitassatut tunngaviinik 2040-p tungaanut amerlisaanikkut.

Aningaasarsiornermi uuttuutini tulluussaannissat pisariaqartut pisortat aningsaasartuutit politikkianni sinaakkutaasut tunngavigalugit isertitallu ima naatsorsorneqarsinnaallutik; BNP-mit -7,9 pct. Tamatuma kingunerissavaa missingersuutitigut ukiumut pitsanngorsaait 1,0 mia. kr. angullugit 2040 angullugu pisariaqartinneqassasut, isertitat aningsaasartuutillu oqimaaqatigiissinnissaat qulakkeerniarlugu.

Størrelsen af de nødvendige tilpasninger udtrykkes i finansindikatoren, som under de nuværende rammer for den offentlige udgiftspolitik og indtægterne kan opgøres til -7,9 pct. af BNP. Det betyder, at der er behov for årlige budgetforbedringer i størrelsesordenen op mod 1,0 mia. kr. frem mod 2040 for at sikre balance mellem indtægter og udgifter.

Der er i princippet tre muligheder for fremadrettet at sikre en holdbar og troværdig finanspolitik; (1) udbredelse af beskatningsgrundlaget i Grønland til bredere dele af den økonomiske aktivitet. Her er det centralt at beskatningen indrettes så skadesvirkningen på økonomien minimeres. (2) styring og prioritering af udgiftssiden og (3) strukturreformer, der sigter på større arbejdsudbud og selvforsørgelse blandt personer i de erhvervsaktive aldre.

Udskydes tilpasningen af de offentlige indtægter og udgifter fra 2011 til f.eks. 2020 vil tilpasningsbehovet vokse betydeligt. Beregninger på finansindikatoren viser, at en tilpasning der først starter i 2020 skal være i størrelsesordenen 12-13 pct. af BNP årligt frem mod 2040 for at sikre langsigtet balance i den offentlige økonomi. En udskydelse af den nødvendige tilpasning vil medføre stigende offentlige underskud og skade troværdigheden af finanspolitikken.

1.4. Uddannelsesområdet.

I kapitel 4 er der foretaget en gennemgang af resultater i folkeskolen og lærerressourceforbruget.

Afgangsprøverne viser, at folkeskolen lige nu har vanskeligt ved at give eleverne gode sproglige forudsætninger inden for dansk og engelsk. Omkring 1/3 af eleverne opnår karakterer på 5 eller under i dansk og engelsk. Det er et problem, da det primært er disse sprog, der anvendes på gymnasie-ungdomsuddannelserne. Mange elever har således en sproglig barriere med sig fra folkeskolen, som gør det svært at komme ind på en uddannelse og færdiggøre den.

Hvad angår ressourceforbruget gælder, at der fra skoleåret 2007/08 til 2009/10 er sket et betydeligt fald i antallet af elever pr. lærer i folkeskolen. Antallet af elever er faldet med 14 pct., og antallet af lærernormeringer er faldet med kun lidt over 1 pct.. Dette fald er sket, uden at der har ligget centrale politiske beslutninger herom til grund. Det store og stigende lærerressourceforbrug pr. elev er dermed udtryk for en mangelfuld styring af skolevæsenet. En mere prioriteret styring af skolevæsenet i de senere år ville f.eks. kunne have forbedret dækningen med uddannede lærere i bygder og yderdistrikter, og der kunne være blevet skabt økonomisk grundlag for at modernisere undervisningen gennem større anvendelse af IKT i skolevæsenet.

Aningaasaqarnermi politikki atorsinnaasoq tutsuiginartorlu siumut qulakkeerniarlugu tunngaviumik pingasunik periarfissaqarpoq; (1) Kalaallit Nunaanni akileraartarnermut tunngaviit aningaasarsiornikkut ingerlatat ilaannut siammarsimanagerusunut siam-martillugit. Tassani pingaaruteqassaaq akileraartarnerup iluarsaannissaa aningaasarsiornikkut ajoqusiinerni sunniutit minnerpaaffissaatinniarlugit. (2) aningaasartuutit tun-gaasigut aqutsineq pingaarnersiulluni tulleriarinerit aamma (3) aaqqissuussinikkut nutarterinerit, innuttaasut sulisinnaassuseqarlutik ukioqartut akornanni suliffissatigut annertunerusumik neqerooruteqarnissamut imminullu pilersornerunissamut siunnius-sisut.

Pisortat isertitaasa aningaasartuutaasalu tulluussarnissaat 2011-mit assersuutigalugu 2020-p tungaanut kinguartinneqarpata, tulluussaanissamut pisariaqartitsineq malun-nartumik annertusissaaq. Aningaasarsiornermi uuttuutip naatsorsorneqarnerata taku-tippaa, tulluussaneq aatsaat 2020-mi aallartinneqarpat ukiumut 2040 tikillugu BNP-mit 12-13 pct-it angullugit naleqassaaq, pisortat aningaasarsiorneranni siunissamut oqi-maaqatigiissaarinissaaq qulakkiissagaanni. Tulluussaanissap piariaqartinneqartup kinguartinneqarneratigut pisortat amigartoorutaasa qaffannerannik kinguneqassaaq, aningaasarsiornermilu politikkip tutsuiginassusianik ajoqusiissalluni.

1.4. Ilinniartitaaneq.

Kapitali 4-mi meeqqat atuarfianni ilinniartitsisutigullu isumalluutininik atuinerit in-ernerinik misissuineqarpoq.

Soraarummeerluni misilitsinnerit takutippaa, meeqqat atuarfiani atuartut oqaatsitigut, danskit tuluilu oqaasiitigut, pitsaasunik tunngavissaqartinnissaat maanna ajornakuso-orutigigaa. Atuartut 1/3-diiliisa missaat danskisut tuluttullu 5 inorluguluunniit karak-tereqartarput. Tamanna ajornartorsiutaavoq, oqaatsimmi taakku inuusuttut ilinniarnertuunngorniarfiini atornerqarnerusarmata. Taamaalilluni atuartorpassuit meeqqat atuar-fiannit oqaatsitigut aporfissaqareersarput, ilinniarfinnut isernissaminnut naammassin-ninnissaminnullu ajornakusoortugisarlugu

Isumalluutininik atuneq eqqarsaatigalugu ukiumit atuarfimmit 2007/08-mit 2009/10-mut, meeqqat atuarfianni ilinniartitsisumut ataatsimut atuartut amerlassusii malunnar-tumik ikilisisapput. Atuartut amerlassusaat 14 pct.-imik apparsimapput, ilinniartitsisu-tullu atorfissat taamaallaat 1 pct. sinnilaarlugu apparsimallutik. Taama apparsimaneq pisimavoq tamanna pillugu qitiusumik politikikkut aalajangiisoqarsimanermik tunngaveqarnani. Atuartumut ataatsimut ilinniartitsisutigut isumalluutininik atuneq an-nertooq qaffakkiartorlorlu, atuarfeqarfimmik aqutsinermik amigaateqartoqarneranik taamaalilluni ersersitsivoq. Ukiuni kingulliunerusuni atuarfeqarfimmi tulleriarinerul-luni aqutsineqarsimasuuppat, assersuutigalugu nunaqarfinni isorliunerusunilu ilinniarn-

Effekten af opvækst og skolegang i bygder er det andet hovedtema i kapitel 4. Der er foretaget en undersøgelse af forskelle mellem børn fra bygder og børn fra byer. Hovedkonklusionerne af undersøgelsen er:

1. Kun omkring halvdelen af fødselsårgangene 1971-76 havde i 2006 fået en kompetencegivende uddannelse, altså som 30-35-årige.
2. Af de børn, der havde gået i skole i byer, havde lidt over halvdelen fået en kompetencegivende uddannelse. Men af de børn, der havde gået i skole i bygder, havde under 35 pct. fået en kompetencegivende uddannelse.
3. Spredningen mellem bygderne er meget stor. Fra enkelte bygdeskoler opnår flere af børnene en uddannelse end fra skolerne i byerne. Men samtidig er der mange bygder, hvor under 20 pct. af børnene får en uddannelse.
4. Knap 10 pct. af årgangene fra 1971 til 1976 havde i 2006 fået en videregående uddannelse. For børn fra byerne var andelen på 11,4 pct., mens den for børn fra bygderne kun var på 3,5 pct.
5. Fødselsårgangene 1981-86 har generelt ikke fået et højere uddannelsesniveau end årgangene 1971-76. Ganske vist har flere fået en studieforberedende uddannelse, men andelen af unge med en faglig grunduddannelse er faldet, og restgruppen, som kun har en folkeskoleuddannelse, er steget i 10-året fra 1996 til 2006.
6. I bygderne har fødselsårgangene 1981-86 fået mere uddannelse i 20-25-årsalderen end fødselsårgangene 1971-76 havde. Til gengæld er der sket et fald i byerne.
7. De, der er vokset op i bygder, har et lavere indkomstniveau end de, der er vokset op i byer.
8. De, der er vokset op i bygder har et lavere indkomstniveau end de, der er vokset op i byer, selv om de har det samme uddannelsesniveau. For personer med en faglig grunduddannelse er forskellen på over 20 pct., og for personer uden uddannelse er forskellen på 60 pct.
9. For den enkelte kan det klart betale sig at tage en uddannelse. I gennemsnit ligger erhvervsindkomsten for unge med en faglig grunduddannelse mere end 30 pct. over indkomsten for en ufaglært. For unge med en lang videregående uddannelse er erhvervsindkomsten mere end dobbelt så store som de ufaglærtens.

Der er store økonomiske gevinster både for det enkelte individ og for samfundet i, at flere får en uddannelse. Det betyder så også, at samfundet som helhed og de enkelte går glip af de gevinster, der kunne ligge i at skabe opvækstvilkår og skolegang og et uddannelsesniveau, der er lige så gode i bygderne som i byerne.

Beregningerne viser, at for fødselsårgangene 1971-76 ville denne gevinst være på 8,3 pct. Og hvis denne tendens gælder for alle aldersklasser under et, ville de samlede erhvervsindkomster i landet være 8,3 pct. højere, hvis børn fra bygderne fik opvækstvilkår og skolegang svarende til byerne.

titsisunik ilinniarsimasunik pitsaanerusumik pissarsineqarsimasinnaagaluarpoq, atu-
arfeqarfimmilu IKT-mik atuineruneq aqqutigalugu atuartsinerup nutaaliorfigineqa-
rnissaanut aningaasaqarnikkut tunngavissanik pilersitsineqarsinnaasimassagaluarluni.

Nunaqarfinni peroriartornerup atuarnertullu sunniutai kapitali 4-mi sammisat pin-
gaarnerit aapparaat. Meqqat nunaqarfinneersut meeqqallu illoqarfinneersut assigiinng-
issutaat misissuiffigineqarsimapput. Misissuinermit isummernerit pingaarnerit tassaap-
put:

1. Ukiuni 1971-76-imi inunngortut affaasa missaannaat 2006-imi piginnaanngor-
sarfiusunik ilinniarnermik naammassinnissimapput, tassa 30-35-nik ukioqarlutik.
2. Meeqqanit illoqarfinni atuarfinni atuarsimasut affaat sinnilaarlugit piginnaanngor-
sarfiusunik ilinniarnermik naammassinnissimapput. Meeqqalli nunaqarfinni atu-
arfinni atuarsimasut 35 pct-ii inorlugit piginnaanngorsarfiusuni ilinniarnermik
naammassinnissimapput.
3. Nunaqarfiit akornanni assigiinngissuseq aamma annertungaatsiartorujussuuvoq. Nu-
naqarfiit atuarfiinit ataasiakkaanit meeqqat illoqarfinni atuarfiini atuarsimasunut
naleqqiullutik amerlanerusut ilinniarnermik angusaqartarput. Ilutigitilluguli amerla-
suunik nunaqarfeqarpoq meerartaasa 20 pct-ii inorlugit ilinniagaqarsimasut.
4. Ukioqatigiikkaat 1971-imit 1976-imeersut 10 pct-ingajaat 2006-imi qaffasissumik il-
inniagaqarsimapput. Meeqqat illoqarfinneersut taakkunani 11,4 pct-iupput, meeqqat
nunaqarfinneersut taakkunannga taamaallaat 3,6 pct-iinnaallutik.
5. Ukiuni 1981-86-imi inunngortut ataatsimut isigalugit 1971-76-ikkornisanut naleqq-
iullutik qaffasinnerusumik ilinniarnikkut inissisimapput. Amerlasuut piareersaataasu-
mik ilinniagaqarsimagaluartut, inuusuttut suliaqarfitsigut tunngaviusumik ilinni-
agaqarsimasut appariarsimapput, taakkunanngalu sinneruttut, meeqqat atuarfianniin-
naq atuarsimasut 1996-imit 2006-imut ukiuni quliniittuni amerlisimapput.
6. Nunaqarfinneersut 1981-86-ikkunni inunngortut 20-25-nik ukioqarlutik
1971-76-ikkunni inunngortunut naleqqiullutik ilinniarnermik angusaqarnerusimap-
put. Akerlianik illoqarfinni appariarneqarsimavoq.
7. Nunaqarfinni peroriartorsimasut illoqarfinni peroriartorsimasunut naleqqiullutik
akissarsiatigut isertitamikkut appasinnerusumik inissisimapput.
8. Nunaqarfinni peroriartorsimasut illoqarfinni peroriartorsimasunut naleqqiullutik
akissarsiatigut isertitamikkut appasinnerusumik inissisimapput, naak ilinniarnikkut
assinganik qaffasissuseqartumik pissarsisimagaluarlutik. Inunnut suliaqarfitsigut
tunngaviusumik ilinniarsimasunut assigiinngissut 20 pct-it sinnersimavaat, inunnullu
ilinniagaqarsimannngitsunut assigiinngissut 60 pct-iulluni.
9. Ilinniagaqarsimaneq ataasiakkaanut akilersinnaalluartoq malunnarluinnarpoq. In-
uusuttut suliaqarfitsigut tunngaviusumik ilinniarsimasut sulinermi akissarsiamikkut
ilinniagaqarsimannngitsut akissarsiaannut naleqqiullutik 30 pct-it sinnerlugit ag-

Det anbefales derfor, at der gøres en særlig indsats for at sikre, at børn fra bygder og yderdistrikter får en mere effektiv og IKT-støttet undervisning i fremmedsprog, og at disse børn også monitoreres i uddannelsesforløbene efter folkeskolen.

Formandskabets anbefalinger

Formandskabet anser forslaget til finanslov for 2011 for at være udtryk for en nødvendig stramning af de offentlige finanser. Det anbefales, at Naalakkersuisut i de kommende år tager yderligere skridt i retning af at konsolidere de offentlige finanser. I det omfang påtænkte besparelser og merindtægter ikke bliver gennemført, vil det blive nødvendigt at finde kompenserende budgetforbedringer for at sikre en ansvarlig linje i finanspolitikken.

Det anbefales, at Naalakkersuisut iværksætter en overvågning af udviklingen i samfundets samlede gæld. En stigning i nettogælden i den offentlige sektor og de selvstyrejede selskaber kan kun overvejes, hvis stigningen modsvares af erhvervelse af kommercielt rentable aktiver.

Det anbefales, at Naalakkersuisut udarbejder en samlet plan for langsigtet finanspolitisk holdbarhed. Planen skal indeholde såvel forslag til strukturreformer som mål for udgiftsvækst i hele den offentlige sektor og krav til såvel tilpasninger i de offentlige indtægter. En sådan langsigtet plan skal også indeholde operationelle mål for de offentligt ejede selskabers gæld og soliditet og for opfølgning på planen..

Det anbefales, at der iværksættes en styring af folkeskoleområdet, der kan sikre, at udgifterne tilpasses til udviklingen i elevtallene.

Det anbefales, at demografiske ændringer generelt indgår i budgetteringen af offentlige udgifter og indtægter.

Det anbefales, at folkeskolen indrettes efter, at alle elever uanset bosted skal opnå gode sproglige forudsætninger i dansk og engelsk for at muliggøre, at mange flere unge får en uddannelse.

Det anbefales, at dækningen med uddannede lærere med ekspertise i fagene dansk, engelsk og matematik forbedres for børn fra bygder og yderdistrikter, og der sker en modernisering af undervisningen gennem større anvendelse af IKT i undervisningen.

Det anbefales, at Selvstyret og kommunerne løbende informerer om de store økono

guaqatigiissillugu qaffasinnerusumik inissisimapput. Inuusuttut sivisinnerusumik qaffasinnerusumik ilinniarsimasut ilinniagaqarsimannqitsunut naleqqiullutik suliner-mikkut akissarsiaat marloriaat sinnerlugu amerlanerupput.

Amerlanerusut ilinniaqarsimanagerisigut inunnut ataasiakkaanut inuiaqatigiinnullu aningaasaqarnikkut annertoorujussuarmik iluaqutissartaqarpoq. Tamatumattaq kingunerisarpaa inuiaqatigiit ataatsimut isigalugit ataasiakkaallu iluaqutissanik annaasaqartarput, peroriartornermi atugassarititaasunik, atuarnermik ilinniarnerrullu qaffasissusianik nunaqarfinni illoqarfinnisuulli taama pitsaatigisunik pilersitsineqarsinnaasuugaluarpat.

Naatsorsuinerit takutippaat 1971-76-ikkunni inunngorsimasut iluanaarut taanna 8,3 pct.-iussagaluarpoq. Taama ingerlaneq klasseqatigiikkaartunut ataatsimut isigalugit atukkaluarpat, nunami suliffeqarnermit akissarsiat katinnerini 8,3 pct.-imik qaffasinnerussagaluarput, meeqqat nunaqarfinneersut peroriartornermikkut atugassarititaasigut atuarnesisigullu illoqarfinnisut assinginik atugassaqartinneqartuuppata.

Taamaammat inassutigineqarpoq meeqqat nunaqarfinneersut isorliunerusuneersullu takornartat oqaasiinik sunniuteqarnerusumik IKT-millu tapernerneqartumik ilinniartinneqarnissaat qulakkeerniarlugu immikkut ittunik suliniuteqartoqartariaqartoq, meeqqallu tamakku meeqqat atuarniannit naammassereernerisa kingorna aammattaq siunnersortimit malinnaaffigineqartarlutik.

Siulittaasoqarfiup inassutigisai

2001-imut aningaasanut inatsisissatut siunnersuut pisortat aningaasarsiorneranni pisariaqartumik sukaterinissatut siulittaasoqarfiup isigaa. Pisortat aningaasaqarnerannik patajaallisaanissap tungaanut ukiuni takkuttussani Naalakkersuisut alloriaq-qissasut inassutigineqarpoq. Sipaartutissatut isertitaqarnerunissamullu eqqarsaatigisat piviusunngortinneqanngippata, aningaasarsiornermi akisussaassuseqartoqartoq qulakkeerniarlugu taarsiutissatut missingersuutini pitsanngorsaatissanik nassaarniar-toqartariaqarpoq.

Inuiaqatigiit akiitsui tamakkiisut qanoq allanngoriartortigineri pillugit Naalakkersuisut nakkutilliinermik aallartitsinissaat inassutigineqarpoq. Pisortat sammisaqarfiini sel-skabinilu namminersorlutik oqartussat pigisaanni akiitsut amerliartornissaat taamaal-la at eqqarsaatigineqarsinnaavoq, amerliartuutit aningaasarsiornermi imminut akiler-sinnaasunik ingerlataqarnikkut illuatungilerneqarsinnaappata.

Aningaasarsiornermi politikimik siunissamut ungasinnerusumut pilersaarummik atorsinnaassuseqartumik Naalakkersuisut suliarinninissaat inassutigineqarpoq. Pilersaarutip imarissavaa aningaasartuutit amerliartornerinut aaqqissuussinikkut allanngortiterinissanut siunnersuut kiisalu pisortat isertitaannik tulluussaasarnissanut pi-masaqaatit siunnersuutinik imaqqassalluni. Siunissamut ungasinnerusumut piler

miske gevinster både for den enkelte og for samfundet i, at flere får en uddannelse. Informationen skal særligt rettes mod de ældste elever i folkeskolen som tegn på, at samfundet forventer af unge, at de gør, hvad de kan for at tage en uddannelse, og at samfundet vil stille uddannelsespladser og kollegier til rådighed.

Der anbefales en løbende opfølgning på og offentliggørelse af resultaterne af trintest og afgangsprøver for skolerne i hver enkelt kommune.

Det anbefales særskilt, at børn fra bygder og yderdistrikter får en mere effektiv og IKT-støttet undervisning i fremmedsprog.

Det anbefales, at der mindst hvert 5. år gennemføres undersøgelse af uddannelsesresultaterne for årgangene fra 1971 og frem for at vurdere indsatsen i folkeskolen i forhold til målet om, at 2/3 skal have en kompetencegivende uddannelse.

saarut taamaattoq selskabit pisortanit pigineqartut akiitsui akiliisinnaassusiilu pillugit suliaqarnikkut anguniakkanik imaqqassaaq, pilersaarutillu malitseqartinnissaannut pilersaarummik imaqqassalluni.

Inassutigineqarpoq atuarfeqarfimmi aqutsinermik aallartitsineqassasoq, taamaalilluni qulakkeerneqassalluni meeqqat atuartut amerlassutsimikkut allanngoriartornerat ilutigalugu aningaasartuutit tulluarsarneqassallutik.

Inassutigineqarpoq innuttaasut katiterneqarnerat siammarsimanerallu ataatsimut isigalugu pisortat aningaasartuutaanni isertitaannilu missingersuusiornikkut ilanngunneqartassasoq.

Inassutigineqarpoq atuartut sumiluunniit najugaqaralarunik danskisut tuluttullu oqaatsitigut pitsaasunik angusaqarnissaat siunertaralugu meeqqat atuariat ilusilersorneqassasoq, taamaalilluni inuusuttut amerlanerungaartut ilinniagaqalersimanissaat periarfissinneqarluni.

Inassutigineqarpoq fagini danskit oqaasiini, tuluttut oqaasiini aamma matematikkimi ilinniarsimasutut ilinniartitsisoqarneq meeqqanut nunaqarfimmiunersunut isorliunerusuneersunullu pitsanngorsarneqassasoq, atuartitsinermilu IKT atorneruneratigut atuartitsineq nutarterneqassasoq.

Inassutigineqarpoq amerlanerit ilinniagaqalersimanerisigut ataasiakkaanut inuiaqatigiinnullu aningaasarsiornikkut iluaqutissat pillugit Namminersorlutik Oqartussat kommunillu ingerlaavartumik paasissutissiissutigisassagaat. Paasissutissiineq meeqqat atuarianni atuartunut anginernut sammitinneqartassaaq, paasitinniarlugu ilinniagaqarnissamut qanoq iliornissaannut inuiaqatigiit inuusuttunit qanoq naatsorsuutigisartut, inuiaqatigiillu ilinniarfissanik ilinniartullu inissaannik pissaqartitserusuttut.

Inassutigineqarpoq meeqqat atuariinut killiffitsigut misilitsittarnernit angusat soraarummeernermilu misilitsinnernit angusat kommunini ataasiakkaani ingerlaavartumik malitseqartinneqartassasut tamakkulu saqqummiunneqartassasut.

Immikkut inassutigineqarpoq meeqqat nunaqarfinneersut isorliunerusuneersullu takornartat oqaasiinik sunniuteqarnerusumik IKT-kullu taperserneqartumik atuartinneqartassasut.

Inassutigineqarpoq sivikinnerpaamik ukiut tallimakkaartut tamaasa 1971-imi kingornalu inunngortut ilinniarnerannit angusaat pillugit misissuineqartassasoq, atuartut 2/3-ii angullugit piginnaanngorsarfiusuni ilinniagaqalersimanissaq pillugu anguniakkap suliniutigineqarnera nalilersorniarlugu.

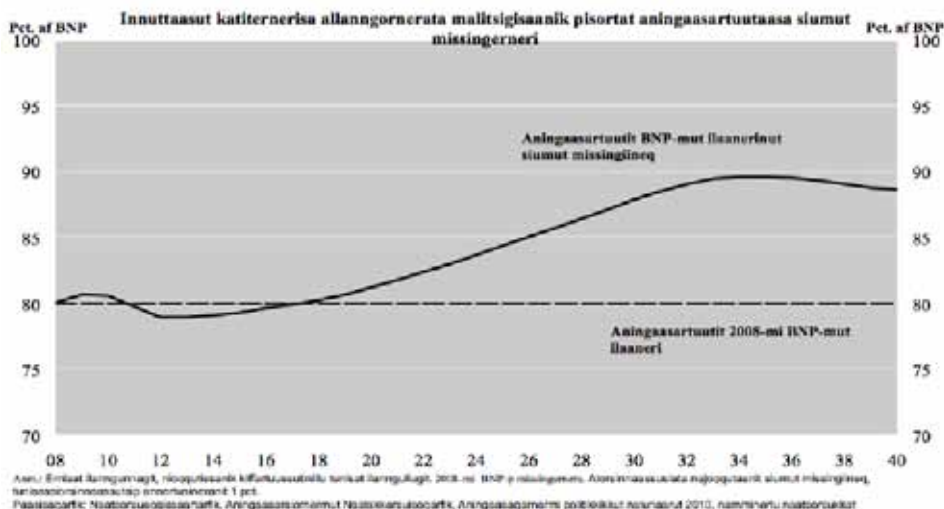
Kapitali 2. Kalaallit Nunaanni aningaasarsiornerup ingerlanerata inissisimamera

Nunarsuarmi aningaasarsiornikkut ajornartorsiorneq Kalaallit Nunaat nunanut amerlanernut naleqqiullugu annikinnerusumik sinnerneqarsimavoq, imaanngilarli Kalaallit Nunaata aningaasaqarnera sunnerneqanngitsoorsimasoq.

Nunarsuarmi aningaasarsiornerup allanngoranneranit Kalaallit Nunaat nunanut amerlanernut naleqqiullugu toqqaannartumik sunnerneqannginnerusarpoq, isertitanit aallaaviit marluk annertuut, ataatsimoortumik aningaasaliissutit aamma aalisarneq, ataatsimut isigalugu nunarsuarmi aningaasarsiornerup ingerlaneranit sunnerneqarpallaartannginneri peqqutigalugit. Kalaallit Nunaatali aningaasarsiornera pitsaanngitsumik sammiivilimmik sunnerneqarsimavoq, raajanik pisassiissutit pisallu 2009-mi 10 pct-inik apparisimanagerat peqqutigalugu. Akerlianik pisortat inoqutigiillu taarsigassarsinermikkut aningaaserivinnilu uninngasuutiminnik ikilisisinermikkut isertitaminnut naleqqiullugu aningaasartuuteqarnerusimallutik, tamannalu sammisatigut ingerlataqarnerup ingerlattiinnarneranut ilapittuutaasimalluni, akiitsoqalersimanagerit imminnut akilersinnaasunik aningaasaliissutit illuatungilersinnaanerisigut, tamannalu inuiaqatigiinni ajornartorsior-titsinani, kisiannili akiitsoqalersimanagerit aningaasarsiornikkut ingerlatsinermi aningaasartuutitut atorneqarsimallutik, tamannalu siunissaq ungasinnerusoq isigalugu ataanarsinnaanani.

Nunami naatsorsuusiornikkut kisitsisit saqqummiunneqartut kingulliit 2007-imut tunngasuupput, ilanngaateqarnani nunap tunisassiorsinnaassusiata (BNP) annertusiartuinnarnera 1,5 pct-inut nalilerneqarluni. 2008-mi aningaasarsiornerup ingerlanera pitsaasusimavoq, siuariarnerlu 2,5 pct-it missaanniissimassasoq nalilerneqarpoq. Ukiuni kingulliinerusuni kisitsisit pigineqartut malunnartippaat, aningaasarsiornikkut siuariar-torneq arriillinerusimasoq. Siuariartornerup missingerana figur 2.1-imi takutinneqarpoq.

Figur 2.1: Pisortat aningaasartuutaasa katinneri, 2008-2040

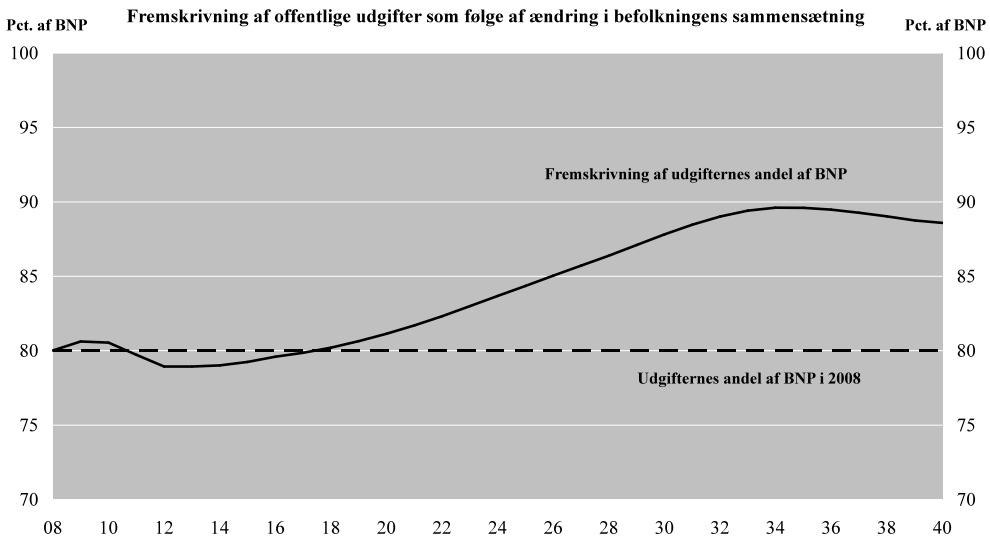
Kapitel 2. Konjunktursituationen i Grønland

Den globale økonomiske krise har påvirket Grønland mindre end de fleste andre lande, men der er dog ikke tale om, at den grønlandske økonomi har været helt upåvirket.

Grønland påvirkes umiddelbart mindre af de globale økonomiske udsving end de fleste andre lande, fordi to store indtægtskilder, bloktilskuddet og fiskeriet, stort set ikke påvirkes af den internationale konjunkturudvikling. Det har dog påvirket Grønlands økonomi i negativ retning, at rejkevoterne og fangsterne faldt med 10 pct. i 2009. Til gengæld har både det offentlige og husholdningerne via lånoptagelse og nedbringelse af indestående i bankerne haft større udgifter end indtægter, hvilket har bidraget til at holde aktiviteten oppe. I den udstrækning gældsætningen har sit modstykke i rentable investeringer er den ikke et samfundsmæssigt problem, men gældsætningen er også gået til at finansiere driftsudgifter, hvilket ikke er holdbart på lidt længere sigt.

De seneste offentliggjorte nationalregnskabstal vedrører 2007, hvor den reale vækst i bruttonationalproduktet vurderes at have været 1,5 pct. Konjunkturerne i 2008 var gunstige og væksten skønnes at have været omkring 2,5 pct. I de seneste år tyder den foreliggende statistik på, at den økonomiske vækst er gået ned i tempo. Vækstskønnene er sammenfattet i figur 2.1.

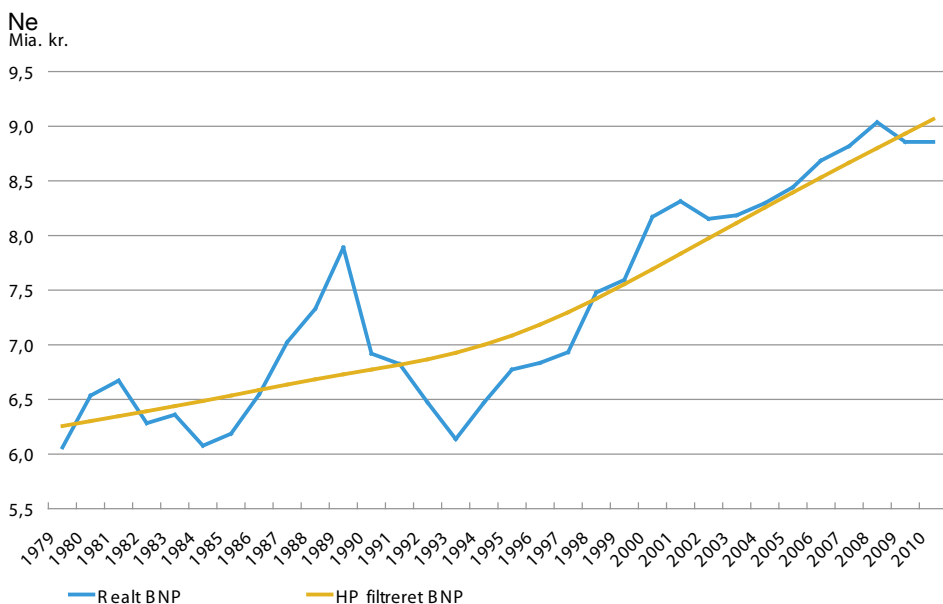
Figur 2.1: Samlede offentlige udgifter, 2008-2040

Anm.: Ekskl. renter, tillagt salg af varer og tjenester. BNP skønnet i 2008. Fremskrivning fra holdbarhedsmodel med 1 pct. produktivitetsvækst.
Kilde.: Grønlands Statistik, Departementet for finanser, Politisk-økonomisk beretning 2010, og egne beregninger

Kalaallit Nunaanni tunisassiorneq – ilanngaateqarnani nunap tunisassiorsinnaassusia, BNP – ukiuni 2009-mi muminnissap tungaanut aningaasarsiornikkut naammassinnissinnaanerup killinga tikingajassimavaa qaangersimalaanngikkuniuk. 2009-mi kinguarianeq aningaasarsiornermi naammassinnaasatigut inissaqartitseqqilersimavoq. Ukioq manna aningaasarsiornerup patajaatsuunissaanut, aappaagumullu siuarialaarnissamut neriuanaateqarnerani aningaasarsiornermi naammassinnaasat inissaqarsinnaaner at ingerlaqqissaaq. Taamaalilluni BNP piviusoq ukiuni missingiiffiusuni BNP-tut ilimanaammit annikinnerussaaq, tak. figur 2.2.

Figur 2.2 Kalaallit Nunaanni BNP-mi ineriartorneq piviusoq BNP-milu ilimanaatit.

Malugisassat: BNP piviusoq uani BNP-tut eqqortut naatsorsorneqarpoq, atuisunut akigitat ineriartornerat ilanngaatalugulu. 2007-ip kingorna BNP-mut tunngaviuvoq nalunaarusiami matumani missingiutit tunngavigalugit. BNP-mi ilimanaatit Hodrick-Prescott-filter atorlugu 'assaannarmik' siumut naatsorsugaapput. Paasisaqarfik: Nammineq naatsorsuinerit aamma Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik.

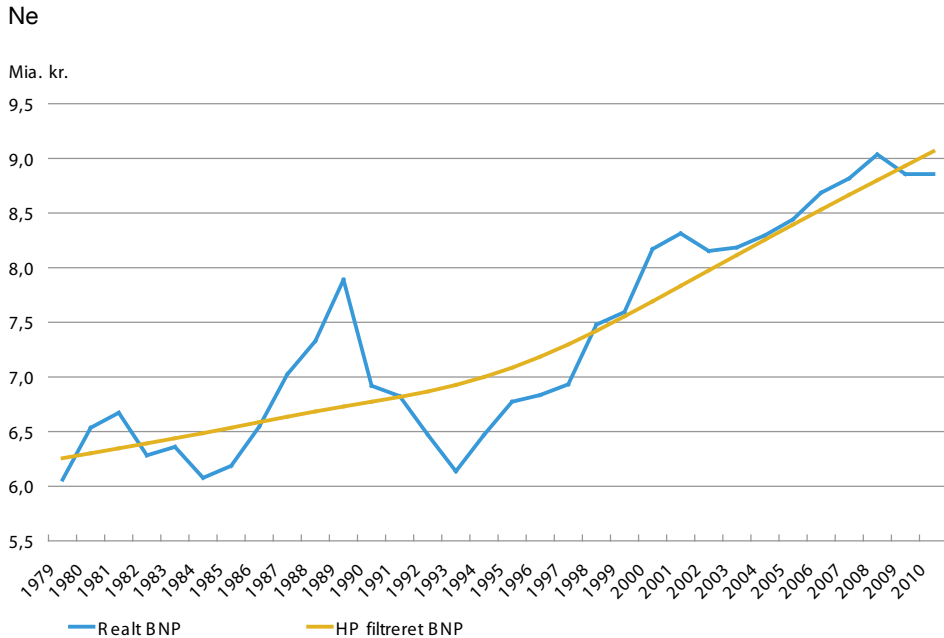
Nunanik allanik niueqateqarneq

Nunanit allanit eqquussuussat 2009-mi 17 pct-inik apparput, 2008-mi 21 pct-nik minnerunngitsunik qaffassimareersimallutik. Kisitsisinut sunniuteqangaatsiarput 2008-mi uuliap akia agguaqatigiisillugu 2007 aamma 2009-mi qaffasinnerusimammat. Uuliamik eqquusuinermi qaammatinut pingasukkaartunut isumaqatigiisutit malitsigisaannik uu-

Produktionen i Grønland – målt ved bruttonationalproduktet, BNP – har i årene frem til vendepunktet i 2009 været tæt på eller en smule over økonomiens kapacitetsgrænse. Tilbageslaget i 2009 har igen skabt ledig kapacitet i økonomien. Med udsigten til en stabilisering af økonomien i år og en smule fremgang næste år vil der fortsat være ledig kapacitet i økonomien. Den faktiske BNP er dermed mindre end det potentielle BNP i prognoseårene, jf. figur 2.2.

Figur 2.2 Den reale udvikling i BNP og potentiel BNP i Grønland.

Anm.: Real BNP er her beregnet som faktisk BNP fratrukket udviklingen i forbrugerpriserne. BNP efter 2007 er baseret på skønnene i denne rapport. Potentiel BNP er beregnet mekanisk ved anvendelse af Hodrick-Prescott filter.

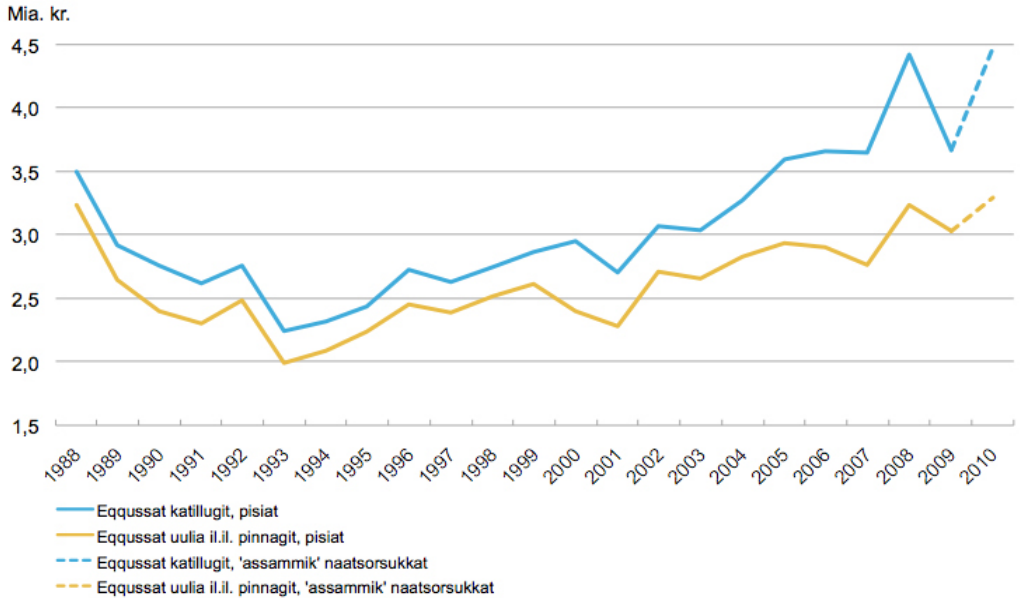
Kilde: Egne beregninger og Grønlands Statistikbank.

Udenrigshandel

Værdien af importen faldt med 17 pct. i 2009 efter en stigning på ikke mindre end 21 pct. i 2008. Tallene er stærkt påvirkede af, at den gennemsnitlige oliepris i 2008 var højere end i både 2007 og 2009. Som følge af terminkontrakter på olieimporten udtrykker værdien af olieimporten i udenrigshandelsstatistikken ikke nødvendigvis Grønlands omkostninger i den forbindelse. Ses der bort fra olie, faldt importværdien i 2009 med 6 pct., mens væksten i 2008 var 17 pct.

liap eqqussuunneqartup nalinga imaanngilaq tamatumunnga atatillugu Kalaallit Nunaata aningaasartuutaanut ersersitsisoq. Uulia eqqaassanngikkaanni 2009-mi avataanit eqqussuussat nalingi 6 pct-imik apparsimapput, 2008-mi annertusineq 17 pct-iusimalluni.

Figur 2.3 Nioqqtissanik eqqussuineq.

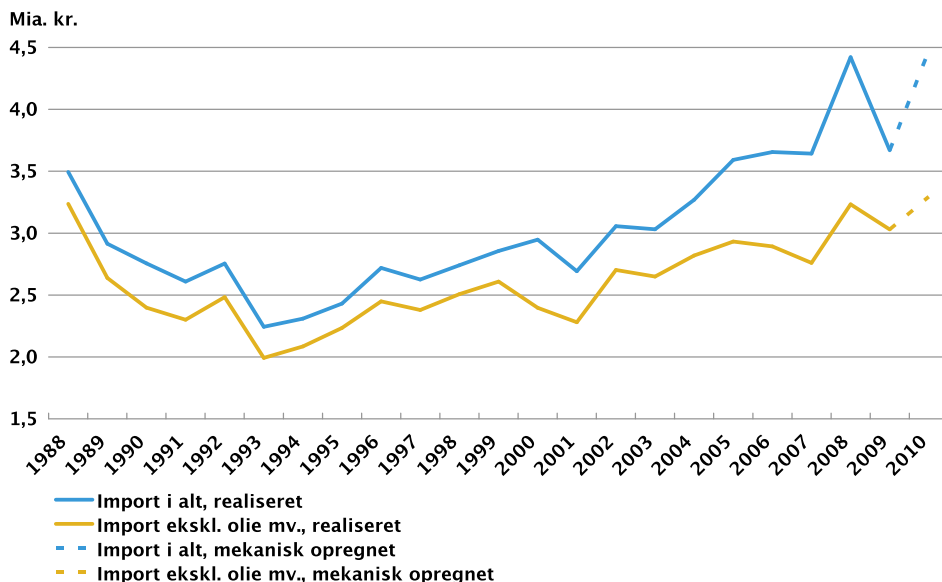
Malugisassat: Ukiunut 2007 aamma 2009-mut kisitsisit taggissinerinnaagallarpur. Ukiuq 2010-mut kisitsisit 2009-mi ukiup affaani siullermit 2010-mi ukiup affaanut siullermit siuariartormermut naatsorsuutaappur. Paasisaqartik: Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik.

Nunanit allanit eqqussuinerup allanngoriartornerata malunnartippaa nioqqtissanik aningaasalersuineq atuinerlu 2008-mi annertuumik siuariarsimasinnarluni 2009-mi apangaatsiarsimasooq, tunngaviusumilli isumaqarnaannarsinnaavoq 2008-mi uninngasuutit annertuumik amerliartortissimanerannut ilisarnaataasut, kingornalu uninngasuutininik ikilisisiartorsimanermit.

2010-p ukiuata affaani siullermit avataanit eqqussuussat, ikimmatissat ilanngunnagit, 2009-mi piffissami tassani 16 pct-inik qaffasinnerusimappur. Uuliamik eqqussuineq 2010-mi uuliamik eqqussuinerup taamaaqatigaa. Nunanit allanit eqqussukkanik 'assaannarmik' siumoortumik naatsorsuineq ukiup affaanut siullermit kisitsisit tunngavigalugit taamaassappat nassatarissavaa, 2010-mi nunanit allanit eqqussukkat 2008-misut taama annertoqatigissagaat.

Nunanut allanut tunisinerit nalingi 2009-mi 22 pct-nik apparsimappur, 2008-mi 6 pct-inik qaffassimasimasinnarlutik. 2007-imiilli olivin-imik aamma kuultimik aatsitasanik avammur aallarussinerup appariartornera siuariartornerup ingerlaneranik annertuumik sunniuteqarpoq. Aammattaarli aalisakkanik qalerualinnillu avammur tunisine-

Figur 2.3 Import af varer.

Anm.: Tallene for årene 2007 til 2009 er foreløbige. Tallene for 2010 er opregnede med væksten fra 1. halvår 2009 til 1. halvår 2010. Kilde: Grønlands Statistikbank.

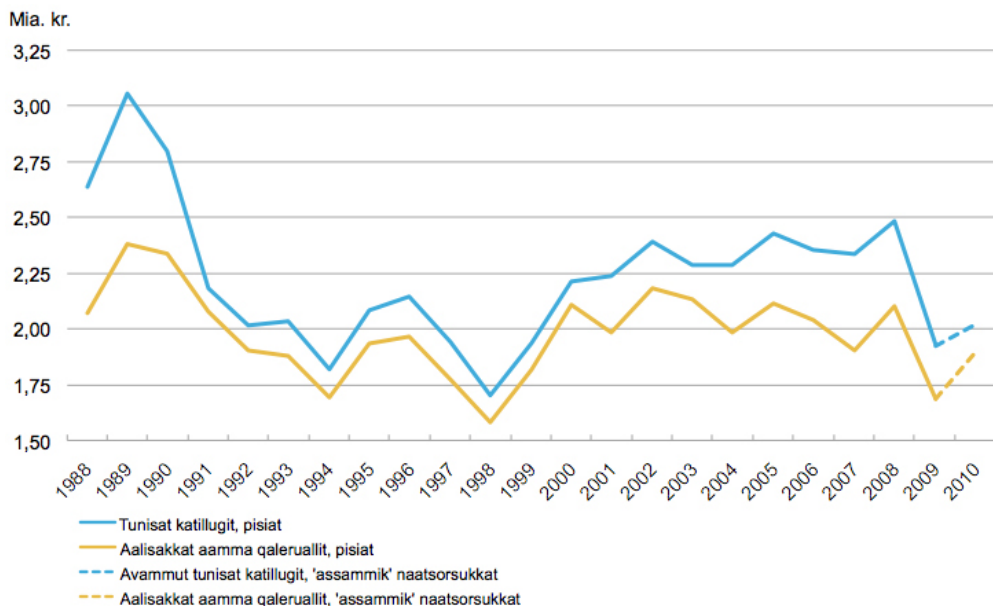
Udviklingen i importen tyder på, at investeringer og forbrug af varer faldt en del i 2009 efter en stærk stigning i 2008, men det kan principielt set også blot afspejle en stor lageropbygning i 2008 med en efterfølgende lagernedbrydning.

I 1. halvår 2010 var importen ekskl. brændsel 16 pct. højere end i samme periode af 2009. Olieimporten var på niveau med olieimporten i 2010. En helt mekanisk fremregning af importen på baggrund af tallene for 1. halvår indebærer, at importen i 2010 i givet fald vil blive af samme størrelse som i 2008.

Værdien af eksporten faldt med 22 pct. i 2009 efter en stigning på 6 pct. i 2008. Den faldende eksport af olivin og guldmalme siden 2007 påvirker dog vækstraterne kraftigt. Værdien af eksporten af fisk og skaldyr faldt dog også betydeligt, ca. 20 pct., i 2009 efter en fremgang på 10 pct. i 2008.

rup nalinga 2009-mi appangaatsiarpoq, 20 pct-it missaannik, 2008-mi 10 pct-inik siuarsimasinnarluni.

Figur 2.4 Nioqutissanik avammut tunisineq.

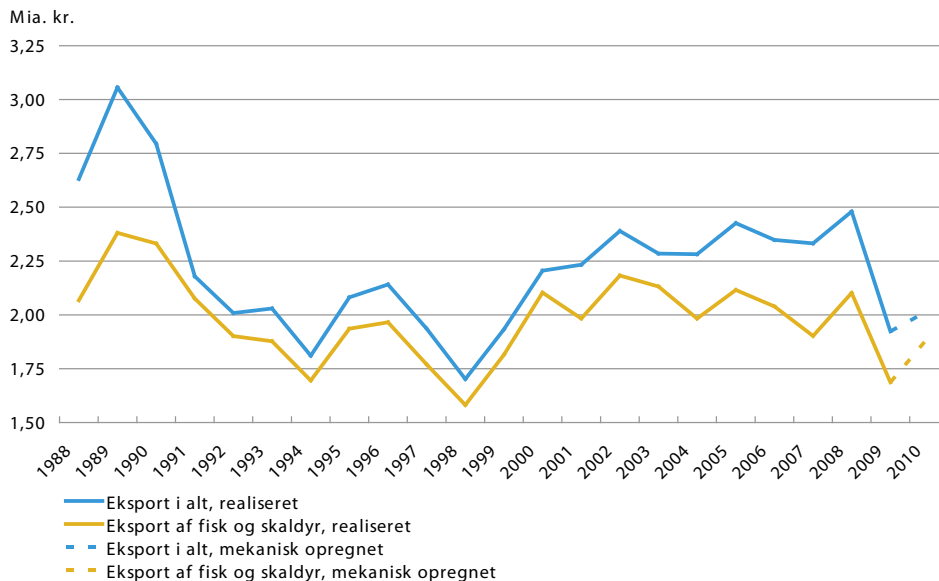

Malugisassat: Ukiunut 2007 aamma 2009-mut kisitsisit taggissinerinnaagallarput. Ukioq 2010-mut kisitsisit 2009-mi ukiup affaani siullermit 2010-mi ukiup affaanut siullermit siuariartornermut naatsorsuutaapput. Paasisaqarfik: Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik.

Ukioq 2010-p ukiuata affaani siullermi aalisakkanik qalerualinnillu avammut tunisineq 2009-p ukiuata affaanut siullermit naleqqiullugu 13 pct-inik qaffasinneruvoq. Paarlattuanik olivin-imik aamma kuultimik aatsitassamik avammut aallarussisoqanngingajap-poq, taamaalilluni avammut aallarussinerup/tunisinerup katinnera ukiup siulianut naleqqiullugu 5 pct-inik appsinnerulluni. Taamattorli aalisakkat qaleruallillu avammut tunisat siuariarneri aallaavigalugit 'assaannarmik' siumut kisitsineq avammut tunisinerit katinneri 2009-mut naleqqiullugu qaffarialaarnermik kinguneqassaaq.

Niuernerup oqimaaqatigiissinnera, tassa imaappoq; nioqutissanik avammut tunisinerup avataanit pisinerup assigiinngissutaat, amigartoorutaakkajuppoq, ukiunili kingul-lerni amigartoorut qaffariartorsimavoq, 2009-imilu 1,75 mia. kr.-iusimalluni, tak. figur 2.5. Ukioq 2010-p affaani siullermi amigartooruteqarneq 1 mia. kr.-iungajaasimavoq, 'assaannarmillu' siumut kisitsinerup nassataaraa, ukioq tamakkerlugu amigartoorut 2 mia. kr.-it sinneqassallutik. Kisitsisilli taakku kisitsilluni inerniliinertuinnaq isigineqas-sapput, taakkuli takutippaat, 2010-mi nioqutissanik avammut tunisineq nioqutissanik eqqussuinerup affaata missaannaanik amerlassuseqassasut.

Figur 2.4. Eksport af varer.

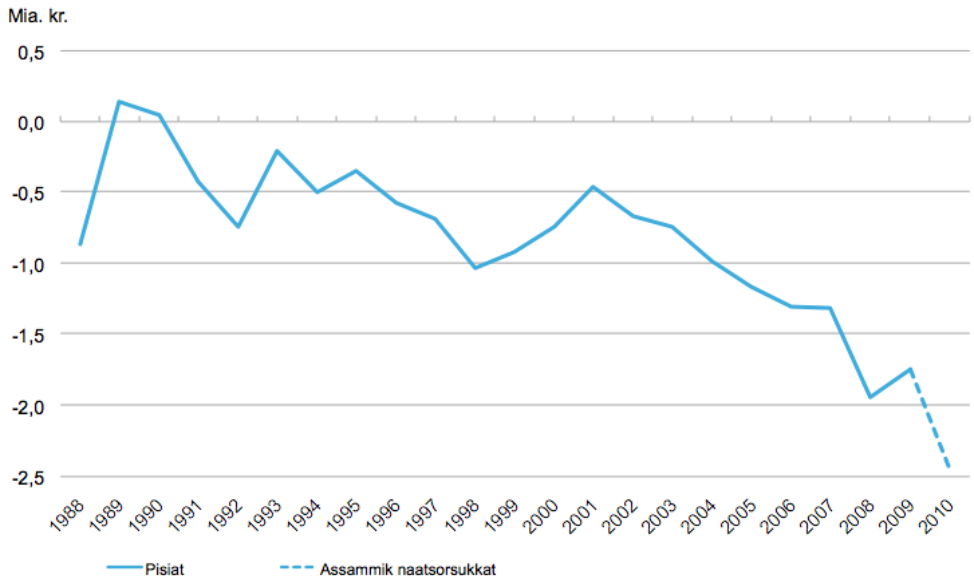
Anm.: Tallene for årene 2007 til 2009 er foreløbige. Tallene for 2010 er opregnede med væksten fra 1. halvår 2009 til 1. halvår 2010.

Kilde: Grønlands Statistikbank.

I 1. halvår 2010 var eksporten af fisk og skaldyr 13 pct. højere end i 1. halvår 2009. Til gengæld var der næsten ingen eksport af olivin og guldalm, så den samlede eksport var 5 pct. lavere end året før. En mekanisk fremregning af eksporten med udgangspunkt i væksten for fisk og skaldyr vil dog indebære en lille stigning i den samlede eksport sammenlignet med 2009.

Handelsbalancen, dvs. forskellen mellem eksporten og importen af varer, er oftest i underskud, men underskuddet har været stigende i de senere år og var i 2009 1,75 mia. kr., jf. figur 2.5 I 1. halvår 2010 var underskuddet næsten 1 mia. kr. og den mekaniske fremregning indebærer et underskud på mere end 2 mia. kr. for hele året. Dette tal skal ikke tages for mere end resultatet af et regnestykke, men viser dog, at vareeksporten i 2010 kun vil udgøre omkring halvdelen af vareimporten.

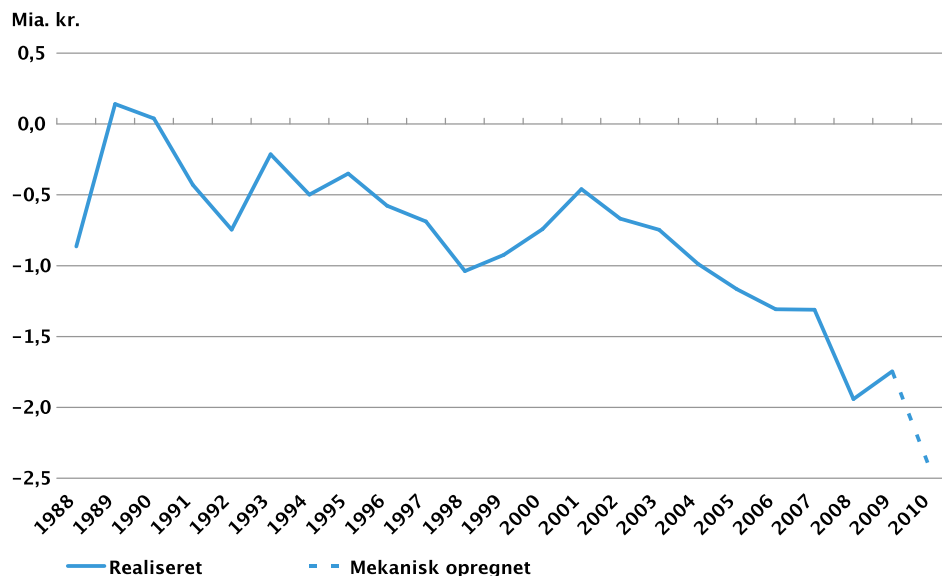
Figur 2.5 Niuernermik oqimaaqatigiissitsineq.

Malugisassat: Ukiunut 2007 aamma 2009-mut kisitsisit taggissinerinnaagallarput. Ukioq 2010-mut kisitsisit 2009-mi ukiup affaani siullermit 2010-mi ukiup affaanut siullermit siuariatornermut naatsorsuutaapput. Paasisaqarfik: Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik.

Nioqutissat atuisartunit pisiassat aningaasalersorneqartullu amerlanersaat Royal Arctic Line-ip umiarsuai atorlugit Kalaallit Nunaannut assartorneqartarput, avammullu tunisat amerlanersaat taama assinganik avammut aallarunneqartarlutik. Taamaammatt nassiussat assartorneqartut annertussusii, piffissami sivikitsumi kinguaattoornikkut Royal Arctic Liner-ip ilisimasartagai, aningaasarsiornerup ingerlanerani inissisimanerata ineriartorneranut kingullermit paasinninnissamat tulluuttutut isigineqarsinnaavoq. Nassiussat annertussusii aallaavigalugit naliliigaanni avataanit eqqussuinerup apparsi-manera 2010-p aallartitsiarnerani unissimassaaq, 2010-p aasaanerata ingerlanerani avammut tunisineq qaffakkiartuaalernertut malunnaateqalaarsimalluni, tak. figur 2.6, tassani takutinneqarluni kubikmeterit qanoq annertutigisut qaammatini 12-ini kingulliunerusuni Kalaallit Nunaannut utimullu assartorneqartigisimanersut.

Figur 2.5 Handelsbalance.

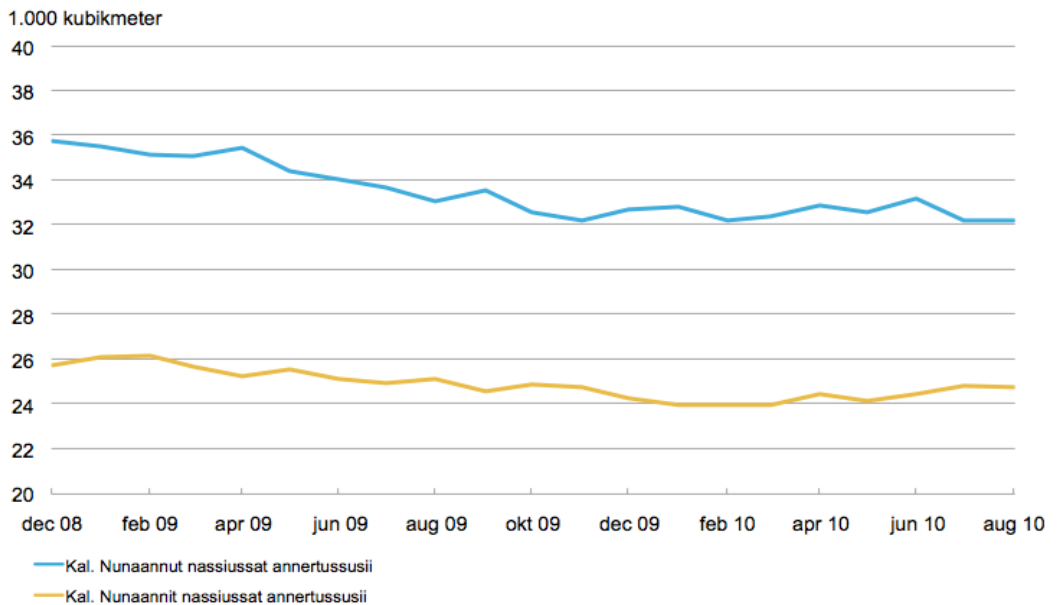

Anm.: Tallene for årene 2007 til 2009 er foreløbige. Tallene for 2010 er opregnede med væksten fra 1. halvår 2009 til 1. halvår 2010.

Kilde: Grønlands Statistikbank.

De fleste forbrugs- og investeringsvarer fragtes med Royal Arctic Lines skibe til Grønland, og den overvejende del af eksporten eksporteres på samme måde. De fragtede godsmængder, som Royal Arctic Line kender med en kort tids forsinkelse, må derfor anses for velegnede til at give et indtryk af den seneste konjunkturudvikling. Bedømt ud fra fragtmængderne er faldet i importen ophørt tidligt i 2010, mens der kan anes tiløb til en stigning i eksporten i løbet af sommeren 2010, jf. figur 2.6, der viser, hvor mange kubikmeter der er transporteret til og fra Grønland i de seneste 12 måneder.

Figur 2.6 Kalaallit Nunaannut utimullu umiarsuartigut nassiussat annertussusii, qaammatit 12-it agguaqatigiisitsilluni.

Malugisassat: Malinnaaffigisat kingulliit august 2010-meersuuput
Paasisaqartik: Royal Arctic Line.

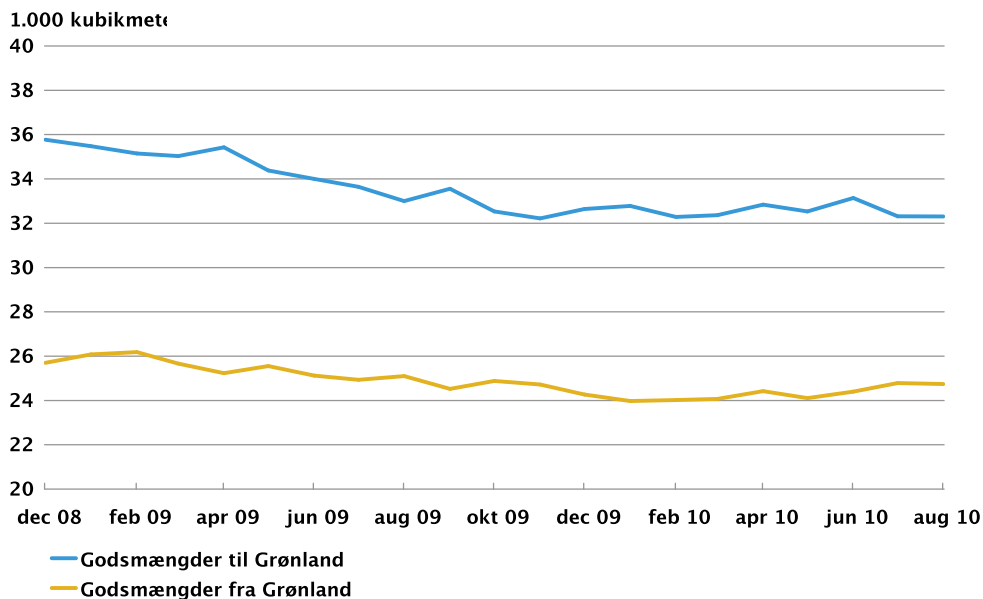
Erseqqissaatigineqassaaq kisitsisitigut naatsorsukkat tamanik ilanngussinngimmata. Ataatsimut isigalugu nioqqutissat niuerutissat assartorneqartut umiarsuarnik immikkut ittunik assartorneqartut ilaatinneqarnatik. Tamatuma kinguneraa uuliamik avataanit pisineq aamma aatsitassanik avammut aallarussuineq kisitsisini ilannginnerat, taamallu uuliamik aatsitassanillu misissuineranut atatillugu nassiussat assartorneqartut ilaat umiarsuaatileqatigiinnit allanit isumagineqartarmata. Tamaammat tupinnangitsumik nioqqutissat timmisartukkut assartorneqartut kisitsisinut ilaatinneqanngillat.

Inuinnaat atuinerat

Inuinnaat atuinerisa ilaanni allanngoriartorneq eqqussuinermit akitsuutit allanngoriartornerat iluaqutigalugu nalilersorneqarsinnaavoq, akitsuutit allanngortineqarsimanngippata. Eqqussuinermit akitsuutit arlallit kingullermik 2007-ip ukiaani qaffanneqarput, taamaalilluni ukiut 2008/2009-p nikinnerat aallanerfigalugu nioqqutissanik pineqartunik taakkuninnga eqqussuinerit allanngoriartornerannik ilisarnaateqassaaq. Soorlu figur 2.7-imi takutinneqartutut akitsuutinit iluanaarutit taamaniminngaanniilli ikiliartuaarsimapput. Pingaartumik tamatuma takutippaa, biilinit akitsuutinit iluanaarutit annertuumik appariartuaaginnarsimanagerat, tamatumattaarlu kinguneralugu biilnik tunsineq 2009-mi appangaatsiarsimasoq, 2010-milu sulii annertunerusumik. Sikaritsinut

Figur 2.6 Godsmængder i form af skibsfragt til og fra Grønland, 12 måneders gennemsnit.

Anm.: Sidste observation er august 2010.

Kilde: Royal Arctic Line.

Det skal understreges, at statistikken ikke omfatter alt. Generelt vil varer transporteret med specialskibe ikke være omfattet. Det betyder, at importen af olie og eksporten af malm ikke er med i tallene, ligesom nogle transporter af gods i forbindelse med olie- og mineralefterforskning foretages af andre rederier. Statistikken kan ifølge sagens natur ikke omfatte luftfragtede varer.

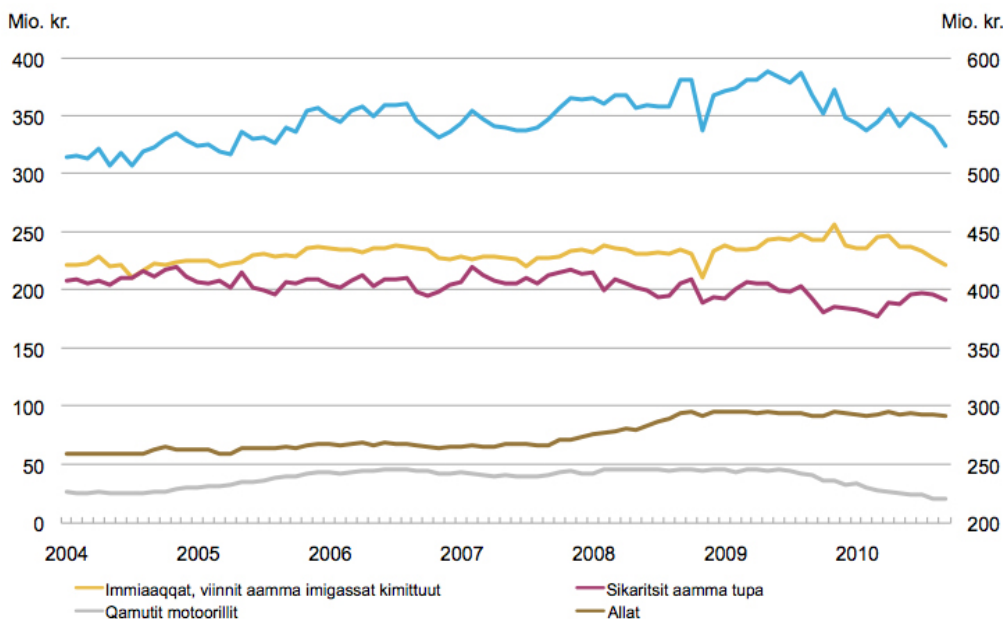
Det private forbrug

Udviklingen i dele af det private forbrug kan vurderes ved hjælp af udviklingen i indførselsafgifterne, hvis afgifterne er uændrede. Senest blev en række indførselsafgifter hævet i efteråret 2007, så udviklingen siden årsskiftet 2008/09 vil afspejle udviklingen i indførslen af de pågældende varer. Som det fremgår af figur 2.7 har provenuet af afgifterne været vigende siden da. Det afspejler især, at provenuet af bilafgifterne har været stadigt stærkt faldende, hvilket igen indebærer et stærkt fald i bilsalget i 2009 og yderligere i 2010. Efter de seneste afgiftsforhøjelser på cigaretter og tobak har provenuet været svagt vigende, så forbruget er faldet lidt mere end afgiftsforhøjelserne. Det gælder næsten tilsvarende for afgifterne på øl, vin og spiritus. Øvrige indførselsafgifter (sukker, kaffe, the, mineralvand, emballage, kød mv.) har indbragt et nogenlunde uændret provenu siden årsskiftet 2008/09, hvor afgiftsforhøjelserne var slået fuldt igennem. Forbruget af disse varegrupper har således været nogenlunde konstant frem til sommeren 2010.

tupanullu akitsuutit kingullermik qaffannerisa kingorna iluanaarutit ikiliartuaalaarsimapput, taamaalilluni atuineq akitsuutit qaffannerannut naleqqiullugu annertunerusumik appariarsimalluni. Tamanna assigingajallugu immiaaqqanut, viinninut imigassanullu kimittuunut akitsuutit atuullutik. Eqqussuinermi akitsuutit allat (sukkut, kaffit, tii, imeruersaatit, poortuutissat, neqit il.il.) ukiut 2008/2009-p nikinneranniilli iluanaarutit allannguuteqanngingajattumik isertitsissutaasimapput, taamani akitsuutinik qaffaanerit tamakkiisumik atuutilivissimallutik. Nioqquteqatigiinik tamakkuninnga atuineq taamaalilluni 2010-mi aasaanerata tungaanut assigiinnangajammik patajaassimalluni.

Figur 2.7-imi eqqussuinermit akitsuutinik iluanaarutit apparneri kingullit imaassinnaavoq nalaatsornerinnartut isumaqartut, umiarsuit tikittarnerini piffissamut eqqorlunarnerusumut attuumassuteqarlutik. Taamaassimassappat kisitsisit iluarsissapput, paasisutissat oktobarimut ukiullu sinneranut tunngasut takkuteriarpata.

Figur 2.7 Nioqquteqatigiikkaanut agguarlugit eqqussuinermit akitsuutit, qaammatinut 12-inut kingullernut katinnerit.

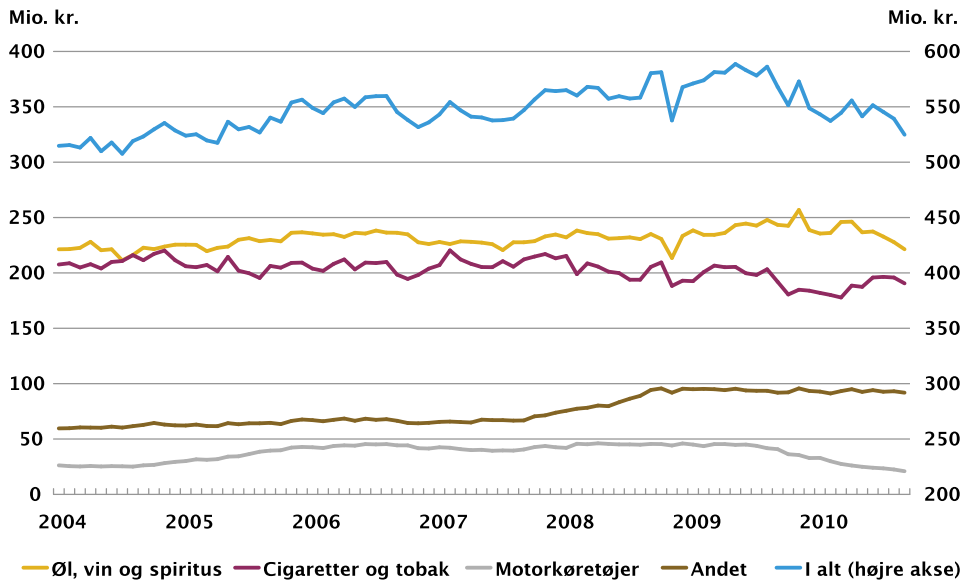
Malugisassat: Malinnaaffigisat kingullit august 2010-meersuupput
Paasisaqarfik: Royal Arctic Line.

Taarsigassarsinerit aamma aningaaserivinni uninngasutit

Kisitsisit siuliini eqqartorneqartut inuinnaat atuinerisa aningaasalersuinerisalu ilaannik paasissutissiisuupput, najoqqutassatigulli sunniuteqarlutik. Nationalbankenip aningaasatigut kisitsisaatai aallaavigalugit paasissutissat kalaallit Kalaallit Nunaanni, Savalimmiuni aamma Danmarkimi aningaaserivinni taarsigassarsisarnerinut uninngasutaannullu kisitsisinik ilaneqarsinnaappat kiisalu Danmarkimi taarsigassarsitsisarfinnit taar-

Det allerseneste fald i provenu fra indførselsafgifter i figur 2.7 er muligvis udtryk for tilfældigheder knyttet til det præcise tidspunkt for skibenes anløb. Hvis det er tilfældet, vil tallene rette sig, når der kommer oplysninger vedrørende oktober og resten af året.

Figur 2.7 Indførselsafgifter fordelt på afgiftsgrupper, sum for seneste 12 mdr.

Anm.: Sidste observation er september 2010.

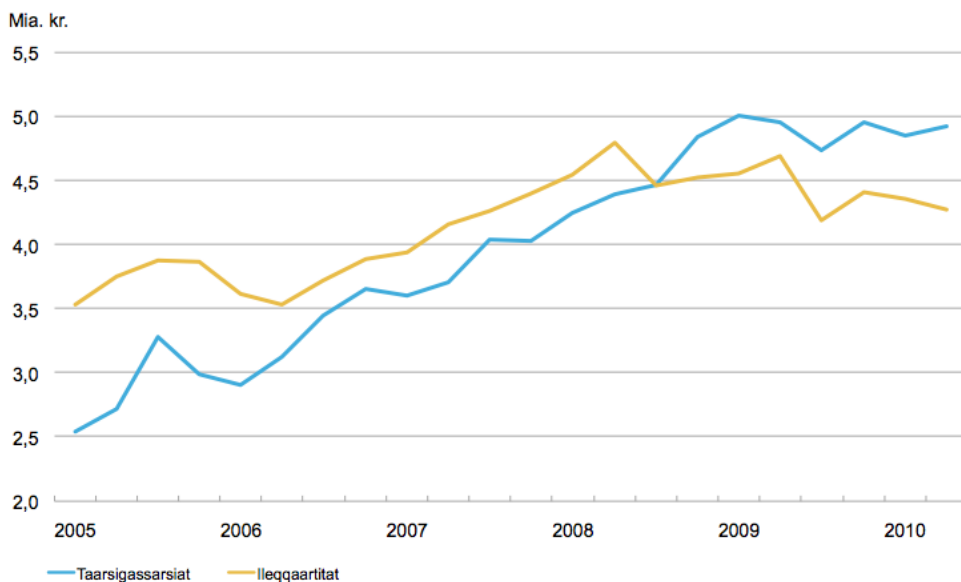
Kilde: Grønlands Selvstyre.

Lån og bankindeståender

De tidligere omtalte statistikker belyser dele af det private forbrug og investeringerne, men har et indikatorpræg. Ud fra Nationalbankens finansielle statistik kan oplysningerne suppleres med tal for grønlandernes lån og indestående i pengeinstitutter i Grønland, Færøerne og Danmark samt lån ydet af realkreditinstitutter i Danmark. Figur 2.8 viser indskud fra og udlån til husholdninger, virksomheder og offentlig sektor i Grønland fra pengeinstitutter i Kongeriget. Der ses et markant omsving fra nettoindskud til nettogæld i løbet af de seneste år som følge af stigende låntagning frem til 2009 og vige indlån i en lidt længere periode. I 2005 havde grønlanderne et nettoindskud i pengeinstitutter på næsten 1 mia. kr.. I juni 2010 var det vendt til en nettogæld på næsten 650 mio. kr.

sigassarsisarnerannit kisitsisinik. Figur 2.8-mi takutinneqarput Kunngaqarfimmi aningaaserivinnit inoqutigiinnut, suliffeqarfinnut pisortanullu ileqqaartinneqartut taarsigassarsiaritinneqartullu. Tassani takutinneqarput 2009 tikillugu taarsigassarsisarnerit amerliartuinnartut malitsigisaannik ilanngaareerluni ileqqaakkanit ilanngaareerluni akiitsoqalernermut ukiut kingulliunerusut ingerlaneranni malunnaatilerujussuarmik allanngorneqarsimasoq, piffissamilu sivisunerulaartumi ileqqaakkat appariartorsimasut. 2005-imi kalaallit aningaaserivinni ilanngaareerluni ileqqaagaat 1 mia. kr. missaanniisimapput. Juni 2010-mi muminneqarsimavoq, ilanngaareerluni akiitsut 650 mio. kr. missaanniilersimallutik.

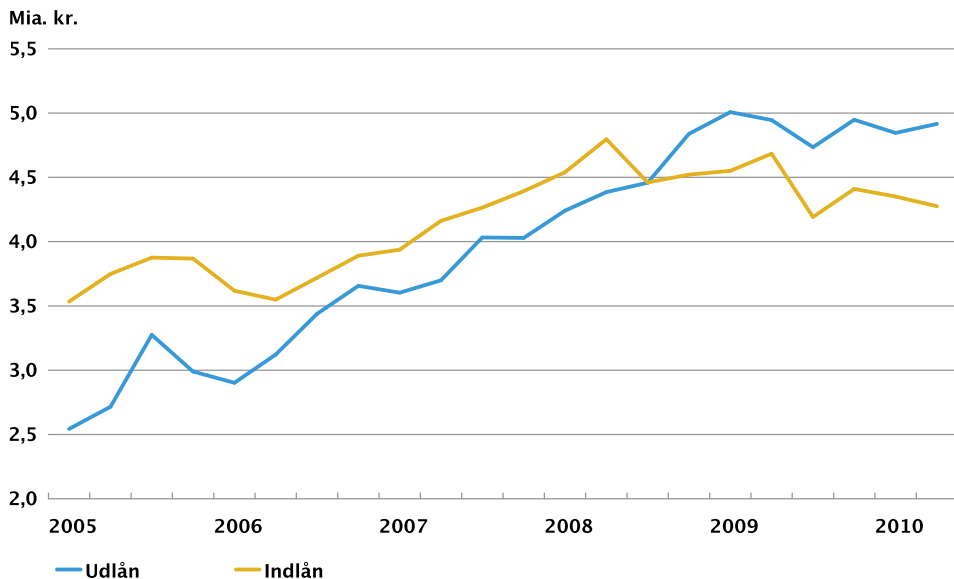
Figur 2.8 Kalaallit, Savalimmiormiut Danskillu aningaaseriviisa Kalaallit Nunaannut utimullu taarsigassarsitsinerat ileqqaartitsinerallu.

Malugisassat: Kisitsisit naatsorsorneqarput MFI'it atorlugit taarsigassarsiat ileqqaakkallu ilanngunnagit. Malinnaaffiit kingulliit 2010-mi qaammatit pingasukkaat aappaat. Paasisaqarfik: Danmarks Nationalbank.

Tamakku saniatigut taarsigassarsitsisarfinnit taarsigassarsinerit annertusingaatsiarsimapput, tak. figur 2.9. Tamakkunani pineqarnerupput nammineq pigisamik illoqalernissamut taarsigassarsiat, inissiat 20/20/60-inik taaneqartartunut tunnganerusut, 20 pct-ii namminersorlutik oqartussat aningaasaliiffigalugit, 20 pct-it kommunit, 60 pct-illu piginnittumit aningaasalersorneqarlutik, taarsigassarsitsiniartarfinnit taarsigassarsinerit aqquutiginerusarlugit. Taarsigassarsitsisarfinnit taarsigassarsianit akiitsorineqartut 2005-ip aallartinneranit juni 2010-mut 1,4 mia. kr.-t sinnilaarlugit qaffassimapput maanna 2,5 mia. kr.-nut, taarsigassarsisarnerilli ilaartorneri 2009-p ingerlanerani malunnartumik unitsiarsimapput. Ataatsimut isigalugu tamatumunnga naleqquppoq inis-

Figur 2.8 Grønlandske, Færøske og Danske pengeinstitutters udlån til og indlån fra Grønland.

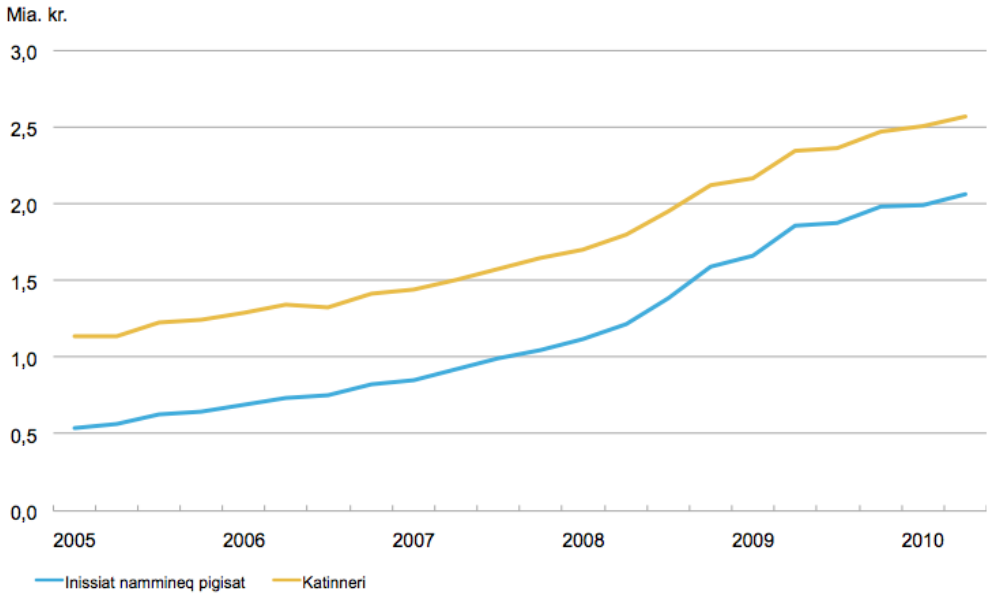

Anm.: Tallene er opgjort ekskl. udlån og indlån med MFler. Sidste observation er 2. kvartal 2010.
Kilde: Danmarks Nationalbank.

Ydermere er låntagningen i realkreditinstitutterne taget betydeligt til, jf. figur 2.9. Det drejer sig især om lån til ejerboliger, overvejende de såkaldt 20/20/60-boliger, hvor selvstyret finansierer 20 pct., kommunen andre 20 pct., og 60 pct. finansieres af ejeren, typisk via realkreditlån. De udestående realkreditlån er steget med mere end 1,4 mia. kr. til lidt over 2,5 mia. kr. fra begyndelsen af 2005 til juni 2010, men tilvæksten bøjede dog tydeligt af i løbet af 2009. Det stemmer i hovedtræk med, at antallet af færdigbyggede boliger i 2009 var lavere end i 2007 og 2008.

siat 2009-mi naammassineqartut 2007-imut aamma 2008-mut naleqqiullugit ikinneru-sumammata.

Figur 2.9 Danskít taarsigassarsisitsiniartarfiisa Kalaallit Nunaannut taarsigassarsiaritittagaat, pigisat suunerinut agguataarlugit.

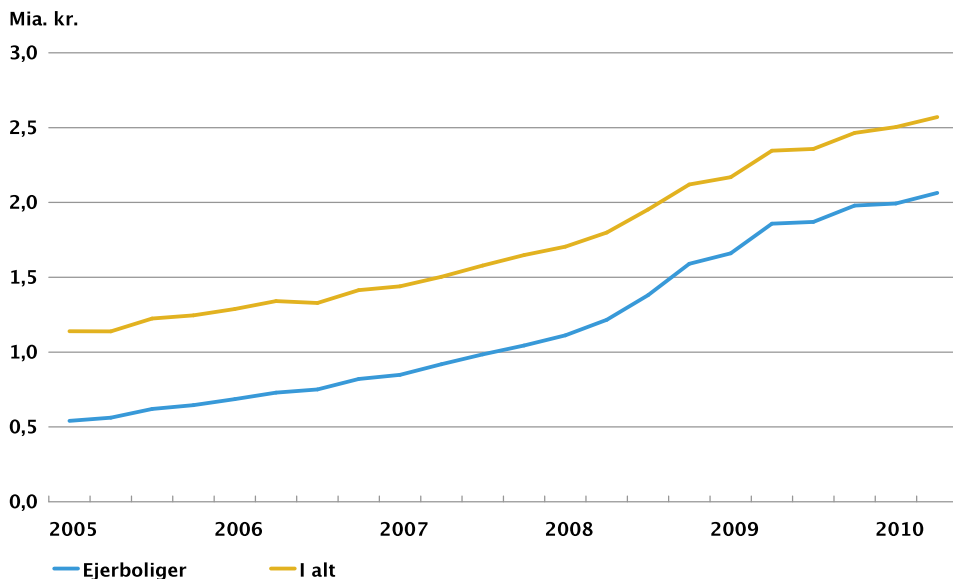

Malugisassat: Malinnaaffiit kingullit 2010-mi qaammatit pingasukkaat aappaat.
Paasisaqarffik: Finanstiisynet.

Taamaalilluni aningaaserivinnut taarsigassarsisitsiniartarfinnullu akiitsut 2005-imiilli ileqqaakkanut naleqqiullugit 3 mia. kr. sinnerlugit amerlisimapput. Akiitsorineqartut amerliartornerinut malunnaataalluarpoq namminerisamik inissiassanik nutaanik sanaartornerit. Taamaattorli akiitsut amerliartornerisa sukkassusiat arrilliartorsimavoq, ilanngaareerluni akiitsut qaffakkiartornerat 600 mio. kr.-usut juni 2009-mit juni 2010-mut ukiup siulianut naleqqiullugu akiitsut amerliartornerisa affaanit ikinnerulaarsimammata.

Taama akiitsut amerliartuaarnerinut illuatungiliuttoq tassaavoq niuernermi oqimaatigaiissaarinermi amigartoorutit amerliartorneri. 2005 aallarnerfigalugu niuernermi oqimaatigaiissitsinermi amigartoorutit ukiuni tamani 1 mia. kr.-ninit amerlanerusimapput, ukiunilu pingasuni kingullerni 2 mia. kr.-t missaanniissimallutik. Akiitsorineqartut aningaasaliissutit amerliartornerusut imminnullu akilersinnaanerusut peqqutaap-pata tamanna immi ajornartorsiutaasariaqanngilaq, taamalli allanngoriartorneq siunissami ukiorpassuarni ingerlaannarsinnaanngilaq, taassuma illuatungiliutissappagit, pingaartumik atunerit annertusiartuinnarnerat, amigartoorutinik matussusiisarnelit imaluunniit tapiissutitigut aningaasaliissuteqartarnernut pitsaanngitsunik iluanaaru-teqartitsisunut.

Figur 2.9 Danske realkreditinstitutters udlån til Grønland fordelt på ejendomskategori.

Anm.: Sidste observation er 2. kvartal 2010.

Kilde: Finanstilsynet.

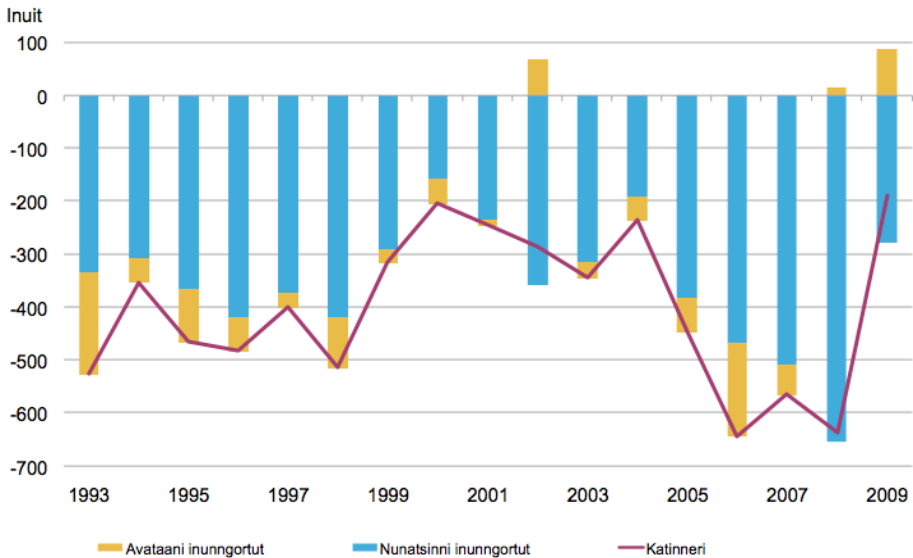
Over for penge- og realkreditinstitutterne er gælden således steget mere end 3 mia. kr. mere end indlånene siden 2005. Gældsopbygningen afspejler i høj grad byggeri af nye ejerboliger. Hastigheden i gældsopbygningen har dog været aftagende, idet stigningen i nettogælden på 600 mio. kr. fra juni 2009 til juni 2010 var lidt mindre end det halve af gældsopbygningen året før.

Et modstykke til denne gældsopbygning er det øgede underskud på handelsbalancen. Siden 2005 har handelsbalanceunderskuddet i alle år været større end 1 mia. kr. og har i de seneste tre år været omkring 2 mia. kr. I den udstrækning gældsætningen afspejler øgede og rentable investeringer er det ikke nødvendigvis et problem, men det er en udvikling, der ikke kan fortsætte mange år frem i tiden, hvis modstykket især er øget forbrug, underskudsdekning eller subsidierede investeringer med et dårligt afkast.

Innuttaasut allanngoriartornerat aamma suliffissaaleqineq

Piffissami 2006-imit 2008-mut Kalaallit Nunaannit avammut nuuttut taarserneqanngitsumik imannaanngitsumik amerlasimapput, tak. figur 2.10. Taarserneqanngitsumik avammut nuuttut ukiuni tamani inuit 600-t angungajassimavaat, imaluunniit innuttaasunit 1 pct. sinnilaarlugu. 2009-mi taarserneqanngitsumik nuuttut inunnut 200-nut ikilisimapput, tamatumani peqquataallutik inuit Kalaallit Nunaanni inunngorsimasut taarserneqaratik avammut nuuttut 300-t missaannut ikilisimammata, kiisalu inuit Kalaallit Nunaata avataani inunngorsimasut taarserneqaratik nunamut nuuttut 100-t missaanniissimammata. Taama taarserneqaratik nunamut nuuttut qularnanngitsumik patsisigaat Danmarkimi nunanilu allani arlalinni suliffissaaleqisut amerliartupiloornerat peqquitalugu, Kalaallit Nunaanni suliffissarsiornissaq pilerinarnerulersimammat. Sulisussanik taama ajornaannerusumik pissarsisinnaaneq pisortat ingerlatsinermi aningaasartuutaasa 2009-mi amerlinerannut peqquataaqataavoq.

Figur 2.10 Taarserneqanngitsumik avammut nuuttut.

Malugisassat: Malinnaaffik kingulleq tassaavoq 2009

Paasisaqarfik: Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik.

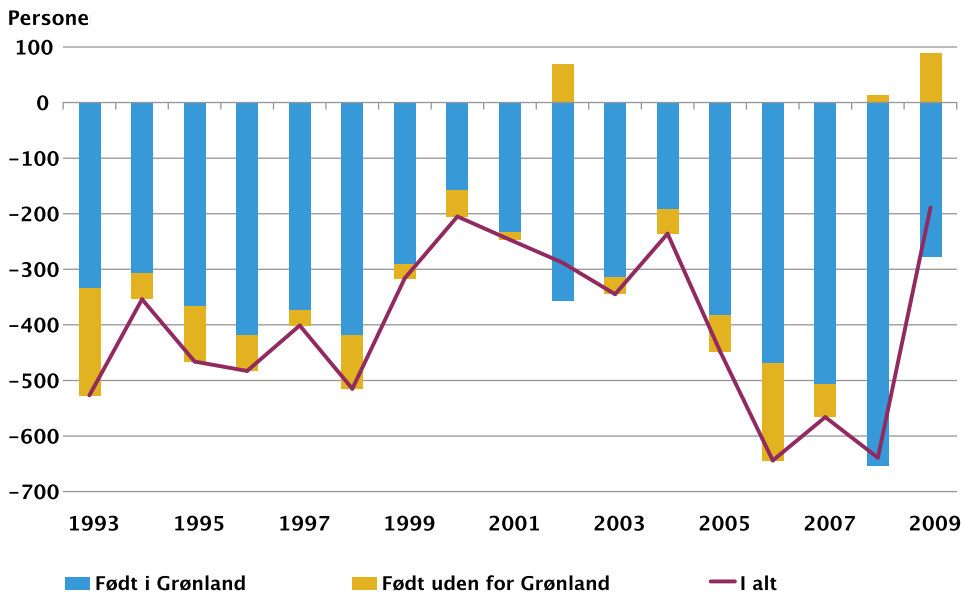
Piffissap qiteqqunnerani suliffissaaleqineq uuttoraanni suliffissaaleqisut 2009-p ingerlanerani amerlilaarsimapput, taamallu ingerlaneq 2010-mi ingerlaqqilluni. Kisitsisilli dan-skit suliffissaaleqisut kisitsisitalersortarnerannut naleqqiullugu nassuiassallugit ajornarnerupput, inuit Kalaallit Nunaanni inunngortut illoqarfinni najugaqartut pineqarneru-sarmata, suliffeqannginnerup nalaani ikiorsiussutissanik pissarsiniarlutik kommunimut saaffiginnittartut. Inuk piffissap qiteqqunnerani suliffissaaleqisunut ilanngunneqartar-

Befolkningsudvikling og ledighed

I perioden fra 2006 til 2008 fandt der en usædvanlig stor nettoudvandring sted fra Grønland, jf. figur 2.10. Nettoudvandringen lå i alle år tæt på 600 personer eller lidt over 1 pct. befolkningen. I 2009 faldt nettoudvandringen til 200 personer, dels fordi nettoudvandringen af personer født i Grønland faldt til ca. 300 personer, dels fordi der var en nettoindvandring på ca. 100 personer født uden for Grønland. Denne nettoindvandring afspejler antageligt, at den hastigt stigende arbejdsløshed i Danmark og en række andre lande gjorde det mere attraktivt at søge beskæftigelse i Grønland. Den lettere adgang til rekruttering af arbejdskraft er en medvirkende faktor bag stigningen i de offentlige driftsudgifter i 2009.

Figur 2.10 Nettoindvandring.

Anm.: Sidste observation er 2009

Kilde: Grønlands Statistikbank.

Målt ved medio ledigheden er arbejdsløsheden steget lidt i løbet af 2009 og tendensen fortsatte i 2010. Statistikken er dog vanskelig at tolke, da den overvejende vedrører grønlandsk fødte personer bosiddende i byerne, som har henvendt sig til kommunen for at få arbejdsmarkedsydelse. En person indgår som medioledig, hvis den pågældende har henvendt sig i løbet af to uger før opgørelsesdagen og igen i løbet af de to uger efter. Arbejdsmarkedsydelsen kan modtages i 13 uger.

Det gennemsnitlige antal medioledige faldt fra 1.684 til 1.134 personer fra 2005 til 2008, men steg til 1.313 i 2009. Det svarer til 4,6 pct. af den potentielle arbejdsstyrke, der fastlægges som personer mellem 15 og 63 år, født i Grønland og bosiddende i byer-

poq, pineqartoq naatsorsuinerup ullua sioqqullugu sapaatit akunneri marluk ingerlaneranni saaffiginnissimappat, taassumalu kingornani sapaatit akunneri marluk ingerlanerini. Suliffeqannginnermi ikiorsiissutit sapaatit akunnerini 13-ini pissarsiarineqarsinnaapput.

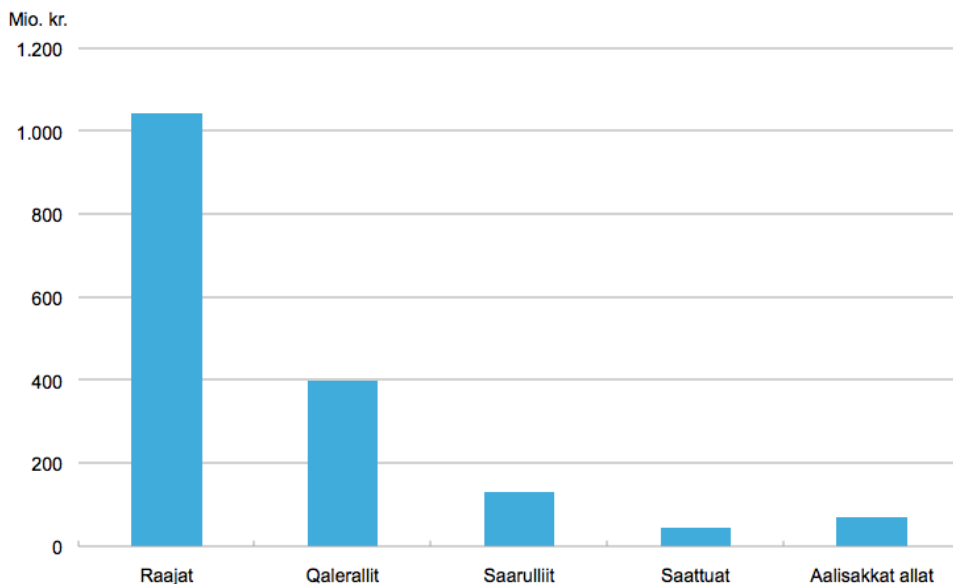
Piffissap qiteqqunnerani suliffissaaleqisut amerlassusiisa agguaqatigiissinnerat 2005-imit 2008-mut 1.684-init 1.134-inut ikilismapput, 2009-mili 1.313-inut amerlisimallutik. Tamatuma assigaa sulisinnaassuseqartut 4,6 pct-ii, tassaasarlutik inuit 15 aamma 63-it akornanni ukioqartut Kalaallit Nunaanni inunnngorsimasut ukiumilu tassani 1. januar illoqarfinni najugaqartut. Kisitsisit taakku illoqarfiit ataasiakkaat akornanni assigiinngii-aartorujussuupput. Nuummi sulisinnaassuseqartut piffissap qiteqqunnerani amerlassusii 1,7 pct-iupput, kisitsisit taakku assingi Nanortalimmi, Narsami aamma Kangaatsiami 10 pct-it sinnersimallugit. Nikerarnerit tamakku takutippaat, piffissami ataatsimi illoqarfimmi sulisussanik amigaateqartoqangaatsiarsinnaammat, illoqarfinnilu allani suliffissaaleqingaatsiartoqarsinnaalluni.

2010-mi qaammatit pingasukkaartut siullianni piffissap qiteqqunnerani suliffissaaleqisut 2009-mi qaammatit pingasukkaartut siuliannut naleqqiullugit 455-inik amerlanerusimapput. Tamatuma takutippaa 2010-mi suliffissaaleqisut amerliartorneri, sillimaffigineqassallunili qaammatinut pingasukkaartunut kisitsisit allannngorsinnaaqimmata, taamaammallu sulisinnaassuseqartut allannngoriartorneri nalilissallugit ajornakusoorluni.

Aalisarneq

Aalisarneq Kalaallit Nunaanni ingerlataavoq avammut tuniniaanerni sammisut pingaarnersaat, kalaallit avammut tunisaat annertunerpaamik aalisagaammata qalerualiullutillu. Taakkunanga raajarniarneq aningaasarsiornikkut isigalugu pingaarnersaavoq, tak. figur 2.11.

Figur 2.11. 2009-mi aalisakkanik qalerualinnillu avammut tunisineq.

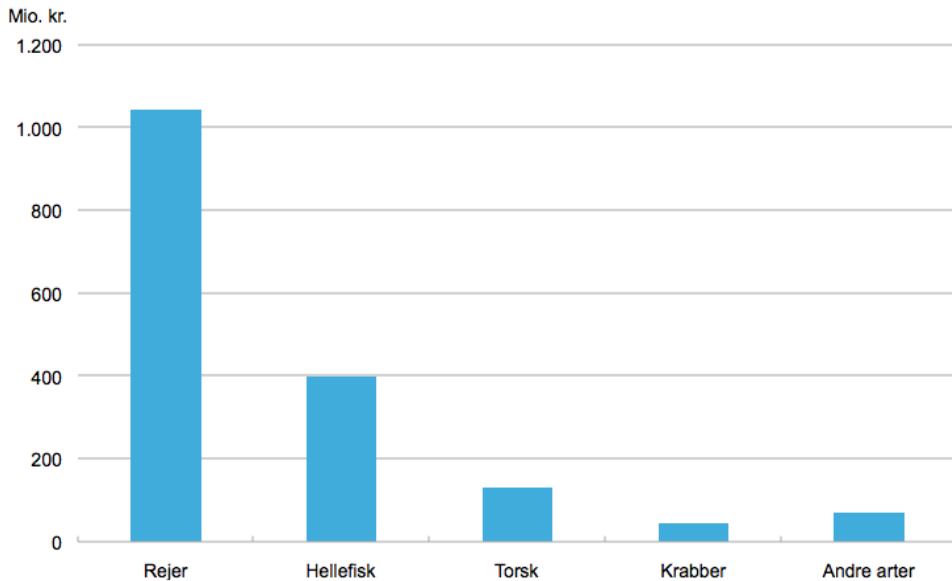
ne 1. januar samme år. Dette tal dækker over meget store forskelle mellem de enkelte byer. I Nuuk var antallet af medioledige 1,7 pct. af den potentielle arbejdsstyrke, mens det tilsvarende tal oversteg 10 pct. i Nanortalik, Narsaq og Kangaatsiaq. Disse variationer viser, at der på samme tid kan være betydelig mangel på arbejdskraft i en by og en stor mangel på beskæftigelse i andre.

I 1. kvartal 2010 var antallet af medioledige 455 højere end i 1. kvartal 2009. Det tyder på stigende ledighed i 2010, men med det forbehold, at kvartalstallene svinger en del, så det er svært at vurdere styrken af udviklingen.

Fiskeriet

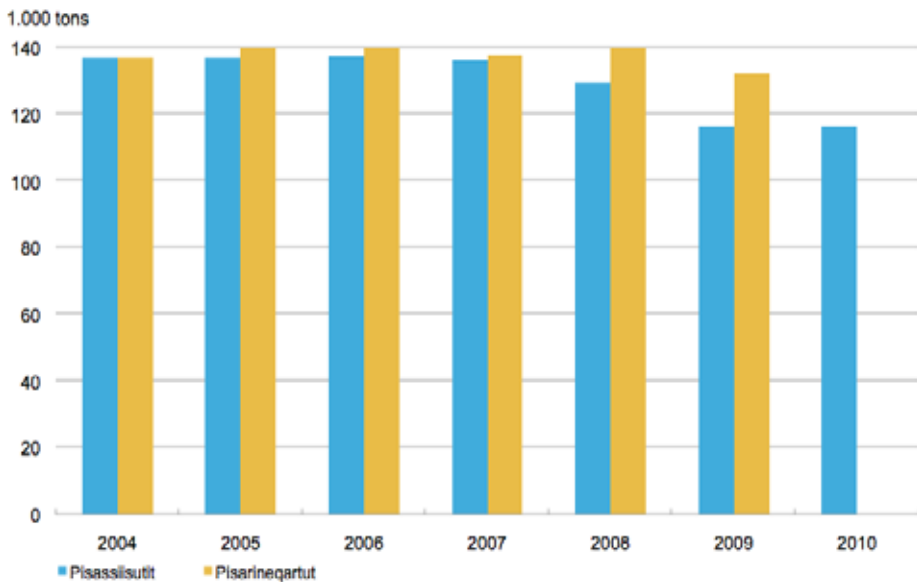
Fiskeriet er den vigtigste eksportorienterede aktivitet i Grønland, da den grønlandske eksport altovervejende består af fisk og skaldyr. Heraf er rejefiskeriet det økonomisk set vigtigste, jf. figur 2.11.

Figur 2.11. Eksport af fisk og skaldyr i 2009.

Kalaallit aalisariutaat ukiuni arlalinni raajanik ukiumut 130.000 aamma 150.000 tonsit akornanni pisartarsimapput, 2009-mili pisartartut 10 pct missaannik ikilimapput 117.000 tonsinngorlutik, tak. figur 2.12. Tamatuma raajaqassutisip annertussusiata isumakuluutigineqarnerup malitsigisaanik raajartassat taama assinganik ikilisinneqarneranut tulluurtuuvuq. Tamatuma saniatigut EU aalisarneq pillugu isumaqatigiissutit ilaattut Kitaani 4.000 tonsinik pisassinneqarsimavoq, Tunumilu 7.000 tonsinik. Taakkunannga kitaani pisassiissutit tamakkiisumik pisartartakkajuttarput, Tunumili taamaagani. 2010-mi Kitaani pisassiissutit 110.600 tonsiusunit 57 pct-it avataasiorluni aalisartunut pisassiissutigineqartarput, sinneri sinnerissamut qanittumi aalisartunut. Tunumi pisassiissutit tamakkiisut avataasiorlutik aalisartunut pisassiissutigineqartarput.

Figur 2.12. Kalaallit aalisariutaannut raajanik pisassiissutit pisartartakkallu.

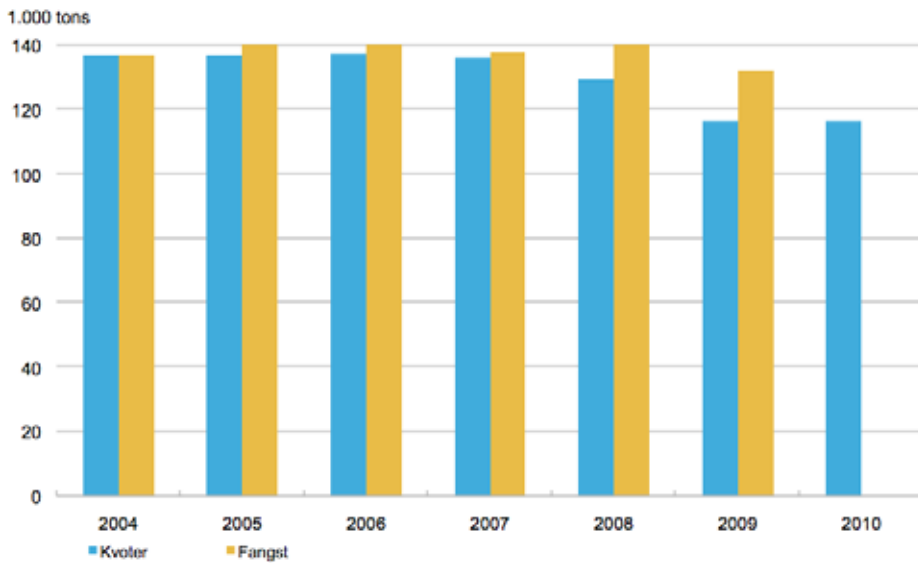
Malugisassat: Pisassiissutit tamatigoortumik aaqqiissuteqarnerisa malitsigisaanik ukiut ilaanni inatsisunik unioqqutitsineqangit-sumik pisassiissutit sinnerlugit pisartartarsinnaasarpoq.

Paasisaqarfik: Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalakkersuisoqarfik.

Qaleralinniarneq pingaarnerit tulleraat. Pisartartakkat ukiuni kingulerni ukiumut 30.000 tonsit ataataartarsimavaat, tak. figur 11. Akunnaatsunngorlugu naatsorsoraanni qalerallit pisartartartut 90 pct-ii Kitaani pisartartarput, taakku Canadalu ataatsimoortumik aalisagaqatigiillutik, nunat marluullutik pisassiissutigisartagaat uumasunik ilisimasallit inassutigisartagaat malittarlugit. Tunumi Savalimmiut aamma Island ataatsimooqatigalugit aalisarneqartarput, nunat allat aalisarnerminni uumasunik ilisimasallit inassutigisartagaat annertooujussuarmik sinnerlugit pisartarlugit.

Grønlandske fartøjer har i en årrække fanget mellem 130.000 og 150.000 tons rejer om året, men i 2009 faldt fangsterne med næsten 10 pct. til 117.000 tons, jf. figur 2.12. Det afspejler en nogenlunde tilsvarende nedsættelse af rejekvoterne som følge af bekymring for bestandenes størrelse. EU har desuden som led i en fiskeriaftale en kvote på 4.000 tons ved Vestgrønland og på 7.000 tons ved Østgrønland. Heraf opfiskes den vestgrønlandske kvote normalt fuldt ud, men ikke den østgrønlandske. Af kvoten ved Vestgrønland på 110.600 tons i 2010 tilfalder 57 pct. det havgående fiskeri, resten det kystnære. Hele kvoten ved Østgrønland tilfalder det havgående fiskeri.

Figur 2.12. Grønlandske fartøjers kvoter og fangst af rejer.

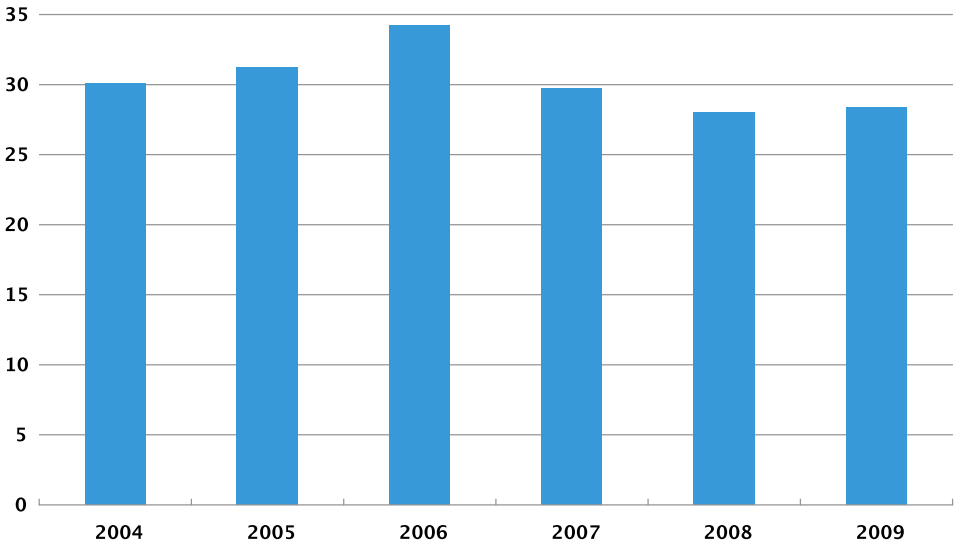
Anm.: Fangsterne kan lovligt overstige kvoterne i nogle år som følge af kvotefleksordningen.

Kilde: Departementet for fiskeri, fangst og landbrug.

Næstvigtigst er fiskeri af hellefisk. Fangsterne har i de senere år været i underkanten af 30.000 tons om året, jf. figur 11. Rundt regnet 90 pct. af hellefiskene fanges ved Vestgrønland, hvor bestanden er fælles med Canada, og hvor begge landes kvoter følger de biologiske anbefalinger. Ved Østgrønland fiskes på en fælles bestand med Færøerne og Island, hvor Islands fiskeri i væsentlig grad overstiger den biologiske rådgivning.

Figur 2.13. Kalaallit aalisariutaasa qalerallinnik pisarisartagaat.

1.000 ton

Paasisaqaarfik: Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalakkersuisoqaarfik.

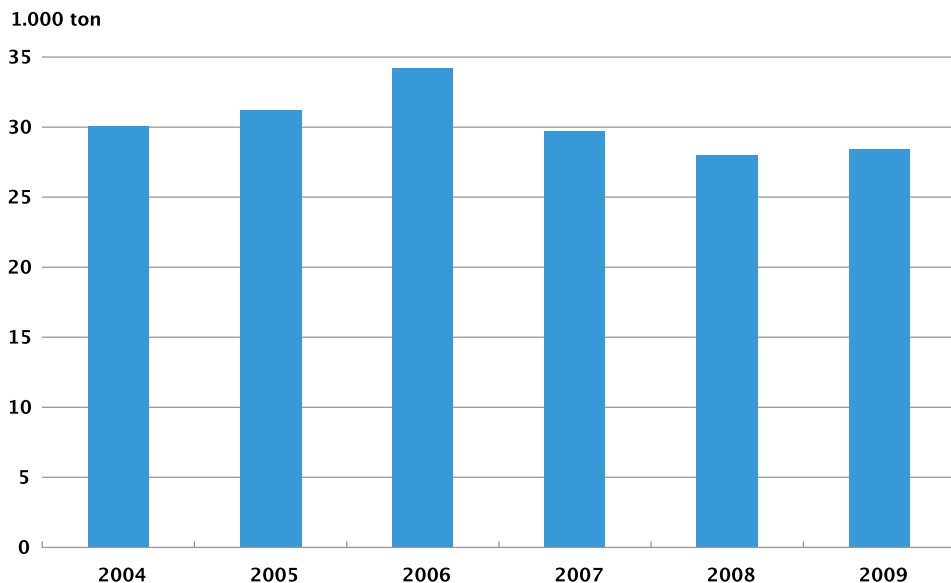
Ukiuni kingulliunerusuni saarullinnik aalisarneqaqqilaartoqartalerpoq, kisiannili aalisakkat aalaakkaanerusut amerliartornissaat qularnarpoq. Avataasiorlutik aalisartunut pisassiissutit 2009-mi ikilisinneqarpuit, 2010-milu ikiliseqqinneqarlutik, taamattaarlu sinerissamut qanittumi aalisartut pisassiissutinik killiliiffigineqarlutik. Uumasunik ilisimasallit inassuteqartarnerannut peqqutaavoq qaleraleqarnerani 2010-mi aamma 2011-mi toqqaannartumik aalisarnissaq pinngitsoortinniarlugu.

Kalaallit Nunaanni oqartussat aalisarnermilu peqataasut ataatsimut isigalugu aalisapilunnissap pinngitsoortinnissaata pingaaruteqarnera annertuumik eqqumaffigaat, aalisakkalli assigiinngiiaat amerlasuut pisassiissutigisarnerisa ikiliartortinneqarnerat, minnerunngitsumik raajat, paasinarsitippaat pisaqartarneq siunissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu aningaasarsiornikkut nammasissinnaasat qaangipajaarsimagaat.

Taamaammat pisassat siunissami amerlinissaat ilimanaateqanngilaq. Taamaammat aalisarnermi aningaasarsiorneq pitsanngorsarneqarsinnaavoq pingaartumik isumalluutit ikinnerusut atornerisigut, soorlu aalisarnermi orsussa, angallatit imalunniit inuttat, taaneqareersutulli pisassat amerlinneqarsinnaanerata piviusunngorsinnaanani. Tunisassiat pitsaanagerusumik pitsaassuseqartut tunngaviusugumik aalisarnermi aningaasarsiornermik pitsanngorsaasinnaavoq, aalisakkalli suliarineqanngitsut pitsaassusii pitsanngorsinnaanngorsinnaassasut ajornakusoortutut isumaqarfigisariaqarpoq. Kalaallit Nunaanni annertunerusumik suliareqqiineq aarlerinaateqartitsinermik kinguneqassaaq, aningaasartuutillu inissisimanerisa qaffasissusiat akornutaasutut aporfussalluni.

Akit ataatsimut isigalugit appariaartuinnarnerisa malitsigisaannik aalisakkanik qaleruallinnillu avammut tuniniaanermi nalingi ullumikkut ukiut 20-t matuma siornanut naleq-

Figur 2.13. Grønlandske fartøjers fangst af hellefisk.

Kilde: Departementet for fiskeri, fangst og landbrug.

I de senere år har der igen været et vist fiskeri af torsk, men det er usikkert, om en mere permanent bestand vil udvikle sig. Kvoterne for det havgående fiskeri blev nedsat i 2009 og yderligere i 2010, ligesom det kystnære fiskeri er blevet kvotebelagt. Den biologiske rådgivning er at undgå direkte fiskeri på bestanden i 2010 og 2011.

De grønlandske myndigheder og deltagerne i fiskeriet har generelt en betydelig opmærksomhed på vigtigheden af at undgå overfiskning, men de faldende kvoter for mange arter, ikke mindst rejer, tyder alligevel på, at fangsterne har været i overkanten af det økonomisk set optimale på langt sigt.

Der er derfor ikke udsigt til, at fangsterne kan øges i fremtiden. Økonomien i fiskeriet kan derfor især forbedres ved at bruge færre ressourcer i form af brændstof, fartøjer eller mandskab på fangsten, mens det som nævnt forekommer urealistisk at kunne øge de fangede mængder. En bedre kvalitet af produkterne vil principielt set også bedre økonomien i fiskeriet, men det må anses for vanskeligt at forbedre kvaliteten af råvarerne. En højere forarbejdningsgrad i Grønland indebærer en større risiko, og det høje omkostningsniveau er en hæmsko.

Som følge af, at priserne overvejende har været faldende, er værdien af eksporten af fisk og skaldyr i dag mindre end for 20 år siden, samtidig med, at eksporten af andre produkter er gået kraftigt tilbage i de seneste år. Det understreger behovet for andre former for profitabel erhvervsmæssig aktivitet end fiskeri, men i den forbindelse er omkostningsniveauet en endnu større hæmsko end i fiskeforarbejdningen, med mindre der er tale om aktiviteter knyttet til udnyttelse af særligt værdifulde råvareresourcer.

Et eksempel på øget udnyttelse af værdifulde råvareresourser er den igangværende

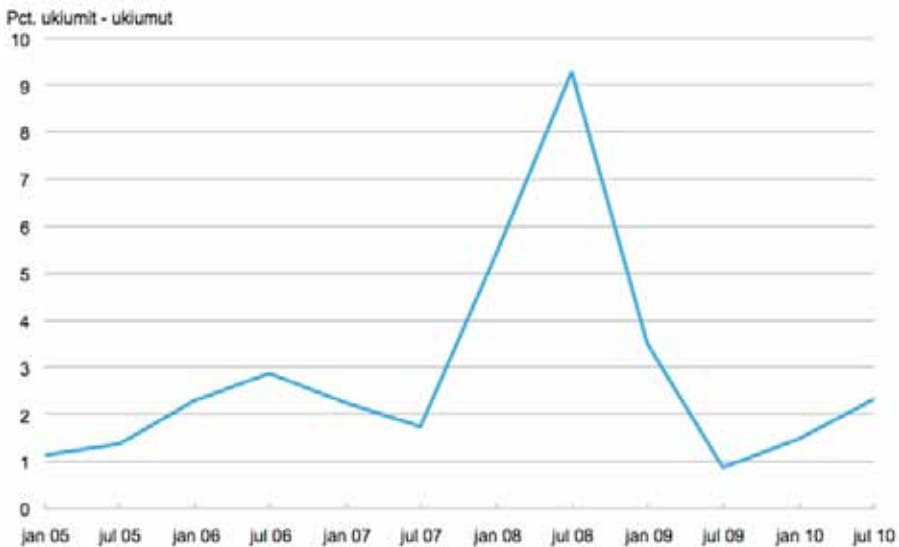
qiullugit ikinnerupput, tamatumunnga ilutigitillugu tunisassianik allanik avammut tuni-
niaaneq ukiuni kingullerni annertuumik kinguariarsimalluni. Tamatuma erseqqissaassu-
tigaa aalisarnerup saniatigut inuussutissarsiutitigut sammisanik allanik iluanaaruteqarfui-
sinnaasunik pisariaqartitsineq, tamatumunngali atatillugu aningaasartuutit qaffasissusii
aalisakkanik suliareqqiinnermut naleqqiullugu annertunerusumik akornutaasumik apor-
fussallutik.

Pisuussutininik naleqarluartunik atorluaanerunissamut assersuutissanut ilaavoq erngup
nukinga atorlugu nukissiorfiit nukissiornermik pilersuinnermut inerisarneqarnerat maan-
na ingerlanneqartoq. Annertussutsit eqqarsaatigalugit tamanna tunngavigalugu uuliamik
avataanit pisiortorneq annikilliarporpoq, niuernermilu oqimaaqatigiissaarinerup pitsaan-
ngitsumik ineriartornera taama inerisaanermut unitsitsisariaqanngilaq, ingerlatsinermi
aningaasarsiorneq isumannaatsumik ingerlanera atuukkallartillugu. Ukiuni kingullerni
erngup nukinganik atuineruneq missingerneqarpoq kalaallit BNP-at ukiumut 0,25-0,5
pct-imik annertusisimasoq, nukissiornermik tunisassiornermut uuliamik avataanit eq-
qussuineruup annikillisimanera aqutigalugu.

Akit ineriartornerat

Ukioq 2007-ip ukiaani nioqqutissanut eqqussuunneqartunut akitsuutit arlallit appartin-
neqarsimanerat aningaasat pisissutiginnissaannut nalikilliarpornerannik annertuumik
sunniuteqarsimapput, tamatumalu naleqqatigingajaanik ineqarnermut akiliutit aamma
qaffanneqarlutik. 2010-mi juulimi atuisunut akigitinneqartut ukiup siulianut naleqqiul-
lugit 2,3 pct-inik qaffannerusimapput, tamanna Danmarkimisut assigalugu, tassanili
kisitsisit akitsuutit qaffanneqarnerannit sunnerneqaqqallutik.

Figur 2.14. Aningaasat pisissutiginnissaannut naleerukkiartornerat.

Paasisaqarfik: Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalakkersuisoqarfik.

Malugisassat: Kalaallit Nunaann atuisartut akinut najoqqutaat ukiumut marloriartumik naatsorsorneqartarpoq. Ani-
ngasat naleerukkiartorneri atuisartut akinut najoqqutaanni ineriartornerut ukiumit-ukiumut naatsorsorneqartarpoq,
tassani januar 2008=100-nut taggineqarluni. Paasisaqarfik: Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfimmi toqqortat.

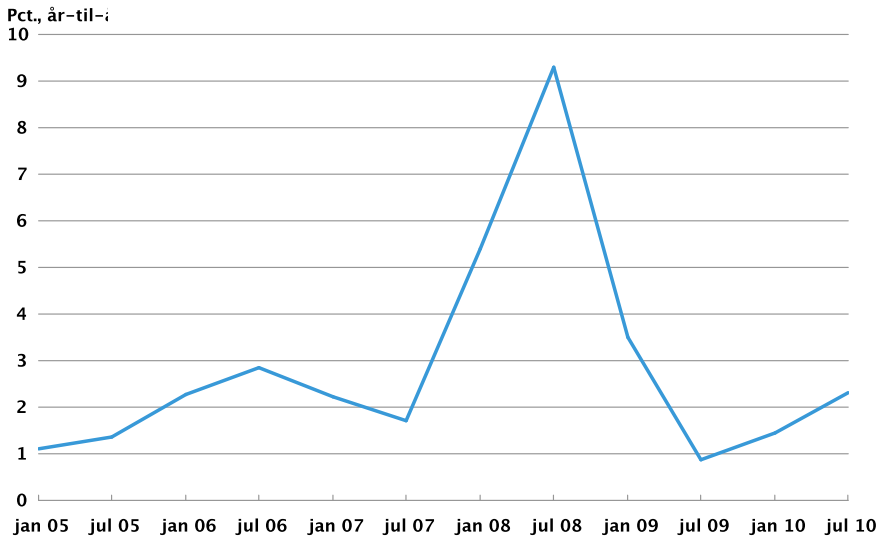

udbygning af vandkraftsanlæg til energiforsyningen. Mængdemæssigt er importen af olie på den baggrund vigende, og den negative udvikling på handelsbalancen bør ikke sætte denne udbygning i stå, så længe det driftsøkonomisk set er forsvarligt. I de seneste år skønnes øget anvendelse af vandkraft at have øget det grønlandske BNP med i størrelsesordenen 0,25-0,5 pct. om året via mindre import af olie til energiproduktionen.

Prisudviklingen

Inflationen har været stærkt påvirket af forhøjelse af en række indførselsafgifter i efteråret 2007 og nogenlunde samtidige huslejeforhøjelser. I juli 2010 var forbrugerpriserne 2,3 pct. højere end året før, hvilket er det samme som i Danmark, hvor tallene dog er påvirket af afgiftsforhøjelser.

Figur 2.14. Inflation.

Anm.: Det grønlandske forbrugerprisindeks opgøres to gange årligt. Inflationen er beregnet som år-til-år væksten i forbrugerprisindekset, hvor januar 2008=100.

Kilde: Grønlands Statistikbank.

Aningaasarsiornermi politikki ingerlanneqartoq

Kalaallit Nunaata aningaasarsiornerata 2010-p ingerlanerani patajaassiariornermut ingerlanissaannut ilimanaateqaraluartoq, noqqaassuteqarneq tunisassiornerlu appariaatorunnaarlutik, aningaasarsiorneq ukiuni takkuttussani suli mianernartuussaag. Ajustanngippat siuariatornerup naammaginarnissaa naatsorsuutigineqarpoq, imalu annerutigissalluni suliffissaqanngitsut malunnaatilimmik ikiliortornissaat naatsorsuutigineqarsinnaanani. Tamatuma kingunerissavaa Namminersorlutik Oqartussat aningaasarsiornerat ukiuni takkuttussani suli tinnerneqarsimanissaa naatsorsuutigineqarsinnaalluni. Akiitsut amerliartuarpallaarnissaat pitsaaliorniarlugu siunissamilu siuariatornissamut periarfissat siuarsarniarlugit, pisortat aningaasartuuteqarfii assigiinngitsut akornanni sakkortuumik pingaarnersiulluni tulleriiaarineqartariaqarpoq.

Tabel 2.2: DAU-mi uninngasut, mio. kr.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1. Ingerlatsiner mut aningaasartuutit...	-2.404	-2.462	-2.604	-2.787	-2.973	-3.066	-3.096
2. Inatsiliuussinikkut aningaasartuutit...	-740	-750	-788	-837	-850	-867	-886
3. Tapiissu-tit...	-1.674	-1.532	-1.530	-1.591	-2.229	-1.571	-1.496
4. Sanaatornermut aningaasartuutit...	-492	-700	-1.003	-930	-808	-758	-973
5. Isertitat...	5.585	5.484	5.659	5.825	5.910	6.035	6.238
6. DAU-mi uningaasut: (1)+(2)+(3)+(4)+(5)...	274	40	-267	-318	-950	-227	-212
7. Sanaatornermut nutarteriner mullu aningaasateqarfimmi aningaasat atorneqanngitsut qaffanneri ...	13	-19	146	97	60	-100	0
8. Ingerlatanut naqqillugit uninngasuutiviit: (6)+(7)...	287	21	-121	-221	-890	-327	DAU-mi -212

Paasisaqarfik: 2011-mut aningaasanut inatsisissatut siunnersuut namminerlu naatsorsuinerit.

Soorlu tabel 2-mi takuneqarsinnaasut ukiuni kingullerni tallimani DAU-mi uninngasut annertuumik nikerarsimapput. Tassani pineqarput DAU-mi uninngasuutit pigaluaaraanniluunniit imaluunniit ingerlatanut naqqillugit DAU-mi uninngasunik taaneqartut pigaluaaraanniluunniit. Kingulleq tassaavoq DAU-mi uninngasuutiviit Sanaatornermut Nutarteriner mullu Aningaasaateqarfimmit ilanngaatisanut naqqinneri. 2010-mut naatsorsuutigineqarpoq Sanaatornermut Nutarteriner mullu Aningaasaateqarfimmit ilanngaatigineqartut aningaasaliissutinik 100 mio.-nik siuppuisoqassasoq.

Den førte finanspolitik

Selvom der er udsigt til, at grønlandsk økonomi i løbet af 2010 har bevæget sig ind i en stabiliseringsfase, hvor efterspørgslen og produktionen ikke længere falder, vil økonomien fortsat være skrøbelig i de kommende år. Væksten ventes i bedste fald at blive beskeden og af en sådan størrelsesorden, at ledigheden ikke kan forventes at blive mærkbart reduceret. Det betyder, at der kan forventes et fortsat pres på Selvstyrets økonomi i de kommende år. For at forebygge en for stor gældsopbygning og for at fremme vækstmulighederne fremover, må der derfor prioriteres skarpt mellem de forskellige offentlige udgiftsområder.

Tabel 2.2: DAU-saldo, mio. kr.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1. Driftsudgifter...	-2.404	-2.462	-2.604	-2.787	-2.973	-3.066	-3.096
2. Lovbundne udgifter...	-740	-750	-788	-837	-850	-867	-886
3. Tilskud...	-1.674	-1.532	-1.530	-1.591	-2.229	-1.571	-1.496
4. Anlægsudgifter...	-492	-700	-1.003	-930	-808	-758	-973
5. Indtægter...	5.585	5.484	5.659	5.825	5.910	6.035	6.238
6. Faktisk DAU-saldo: (1)+(2)+(3)+(4)+(5)...	274	40	-267	-318	-950	-227	-212
7. Stigning i uforbrugte midler i Anlægs- og reoveringsfonden...	13	-19	146	97	60	-100	0
8. Faktisk aktivitetskorrigeret DAU-saldo: (6)+(7)...	287	21	-121	-221	-890	-327	-212

Kilde: Forslag til finanslov for 2011 og egne beregninger.

Som det fremgår af tabel 2.2 har der været et markant omsving på DAU-saldoen i de seneste fem år. Det gælder uanset om der ses på den faktiske DAU-saldo eller på den såkaldte aktivitetskorrigerede DAU-saldo. Sidstnævnte er den faktiske DAU-saldo korrigeret for trækket på Anlægs- og Renoveringsfonden. For 2010 er der antaget, at trækket på Anlægs- og Renoveringsfonden vil overstige bevillingerne med 100 mio.

I vurderingen af de offentlige udgifter bør der sondres mellem drifts- og anlægsudgifter, samt mellem anlægsudgifterne fordelt på aktiviteter. F.eks. vil udlån til Nukissiorfiit til anlæg af vandkraftværker blive tilbagebetalt til landskassen. De anlægsudgifter, der senere modsvares af større indtægter eller lavere udgifter, og som er baseret på sunde investeringsprincipper vil i sig selv være i overensstemmelse med finanspolitisk bæredygtighed.

Det fremgår af tabel 2.2, at forværringen af DAU-saldoen under de gunstige kon-

junkturår frem til vendepunktet i 2009 hænger sammen med en væsentligt højere vækst i driftsudgifterne end i indtægterne. Alene i årene 2007 og 2008 voksede driftsudgifterne og de lovbundne udgifter i størrelsesordenen 5-7 pct. om året. Indtægterne voksede med 3 pct. om året i samme periode. Det ekstraordinært store DAU underskud i 2009 hænger sammen med de nødvendige kapitalindskud og lån til Royal Greenland.

Forværringen af DAU-saldoen i de senere år indikerer, at der har udviklet sig et strukturelt underskud på de offentlige finanser. Udviklingen i DAU-saldoen er et unuanceret finanspolitisk styringsinstrument, fordi der indgår udgifter af forskellig art heri – herunder f.eks. også anlægsudgifter der er i overensstemmelse med finanspolitisk bæredygtighed – ligesom saldoen i nogle år kan være påvirket af engangsforhold og betalingsforskydninger.

Der er ikke lavet en vurdering af udviklingen i den strukturelle offentlige saldo. Man kan derfor kun gisne om den underliggende, konjunkturrensede udvikling i de offentlige finanser. Under gunstige konjunkturer, hvor ledigheden falder og skattegrundlaget stiger, vil den faktiske offentlige saldo typisk blive styrket mere end den strukturelle offentlige saldo. Og omvendt når konjunkturerne vender. Det er Formandskabets vurdering, at der under højkonjunkturen fra 2006 til 2008 indtraf en endnu kraftigere forværring af den strukturelle offentlige saldo end den markante forværring, der kan konstateres i den faktiske DAU-saldo.

Naalakkersuisut har i forslaget til Finansloven for 2011 lagt op til en forstærket indsats på børn og unge området, kulturområdet og inden for sundhedsvæsenet. Samtidig lægges der op til en række budgetforbedringer i form af såvel besparelser og skatteforhøjelser på blandt andet klima- og miljøområdet.

Det er Formandskabets vurdering, at finanslovsudspillet trækker i retning af en ansvarlig finanspolitik, men at man bliver nødt til at tage yderligere skridt i retning af at konsolidere de offentlige finanser. I det omfang de påtænkte besparelser og merindtægter ikke bliver gennemført vil det være nødvendigt at finde kompenserende budgetforbedringer – på andre dele af udgifts- og indtægtssiden - for at sikre en ansvarlig linje i finanspolitikken.

De senere års forværring af de offentlige finanser er sket på et tidspunkt, hvor saldoen på landskassen burde have været i plus. Fokus i den økonomiske politik skal derfor fremadrettet være på konsolidering af de offentlige finanser. En yderligere årrække med store underskud i de offentlige finanser vil ikke være holdbar. Hvis der ikke under Selvstyret prioriteres meget skarpt, kan indtægtsstigningerne ikke forventes at følge med i stigningen i driftsudgifterne og de anlægsudgifter, der ikke senere modsvares af tilstrækkelige øgede indtægter.

Den finanspolitiske udfordring forstærkes af, at der i øjeblikket er forholdsvis mange i de erhvervsaktive aldre, så udgifterne er lavere, end de vil være på længere sigt. Samtidig falder antallet af unge i disse år med deraf følgende muligheder for at reducere udgifterne til daginstitutioner og folkeskoler m.v. Det fremgår imidlertid af kapitel

Siulittaasoqarfiup nalilerpaa aningaasanut inatsisissami siunniussat aningaasarsior-nikkut politikikkut akisussaassuseqarnermut sangujartuaarneqartoq, taamaattorli pisortat aningaasaataasa pitsanngorsarnissaannut sangutitsiniarluni alloriarnerunissaq pisariaqartoq. Sipaarutissatut eqqarsaatigisat aningaasartuutiginerusassatullu eqqarsaa-tigisat piviusunngortinneqanngitsuussagaluarpata taarsiutaasumik missingersuutini pit-sanngorsaanernik pisariaqartitsineqassaaq – aningaasartuutissat isertitassallu tungaasi-gut ilaannut allanut – aningaasaqarnikkut politikimi akisussaassuseqarnerup siunniun-neqarnera qulakkeerniarlugu.

Ukiuni kingullerni pisortat aningaasaateqarnerisa ajortissimanerat piffissami pisima-voq, landskarsimi uninngasuutit sinneqartoofiusussaanerisaraluisa nalaani. Taamaam-mat aningaasaqarnermi politikimi aallussineq pisortat aningaasaqarnerannik pitsan-ngorsaaneg siunertaralugu siunniunneqartariaqarpoq. Pisortat aningaasaqarneranni amerlasuunik amigartoortuarluni ukiut amerliartuinnartinneqassappata iluarsinnaan-ngilaq. Namminersorlutik Oqartussaanerup nalaani sakkortuumik pingaarnersiuilluni tulleriaarineqanngippat, isertitatigut qaffaassutit ingerlatsinnermi aningaasartuutit qaf-fakkiartornissaannut malinnaanissat naatsorsuutigineqarsinnaanngilaq, kiisalu sanaar-tornernut aningaasartuutitut, kingusinnerusukku isertitat amerliartuinnartutut naam-maginaratumik illuatungilerneqanngitsunut malinnaaneqarsinnaanani.

Aningaasaqarnermi politikikkut unammilligassat sakkortusissutigissavaat, maanna-mut atuuttunut naleqqiussinikkut inuussutissarsiorsinnaasutut ukioqartut amerlaneri, taamaalilluni aningaasartuutit ikinnerullutik, siunissami naatsorsuutigisassanut naleq-qiullugit. Ilutigitillugu inuusunnerit ukiuni makkunani ikiliartorput, tamatuma malitsi-gisaanik meeqqerivinnut, meeqqat atuarfiannut il.il. aningaasartuutit ikilisinnissaannut periarfissat millisinneqarlutik. Taamaattorli nalunaarusiami matumani [kapitali 4] taku-neqarsinnaavoq, meeqqat atuarfiannut aningaasartuutit 2009 aamma 2010-mi taamaat-tumik naleqqussarneqarsimannngitsut. Akerlianik atuartumut ataatsimut isumalluutiti-gut atuneq annertuumik qaffassimavoq. Ukiuni takkuttussani – 2008-miilli atuartut amerlassusiisa ikilinerisa amerlaqqataanut – pingaartumik meeqqat atuarfianni isumal-luutitigut atuinermik malunnaatilimmik ikilisisineqanngippat – aningaasaqarnikkut politikikkut siunissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu unammilligassanik malunnar-tumik sakkortusitsineqassaaq, soorlu nalunaarusiami matumani [kapitali 3] allassimasu-tut. Taamaassappat aningaasaqarnikkut politikimi kingusinnerusukku annertunerusu-mik sukaterinissamik kinguneqaannassaaq.

Siulittaasoqarfiup inassutigaa Namminersorlutik Oqartussat aningaasaqarnikkut politikimik patajaatsutut atorsinnaasumik pilersaarummik suliarinnissasut, aningaasartuutit ineriartornerannut siunniussisumik, pisortat isertitaanni tulluussaarinissamik piu-masaqaatitaqartumik kiisalu aaqqissuuseriaatsikkut nutarterinikkut, tamatumani qulak-keerneqassalluni pisortat ilanngaareerlutik taarsigassaat, BNP-mit pct-inut uuttorlugu, ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu patajaatsumik inissisimalissallutik. Piffissaq siusinne-rusoq eqqarsaatigalugu Kalaallit Nunaannut pilersaarusernermi, selskabit pisortanit pigineqartut akiitsortarnerini aningaasatigullu patajaatsunissaannut suliaqarnissakkut siunniussanik aammattaq pilersaarusiaq imaritinneqartariaqarpoq.

4 i denne rapport, at der i 2009 og 2010 ikke er sket en sådan tilpasning af udgifterne i folkeskolen. Tværtimod er ressourceforbruget pr. elev steget markant. Hvis der ikke sker en mærkbar reduktion af ressourceforbruget i især folkeskolerne i de kommende år - svarende til elevtalsfaldet siden 2008 - vil dette forstærke de betydelige langsigtede finanspolitiske udfordringer, som fremgår af kapitel 3 i denne rapport. Det vil i givet fald betyde, at der så skal foretages endnu større stramninger i finanspolitikken senere.

Formandskabet anbefaler, at Selvstyret udarbejder en plan for finanspolitisk holdbarhed, med mål for udgiftsvækst og krav til såvel tilpasninger i de offentlige indtægter som strukturreformer som sikrer, at den offentlige nettogæld, målt i pct. af BNP, ligger på et stabilt niveau på længere sigt. En sådan langsigtet plan for grønlandsk økonomi bør også indeholde operationelle mål for de offentligt ejede selskabers gældsætning og soliditet.

Kapitali 3. Ukioq 2040-p tungaanut aningaasanut politikkikkut unammilligassat

3.1. Aallarniut

Ukiut arlalissuit ingerlanerini pisortat aningaasaataat oqimaaqatigiissinnissaat siunertaralugu aningaasanut politikki mianersortoq ingerlanneqarsimavoq. Aningaasarsiornermi mikisumi, ammasumi innarlialaartumilu Kalaallit Nunaannisut ittumi tunngavissavaoq pitsaasoq. Inuussutissarsiornerup iluani siuariarnerit kinguariarnerillu aningaasarsiornermi tamarmi nikeraataapput pingaaruteqartorujussuit. Inuiaqatigiinni atugarissaar-nikkut annertusakkami aningaasarsiornikkut nikerarnerit pisortat aningaasaataannik akornusiinnginnissamat apeqqutaapput, taamaassappat ajornartorsiornermi pisortat aningaasartuutaannik ikilisisinissanut pisariaqartitsisoqalissalluni imaluunniit akileraar-tarnikkut annertuunik qaffaanikkut. Aningaasaqarnermi politikkami allannguutit tassan-gaannersut annertuullu innuttaasunut inuussutissarsiornermillu ingerlatsisunut pitsaa-suusangilaq. Tamannaannaq peqqutigalugu pisortat aningaasaateqarnerat peqqissoq missingersuusiornermi politikkami siunniukkaani pingaaruteqarpoq.

Taamattaq siunissami pisortat isertitaasa aningaasartuutaasalu akornanni oqimaa-qatigiinnissap siunniunnissaa pisariaqassaaq. Siunissami kinguaariit pisortat akiitsuinik kiisalu erniaatigut akiligassanik pinngitsoorneqarsimasinnaagaluartunik artukkinngin-nissaat ilaatigut qulakkeerneqassamat. Kiisalu aningaasatigut politikkami pisariaqar-titsinikkut iliuuseqarnissamat periarfissaqarnissaq.

Siunissamat aningaasanut politikkami unammilligassaavoq sammiviit marluk qular-naatsut malitsigisaannik sukaterinissaq. Siullertut utoqqat amerlanerusussaapput suli-sinnaassuseqartullu ikinnerulertussaallutik. Pisortat aningaasaataanni aningaasartuutit tungaasigut annertunerusumik tatineqarnissamat sammiveqassaaq. Aappaatigut Kalaal-lit Nunaanni aningaasarsiornermi siuariartuinnarnerup kingunerissavaa, Danmarkimit ataatsimoortumik aningaasaliissutit atatiinnarneqartut pisortat isertitaasa tungaasigut imakinneruleriartuinnassapput. Ataatsimoortikkaanni kingunerissavaa, pisortat aningaa-sarsiornerat ukiuni qulikkaani tulliuuttuni annertusiartuinnartumik tatineqariartuinnar-nissaat. Kapitalimi matumani tulluarsaanissat pisariaqartinneqartut, pisortat aningaa-saataat siunissamat oqimaaqatigiinnissaannut qulakkeerrinninnissami pisariaqartinne-qartut nassuiaatigineqassapput.

3.2. Utoqqaat amerliartuinnarnerannit sulisinnaassuseqartullu ikinnerulerne-rannit aningaasartuutitigut tatinneqarnissaq

Ukiuni qulikkaani tulliuuttuni Kalaallit Nunaat amerlangaatsiartunik utoqqaqalissaaq, sulisinnaassuseqartullu amerlassusii appariartussallutik. Tamatuma pissusissamisoortu-mik ukioqatigiikkaarpasuit 1960'ikkunni inunngortut malitsigisarivaa, ullumikkut 40-kkunnik ukioqartut, ukiullu 20-t tulliuuttut ingerlanerini soraarninngortussaasut. Taman-

Kapitel 3. Finanspolitiske udfordringer frem mod 2040

3.1. Indledning

Der er igennem en lang årrække ført en forsigtig linje i finanspolitikken med sigte på balance på det offentlige budget. Det er et sundt princip i en lille, åben og relativ sårbar økonomi som den grønlandske. Op- og nedture inden for få erhverv har stor betydning for udsvingene i hele økonomien. Med et udbygget velfærdssamfund er det afgørende, at de økonomiske udsving ikke bringer de offentlige finanser i et sådant uføre, at der opstår et krisebehov for nedskæringer i de offentlige udgifter eller markante skattestigninger. Akutte og store ændringer i den økonomiske politik er ikke godt for borgere eller erhvervslivet. Alene af den grund er det vigtigt at sigte mod sunde offentlige finanser i budgetpolitikken.

Også fremadrettet vil der være behov for at sigte mod en balance mellem de offentlige indtægter og udgifter. Dels for at sikre, at fremtidige generationer ikke påføres byrder i form af offentlig gæld og rentebetaling, der kunne være undgået. Dels for at have finanspolitiske manøvrer muligheder, når der er brug for dette.

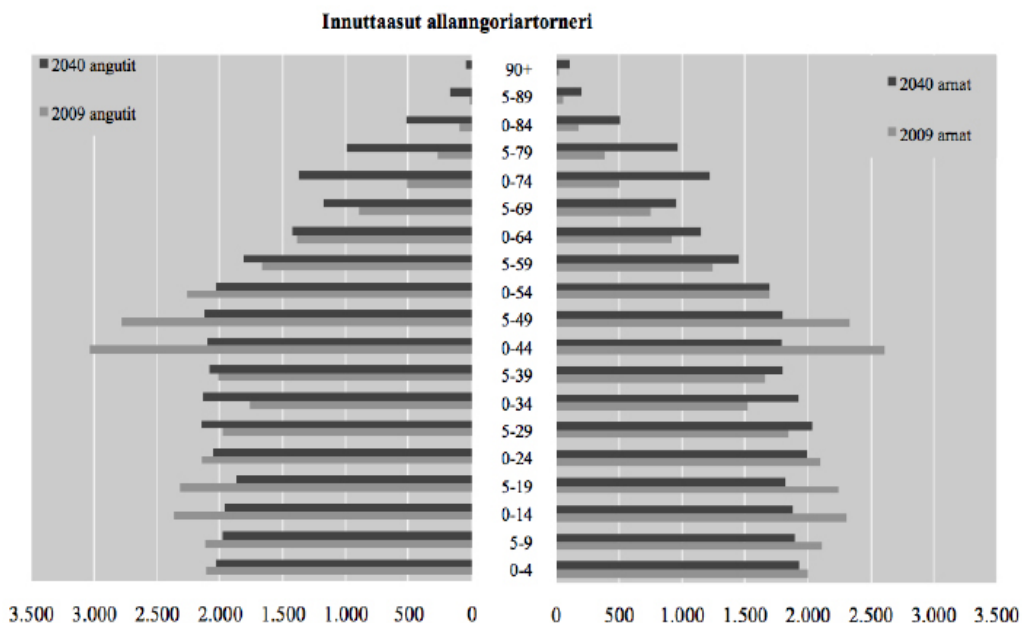
Udfordringerne i finanspolitikken vil fremover skærpes som følge af to sikre tendenser. For det første bliver der flere ældre og færre erhvervsaktive. Det trækker i retning af øget pres på den offentlige udgiftsside. For det andet vil en fortsat vækst i den grønlandske økonomi betyde, at et fastholdt bloktilskud fra Danmark vil fylde mindre og mindre på den offentlige indtægtsside. Tilsammen betyder dette, at de offentlige finanser kommer under stigende pres i de næste årtier. I dette kapitel belyses størrelsesordenen af de nødvendige tilpasninger, der er påkrævet for at sikre langsigtet balance på det offentlige budget.

3.2. Udgiftspreset fra flere ældre og færre erhvervsaktive

Grønland vil i de næste årtier få væsentligt flere ældre, mens antallet af erhvervsaktive vil begynde at falde. Det er et naturligt følge af de meget store årgange, der blev født i 1960'erne, der i dag er i 40'erne, og som i løbet af de næste 20 år vil gå på pension. Det er også en følge af den positive udvikling i levestandard og sundhed i befolkningen. Levetiden for mænd og kvinder stiger, og det betyder også flere ældre. Figur 3.1 viser befolkningens sammensætning på alder og køn i 2009 og 2040 (fremskrivning). Hver vandret søjle i figur 3.1 markerer antallet af borgere i aldersintervallet. De lyse søjler er tallene fra 2009 og de mørke søjler er tallene for 2040. I 2009 var der omkring 1.000 mænd og kvinder i aldersgruppen fra 70 år til 74 år. I 2040 er antallet vokset til over 2.500 i samme aldersgruppe. Af figur 1 ser man, at antallet af ældre vil stige meget

nattaq inooriaatsip qaffalluni pitsaasumik ineriartornerata kiisalu innuttaasut peqqin-
nerulernerisa malitsigisaraat. Angutit arnallu sivisunerusumik inuusarnerat qaffakkiar-
torpoq, utoqqaallu amerliartuinnarnerannik kinguneqarluni. Figur 3.1-imi innuttaasut
2009-mi aamma 2040-mi (siumut missingiilluni) ukioqqortussutsikkut arnaanerannut/
angutaanerannut agguarnerisa katiternerat takutinneqarpoq. Figur 1-imi titarnerit sani-
mukartut tamarmik innuttaasut ukioqqortussusikkaarlugit amerlassusii nalunaarneqar-
put. Titarnerni qaamasuni kisitsisit 2009-meersuupput, titarnerillu taartut kisitsisaallu-
tik 2040-mut atuuttut. 2009-mi angutit arnallu 1.000-it missaanniipput 70-init 74-inut
ukioqatigiikkaartut taggillugit. 2040-mi ukioqatigiikkaani taakkunani kisitsisit 2.500-t
sinnerlugit amerlisimassapput. Figur 3.1-mi takuneqarsinnaavoq utoqqaat amerlassu-
saat 2040 tikillugu annertuumik qaffakkiartorsimasoq, innuttaasullu ukioqqortussutsi-
mikkut sulisinnaassuseqartut appariartussaallutik.

Figur 3.1: Utoqqaat amerlanerit sulisinnaassuseqartullu ikinnerit tungaannut

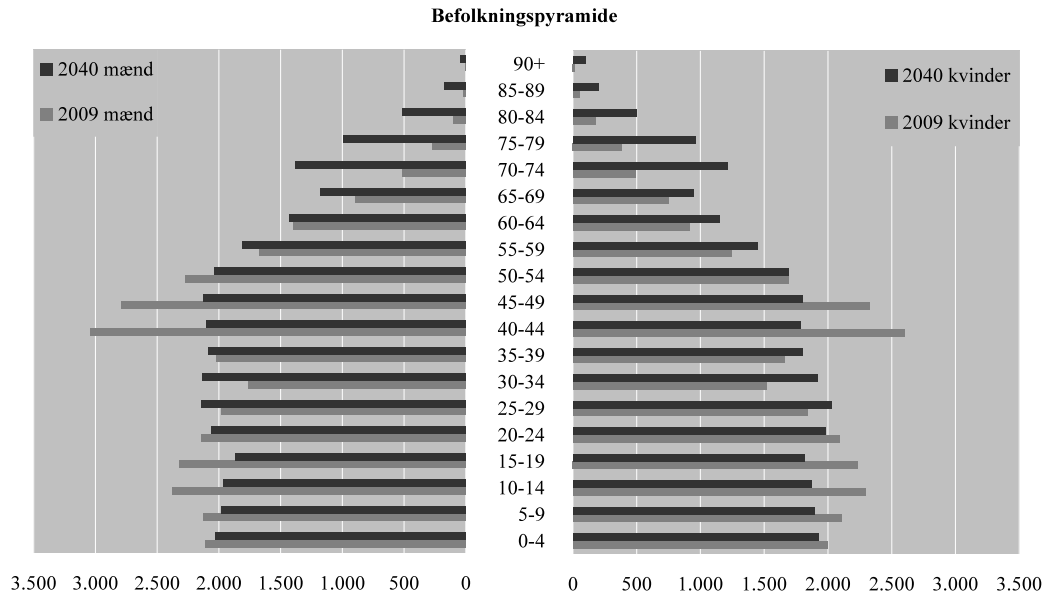

Paasisaqarfik: Naatsorsueqqissaartarfik

Innuttaasuni kalaallini utoqqaat amerliartornerannut qularnaatsumik ineriartornermi
sammivik inuiaqatigiinnut atugarissaartunut arlalinnik unammilligassaqartitsivoq.
Utoqqaat pisortat sullissineranni aningaasartuutunik ilanngaanusarput innuttaasut
sinnerinut naleqqiullutik. Utoqqaat amerlanerunerini makkununnga aningaasartuutit
amerlanerussapput; utoqqalinersianut, utoqqarnik paaqqutarinninnermut, nakorsaati-
nut, napparsimmavinnut peqqinnissaqarfimmilu kiffartuussutit ataatsimut isigalugit.
Angutit arnallu 70-it sinnerlugit ukioqartut marloriaataa sinnerlugu amerlippata inun-
nut 70-it sinnerlugit ukioqartunut aningaasartuutit minnerpaamik assinganik marlori-
aatinnngussapput.

mærkbart frem mod 2040, mens andel af befolkningen i de erhvervsaktive aldre vil falde.

Figur 3.1: Mod flere ældre og færre erhvervsaktive

Kilde.: Grønlands Statistik

Den sikre udvikling i retning af flere ældre i den grønlandske befolkning stiller en række udfordringer for velfærdssamfundet. Ældre har et større træk på de offentlige serviceudgifter end den øvrige del af befolkningen. Flere ældre betyder flere udgifter til folkepension, ældrepleje, medicin, sygehuse og sundhedsydelser generelt. Når antallet af mænd og kvinder over 70 år mere end fordobles vil udgifterne til personer over 70 år tilsvarende mindst blive fordoblet.

Boks 3.1. 2040-p tungaanut innuttaasut siumut missingernerer pilersuinermilu artukiinerit qaffakkiartorneri

Pisortat aningaasartuutaasa allanngortarnerat innuttaasut ukioqqortussutsumikkut katiternerisa nikeranerinit annertuumik sunnerneqartarput. Siunisami aningaasartuutit tatineqarnissaat missingerniassagaanni innuttaasut ukiunut qulikkaanut arlalinnut siumut missingernissaat pisiaqarpoq. Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik innuttaasunik 2040-p tungaanut missingiutaannik suliaqarsimavoq, kapitalimi matumani naatsorsuinerit tunngavigineqartussat. Siumut missingiinerimi isummiussat makku tunngavigineqarput:

- Taarserneqanngitsumik nuttarnertit: Nunamut nuuttut 2030 tikillugu ukiumut 0,5 pct-inik amerlissapput, avammut nuuttut 2030 tikillugu ukiumut 0,25 pct-inik appassallutik.
- Inuunertussuseq toqusoqartarneralu: Angutinut agguaqatigiissillugu inuunertussuseq 2009-mi 65,3-nik ukiullinnit 2040-mi 70,0-inik ukiullinnut qaffassaaq, arnat eqqarsaatigalugit 70,9-mit 74,0-imut.
- Inunngortartut kinguaassiornerlu: Kinguaassiorsinnaaneq 2009-mi 2,346-nit 2040-mi 2,000-imut appassaaq.

Innuttaasut siumut missingernerini sammiviit erseqqissut marluk tikkuussipput: Siullertut pilersuisussaananerimi najoqqutat utoqqaallu amerlassusiinut najoqqutat malunnartumik qaffassapput. Taamaalluni sulisinnaassuseqartut ikinninngussapput innuttaasuni inuusunnernik utoqqaanerusunillu pilersuisussaasut. Aappaatut innuttaasuni muminneq ”oqumigaarnermit assornermut” aatsaat atuullualissaaq ukiut 10-15-it qaangiuppata. Soorunami najoqqutat taakku allanngortarnerannut atatillugu pissusissamisoorumik nalorninartoqarpoq, kisiannili pilersuisussatut najoqqutat qaffakkiartuinnarnerinut sammivik paatsuugassaangilaq. Pilersuisussatut najoqqutap inuit sulisinnaasut avataani ukiullit (inuit 17-it inorlugit ukiullit aamma 65-it sinnerlugit ukiullit) amerlassusiisa kiisalu inuit sulisinnaasutut ukiullit amerlassusiisa (17-iniit 65-inut ukiullit) attuumassuteqarnerat taggineqarpoq. Utoqqarnut najoqqutami inuit 65-it sinnerlugit ukiullit amerlassusiisa aamma inuit sulisinnaassuseqarlutik ukiullit amerlassusiisa attuumassuteqarnerat.

Innuttaasut katiterneqarneranni siumut missingiineq

	2009	2010	2020	2030	2040
Amerlaneri	Uttuut 2009=100				
Inuusuttut (0-16 år)	14.831	99,1	93,3	92,6	88,7
Sulisinnaasut (17-65 år)	38.054	100,0	100,3	96,1	95,0
Utoqqaat (over 65 år)	3.309	103,2	135,8	205,4	235,6
Katillugit	56.194	100,0	100,6	101,6	101,6
Pilersuisunut najoqqutaq	0,48	0,48	0,48	0,56	0,58
Utoqqarnut najoqqutaq	0,09	0,09	0,12	0,19	0,22

Malugisassaaq: Utoqqarnut najoqqutaq aamma pilersuisunut najoqqutaq ukioqqatigiikkaanut allanut aamma naatsorsorneqarsinnaavoq, ilaallutik utoqqaat utoqqalinersiaqartussatut ukiunut naleqqiullugu nassuiarnerat. Tamannali avaqutassaangitsumik isummernermik allannguisannngilaq, tassa utoqqarnut najoqqutaq paatsuugassaangitsumik qaffassammat. Paasisaqarfik: Kalaallit Nunaannit Naatsorsueqqissaartarfik

Nunami maani pisortat kiffartuussineranni ukioqqortussutsumikkut aningaasartuutit pillugit paasisutissanik pigisaqartoqannngilaq. Inuiaqatigiit atugarissaartut danskit assigimmagit, makku ilarpassuisigut akiliuteqarnani sullissineq tunngaviulluni; peqqinnissaqar-

Boks 3.1. Befolkningsfremskrivning og stigende forsørgerbyrde frem mod 2040

Udviklingen i de offentlige udgifter er i høj grad påvirket af forskydninger i befolkningens aldersmæssige sammensætning. For at kunne skønne over det fremtidige udgiftspres er det nødvendigt med en befolkningsfremskrivning, der rækker nogle årtier frem. Grønlands Statistik har udarbejdet en fremskrivning af befolkningen frem mod 2040, som danner grundlag for beregningerne i dette kapitel. Fremskrivningen bygger på følgende antagelser:

- Nettovandringer: Indvandringen øges med 0,5 pct. årligt frem til 2030, mens udvandringen falder med 0,25 pct. årligt indtil 2030.
- Levetider og dødelighed: Middellevetiden for mænd stiger fra 65,3 år i 2009 til 70,0 år i 2040, og fra 70,9 til 74,0 for kvinder.
- Fødsler og fertilitet: Fertiliteten falder fra 2,346 i 2009 til 2,000 i 2040.

Fremskrivningen af befolkningen peger på to klare tendenser: For det første vil forsøgerbrøken og ældrebrøken stige mærkbart. Der bliver altså færre erhvervsaktive til at forsørge den yngre og ældre del af befolkningen. For det andet, at det befolkningsmæssige skifte fra "medvind til modvind" først for alvor indtræffer om 10-15 år. Der er naturligvis usikkerhed knyttet til udviklingen i disse brøker, men tendensen i retning af stigende forsørgerbrøker er entydig. Forsøgerbrøken angiver forholdet mellem antallet af personer uden for den erhvervsaktive alder (personer under 17 år og over 65 år) og antallet af personer i den erhvervsaktive alder (17 til 65 år). Ældrebrøken er forholdet mellem antallet af personer over 65 og antallet af personer i den erhvervsaktive alder.

Fremskrivning af befolkningssammensætningen

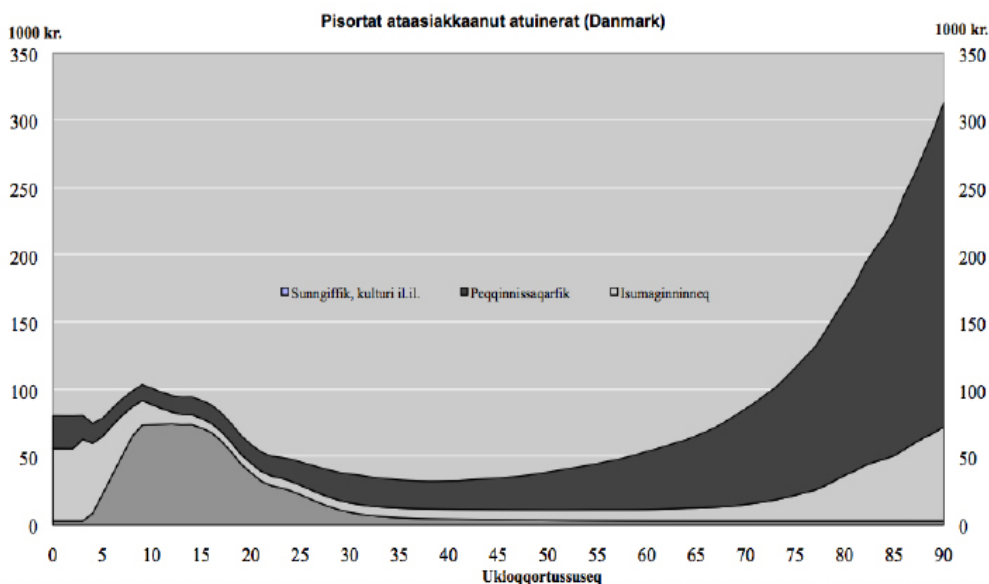
	2009	2010	2020	2030	2040
	Antal	Indeks 2009=100			
Unge (0-16 år)	14.831	99,1	93,3	92,6	88,7
Erhvervsaktive (17-65 år)	38.054	100,0	100,3	96,1	95,0
Ældre (over 65 år)	3.309	103,2	135,8	205,4	235,6
I alt	56.194	100,0	100,6	101,6	101,6
Forsøgerbrøken	0,48	0,48	0,48	0,56	0,58
Ældrebrøken	0,09	0,09	0,12	0,19	0,22

Anm.: Ældrebrøken og forsørgerbrøken kan også beregnes ved andre aldersintervaller, herunder hvor ældre defineres i forhold til pensionsalderen. Dette vil ikke ændre på den kvalitative konklusion, at ældrebrøken er entydig stigende.

Kilde: Grønlands Statistik

fik, ilinniartitaaneq, utoqqarnik paaqqutarinninneq kiisalu isumaginninnikkut qularnaarinninneq, taamaalilluni isummerneqarsinnaalluni pisortat kiffartuussineranni ukioq-qortussutsikkut aningaasartuutit Danmarkimi ilisimaneqartunut assingupajaartut. Figur 3.2-mi takuneqarsinnaavoq, meeraq qallunaaq qulinik ukiulik atuartinneqartartoq (meeqqat atuarfiat nalinginnaasoq, immikkut atuartinneqartarneq il.il.) peqqinnissaqarfimmit sullinneqartartoq (nakorsaq, kigutit nakorsaat, napparsimmaviit il.il.) isumaginninnikkullu qularnaarneqartartoq 100.000 kr. sinnerlugit nalilinnik. Inuit sulisinnaasuseqartut ukiullit isumaginninnermi kiffartuunneqarnikkut annikitsuaqqamik aningaasartuutaapput. Figur 3.2-mi takuneqarsinnaavoq, pisortat peqqinnissaqarfimmut aningaasartuutaat utoqqaanerulernermi malunnartumik qaffattartut. Pisortat inummut 75-inik ukulimmut aningaasartuutaat agguaqatigiissillugu 100.000 kr.-t sinnersimavaat, taakkunanga amerlanerpaat peqqinnissaqarfimmut aningaasartuutit peqqutaallutik. Tamakku qaavisigut pisortat aningaasarsiasatut tunniuttagaat, soorlu utoqqalinersianut il.il., figur 3.2-mi takutinneqanngitsoq.

Figur 3.2. Ukioqqortussuseq tunngavigalugu pisortat sullissineranni aningaasartuutit

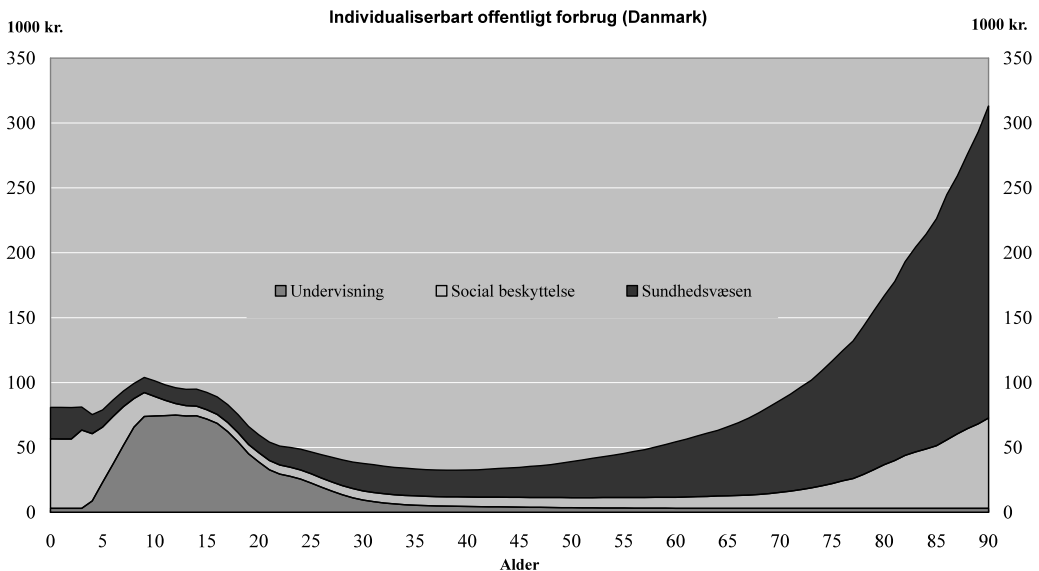
Mal.: Figurimi takutinneqarput Danmarkimi pisortat ataasimoortunut ataasiakkaanullu sullissisutaasa agguataaneri ukioqqortussutitut agguataarlugit. Kisitsisit 2010-mi inissisimaaffiat.

Paasisaqarfik: Finansministeriet, 2010-mut missingersuutitut nassuiaat

Ukioqqortussuseq tunngavigalugu pisortat sullissineranni aningaasartuutaat aallaavigigaanni, innuttaasullu siumut missingernerinik akuleriikkaanni, innuttaasut amerlaasusiini ukioqqortussutsikkullu katiternerini allannguutit malitsigisaat eqqaaginnaraanni pisortat aningaasartuutaat qanoq amerlatigissanersut naatsorsorneqarsinnaavoq. Danskite pisortaasa sullissineranni ukioqatigiikkaanut akiliutaasa agguataaneri taamaallaat naatsorsuinerni atornerarput. Kisitsisit tamarmik naleqqussarneqarput kalaallit aningaasartuutaasa qaffassusiinut tulluussarlugit .

Der findes ikke oplysninger om det aldersbetingede træk på de offentlige serviceydelser i landet. Da velfærdssamfundet ligner det danske med princippet om gratisydelser inden for brede dele af sundhedsvæsenet, uddannelse, ældrepleje og social sikring kan man med en vis rimelighed antage, at det aldersmæssige træk på de offentlige serviceydelser nogenlunde svarer til det, der kendes i Danmark. Man kan se af figur 3.2, at et tiårigt dansk barn får undervisning (almindelig folkeskole, specialundervisning mv.), sundhedsydelser (læge, tandlæge, hospitaler mv.) og social sikring for lidt over 100.000 kr. Personer i de erhvervsaktive aldre har relativt beskedent træk på de sociale serviceydelser. Man kan se af figur 3.2, at de offentlige udgifter til sundhedsvæsenet stiger markant når man bliver ældre. I gennemsnit er de offentlige udgifter til en 75-årig person således over 100.000 kr., hvoraf størstedelen skyldes sundhedsudgifterne. Hertil kommer de offentlige indkomstoverførsler i form af folkepension mv., som ikke fremgår af figur 3.2.

Figur 3.2. Det aldersbetingede træk på offentlige serviceydelser

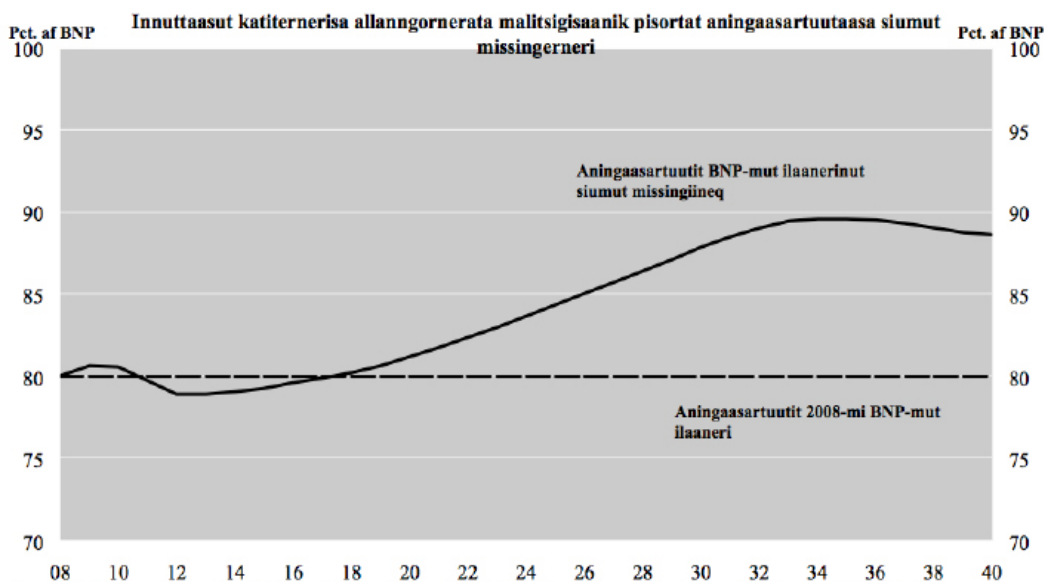

Anm.: Figuren viser fordelingen af de kollektive og individuelle offentlige serviceydelser fordelt på aldre i Danmark. Tallene er 2010-niveau.
 Kilde.: Finansministeriet, Budgetredegerelse 2010

Ved at tage afsæt i de aldersbetingede offentlige serviceudgifter og kombinere dette med en fremskrivning af befolkningen kan man beregne, hvor meget de offentlige udgifter vil stige alene som følge af ændringer i befolkningens størrelse og aldersmæssige sammensætning. Det er kun fordelingen af de danske offentlige serviceydelser på aldersgrupper der bruges i beregningerne. Alle tallene er justeret, så de passer til det grønlandske udgiftsniveau.

Innuttaasut ineriartornerisa kinguneraat inuiaqatigiinni atugarissaartuni assigiissaarutit neqeroorutillu allanngortinnagit pisortat sullissinermi aningaasartuutaasa tatineqarnerulernerat. Figur 3.3-mi pisortat 2040 tikillugu ilanngullugulu aningaasartuutaasa katinnerisa allanngoriartornerat, innuttaasut katiterneqarneranni allanngoriartuaarnerit eqqarsaatigigaanni, pisortallu sullissinermi aningaasartuutaannut taakku pingaaruteqasusiat (assersuutigalugu peqqissutsimut ilinniartitaanermullu) kiisalu aningaasarsiaasatut tunniuttakkat eqqarsaatigigaanni (assersuutigalugu utoqqalinersiat aamma siusinaartumik utoqqalinersiat).

Figur 3.3: Pisortat aningaasartuutaasa katinneri, 2008-2040

Anm.: Eriliaat ilanngunnagit, nioqqutissanik kifartuussutnililu tunisat ilanngullugit. 2008-mi BNP-p missinginera. Atorsinnaassusiat najoqutaanik siumut missingiineq, tunisassorsinnaassusiat annertusineranit 1 pct.
Paaissaaqarfik: Naatsorsuueqqisaatarfik, Aningaasarsiornermut Naalakkersuisoqarfik, Aningaasaqarnermi politikkikkut nalunaarut 2010, namminerlu naatsorsukkat

Naatsorsuineq peruserlu uani uppernarsaaserneqarput; 2040 tikillugu aningaasanut politikkikkut unammilligassat teknikkikkut tunuliaqutaannik ilisimatitsissut, Aningaasarsiornermut Siunnersuisooqatigiit (oktober 2010), siunnersuisooqatigiit allattoqarfianut saaffiginninnikkut pissarsiarineqarsinnaasoq.

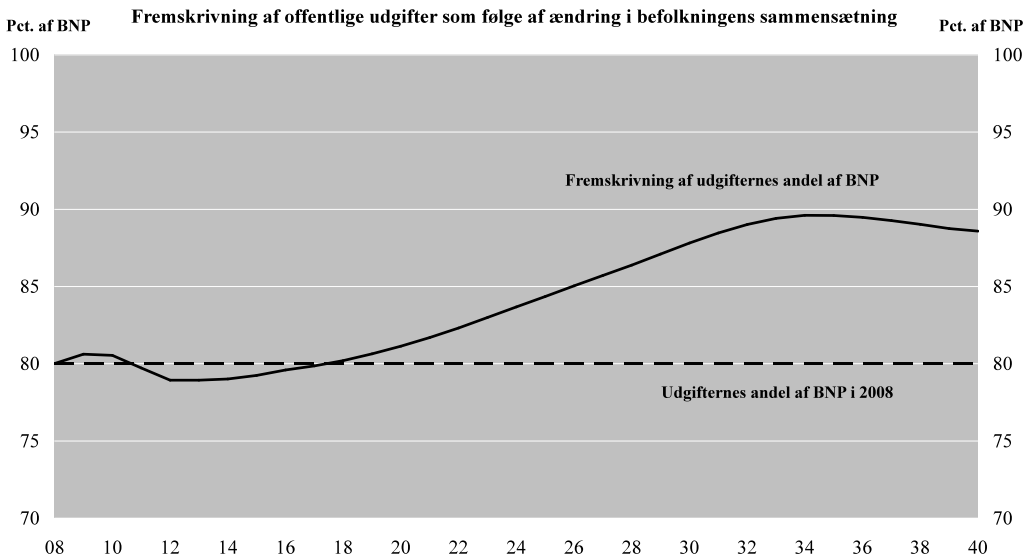
Ukiuni tulliuuttuni qulini pisortat aningaasartuutaat allannguuteqanngitsumit appariaalaarnermut sunnerneqassapput – BNP-mut naleqqiullugu naatsorsukkat – meeqqat inuusuttuaqqallu ikiliartortussaammata. Piffissami maannamiit 2020-p missaata tungaanut pilersuisussaannermi artukkiinerup ineriartornera pitsaasup tungaanut ingerlalaasaaq. Inuit 65-it sinnerlugit ukiullit amerlassusii qaffattussaagaluarpud, taassumalu malitsigisaanik utoqqalinersianut, peqqinnissaqarfimmi sullissinernut paaqqutarinninnernullu aningaasartuuteqarnerunermik kinguneqassalluni. Ilutigitilluguli inuit 17-it inorlugit ukiullit ikilissappud, tamatuma malitsigisaanik paaqqinnittarfinnut meeqqat atuarfiannut il.il. aningaasartuutit ikilisinneqarnissaannut periarfissaqarluni.

Figur 3.3-mi pisortat siunissami aningaasartuutissaannik naatsorsuineri tunngavi-

Konsekvensen af befolkningsudviklingen er et stigende pres på offentlige serviceydelse ved uændrede standarder og tilbud i velfærdssamfundet. Figur 3.3 viser udviklingen i de samlede offentlige udgifter frem til og med 2040, når der tages højde for de gradvise ændringer i befolkningssammensætningen og betydningen heraf på de offentlige serviceudgifter (f.eks. til sundhed og uddannelse) og indkomstoverførsler (f.eks. alderspensioner og førtidspension).

Figur 3.3: Samlede offentlige udgifter, 2008-2040

Anm.: Ekskl. renter, tillagt salg af varer og tjenester. BNP skønnet i 2008. Fremskrivning fra holdbarhedsmodel med 1 pct. produktivitetsvækst. Kilde.: Grønlands Statistik, Departementet for finanser, Politisk-økonomisk beretning 2010, og egne beregninger

Beregninger og metoden er dokumenteret i Teknisk baggrundsnotat om finanspolitiske udfordringer frem mod 2040, Økonomisk Råd (oktober 2010), som kan downloades på www.nanoq.gl/or.

De næste ti år vil byde på uændrede til svagt faldende offentlige udgifter – opgjort i forhold til BNP – da antallet af børn og unge vil falde. I perioden fra nu og frem til omkring 2020 er der en forholdsvis gunstig udvikling i forsørgerbyrden. Ganske vist stiger antallet af personer over 65 år med deraf følgende merudgifter til pensioner, sundhedsydelser og pleje. Men samtidig vil der ske et fald i antallet af personer under 17 år med deraf følgende muligheder for at reducere udgifterne til daginstitutioner og folkeskoler m.v.

ussaaq, assersuutigalugu ulluunerani paaqqinnittarfinnut meeqqallu atuarfiannut aningaasartuutit meeqqat amerlassusiisa appariartornerat ilutigalugu ikilisikkiartuuarinneqarnissaat. Nalunaarusiami matumani kapitali 4-mi allassimavoq, meeqqat atuarfiannut aningaasartuutit 2009 aamma 2010-mi taama assinganik tulluussartinneqarsimangitsut. Akerlianik isumalluutinik meeqqamut ataatsimut atuineq annertuumik qaffassimavoq. Isumalluutinik atuineq ukiuni tulliuuttuni annertuumik apparsinneqanngippat, pingaartumik meeqqat atuarfianni, figur 3.3-mi siumut missingiineq siunissami aningaasartuutinik tatineqarnissaq appassisaaq.

Siunissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu meeqqanut inuusuttuaqqanullu aningaasartuutit tamarmiusut killilersimaarnissaat pisariaqarpoq, innuttaasut ikiliartorneranni, ilaatigut atugarissaarnermi sullississutinut allanut amerlasuunut annertuumik aningaasartuuteqarnissap naatsorsuutigineqarsinnaanera peqqutigalugu.

Utoqqarnik paaqqutarinninnermut aningaasat amerlanerit atorneqartussaapput, ilaatigut angerlarsimaffimmi ikiorteqarnermut kiisalu utoqqarnut inissianut/utoqqaat illuannut, peqqinnissaqarnermullu aningaasartuutit amerlissusaallutik. Ilutigitillugu utoqqalinersianut akiliutit amerlissapput, taamallu siusinaartumik utoqqalinersianut aningaasartutit amerlissallutik, innuttaasuni agguaqatigiissillugu ukioqqortussutsit qaffakkiartuuarnerat ilutigalugu.

Tabel 3.1-imi pisortat aningaasartuutaasa qaffakkiartornerisa ikiliartuarnissaat misingerneqarpoq, 2008-miit 2035-mut – tassani innuttaasut katiterneqarnerini aningaasartuutit tatineqarnerisa qaffannerpaanissaata naatsorsuutigineqarnerata malitsigisaanik - aamma 2040 tikillugit, naatsorsuinerit ukiui tassunga killeqarmata.

Tabel 3.1: Sammisani aningaasartuutit tatineqarnerisa ikiliartuarnissaat, BNP-mi pct-inut uuttorlugit

	Qaffasinneq	2008-mut naleqqiullugu allannguutit	
	2008	2035	2040
Ataasiakkaanut pisortat atuinerat. Ass. Peqqinnissamut, ilinniartitaanerit utoqqarnik paaqqinninnermut il.il.	32,0	2,4	2,2
Ataatsimoortunut pisortat atuinerat il.il. Ass.pisorta allaffissornerat, aningaasanut tunngasunut, avatangiisinik illersuineq	27,8	1,8	1,4
Ataasiakkaanut inoqtigiinnut nuussinerit. Ass. Utoqqalinersiat, ullormusiat, ilinniagaqarnerisutit, ineqarnermut tapiissutit, meeqqanut tapiissutit	8,8	4,2	3,9
Ataatsimoortunut ataasiakkaanullu allanut nuussinerit	5,6	0,3	0,2
Aningaasaliissutit aningaasatigullu aningaasartutit allat	4,9	0,6	0,6
Katillugit	80,2	9,4	8,4

Malugisassat: Aningaasartuutit tassaapput ingerlatsnermut aningaasalersuinerinullu aningaasartuutit katinneri, erniaanut aningaasartuutit ilanngunnagit kiisalu nioqqutissanik kiffartuussutinillu tunisinerit naqqissukkat (aningaasartuutitai ilanngaatilugit, isertitaqarfiit ilanngullugit). Pisortat ataasiakkaanut aningaasartuutaat sammisanut matussutaapput, inunnut ataasiakkaanut toqqaannartumik toqqaannangitsumilluunniit tutsinneqarsin-

Beregningerne af de fremtidige offentlige udgifter i figur 3.3 forudsætter, at udgifterne til f.eks. daginstitutioner og folkeskoler bliver reduceret i samme takt som børnetallene falder. Det fremgår af kapitel 4 i denne rapport, at der i 2009 og 2010 ikke er sket en sådan tilpasning af udgifterne i folkeskolen. Tværtimod er ressourceforbruget pr. elev steget markant. Hvis der ikke sker en mærkbar reduktion af ressourceforbruget i især folkeskolerne i de kommende år vil fremskrivningen i figur 3.3 undervurdere det fremtidige udgiftspres.

Langsigtet er det nødvendigt at begrænse de samlede udgifter til børn og unge, hvor folketallet falder, blandt andet fordi der kan imødeses betydelige udgifter til en lang række andre velfærdsydelser. Der skal bruges flere penge på ældreplejen i form af blandt andet hjemmehjælp og drift af ældreboliger/alderdomshjem og udgifterne inden for sundhedsvæsenet vil stige. Samtidig vil overførsler i form af alderspensioner stige, ligesom udgifterne til førtidspension vil vokse, efterhånden som gennemsnitsalderen i befolkningen går op.

I tabel 3.1 er der lavet en dekomponering af stigningen i de offentlige udgifter fra 2008 til henholdsvis 2035 – hvor udgiftspreset som følge af befolkningssammensætningen forventes at toppe – og 2040, som er slutåret for beregningerne.

Tabel 3.1: Dekomponering af udgiftspreset på områder, målt i pct. af BNP

	Niveau	Ændring i forhold til 2008	
	2008	2035	2040
Individuelt offentligt forbrug f.eks.. sundhed, uddannelse, ældrepleje mv.	32,0	2,4	2,2
Kollektivt offentligt forbrug mv. f.eks.. offentlig administration, økonomiske anliggender, miljøbeskyttelse	27,8	1,8	1,4
Individuelle transfereringer til husholdninger f.eks.. pension, dagpenge, uddannelsesstøtte, boligsikring, børnetilskud	8,8	4,2	3,9
Kollektive og øvrige individuelle transfereringer	5,6	0,3	0,2
Investeringer og øvrige kapitaludgifter	4,9	0,6	0,6
I alt	80,2	9,4	8,4

Anm.: Udgifterne er de samlede drifts- og kapitaludgifter ekskl. renteudgifter og korrigeret for salg af varer og tjenester (fratrullet udgiftssiden og tillagt indtægtssiden). De individuelle offentlige udgifter dækker de områder, der direkte eller indirekte kan henføres til enkeltpersoner. I modsætning hertil dækker de kollektive offentlige udgifter de områder, der ikke helt så direkte lader sig henføre til enkeltpersoner. Det drejer sig f.eks. om udgifter til offentlig administration. Det kollektive offentlige forbrug vil også stige i fremskrivningen, da dette fremskrives med befolkningsudviklingen og ikke væksten i antallet af erhvervsaktive.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af statistikken for offentlige finanser, Grønlands Statistik.

naasut. Taassuma paarlattuanik pisortat sammisanut ataatsimoortumik aningaasartuutaat matussutaapput, inunnut ataasiakkaanut toqqaannartumik toqqaannangitsumilluunniit tutsinneqarsinnaanngitsut. Assersuutigalugu tassani pineqarput pisortat allaffissornerannut aningaasartuutit. Taamattaq pisortat ataatsimoortunut atuinerat siumut missinginermi qaffassaaq, taanna innuttaasut ineriartornerat ilutigalugu siumut missingernerqartarmat, sulisinnaassuseqartut amerlassusiisa qaffakkiartornerat pinnagu.

Paasisaqarfik: Pisortat aningaasaqarnerannut kisitsisit tunngavigalugit nammineq naatsorsukkat, Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik.

Tabel-imi takutinneqarpoq, pisortat aningaasartuutaannik tatisineq pisortat ataasiakkaanik taaneqartartunut aningaasartuuteqarnerunerannut attuumassuteqartut, tassaasinnaallutik peqqinnissaqarfimmut, ilinniartitaanermut aamma utoqqarnik paaqqutarinninnermut imaluunniit ataasiakkaanut akiliutigineqartut, soorlu utoqqalinersianut assigisaannullu. Ataasiakkaanut inoqutiginnut akiliutit – utoqqalinersiaanerusunut – 2040 tikillugu BNP-mit 4 pct missaannik qaffassapput, pisortallu ataasiakkaanut atuinerat – tasaanerullutik peqqinnissaq aamma utoqqarnik paaqqutarinninneq – BNP-mit 2 pct sinnerlugu qaffassallutik. Ataatsimut isigalugu siumut missingiinerup takutippaa, pisortat aningaasartuutaat 2020-p missaanit 2035 tikillugu annertungaatsiartumik tatineqartussaasut, pisortat aningaasartuutaat – BNP-mut naleqqiullugu naatsorsukkat – 9,5 pct. point-inik qaffassallutik.

3.3. Landskarsip isertitaanik tatisineq

Inuiaqatigiit atugarissaartut landskarsimit isertitat aqutigalugit aningaasalersorneqartarput. Isertitat affaat sinnilaarlugit tassaapput akileraarutit aamma Kalaallit Nunaanni aningaasarsiornermik ingerlataqarnermit akitsuutit il.il. Isertitat affaat tassaapput Danmarkimit aamma EU-mit akiliutigineqartutut isertitat, tassaallutik ataatsimoortumik aningaasaliissutit, utertinneqartut aamma tapiissutit.

Ukiut amerlasuut ingerlaneranni pisortat isertitaat Kalaallit Nunaanni BNP-mit aamma BNI-mit atorsinnaasanit annikinnerusumik qaffakkiartorsimapput. Taamaalilluni pisortat isertitaat naleqartunik pilersitsinissap ilaani appariartortutut pivoq. Tamatumunnga attuumassuteqarneruvoq Danmarkimit ataatsimoortumik aningaasaliissutit BNP-mi siuariartornermut naleqqiullugu annikinnerusumik qaffassimmammata. Akiliutaasut 1994-imi BNP-mit 38 pct-iusimasinnarlutik 2008-mi BNP-mit 28 pct-imut appariarsimapput. Taamaalilluni Kalaallit Nunaat naalagaaffimmit akiliutigineqartunit isumalluuteqarunnaarnerujartorpoq – taamaalillunilu imminut napatinnerusumik aningaasarsiorsinnaanerulerluni – aningaasarsiornikkuk siuariartornerup malitsigisaanik.

Taama ingerlanerup siunissami ingerlaannarnissaa ilimanaateqarpoq. Akileraartarnermut akitsuusiisarnermullu tunngaviit annertunertigut aningaasarsiornerup ineriartorneranik malinnaapput, ataatsimoortumik tapiissutit Namminersorlutik Oqartussat pillugit isumaqatigiissut aqutigalugu naleqqussarneqarlutik, taamaalereerpat ”Naalagaaffiup tapiissutai allanngortinneqarnatik 2007-imitut inissisimajuassapput, t.i. uki-umut 3,2 mia. kr., akit akissarsiallu allanngoriartornerannik naleqqussarlugit”.

Det fremgår af tabellen, at presset på den offentlige udgiftsside hænger sammen med større træk på såkaldte individuelle offentlige udgifter, enten udgifter til sundhed, uddannelse og ældrepleje eller individuelle overførsler som pensioner og lign. De individuelle transfereringer til husholdninger – primært pensionerne - vil stige med ca. 4 pct. af BNP frem mod 2040, og det individuelle offentlige forbrug – primært sundhed og ældrepleje - vil stige med over 2 pct. af BNP. Samlet set viser fremskrivningerne, at de offentlige udgifter vil blive udsat for et betydeligt pres fra omkring 2020 og frem til 2035, hvor de offentlige udgifter – opgjort i forhold til BNP – vil stige i størrelsesordenen 9,5 pct.point.

3.3. Presset på landskassens indtægter

Velfærdssamfundet bliver finansieret gennem indtægterne til landskassen. Lidt over halvdelen af disse indtægter er skatter og afgifter mv. fra økonomisk aktivitet i Grønland. Den anden halvdel af indtægterne består af overførsler fra Danmark og EU i form af bloktilskud, refusioner og tilskud.

Igennem mange år er de offentlige indtægter steget mindre end grønlandsk BNP og disponibel BNI. De offentlige indtægter udgør dermed en faldende del af værdiskabelsen. Det hænger først og fremmest sammen med, at bloktilskuddet fra Danmark er steget mindre end væksten i BNP. Overførslerne er faldet fra at udgøre 38 pct. af BNP i 1994 til 28 pct. af BNP i 2008. Grønland er således blevet stadig mere uafhængig af statens overførsler – og dermed blevet mere økonomisk selv bærende – som følge af den økonomiske vækst.

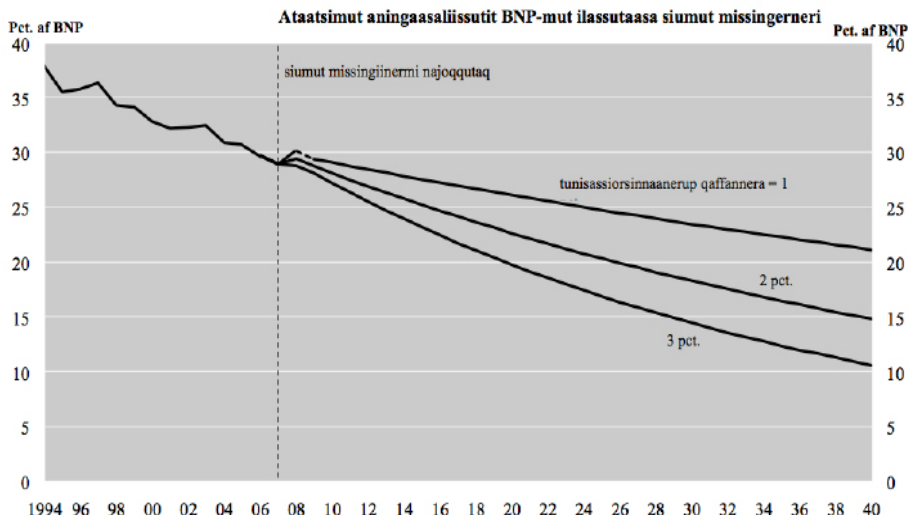
Der er udsigt til at denne proces vil fortsætte fremover. Mens skatte- og afgiftsgrundlaget i store træk følger den økonomiske udvikling, er bloktilskuddet reguleret gennem Selvstyreaftalen, hvorefter ”Statens tilskud fortsætter uændret på 2007-niveau, dvs. 3,2 mia. kr. årligt, reguleret med pris- og lønudviklingen”.

Når bloktilskuddet ligger fast i reale termer vil det uundgåeligt komme til at spille en mindre og mindre rolle, efterhånden som økonomien og samfundet udvikler sig. En høj realvækst i BNP vil medføre en forholdsvis stor ”udhulning” af bloktilskuddet og de offentlige indtægter som andel af BNP. Høj realvækst vil naturligvis i sig selv løfte offentlige indtægter gennem især import- og indkomstskatter. Men samtidigt må de offentlige udgifter forventes at stige tilsvarende, da offentlige lønninger, offentlige køb af varer og tjenester, indkomstoverførsler mv. i et velfærdssamfund ikke på længere sigt kan afkobles fra den generelle velstandsudvikling.

Ataatsimut aningaasaliissutit aalajangersimasumik amerlassuseqarmata aningaasarsiornerup inuiaqatigiillu ineriartornerat ilutigalugu pinngitsoornani sunniutaarukkiartuinnassapput. BNP-p piviu-sumik siuariartornerata nassatarissavaa ataatsimoortumik aningaasaliissutit annertuumik "ikilisinneqassapput" aammalu pisortat isertitaat BNP-mit ilaatinneqartutut. Annertuumik siuariartorneq soorunami immiini pisortat isertitaannik qaffassaassaaq, pingaartumik avataanit pisiortornerit akissarsianillu akileraarutit aqqutigalugit. Ilutigitilluguli pisortat aningaasartuutaat taama assinganik qaffannissaat naatsorsuutigisariaqarpoq, pisortat akissarsiaqartitsinerat, pisortat nioqqutissanik kiffartuusutinillu pisiortornerat, isertitanik nuussuinerit il.il. inuiaqatigiinni atugarissaartuni siunissaq ungasinnerusooq isigalugu atugarissaarnerup ineriartornerata ataatsimut isigineranit avissaartinneqarsinnaanngimmata.

**Boks 3.2. Kalaallit Nunaata aningaasarsiorneranik pisortallu isertitaannik si-
umut missingiinermi najoqqutaq**

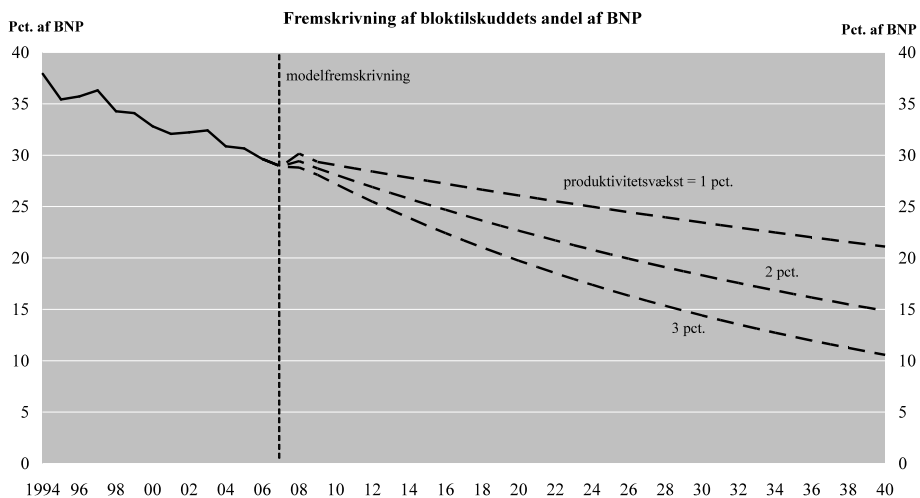
Kalaallit Nunaata aningaasarsiorneranut aningaasarsiornermi inissitsiineqarpoq, ilaatigut siunertaralugu inooriaatsimi siunissami ineriartorneq nassuiarniarlugu kiisalu BNP-mit ataatsimoortumik aningaasaliissutit ilaat, tak. Søren Bo Nielsen (2005). Isummerneqarpoq tunisassiorsinnaassutsip ukiumut siuariartornera agguaqatigiissil-lugu 1 pct-iussasoq, aningaasat pisissutissatut nalikilliartrorneri 1,75 pct-iussasut na-liliineqarluni. Taama isummerneq aallaavigalugu pisortat isertitaat maanna inissisi-maffimmit kaanngariartuaassapput, tamatumunnga ataatsimoortumik aningaasaliis-sutit "ikilisikkiartuaarnerannik" peqquteqarnerusumik. Pisortat isertitaanni BNP-mut ilaasuni siumut missingiinermi najoqqutaq kapitalimi matumani isertitat siunissamut missingiinerit naatsorsornerannut tunngaviuvoq, sulisinnaassuseqartutulli ilimagine-qartut ineriartornerannut naqqissuineqarluni.

Mál: Siumut missingiineq AGL-najoqqutaq atorlugu "Kalaallit Nunaannut najoqqutaq nalingimnaasoq" sulinermi tunisassiorsinnaanermi qaffariant 1, 2 aamma 3 pct.-iussooq eqqarsaatfigaanni.
Paasisaqqarfik: Naatsorsuueqqissaarturfik namminerlu naatsorsuukkat

Boks 3.2. Modelfremskrivning af grønlandsk økonomi og de offentlige indtægter

Der er opstillet en makroøkonomisk model for den grønlandske økonomi med henblik på blandt andet at beskrive den langsigtede udvikling i levestandard og bloktilskuddets andel af BNP, jf. Søren Bo Nielsen (2005). Der er antaget en gennemsnitlig årlig produktivitetsvækst på 1 pct. mens inflationen antages til 1,75 pct. Med disse antagelser vil de offentlige indtægter gradvist falde fra det nuværende niveau, hvilket i overvejende grad skyldes en gradvise ”udhulning” af bloktilskuddet. Modelfremskrivningen af de offentlige indtægter som andel af BNP lægges til grund for beregningen af den langsigtede fremskrivning af indtægterne i dette kapitel, idet der dog korrigeres for udviklingen i den potentielle arbejdsstyrke som beskrevet i befolkningsfremskrivningen.

Anm.: Fremskrevet med AGL-modellen "Simpel model for Grønland" under antagelse om hhv. 1, 2 og 3 pct. vækst i arbejdsproduktiviteten.
Kilde: Grønlands Statistik og egne beregninger

Ukiuni 2040-p tungaanut aningaasarsiornerup siuariartornerani 1 pct-iusumi maanna ataaniittumi ilimanarpoq, pisortat isertitaat, BNP-mut naleqqiullugu uuttuilluni, 8 pct-inik appassasut. Tabel 3.2-mi isertitaqarfiit tatineqarnerat ikilisikkiartorneqarpoq. Tabelimi takuneqarsinnaavoq, isertitat tungaasigut tatineqarnernut tamanut peqqutaasoq, ataatsimoortumik aningaasaliissutit aningaasarsiornermik siuariartortumik malinnaangitsut; akерlianik akileraarutit akitsuutillu allangoriartorneranni BNP-mut naleqqiullugit pisortat isertitaannik tatineqarnerujartuinnartunik ilapittuutaanngilaq. Aningaasarsiornerup siuariartornera qaffanneruppat, akiliutit appannerussapput. Qularutisaanngilaq akiliutit appassasut – apeqqutaaginnarpoq qanoq amerlatigisunik.

Tabel 3.2: Pissutsini nassuiaataasuni isertitat tatineqarneranni ikiliartuaart-sineq, BNP-mit pct-inut uuttorlugit

	Qaffasinneq	2008-mut naleqqiullugu allannguut	
	2008	2035	2040
Ataatsimoortumik aningaasaliissutit il.il.	36,5	-7,0	-8,8
Akileraarutit aamma akitsuutit	31,6	0,6	0,6
Nioqqutissanik kiffartuussutinillu tuniniaaneq	6,2	-0,4	-0,4
Allat	4,6	0,6	0,6
Katillugit	78,8	-6,2	-8,0

Malugisassat: Isertitat tassaavoq ingerlatsinermi aningaasarsiornermilu isertitat katinneri, erniaanit isertitat ilanngunnagit kiisalu nioqqutissanik kiffartuussutinillu tuniniaanerut naqqillugit.

Paasisaqarfik: Pisortat aningaasaqarnerannut kisitsisit tunngavigalugit nammineq naatsorsukkat, Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik.

3.4. Siunissamut ungasinnerusumut aningaasarsiornermi politikikkut unammilligassat

Pisortat isertitaannik aningaasartuutaannillu siumut missingiinerit takutippaat pisortat uninngasuutaannik ajornerulersitsiartornissamut erseqqilluinnartumik sangujartorneqassasoq. Utoqqaat amerliartuinnartut sulisinnaassuseqartullu ikiliartuinnartut pisortat kiffartuussinermi aningaasartuutaannik tatisineqarnerujartuinnassaaq, landskarsimulli isertitat BNP-p ilaanut apparsaataassallutik. Sammiviit taakku marluk qularnaatsut siunissami aningaasarsiornermi politikkimut ”kiggigussissapput”, soorlu ataani figur 3.4-mi takutinneqartut.

”Kiggigussinerup” affaata aappaa – isertitanik tatisineq – unammilligassaavoq Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiinnut nutaajunngitsoq, siusinnerusukkat qaangerneqarsinnaasimasooq. 1994-imit 2008-mut isertitat BNP-mut ilapittuutaasut apparsimapput. Piffissami tassani aningaasaqarnermi politikikkut tulluussaaneq pinerusimavoq pisortat ataatsimoortunut allaffissornermut il.il. aningaasartuutaat, BNP-mit annikinnerusumik qaffakkiartortitsinikkut. Akerlianik pisortat innuttaasunut qaninnerusumik atuga-

I årene frem mod 2040 er der med den nuværende underliggende vækst i økonomien på ca. 1 pct. udsigt til, at de offentlige indtægter, målt i forhold til BNP, vil falde med ca. 8 pct. I tabel 3.2 er presset på indtægtssiden dekomponeret. Det fremgår af tabellen, at næsten hele presset på indtægtssiden skyldes, at bloktilskuddet ikke følger den voksende økonomi; derimod bidrager ændringer i skatter og afgifter i forhold til BNP ikke meget til det voksende pres på den offentlige indtægtsside. Bliver væksten i økonomien højere vil andelen falde mere. Der er ikke tvivl om, at andelen vil falde – spørgsmålet er kun hvor meget.

Tabel 3.2: Dekomponering af indtægtspresset på forklarende faktorer, målt i pct. af BNP

	Niveau	Ændring i forhold til 2008	
	2008	2035	2040
Bloktilskud mv.	36,5	-7,0	-8,8
Skatter og afgifter	31,6	0,6	0,6
Salg af varer og tjenester	6,2	-0,4	-0,4
Øvrige	4,6	0,6	0,6
I alt	78,8	-6,2	-8,0

Anm.: Indtægterne er de samlede drifts- og kapitalindtægter ekskl. renteindtægter og korrigeret for salg af varer og tjenester.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af statistikken for offentlige finanser, Grønlands Statistik.

3.4. Den finanspolitiske udfordring på længere sigt

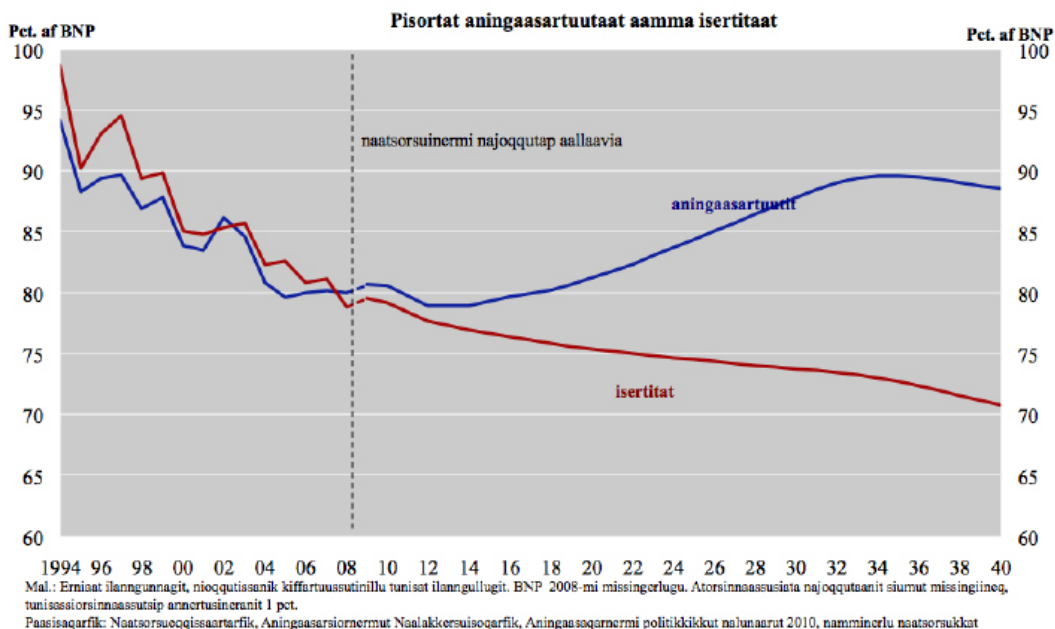
De langsigtede fremskrivninger af de offentlige indtægter og udgifter viser en klar tendens til en gradvis forværring af den offentlige saldo. Flere ældre og færre erhvervsaktive vil øge presset på de offentlige serviceudgifter, mens indtægterne til landskassen vil udgøre en faldende andel af BNP. Disse to forholdsvise sikre tendenser skaber en langsigtet finanspolitisk ”klemme”, som er illustreret i figur 3.4 nedenfor.

Mens udgifterne i forhold til BNP står til at stige markant frem mod 2035, står indtægterne til et gradvist fald fremover. Spændet – ”klemmen” – mellem indtægter og udgifter bliver således større og større, som tiden går.

Den ene halvdel af ”klemmen” – presset på indtægterne – er en udfordring, som ikke er ny for det grønlandske samfund, og som tidligere er blevet håndteret. Fra 1994 til 2008 er indtægterne som andel af BNP faldet. Den finanspolitiske tilpasning i denne periode er fortrinsvis sket ved lade de kollektive offentlige udgifter til administration mv. stige mindre end BNP. De mere borgernære offentlige velfærdsydelse er til gengæld steget omtrent med udviklingen i økonomien.

rissaarnermut akiliutit aningaasarsiornermi ineriartorneq ilutigingajallugu qaffassimapput.

Figur 3.4. Siusinnerusumut aningaasanut politikikkut "kiggigussineq"

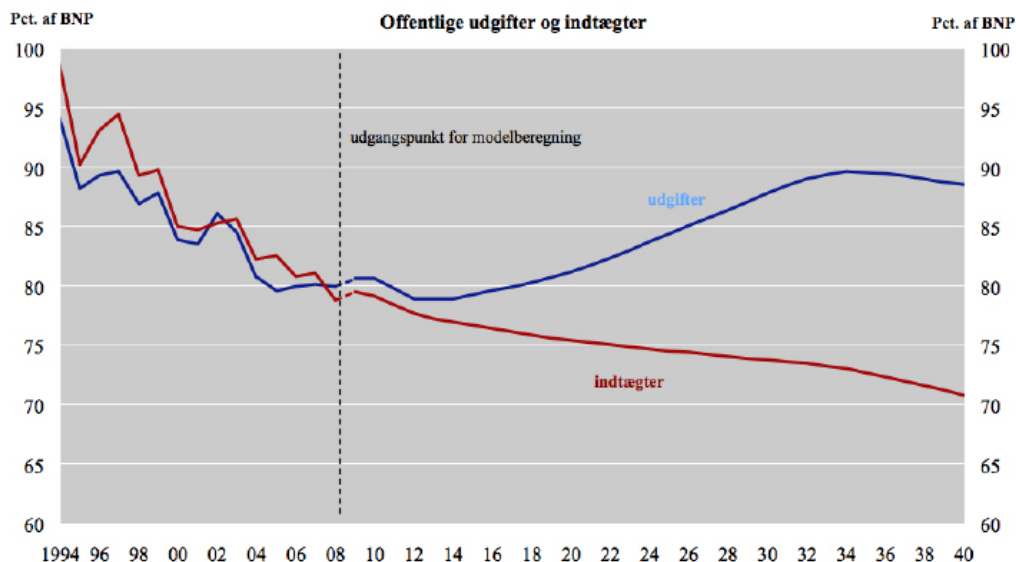

”Kiggigussinerup” affaata aappaa – aningaasartuutitut tatisineq – akерlianik nutaajussaaq, inuiaqatigiinni atugarissaartuni maanna ilusiliineq peqququtagalugu inuiaqatigiinni innuttaasut ineriartorneranni immi aningaasartuutit amerlanerusut tungaannut tatisissussaa. Aningaasartuutit eqqarsaatiginnaraanni oqartoqarsinnaavoq ”oqqalisaarnermit assornermut” ingerlaneqartoq, tamatuma ilaatigut aningaasartuuteqarnermi politikimi siumut sammisumik pingaarnersiuilluni tulleriaarinissap sakkortusinnisaanik pisariaqartitsineqassalluni.

Pisortat uninngasuutaannik siumut missingiinerit ingerlaatsimi kinguneqassapput, erseqqilluinnartumik oqaatigalugu ataannarsinnaanngitsutut nalilerneqassalluni. Figuri takutinneqarpoq, amigartoorutini uninngasuutaanerusut – aningaasartuutit isertitallu akornanni assigiinngissut, erniaat ilanngunnagit – 2040-p tungaanut imaannaanngitsumik amerlingaatsiassasut. Isertitassatut naatsor-suutigisat katinneri naammanngillat isertitanit erniaarineqarsinnaasut aningaasartuutissatut naatsorsuutigisani aningaasaliissutigineqarsinnaasasut, taamaassanngippat 2040-mi pigisaqarnermi inissisimaneq ajortinngitsoorsinnaanani.

Pisortat uninngasuutaanik siumut missingiineq suliarineqaqqammersoq piviusunngorsinnaanngilaq. Taama amerlatigisunik amigartoorneq minnerpaamik Namminersorlutik Oqartussanit taarsigassarsineri amerlanerusunik erniaqartitsinissamik piu-

Figur 3.4. Den langsigtede finanspolitiske "klemme"

Ann.: Ekskl. renter, tillagt salg af varer og tjenester. BNP skønnet i 2008. Fremskrivning fra holdbarhedsmodel med 1 pct. produktivitetsvækst. Kilde.: Grønlands Statistik, Departementet for finanser, Politisk-økonomisk beretning 2010, og egne beregninger

Den anden halvdel af "klemmen" – presset på udgifterne – vil derimod være ny i den forstand, at selve befolkningsudviklingen med den nuværende indretning af velfærdssamfundet vil presse mod højere udgifter. Rent udgiftsmæssigt går man så at sige "fra medvind til modvind", og det vil blandt andet skærpe behovet for prioriteringer i udgiftspolitikken fremadrettet.

Fremskrivningerne af den offentlige saldo vil indebære et forløb, som klart må siges at være uholdbart. Af figuren ses, at underskuddet på den primære saldo – forskellen mellem udgifterne og indtægterne ekskl. renterne – vil vokse dramatisk frem mod 2040. De forventede indtægter er ikke store nok til sammen med eventuelle renteindtægter at finansiere de forventede udgifter, uden at formuesituationen forværres i 2040.

Den netop foretagne fremskrivning i den offentlige saldo kan ikke blive til virkelighed. Underskud i denne størrelsesorden vil som minimum blive mødt af krav om højere renter på lån optaget af Selvstyret. Der bliver således hurtigt opstå behov for at foretage finanspolitiske tilpasninger i form af reduktion i udgifterne eller stigning i landskassens indtægtsgrundlag i perioden frem mod 2040.

Spørgsmålet er, hvor store disse tilpasninger skal være for at sikre balance mellem indtægter og udgifter i de næste årtier. Til at besvare dette spørgsmål er der udviklet en fi-

masaqaatinik piumasaqaatigineqarfigisariaqassaaq. Taamaallilluni aningaasaqarnikkut politikikkut tulluussaarnernik pisariaqartitsinermik pilertortorujussuarmik takkuttoqassaaq, aningaasartuutit ikilisinnerisigut imaluunniit landskarsip isertitassatut tunngaviinik 2040-p tungaanut amerlisaanikkut.

Tassani apeqqutaavoq ukiuni qulikkaani tulluuttuni isertitat aningaasartuutillu akornanni oqimaaqatigiitsinissaq qulakkeerniarlugu tulluussaarnernit tamakku qanoq anertutigissanersut. Apeqqut taanna akissagaanni 2040-p tungaanut aningaasaqarnermi politikikkut unammilligassanut aningaasarsiornermi uuttuutinik suliarinnittoqarsimavoq. Aningaasarsiornermi uuttuut boks 3.3-mi nassuiarneqarpoq.

Aningaasarsiornermi uuttuutini maanna pisortat aningaasartuutinut politikkianni sinaakkutaasut tunngavigalugit isertitallu ima naatsorsorneqarsinnaallutik; BNP-mit -7,9 pct-inut. Tamatuma kingunerissavaa missingersuutitigut ukiumut pitsanngorsaait 1,0 mia. kr. angullugit pisariaqartinneqassasut – tassaallutik BNP-mit 7,9 pct-inut – 2040 tikillugu, tassani ilaatigut qulakkeerneqassamat isertitat aningaasartuutillu akornanni oqimaaqatigiissitsinissap qulakkeerneqarnissaa, kiisalu pisortat ilanngaareerluni aningaasatigut pigisaat 2040-mi inissisimanerat aallaavigineqartumut tulluuttunngorlugu.

Tabel 3.3. Kalaallit Nunaanni aningaasarsiornerup uuttuutaani ikilisiartuaarneq

	Aningaasarsiornerup uuttuutaata sunniutai, BNP-mit pct
Pisortat isertitaanni 2040-p tungaanut tatisineq	-4,4
Pisortat aningaasartuutaanni 2040-p tungaanut tatisineq	-2,9
Ukiumi aallaavimmi uninngasut pingaarnerit sunniutaat	-0,6
Katillugit	-7.9

Malugisassat: Tunngaviusumik ingerlaneq siuariarnertalik = 1 pct., piviusumik erniaaqartisineq = 2 pct, aningaasat naleerukkiartornerat = 1,75 pct., aallartinnermi aningaasaait = 21, 4 pct. Aallartinnermi inissisimnermut innersuunneqarpoq ukiumi aallartiffimmi uninngasuutaanersut naatsorsorneqarneranni aningaasarsiornerup uuttuutaata sunniutaat.

Aningaasaqarnermi politikikkut unammilligassat affaasa sinnerinut peqquapput isertitanik tatisineq, pisortalli aningaasartuutaasa amerliartorneri aningaasaqarnermi politikikkut unammilligassat pingajorarterutaat sinnilaarsimallugit. Ukiumi aallaaviumi uninngasuutigineqarnerusut amerlassusiinik naatsorsuinnermut aamma aningaasaqarnikkut najoqqutanut pingaaruteqarpoq. 2008-mi piviusumik amigartoorutit uninngasuutiginerusani 140 mio. kr.-upput (ingerlatsinermi aningaasatigullu sinneqartoorneq piviusoq, ilanngaareerluni erniaanik akiliineq ilanngunnagu). Amigartoorutit taakku aamma "matuneqartariaqarput", isertitat aningaasartuutillu akornanni oqimaaqatigiissitsinissaq siunissami qulakkiissagaanni.

Ukiumi aallaavimmi uninngasuutiginerusani aningaasaqarnikkut uuttuutit sunni-

nansindikator for den finanspolitiske udfordring i perioden frem mod 2040. Finansindikator er beskrevet i boks 3.3.

Finansindikatoren kan under de nuværende rammer for den offentlige udgiftspolitik og indtægterne opgøres til -7,9 pct. af BNP. Det betyder, at der er behov for årlige budgetforbedringer i størrelsesordenen op mod 1,0 mia.kr. - svarende til 7,9 pct. af BNP - frem mod 2040 for dels at sikre balance mellem indtægter og udgifter, dels at sikre at den offentlige nettoformue ender med et niveau i 2040 svarende til udgangspunktet.

Tabel 3.3. Dekomponering af finansindikatoren på Grønland, 2008 til 2040

	Effekt på finansindikatoren, pct. af BNP
Pres på offentlige indtægter frem mod 2040	-4,4
Pres på offentlige udgifter frem mod 2040	-2,9
Effekt af primære saldo i udgangsåret	-0,6
I alt	-7,9

Anm.: Grundforløb med vækst = 1 pct., merrealrente = 2 pct., inflation = 1,75 pct., initialformue = 21,4 pct. Initialsituationen refererer til effekten på finansindikatoren af den beregnede primære saldo i udgangsåret .

Over halvdelen af den finanspolitiske udfordring skyldes presset på indtægterne, mens stigende offentlige udgifter tegner sig for lidt over en tredjedel af den finanspolitiske udfordring. Størrelsesordenen af den primære saldo i udgangsåret for beregningerne har også betydning for finansindikatoren. I 2008 var der et faktisk underskud på 140 mio.kr. på den primære saldo (faktisk drifts- og kapitaloverskud ekskl. nettorentebetalingerne). Dette underskud skal også "lukkes" for at sikre langsigtet balance mellem indtægter og udgifter. Effekten på finansindikatoren af den primære saldo i udgangsåret er opgjort til 0,6 pct. af BNP. Det er Formandskabets vurdering, at denne effekt meget vel kan undervurdere det reelle omfang af den nødvendige tilpasning for at sikre langsigtet balance i Selvstyret budget.

taa BNP-mit 0,6 pct-inut naatsorsorneqarpoq. Siulittaasoqarfiup nalilerpaa, taama suniuteqarneq Namminersorlutik Oqartussat siusinnerusumut aningaasaqarnerisa pisari-aqartumik tulluussarnissaasa qulakkeernissaannut piviusumik annertussuseq minnaar-neqarsinnaasimasinnaasoq.

Boks 3.3 Kalaallit Nunaata aningaasarsiorneranut aningaasaqarnikkut najoqqutaq

Aningaasarsiornermi uuttuutip uuttorpaa, ukiuni arlalinni nassuiaateqarluartumik pi-sortat aningaasarsiornerat oqimaaqateqartitsineqarsinnaanersoq, piffissap iluani ani-ngaasartuutit isertitallu oqimaaqatigiillutik, pisortallu ilanngaareerluni aningaasaatigut pisuussutaat BNP-mut ilaasumi patajaatsuunersut. Najoqqutaq amigartoorfiuppat ersiutaavoq, aningaasartuutit isertitanit amerlanerusut, pisortallu ilanngaareerluni aningaasatigut pisuussutaat ikilissasut, imaassinnaasorlu pisortat ilanngaareerlutik akiitsoqalernermik kinguneqartut.

Aningaasarsiornermut uuttuut ima ilusilerneqarpoq, aningaasarsiornermi politikikkut ukiuumoortumik agguaqatigiissillugu tulluarsaanertut paasineqarsinnaanersoq – iserti-tat amerlinerisigut imaluunniit aningaasartuutit ikilinnerisigut – 2040-p tungaanut pisariaqartinneqartussa, pisortat ilanngaareerluni pisuussutaasa allanngunnginnis-saat qulakkeerniarlugu. Ilanngaareerluni pigisat allanngunnginnissaannut isummer-nerup assigaa, pisortat aningaasartuutaat 2040-p tungaanut pisortat isertitaannit matussuserneqartassasut, taamaalillunilu – piffissaq tamaat eqqarsaatigalugu – pi-sortat aningaasartuutaat matussuserniarlugit taarsigassarsiniarnissamik pisariaqar-titsingitsut. Uuttuutip paasiniarnerani assersuutigalugu BNP-imit 1 pct-imi ilanngaa-taavoq, taamaalilluni 2040-p tungaanut agguaqatigiissillugu BNP-mit 1 pct-imi ani-ngaasaqarnikkut pitsanngorsaaneqartariaqarluni – 2010-mi akit inissisimanerini 100 mio. kr. missaanni – taamaalilluni pisortat aningaasartuutaat akilersorniarlugit taarsi-gassarsinissaq pinngitsoortinniarlugu. Pisortat ilanngaareerluni aningaasatigut pisuus-sutaat BNP-mit 20 pct-it angullugit amerlassuseqartut naatsorsorneqarpoq. Pisuus-sutit taakku ilaat tassaapput pissarsiassamaatit, piviusunngortissallugit ajornaku-soorsinnaasutut paasinarsiumaartut. Ilanngaareerluni pigisat aningaasarsiornermi uut-tuutit naatsorsorneranni innersuussutitut atorineqartarput. Ilanngaareerluni pisuussutit imminni aningaasarsiornermi uuttuutit, erniaat ilaartorneri aqqutigalugit, amerlassu-siinut annikinnerusumik pingaaruteqarput, tak. tabelimi ataaniittumi patajaatsuuner-mut naatsorsuutit.

Aningaasarsiornermi uuttuut siunissaq ungasinnerusooq eqqarsaatigalugu nunami maani aningaasarsiornermi politikikkut unammilligassaasutut naleqqiussaavoq. Ani-ngaasarsiornermi uuttuutip eqqortumik amerlassusissaata naatsorsorneqarneratigut nalorninaateqarpoq. Siuariapiloornerup nassatarissavaa ataatsimoortumik aningaa-saliissutit pilertortumik ”ilanngariartornerannik”, taamaalillunilu aningaasarsiornermi

Boks 3.3 Finansindikatoren for Grønlands økonomi

Finansindikatoren måler, om der i en veldefineret årrække vil være balance i den offentlige økonomi i den forstand, at udgifter og indtægter inden for perioden balancerer, og at den offentlige nettoformue udgør en stabil andel af BNP. Hvis indikatoren er negativ er det udtryk for, at udgifterne er større end indtægterne og at den offentlige nettoformue vil blive reduceret og muligvis blive til en offentlig nettogæld.

Finansindikatoren er konstrueret, så den kan fortolkes som den gennemsnitlige årlige finanspolitiske tilpasning - i form af øgede indtægter eller reducerede udgifter - der er påkrævet frem mod 2040, for at sikre en uændret offentlig nettoformue. Antagelsen om en uændret nettoformue svarer til, at de offentlige udgifter i perioden frem mod 2040 dækkes af de offentlige indtægter og at der således - set over hele perioden - ikke er behov for at optage lån for at dække de offentlige udgifter. Fortolkningen af en indikator på f.eks. minus 1 pct. af BNP er dermed, at der i perioden frem mod 2040 i gennemsnit skal ske budgetforbedringer på 1 pct. af BNP - ca. 100 mio. kr. i 2010-prisniveau - for at undgå, at der skal optages lån for at kunne finansiere de offentlige udgifter. Den offentlige nettoformue er opgjort som godt 20 pct. af BNP. En del af denne formue består af fordringer, som kan vise sig at være vanskelige at realisere. Nettoformuen anvendes som et referencepunkt i beregningerne af finansindikatoren. Selve niveauet af nettoformuen har kun mindre betydning for størrelsen af finansindikatoren via rentetilskrivningen, jf. robusthedsberegningerne i tabellen nedenfor.

Finansindikatoren er et pejlemærke for de langsigtede finanspolitiske udfordringer i landet. Der er beregningsmæssig usikkerhed knyttet til den præcise størrelse af finansindikatoren. Høj vækst medfører hurtige real "udhuling" af bloktilskuddet og dermed større negativ finansindikator. Høj rente (merrealrente) betyder, at fremtidige offentlige underskud kan tillægges mindre vægt, hvilket styrker finansindikatoren. Lavere initialformue trækker i retning af færre nettorenteindtægter og reducerer finansindikatoren. Beregninger viser imidlertid, at opgørelsen af finansindikatoren er forholdsvis robust overfor selv betydelige ændringer i de gjorte antagelser. Indikatoren peger således klart på en betydelig finanspolitisk udfordring.

uuttuut amerlanerusunik amigaateqalersillugu. Amerlasuunik erniaaqartitsinerup (erniaaqartitsineruineq) kingunerissavaa, pisortat siunissami amigartoorutaat pingaanginnerulersutut isigineqarnissaat, tamannalu aningaasarsiornermi uuttuumik nukit-torsaassalluni. Aallartinermi pisuussutitut aningaasaatit ikinnerusut ilanngaareerluni erniaatigut isertitakinnerunermut sammisut kiisalu aningaasarsiornermi uuttuutiniq ikilisaasut. Naatsorsuinerilli takutippaat, aningaasaqarnermi uuttuutip naatsorneqarnera isummersimaneerit annertuumik allannguineri immiini patajaannerusut. Taa-maalilluni uuttuut erseqqissumik aningaasarsiornermi politikkikkut unammilligassanut erseqqissumik pingaaruteqarpoq.

Aningaasarsiornermi uuttuutit naatsorsornerini ilimagisani allangortitsipput

	10 pct.	Aallartinermi pigisat 21,4 pct.	30 pct.
Erniaaqartitsivineq:			
1,00	-8,8	-8,7	-8,6
2,00	-8,2	-7,9	-7,7
2,50	-7,9	-7,6	-7,3
3,00	-7,5	-7,2	-6,9
Siuariarneq:			
1,00	-8,2	-7,9	-7,7
1,50	-10,3	-10,0	-9,9
2,00	-12,2	-11,9	-11,8

Malugisassat: Tunngaviumik ingerlaatsip tunngavigaa siuariarneq = 1 pct erniaaqartitsivineq = 2 pct, aningaasat naleerukkiartornerat= 1,75 pct., aallartinermi pigisat = 21,4 pct.

Naatsorsuineq periuuserlu uani uppennarsaaserneqarput; 2040 tikillugu aningaasanut politikkikkut unammilligassat teknikkikkut tunuliaqutaannik ilisimatissut, Aningaasarsiornermut Siunnersuisooqatigiit (oktober 2010), siunnersuisooqatigiit allattoqarfianut saaffiginninnikkut pissarsiarineqarsinnaasoq.

3.5 Inaarutaasumik oqaaseqaatit

Kalaallit Nunaat aningaasarsiornermi politikkikkut 2040-p tungaanut unammilligassarpoq, uninngasuutiniq ataavartunik pitsannorsaanermi 1 mia. kr. angullugit pisariaqartitsissuni, tassalu ukiut tamaasa 2011 aallarnerfigalugu ilanngullugulu, BNP-mit 7,9 pct-it amerlaqataannik. Isertitanik aningaasartuutinillu BNP-mit 7,0 pct-inik tulluussaanerup assigaa, assersuutigalugu pisortat atuineranni 13 pct-inik ikilisisineq imaluunniit pisortat ikiorsiinermi aningaasarsiasatut tunniuttagaasa affaannangortingajanneri imaluunniit akileraarutiniq akitsuutinillu sisamararterutaasa missaannik qaffaanikkut.

Taamaammat aningaasaqarnermi politikkikkut unammilligassat annertuut pineqarput. Siulittaasoqarfiup naliliinera malillugu aningaasarsiornikkuk uuttuutip amerlassusia siunissamut ungasinnerusumut aningaasarsiornikkuk politikkikkut unammilligassanut

Beregning af finansindikator givet ændring i forudsætninger

	10 pct.	Initialformue 21,4 pct.	30 pct.
Merrealrente:			
1,00	-8,8	-8,7	-8,6
2,00	-8,2	-7,9	-7,7
2,50	-7,9	-7,6	-7,3
3,00	-7,5	-7,2	-6,9
Vækst:			
1,00	-8,2	-7,9	-7,7
1,50	-10,3	-10,0	-9,9
2,00	-12,2	-11,9	-11,8

Anm.: Grundforløb er baseret på vækst = 1 pct., merrealrente = 2 pct., inflation = 1,75 pct., initialformue = 21,4 pct. Beregninger og metoden er dokumenteret i Teknisk baggrundsnotat om finanspolitiske udfordringer frem mod 2040, Økonomisk Råd (oktober 2010), som kan fås ved henvendelse til sekretariatet for rådet.

3.5 Afsluttende bemærkninger

Grønland har en finanspolitisk udfordring frem mod 2040, der svarer til behovet for varige saldoforbedringer på op mod 1 mia. kr., svarende til 7,9 pct. af BNP, hvert år fra og med 2011. En tilpasning af indtægter og udgifter på 7,9 pct. af BNP svarer f.eks. til en reduktion af det offentlige forbrug på 13 pct. eller knap en halvering af de offentlige indkomstoverførsler eller en forhøjelse af skatter og afgifter med næste en fjerdedel.

Der er altså tale om betydelige finanspolitiske udfordringer. Størrelsen af finansindikatoren er efter Formandsskabets vurdering et forsigtigt underkantsskøn for de finanspolitiske udfordringer på længere sigt. Dels er der indikationer på en forværring i den strukturelle offentlige saldo under seneste højkonjunktur, som kun delvist er indregnet i finansindikatoren. Dels kan fremtiden arte sig anderledes end forudsat i beregningerne. Bliver væksten f.eks. højere end 1 pct. i de næste årtier vil den reale udhuling af bloktilskuddet blive større og de finanspolitiske udfordringer vil vokse tilsvarende. Udvides f.eks. tilbuddene og dækningen i velfærdssamfundets serviceydelser vil udgiftspreset øges og de finanspolitiske udfordringer vokse.

Der eksisterer i princippet tre muligheder for fremadrettet at sikre en holdbar og troværdig finanspolitik; (1) udbredelse af beskatningsgrundlaget i Grønland til bredere dele af den økonomiske aktivitet. Her er det centralt, at beskatningen indrettes så skadesvirkningen på økonomien minimeres. (2) styring og prioritering af udgiftssiden og (3) strukturreformer, der sigter på større arbejdsudbud og selvforsørgelse blandt personer i de erhvervsaktive aldre.

naliliineruvoq minnaagaq mianersortoq. Ilaatigut malunnaateqarpoq pisortat aqqis-
suussamik uninngasuutaanni ajorseriaatit kingulliunerusumi atugarisaarnerup ataaniit-
tut, ilaannakortumik aningaasarsiornermi uuttuutinut ilanngullugit naatsorsorneqarsi-
masut. Taamattaaq siunissaq naatsorsuutigineqartutut ilimagisanit allaannerusumik
ingerlasinnaavoq. Siuariartorneq assersuutigalugu ukiuni qulikkaani tulliuuttuni 1 pct.
sinnerlugu qaffasinneruppat ataatsimoortumik aningaasaliissutit ikiliartortinneqavinne-
ri amerlanerusinnaapput, taamaalillunilu aningaasarsiornermi politikikkut unammilli-
gassat assinganik annertusissallutik. Inuiaqatigiinni atugarissaartuni kiffartuussutit asser-
suutigalugu neqeroorutit matussutissallu annertusineqarpata aningaasartuutissatut tati-
sinerit qaffassapput aningaasaqarnermilu politikikkut unammilligassat amerlissallutik.

Aningaasarsiornermi politikki atorsinnaasoq tutsuiginartorlu siumut isigisumik qu-
larnaarniaraanni periarfissatut tunngaviit pingasuupput; (1) Kalaallit Nunaanni akile-
raartarnikkut tunngaviup aningaasarsiornermi ingerlaturanut tamatigoornerusumik
ilaannut siammartillugu. Tassani qitiuvoq akileraartitsineq aningaasarsiornermi ajoqu-
siisinnaanerup sunniutai sapinngisamik annikinnerpaatinniarlugit iluarsineqarnissaat.
(2) aningaasartuutit tungaasigut aqutsineq pingaarnersiullunilu tulleriiaarineq aamma
(3) aqqissuussinikkut allanngortitsinerit, innuttaasut sulisinnaassuseqarlutik ukiullit
akornanni suliffissatigut annertunerusumik periarfissiinikkut imminnullu pilersorsin-
naanerisigut siunertaqartunik.

Akileraartarnermut Atugarissaarnermullu Ataatsimiititaliap oqallissaarumi maj
2010-meersumi Kalaallit Nunaanni siuariartorneq atugarissaarnerlu qanoq qulakkee-
rinnaavami tikkuarpaa, aningaasarsiornermi kaammattuut tassaasariaqartoq suliffeqar-
luni inuuneq, pisortanit annikitsumik pilersorneqarnermit pilerinarnerulluni – inuillu
ilaannut taamaannani. Tamanna aqqissuussinikkut inuulluarnermi siuarsaanissamut
aningaasalersuinissamullu unammilligassaavoq annertoq. Inuk kisermaaqaq ataatsimik
qitornalik, assersuutigalugu pisortanit ikiorserneqarnermit SIK’p akissarsiarititaasa
minnerpaat 65 pct-iusut amerlaqataannit imminut pilersornissaminut ikaarsaarluni
SIK’p tunngaviumik ilinniarsimasunut akissarsiarititaanut ikaarsaaruni, pisortat ani-
ngasaat ukiumut 200.000 kr. missaannik pitsanngortinneqassapput. Taamaalilluni im-
minut pilersorsinnaaneruneq siunissamut ungasinnerusumut aningaasarsiornermik po-
litikkikkut unammilligassat iluarsinissaasa ilaannut aqqiissutaassaaq.

Inuunertusiartuinnarneq aammattaaq 65-inik ukioqarluni utoqqalinersiuteqalersar-
nerup misissorluaqqinnissaa aamma pissutissaqartitsivoq. Danmarkimi agguaqatigiisil-
lugu inuunertusiartorneq ilutigalugu utoqqalinersiaqartarneq naleqqussarneqartarpoq,
taamaammallu sulisinnaasut ilarpasui suliffeqarnerup iluani siviisunerusumik atuussin-
naasarlutik. Aningaasarsiornermi uuttut Kalaallit Nunaanni utoqqalinersiaqalersarne-
rup naleqqussarnissaanut sunniutinut nalilersuutaasinnaavoq, 65-inik ukiullip inuune-
rata sinneratut naatsorsuutigisanut naleqqussarlugu. Assersuutigalugu utoqqalinersialit-
tut inuunerup sinneranut ukiumik ataatsimik ilaneqarneri tamaasa, aningaasarsiornermi
uuttuut BNP-mit -7,9 pct-ini BNP-mit -6,9 pct-inut allanngortinneqassaaq. Utoqqa-

Skatte- og Velfærdskommissionen har i diskussionsoplægget Hvordan sikres vækst og velfærd i Grønland, maj 2010, påpeget, at det økonomiske incitament til at være i arbejde frem for på offentlig forsørgelse er beskedent – og for visse grupper helt fraværende. Dette er en stor strukturel udfordring både for væksten og finansieringen af velfærden. For hver person der kan bringes fra offentlig forsørgelse til selvforsørgelse vil de offentlige finanser blive entydigt styrket. Hvis en enlig person med 1 barn f.eks. går fra offentlig hjælp svarende til 65 pct. af SIK's mindsteløn til at være selvforsørgende svarende til SIK's basisløn for en faglært vil de offentlige finanser blive styrket med ca. 200.000 kr. om året. Større selvforsørgelse er således en del af løsningen på langsigtede finanspolitiske udfordringer.

Den stigende levetide kan også give anledning til at se nærmere på pensionsalderen på 65 år. I Danmark bliver pensionsalderen reguleret i takt med middellevetiden stiger, og at store dele af arbejdsstyrken derfor vil kunne holde sig længere tid på arbejdsmarkedet. Man kan bruge finansindikatoren til at vurdere effekten af, at regulere pensionsalderen i Grønland med den forventede restlevetid for en 65-årig. Hvis man f.eks. øger pensionsalderen med 1 år hver gang restlevetiden for en 65-årig øges med 1 år, så vil finansindikatoren ændres fra -7,9 pct. af BNP til -6,9 pct. af BNP. En levetidsreguleret forhøjelse af pensionsalderen vil altså styrke den finanspolitiske holdbarhed med 1 pct. af BNP, primært som følge af færre udgifter til folkepension og flere skatteindtægter fra erhvervsindkomst. Det skal også understreges, at den gunstige effekt af en levetidsreguleret forhøjelse af pensionsalderen forudsætter, at tilgangen til førtidspensionen ikke øges, som ved forrige forhøjelse af pensionsalderen.

En gradvis forhøjelse af pensionsalderen kan derfor være en del af løsningen på de langsigtede finanspolitiske udfordringer – men er altså ikke tilstrækkeligt i sig selv. Man kommer ikke uden om at underkaste hver en post på det offentlige budget, udgifts- og indtægtsiden, et kritisk eftersyn for at sikre, at de bliver så tilpas trimmet, at udgifts- og indtægtspolitikken bliver langtidsholdbar.

Udskydes tilpasningen af de offentlige indtægter og udgifter fra 2011 til f.eks. 2020 vil tilpasningsbehovet vokse betydeligt. Beregninger på finansindikatoren viser, at en tilpasning der først starter i 2020 skal være i størrelsesordenen 12-13 pct. af BNP årligt frem mod 2040 for at sikre langsigtet balance i den offentlige økonomi. En udskydelse af den nødvendige tilpasning vil medføre stigende offentlige underskud og skade troværdigheden af finanspolitikken. En tilpasning, der ikke foregår rettidigt, risikerer at medføre utilsigtede reaktioner blandt såvel långiverne til landskassen som borgere og virksomheder, og vil ud fra såvel et vækstperspektiv som et velfærdsperspektiv være uheldigt.

linersiaqarnissamut ukiut inuunertunermut qaffakkaanni aningaasarsiornermi politikkip atorsinnaassusia BNP-mit 1 pct-imik pitsanngorsarneqassaaq, pingaartumik utoqqalinersianut aningaasartuutit malitsigisaannik kiisalu inuussutissarsiornermik ingerlatsinermi akileraartarnikkut isertitat amerlinerisa malitsigisaannik. Taamattaq erseqqisaatigineqassaaq utoqqalinersiaqarnermi ukiut inuunertunermut naleqqussarlugit qaffaanermi pitsaasumik sunniutit tunngavigissammassuk, siusinaartumik utoqqalinersiaqalersut amerliartorunnaassammata, siusinnerusukut utoqqalinersiaqarnermi ukiut qaffanneqarnerattut.

Taamaammat utoqqalinersiaqalernissamut ukiut qaffakkiartuaarneri aningaasarsiornermi politikkipkut siunissamut unammilligassani aqqiissutissat ilaattut pisinnaavoq – imminili naammannani. Pisortat aningaasarsiornikkut inissitsiternerini tamani, aningaasartuutit isertitallu inissitsiternerini tamani isorinnittumik misissuinissaq pinngitsoorneqarsinnaanngilaq, qulakkeerneqassammammi naammaginartumik iluarsaanneqassammata, taamaalilluni aningaasartuutitigut isertitatigullu politikki siunissamut atorsinnaassuseqarnissaanut.

Pisortat 2011-mit assersuutigalugu 2020-p tungaanut iseritaasa aningaasartuutaasalu tulluarsarnissaat kinguartinneqassappata, tulluarsaanissamut pisariaqartitsineq malunartumik annertusissaaq. Aningaasarsiornermi uuttuutit takutippaat, tulluussaaneq aatsaat 2020-mi aallartittoq tassaassammat 2040-p tungaanut ukiumut BNP-mit 12-13 pct-nik amerlassuseqassasoq, pisortat aningaasarsiorneranni siunissamut oqimaaqatigiisaarinissaq qulakkeerniarlugu. Tulluussaaneq pisariaqartinneqartup kinguarsarneqarnera pisortat amigartoorutaannik amerlisitsineramik kinguneqassaaq aningaasarsiornikkullu politikkip tutsuiginassusianik ajoquisiisalluni. Tulluussaaneq piffissaagallartillugu isumagineqanngitsoq landskarsimut taarsigassarsisitsisut akornanni aammattaq innuttaasut suliffeqarfiillu akornanni pissusissamisuunngitsumik qisuariarnernik kinguneqarsinnaanera aarlerinaateqarpoq, tamannalu siuariartorneq isigalugu inuulluarnikkullu isigalugu pitsaasussaanani.

Pisortat aningaasarsiornerisa pitsaasumik ineriartornissaanut qulakkerinninniarluni aqqutit pingasut ataqatigiissarneqarsinnaapput ataqatigiissaarneqassallutillu. Malugeqquneqassaaq, siunissami aatsitassarsiornerup iluani ingerlatsinissamut atatillugu pisortat isertitassaasa aningaasartuutissaasalu siumut isigisumik ineriartornissaat pillugu nalorninartorsiorneqangaatsiarmat. Inuussutissarsiornermi ingerlatsinerni taakkunani qanoq piviusunngortitsinissaq, taamallu pisortat isertitassaannut aningaasartuutissaannullu qanoq kinguneqarumaarnerisut, ilisimaneqanngilaq ilisimaneqanngittuaannassallunilu.

Akerlianilli 2040-p tungaanut qularnaatsumik pisussat tassaapput, innuttaasut ukioqqortussutsimikkut katiterneqarnerat allanngortussaammat, ataatsimoortumillu aningaasaliissutit allanngornaviannngitsut. Taammaammat aningaasarsiornermut annikitsumut innarliasumullu Kalaallit Nunaanisut ittumut pingaaruteqarluinnarpoq qulakkiissallugu – piffissaagallartillugulu qulakkiissallugu – pisortat aningaasarsiornerannut kingunerisassatut sammiviit tamakku tungaasigut qulakkeerrinninnissaq.

De tre veje til sikring af en sund udvikling i de offentlige finanser både kan og skal kombineres. Det skal bemærkes, at der i forbindelse med fremtidige aktiviteter på råstofområdet hersker stor usikkerhed om den fremadrettede udvikling i de offentlige indtægter og udgifter. Mineprojekter, aluminiumsprojektet og mulige aktiviteter inden for råstofområdet kan på afgørende vis påvirke udgifts- og indtægtssiden. I hvilken udstrækning disse erhvervsaktiviteter realiseres, og hvilke konsekvenser de måtte have for offentlige indtægter og udgifter, er og bliver uvis.

Hvad der derimod står klart frem mod 2040 er, at befolkningens alderssammensætning vil ændre sig, og at bloktilskuddet ikke flytter sig. Derfor er det af afgørende betydning for en lille og sårbar økonomi som den grønlandske at sikre sig – og sikre sig i tide – mod de konsekvenser, disse sikre tendenser vil indebære for de offentlige finanser.

Kapitali 4. Ilinniartitaanermi misissuinerit

4.1 Aallarniut

Annertunerusumik pitsaanerusumillu ilinniartitaaneq inuiaqatigiinnut ataasiakkaanullu iluaqutaavoq. Ilinniartitaaneq meeqqat atuarfiannili aallartittarpoq, atuartut tunngaviusumik ilisimasassaasat pilersinneqartarlutik, tunngavillu tassani pilersinneqartoq atuartut ilinniartifinni qanoq ingerlaqqinnissaannut aalajangiisuusarluni. Meeqqat atuarfianni naammassereermermi atuartut ilarpassuisa inuusuttut ilinniartifinut ingerlaqqittarnissaat pingaaruteqarpoq, ilinniakkanillu piginnaasaqarnernik pissarsiffisusunut angusaqassaanni atuartut piginnaasaasat periarfissaallu siunissami sulisussat pitsaassuseqarnissaannut aalajangiisuupput. Sulisartut piginnaaninnngorsarfinni ilinniarsimasut pisariaqartumik tunngaviusaaq aningaasarsiornikkut qaffasissumik siuariarnermik pilersitsissagaanni, atugarissaarnerup qaffasissusianut iluaqutaasumik.

Aallaavik tassaavoq sulisartut ilinniarsimanikkut qaffasissusiat appasimmat. Eqqoriarneqarpoq sulisartut katinnerini taamaallaat 40-50 pct.-ii piginnaanngorsarfinni ilinniarsimasut, sulisartullu avataaneersut nunaqavissunut naleqqiullutik malunnartumik ilinniagaqarnikkut qaffasinnerusumik inissisimasut. Tamakku saniatigut atutartut ilarpassui meeqqat atuarfiannit anisut ilinniaqqinnermik aallartinnissamat piukkunnartarsimangillat. Taamallu inuusuttut ilinniartifinit taamaatiinnartut amerlangaatsiartarlutik. Taama inernerit naammaginangillat, Kalaallit Nunaat nunanut avannarlernut naleqqiulluni, Kalaallit Nunaata imminut assersuunniartagai, nunatut isertitami ilarparujussuit ilinniartitaanermit atortarai eqqarsaatigigaanni.

Ilinniartitaaneq pillugu kapitalimi matumani sammisat pingaarnerit marluupput. Sammisami pingaarnermi siullermi meeqqat atuarfianni angusarisartakkat ilinniartitsisutullu isumalluutininik atuneq misissorneqarpoq. Isummerluni nalilerneqarpoq ukiumit atuarfusumit 2007/2008-mit 2009/10-mut meeqqat atuarfianni ilinniartitsisumut ataatsimut atuartut amerlassusiat malunnartumik apparsimasoq. Ilinniartut amerlassusiat 14 pct.-inik apparpoq, ilinniartitsisullu sulisussarineqartut amerlassusiat 1 pct. sinnilaaginnarlugu apparsimallutik. Atuartut ilinniartitsisumut ataatsimut amerlassusiat apparnera pisimavoq, tamanna pillugu qitiusumik politikikkut aalajangiisoqarsimarnermik tunngaveqarnani. Atuartumut ataatsimut ilinniartitsisutigit isumalluutininik atuneq annertoq qaffakkiartortorlu, atuarfeqarfimmik aqutsinermik amigaateqarnermut taamaalilluni ersersitsivoq. Ukiuni kingulliunerusuni atuarfeqarfimmik tulleriaarinerulluni aqutsineqarsimasuuppat, assersuutigalugu nunaqarfinni isorliunerusunilu ilinniartitsisunik ilinniarsimasunik pitsaanerusumik pissarsineqarsimasinnaagaluarpoq, atuarfeqarfimmilu IKT-mik atuinerup pitsanngorsarnissaannut aningaasaqarnikkut tunngavissanik pilersitsisoqarsimassagaluarluni.

Nunaqarfinni peroriartornerup atuarnullu sunniutai kapitalimi matumani sammi-

Kapitel 4. Undersøgelser på uddannelsesområdet

4.1 Indledning

Mere og bedre uddannelse gavner både samfundet og den enkelte. Uddannelse starter allerede i folkeskolen, hvor elevernes grundlæggende viden dannes, og det fundament, der skabes her, er afgørende for, hvordan eleverne klarer sig videre i uddannelsessystemet. Efter folkeskolen er det vigtigt, at en stor del af eleverne fortsætter på ungdomsuddannelserne, og det er elevernes evner og muligheder for at opnå kompetencegivende uddannelser, der er afgørende for kvaliteten i fremtidens arbejdsstyrke. En større andel af arbejdsstyrken med en kompetencegivende uddannelse er en nødvendig forudsætning for, at der kan skabes en høj vækstrate i økonomien til gavn for velstandsniveauet.

Udgangspunktet er, at arbejdsstyrkens uddannelsesniveau er lavt. Det skønnes, at kun 40-50 pct. af den samlede arbejdsstyrke har en kompetencegivende uddannelse, og at den udefra kommende arbejdsstyrke har et mærkbart højere uddannelsesniveau end den lokale. Endvidere er en stor del af eleverne, der forlader folkeskolen, ikke rustet til at starte på og gennemføre et videre uddannelsesforløb. Endelig er der også et markant frafald på ungdomsuddannelserne. Disse resultater er ikke tilfredsstillende i lyset af, at Grønland bruger en markant større andel af nationalindkomsten på uddannelse end de nordiske lande, som Grønland normalt sammenligner sig med.

I dette kapitel om uddannelse er der to hovedtemaer. Det første hovedtema er en gennemgang af resultater i folkeskolen og lærerressourceforbruget. Det konkluderes, at der fra skoleåret 2007/08 til 2009/10 er sket et betydeligt fald i antallet af elever pr. lærer i folkeskolen. Antallet af elever er faldet med 14 pct., og antallet af lærernormeringer er faldet med kun lidt over 1 pct.. Dette fald i elevtallet pr. lærer er sket, uden at der har ligget centrale politiske beslutninger herom til grund. Det store og stigende lærerressourceforbrug pr. elev er dermed udtryk for en mangelfuld styring af skolevæsenet. En mere prioriteret styring af skolevæsenet i de senere år ville f.eks. kunne have forbedret dækningen med uddannede lærere i bygder og yderdistrikter, og der kunne være blevet skabt økonomisk grundlag for at forbedre anvendelsen af IKT i skolevæsenet.

Netop effekten af opvækst og skolegang i bygder er det andet hovedtema i dette kapitel. Det Rådgivende Udvalg vedrørende Grønlands Økonomi startede en undersøgelse af forskelle mellem børn fra bygder og børn fra byer i 2009, og Økonomisk Råd har færdiggjort denne undersøgelse, der udsendes som en særskilt rapport i elektronisk

sat pingaarnerit aapparaat. Kalaallit Nunaata Aningaasarsiornera pillugu Siunnersuisooqatigiit meeqqat nunaqarfinnerisut meeqqallu illoqarfinnerisut assigiinngissutaat pillugu misissuinermit 2009-mi aallartitsipput, Aningaasarsiornermullu Siunnersuisooqatigiit misissuineq taanna naammassereerpaat, nalunaarusiatut immikkut ittutut qara-saasiakkut elektroniskingorlugi nassiussuunneqartussa. Nalunaarusiaq uannga aaneqarsinnaavoq; www.nanoq.gl kapitalimilu matumani inernerit imaqarniliarineqassapput.

Misissuinermit isummernerit ilagaat, meeqqat nunaqarfinni peroriartortut allanut naleqqiullutik ilinniarnernik piginnaanngorsarfiusunik pissarsinissaat ilimanaateqannginnerusooq. Tamatuma saniatigut meeqqat nunaqarfimmiut ilinniarnernik naammassinnittut meeqqanut illoqarfimmeersunut naleqqiullutik assinganik ilinniarsimasunit inuussutissarsiornerminni isertitakinnerusarput. Isummerneqarpoq amerlanerit ilinniakkamik naammassinnissamappata ataasiakkaanut inuiaqatigiinnullu aningaasarsiornikkut annertuumik iluaqutissaqartoq. Tamatumattaq kinguneraa, inuiaqatigiit ataatsimut isigalugit ataasiakkaallu iluaqutissanik annasaqartartut, nunaqarfinni illoqarfinnisulli peroriartornermi atugassanik atuarnermilu kiisalu ilinniarnermi qaffasissusermik pilersitsineqarsimasuuppat. Naatsorsuinerit takutippaat 1971-76-imi inunngortunut iluaqusiineq 8,3 pct.-iusussaagaluartoq. Taamallu ingerlaneq ukioqortoqatigiinnut tamanut atuutinneqarpat, nunami isertitat katinnerisa amerleriaataat 8,3 pct.-iusussaagaluarlutik. 2006-imi Kalaallit Nunaanni akissarsiat katinneri, BNP, 10,6 mia. kr.-upput, 8,3 pct.-inillu qaffaaneq 880 mio. kr.-nik naleqarpoq.

4.2 Meeqqat atuarfiat

Meeqqat atuarfiat inuiaqatigiinni ilinniaqqinnissanut tamanut tunngaviuvoq. Kalaallit Nunaanni ilinniartitaanerup qaffasissusia nunarsuaq tamaat isigalugu appasippoq. Eqqoriarneqarpoq sulisartut taamaallaat 40-50 pct.-ii piginnaanngorsarfinnik ilinniagaqartut. Ilinniartitaanermut pilersaarutip pingaarnertut anguniagaraa 2020-p naannginnerani sulisartut 2/3-diilii piginnaanngorsarfinnik ilinniagalersimassasut. Meeqqat atuarfiat ilinniartitaanermut pilersaarummi suliniuteqarfiusunut ilaatinneqanngilaq, piffissaani siullermi 2012-ip naanissaata tungaanut inuusuttut ilinniarfiinik qitiutitsinerulluni kiisalu ilinniarsimannngitsut 50-it inorlugit ukiullit piginnaanngorsarneqassasut.

Ukiuni makkunani inuusuttut ukioqatigiikkaat 42 pct.-iisa missaat meeqqat atuarfiat ukiuni marlunni qimassimareerlugu ilinniarnernik aallartitsisimapput. Taamaalilluni ilinniartitaanermut pilersaarutip anguniagai piviusunngortissagaanni aqutissaq suli sivoqaaq. Tamatumunnga ilutigitillugu inuusuttut atuarfiannit taamaatiinnartartut amerlaqaat, ilaatigut peqqutaasinnaallutik sammisaqarfitsigut, ilaallutik oqaatsitigut, meeqqat atuarfiannit ilinniarnernik aallartitsinissamut tungavissat pitsaanngitsuusimasut. Pissutsit allat, soorlu illoqarfinnit minnernit nunaqarfinnillu illoqarfinnut ilinniarfiusunut annernut nuunnerit, ilinniartunillu ineqartitsiniarnerup kipiluttunarnera aamma peqqutaapput pingaaruteqartut. Meeqqat atuarfianni ilinniaqqinnissamut toqqaanartumik ikaarsaariarnissamut ilimanaateqarnerata appasissusia, kiisalu taamaatiinnar-

form. Rapporten kan downloades fra www.nanoq.gl/or , og i dette kapitel gives der et resume af resultaterne.

En af konklusionerne fra undersøgelsen er, at børn, der vokser op i bygder, har mindre sandsynlighed end andre for at få en kompetencegivende uddannelse. Derudover har de bygdebørn, der gennemfører en uddannelse, lavere erhvervsindkomster end børn fra byer med samme uddannelsesniveau. Det konkluderes, at der er store økonomiske gevinster både for det enkelte individ og for samfundet ved, at flere får en uddannelse. Det betyder så også, at samfundet som helhed og de enkelte går glip af de gevinster, der kunne ligge i at skabe opvækstvilkår, skolegang og et uddannelsesniveau, der er lige så gode i bygderne som i byerne. Beregningerne viser, at for fødselsårgangene 1971-76 ville denne gevinst være på 8,3 pct. Og hvis denne tendens gælder for alle aldersklasser under et, ville de samlede indkomster i landet være 8,3 pct. højere. I 2006 var den samlede indkomst i Grønland, BNP, på 10,6 mia. kr. og en forøgelse på 8,3 pct. svarer til 880 mio. kr.

4.2 Folkeskolen

Folkeskolen er fundamentet for al videre uddannelse i et samfund. Uddannelsesniveaulet i Grønland er lavt internationalt set. Det skønnes, at kun 40-50 pct. af arbejdsstyrken har en kompetencegivende uddannelse. Uddannelsesplanen har som sin overordnede målsætning, at 2/3 af arbejdsstyrken skal have en kompetencegivende uddannelse inden udgangen af 2020 . Folkeskolen er ikke en del af indsatsområderne under uddannelsesplanen, der i sin første fase frem mod udgangen af 2012 primært fokuserer på ungdomsuddannelserne samt opkvalificering af gruppen af ufaglærte under 50 år.

I disse år er ca. 42 pct. af en ungdomsårgang i gang med et uddannelsesforløb to år efter at have forladt folkeskolen. Der er således fortsat lang vej endnu, hvis uddannelsesplanens målsætning skal realiseres. Samtidig er frafaldet på ungdomsuddannelserne højt, hvilket blandt andet kan skyldes dårlige faglige, herunder sproglige, forudsætninger fra folkeskolen for at gå i gang med en uddannelse. Andre forhold, såsom flytning fra mindre byer og bygder til de større uddannelsesbyer og den pressede kollegiesituation er også vigtige faktorer. Den lave sandsynlighed for direkte overgang fra folkeskole til videre uddannelse, samt de høje frafaldsprocenter tyder på, at der er en række problemer i folkeskolen og måske også førskoleområdet, som skal identificeres og løses.

I dette kapitel belyses folkeskolen i forbindelse med overgangen til Atuarfitsialak ("den gode skole"), som blev indført i 2003. Måling af effekten af folkeskolen er vanskelig, men et første udgangspunkt er de prøveresultater, som eleverne opnår. En samlet måling af effekten af Atuarfitsialak er endnu ikke mulig, da de elever, som i hele skole-

tartut procentii qaffasissut ilimanartippaat, meeqqat atuarfianni, immaqalu aamma atualernissamat piareersarfinni, arlalinnik ajornartorsiuteqartoqartoq suussusersineqartari-aqartut iluarsineqartariaqarlutillu.

Meeqqat atuarfiat Atuarfitsialammut, 2003-mi atuutsilerneqartumut, ikaarsaariarnermut atatillugu kapitalimi matumani nassuiarneqassaaq. Meeqqat atuarfiata sunniuteqarnera uuttussallugu ajornakusoorpoq, aallaavilli siulleq tassaavoq misilitsinnerni inernerit meeqqat angusartagaat. Atuarfitsialaap sunniutaanik ataatsimoortumik uuttuinnissaq suli periarfissaqanngilaq, atuartut atuarnerup ingerlanera tamaat atuarfitsialaap tunngavii malillugit atuarnermik malinnaasimasut meeqqat atuarfiat aatsaat 2013-imi qimattussaammassuk. Taarsiullugu meeqqat atuarfianni 2009-mi soraarummeerlutik misilitsinnerit tamanut saqqummiunneqartut kingulliit aallaavigineqarput, meeqqat atuarfiata maannakkorpiaq ”pitsaassusianik” paasinnitsitsilaarsinnaasut.

Peqqussut malillugu 3. aamma 7. klassini tamani killiffitsigut misilitsinnerit ingerlanneqartartussaapput. Killiffinni misilitsinnernit angusat tikkuussisinnaapput, allanngortitsineq siunertat malillugit atuartullu ilikkagaqarnerinik nukittorsaataasussat qanoq sunniuteqarsimanersut.

Meeqqat atuarfiannut peqqussummut nutaamut atatillugu ukiup atuarfusup 2007/2008-p kingorna 11. klassit atorunnaarsinneqarput. Taama allanngortitsinerup kinguneraa atuartut katinnerisa ikilismanerat, aammali 1.-10. klassini atuartut atuarneranni nalunaaquttap akunneri amerlerialaarsimallutik. Taamaammat taamanimiilli ilinniartitsisunik sulisoqarneq qanoq ingerlasimanersoq naliliissalluni peqqutissaqarpoq.

4.2.1 Meeqqat atuarfianni soraarummeerluni misilitsinnerit 2009

Meeqqat atuarfianni 2009-mi soraarummeerlutik misilitsinnerit tamanut saqqummiunneqartut kingulliit qimerloorlugit aallarniutigissavagut. 2009 aallarnerfigalugu misilitsinnerit nalinginnaasut annertusakkallu agguarneqartarunnaarput, atuartullu tamarnik maanna assigiimmik misilitsinneqartarlutik. Misilitsinnernit karakterit 2009-meersut ataani tabel 4.1-imi takutinneqarput.

Meeqqat atuarfianni soraarummeerluni misilitsinnerni angusinnitsoortoqarsinnaanngilaq (dumpe). Fag-inili arlalinni atuartut ilarpassui 5-imik ataalluguluunniit karaktereqartarput. Fagit akornanni malunnaateqartumik assigiinngissuteqartorujussuavoq.

forløbet har fulgt undervisningen efter den gode skoles principper, først forlader folkeskolen i 2013 . I stedet tages der udgangspunkt i de seneste offentliggjorte tal for folkeskolens afgangsprøver for 2009, som kan være til at give et øjebliksbillede af ”kvaliteten” af folkeskolen.

I henhold til forordningen skal der gennemføres trintests hvert år på 3. og 7. klassetrin. Resultaterne fra trintestprøverne kan give et fingerpeg om, hvorvidt reformen virker efter hensigten og styrker læringen hos eleverne.

I forbindelse med den nye folkeskoleforordning er 11. klasse afskaffet efter skoleåret 2007/08 Denne ændring har medført et fald i de samlede elevtal, men også lidt flere elevtimer på 1.-10. klassetrin. Der er derfor grund til at vurdere, hvordan lærerdækningen har udviklet sig siden da.

4.2.1 Folkeskolens afgangsprøver 2009

Der indledes med at se på de seneste offentliggjorte prøveresultater fra folkeskolens afgangsprøver fra 2009. Fra og med 2009 er der ikke længere en opdeling i en almen og en udvidet prøve, og alle elever går nu op til den samme prøve. En oversigt over prøve-karaktererne i 2009 er givet i tabel 4.1 nedenfor.

Eleverne kan ikke dumpe ved folkeskolens afgangsprøver. Der er imidlertid en række fag, hvor en stor en del af eleverne får karakteren 5 eller derunder. Der er nogle markante forskelle fagene imellem.

Tabel 4.1: Meeqqat atuarfiannit soraarummeerluni misilitsinnerit 2009

	2009		Karakterfordeling			
	Atuartut misilitsittut	Karakter agguqa.	≤ 5	6	7 – 8	≥ 9
Kalaallisut, piginnaanernik misilitsinneq	785	8,05	8,0 pct.	12,0 pct.	37,0 pct.	43,0 pct.
Kalaallisut, allattariarsorneq	783	7,51	12,0 pct.	17,0 pct.	40,0 pct.	31,0 pct.
Kalaallisut, oqaluttariarsorneq	344	8,11	11,0 pct.	13,0 pct.	31,0 pct.	44,0 pct.
Matematik, piginnaanernik misilitsinneq	781	6,88	19,0 pct.	21,0 pct.	44,0 pct.	16,0 pct.
Matematik, eqqarsarluaatissat	785	6,26	29,0 pct.	25,0 pct.	40,0 pct.	6,0 pct.
Matematik, oqaluttariarsorneq	435	7,23	17,0 pct.	20,0 pct.	37,0 pct.	26,0 pct.
Dansk, piginnaanernik misilitsinneq	784	7,00	26,0 pct.	14,0 pct.	33,0 pct.	28,0 pct.
Dansk, allattariarsorneq	775	6,57	31,0 pct.	18,0 pct.	30,0 pct.	21,0 pct.
Dansk, oqaluttariarsorneq	353	7,11	29,0 pct.	14,0 pct.	25,0 pct.	31,0 pct.
Tuluttut, piginnaanernik misilitsinneq	778	7,84	9,0 pct.	14,0 pct.	43,0 pct.	34,0 pct.
Tuluttut, allattariarsorneq	760	6,26	38,0 pct.	18,0 pct.	26,0 pct.	19,0 pct.
Tuluttut, oqaluttariarsorneq	321	6,96	31,0 pct.	15,0 pct.	22,0 pct.	31,0 pct.

Paasisaqarfik, Kalaallit Nunaanni meeqqat atuarfiat 2009/2010 (Inerisaavik)

Atuartitsissummik kalaallisut-mik misilitsinnerni atuartut taamaallaat 12 aamma 17 pct.-iisa akornanni 5-imik ataalluguluunniit karaktereqartarput. Atuartut amerlanersaat 7-imik qulaalluguluunniit karaktereqartarput.

Fagini dansk aamma tuluttut misilitsinnerni atuartut 5 angullugu ataalluguluunniit karaktereqartut amerlanerujussuupput, 26 aamma 38 pct.-illu akornanni nikerarlutik. Matematikkimik misilitsinnerni 17 aamma 29 pct.-it akornanni nikerarput.

Illoqarfiit nunaqarfiillu akornanni annertuumik nikerarneqarpoq. Allaat illoqarfimmi ataatsimi atuarfiit assigiinningsut akornanni assigiinningsuteqartoqarsinnaavoq. Tasani malunnarpoq illoqarfimmi atuartut ataatsimut isigalugit danskit aamma tuluit oqaasiini angusarissaarnerusartut. Matematikkimi kalaallisullu illoqarfimmi nunaqarfinnilu atuartut akornanni malunnartumik assigiinningsuteqanngilaq.

Soraarummeerluni misilitsinnerit takutippaat, meeqqat atuarfiata danskit aamma tuluit oqaasiini oqaatsitigut tunngavissanik atuartut tunniussa qarfiggissallugit maannakorpiaq ajornakusoorutigigaa. Atuartut 1/3-iisa missaat danskit tuluillu oqaasiini 5 inorluguluunniit karaktereqarput. Tamanna ajornartorsiutaavoq, inuusuttummi ilinni-arfiini aamma ilinniarnertuunngorniarfinni oqaatsit taakku pingaarnertut atorpeqartar-mata. Taamaalilluni atuartorpassuit meeqqat atuarfiannit oqaatsitigut aporfissaqareer-sarput, ilinniarnertut isernissaminut naammassinninnissaminnullu ajornakusooruti-

Tabel 4.1: Folkeskolens afgangsprøver 2009

	2009					
	Elev til prøve	Karakter gns.	Karakterfordeling			
			≤ 5	6	7 – 8	≥ 9
Grønlandsk, færdighedsprøve	785	8,05	8,0 pct.	12,0 pct.	37,0 pct.	43,0 pct.
Grønlandsk, skriftlig	783	7,51	12,0 pct.	17,0 pct.	40,0 pct.	31,0 pct.
Grønlandsk, mundtlig	344	8,11	11,0 pct.	13,0 pct.	31,0 pct.	44,0 pct.
Matematik, færdighedsregning	781	6,88	19,0 pct.	21,0 pct.	44,0 pct.	16,0 pct.
Matematik, problemregning	785	6,26	29,0 pct.	25,0 pct.	40,0 pct.	6,0 pct.
Matematik, mundtlig	435	7,23	17,0 pct.	20,0 pct.	37,0 pct.	26,0 pct.
Dansk, færdighedsprøve	784	7,00	26,0 pct.	14,0 pct.	33,0 pct.	28,0 pct.
Dansk, skriftlig	775	6,57	31,0 pct.	18,0 pct.	30,0 pct.	21,0 pct.
Dansk, mundtlig	353	7,11	29,0 pct.	14,0 pct.	25,0 pct.	31,0 pct.
Engelsk, færdighedsprøve	778	7,84	9,0 pct.	14,0 pct.	43,0 pct.	34,0 pct.
Engelsk, skriftlig	760	6,26	38,0 pct.	18,0 pct.	26,0 pct.	19,0 pct.
Engelsk, mundtlig	321	6,96	31,0 pct.	15,0 pct.	22,0 pct.	31,0 pct.

Kilde: Folkeskolen i Grønland 2009/2010 (Inerisaavik)

I prøvedisciplinerne under faget Grønlandsk er det kun mellem 12 og 17 pct. af eleverne, der får 5 eller derunder. Langt størsteparten af eleverne får karakteren 7 og derover.

I prøvedisciplinerne under fagene Dansk og Engelsk ligger andelen af elever, der opnår karakteren 5 eller derunder, langt højere og varierer mellem 26 og 38 pct. I prøvedisciplinerne under faget Matematik varierer andelen mellem 17 og 29 pct..

Der er betydelige variationer mellem byer og bygder. Selv indenfor den samme by kan der være store forskelle mellem skoler. Det er tydeligt, at byelever generelt klarer sig bedre dansk og engelsk. Der er ingen synderlig forskel mellem by- og bygdeelever i matematik og grønlandsk.

Afgangsprøverne viser, at folkeskolen lige nu har vanskeligt ved at give eleverne gode sproglige forudsætninger inden for dansk og engelsk. Omkring 1/3 af eleverne opnår karakterer på 5 eller under i dansk og engelsk. Det er problematisk, da det primært er disse sprog der anvendes på ungdomsuddannelserne og gymnasiale uddannelser. Mange elever har således en sproglig barriere med sig fra folkeskolen, som gør det svært at komme ind på uddannelse og færdiggøre den. Der kan peges på forklaringer på denne situation i relation til såvel elever som lærere. Elever fra yderdistrikter og bygder anvender grønlandsk i deres dagligdag i langt højere grad end elever fra de

gisarlugu. Atuartut ilinniartitsisullumi tungaasigut taama inissisimanermut nassuiaatinik tikkuussisoqarsinnaavoq. Atuartut isorliunerusuneersut nunaqarfinneersullu atuartunut illoqarfinni angisuneersunut naleqqiullutik kalaallit oqaasii ulluinnarni atornerujussuaat. Ilutigitiillugu kulturikkut neqeroorutissat pingaartumik tuluttut oqaasertallit (tv/film) pissarsiarissallugit illoqarfinni anginerni ajornaanneersuuvoq. Tassanissaq eqqumaffigineqartariaqarpoq meeqqat atuarfianni ilinniartitsisut amerlanersaat kalaaliummata, nalinginnaasumik kalaallit oqaasii pingaarnertut oqaaseralugit.

Kisitsisini maluginiagassaq alla tassaavoq, karakterit agguaqatigiissinneri annertoorujussuarmik siammarsimmata. Assigiinnigissutit atuartut inooqatigiinnermi kulturikkullu tunuliaqutaannik ilisarnaasiisinnaapput, aammattaarli atuartitsinnermi pitsaasutsit assigiinnigissutaannut attuumassuteqarsinnaallutik.

4.2.2 Killifinni misilitsinnerit inernerit

Kalaallit Nunaanni killifinni misilitsinnerit ukiut tamaasa upernaakkut ingerlanneqartarput, minnerni aamma akunnattuni atuarnep naanerani, t.i. 3. aamma 7. klassini. Fagini ukunani allattariarsorluni misilitsinneqartarpoq, kalaallisut, danskisut, matematika-tikkimi, akunnattullu eqqarsaatigalugit aamma tuluit oqaasiini.

Killifinni misilitsinnerit siunertaraat atuartut, ilinniartitsisut, atuarfiit angajoqqaallu nuna tamakkerlugu sumiiffikkaanilu sammisaqarfitsigut atuartinneqarneranni faginut taaneqartunut anguniakkat atuuttut malillugit atuartut atuartinneqarnertik qanoq pissarsissutigisimaneeraat paasisinnaammassuk.

Siunertarineqarpoq misilitsinneri angusat atuartut ataasiakkaat ingerlaqqinnissaanut pilersarusiornermut atorneqarsinnaassammata. Taamattaq eqqarsaatigineqarpoq angusat ingerlaavartumik nalilersuisarnernit atuarfiit namminneerlutik ingerlattagaanni angusanut ataqatigiissitsilluni isigineqartassasut.

Killifinni misilitsinnerit inerisarneqaleruttorput, peqqussutillu eqquutsinnissaanut siunertat ilorraap tungaanut ingerlanersut paasissutissaalaarsinnaapput. Killifinni misilitsinnerit nuna tamakkerlugu ingerlanneqartarput, pissusissamisoortumillu ukiumit ukiumut nalunassusii assigiinnigiiarsinnaammata. Taamaammatt ukiumit ukiumut angusani ataatsimoortuni ineriartorneq eqqarsaatigineqarpallaartariaqanngilaq. Nunali tamakkerlugu misilitsinnerit ingerlanneqarsimasut atuarfinni ataasiakkaani qaffasissut-sip nalilernissaanut periarfissiisinnaapput, nunallu immikkoortuinit nunap immikkoortuinut naleqqiussineqarsinnaalluni. Misissueqqissaarinnermi matumani illoqarfiit nunaqarfiillu akornanni angusat naleqqersuunneqarput.

store byer. Samtidig er adgangen til specielt engelsksprogede kulturtilbud (tv/film) langt større i de største byer. Det skal samtidig holdes for øje, at langt størstedelen af lærerstaben i folkeskolen er grønlandsk, typisk med grønlandsk som hovedsprog.

Et andet aspekt ved tallene er den meget store spredning i karaktergennemsnittene. Forskellene kan afspejle forskelle i elevernes sociale og kulturelle baggrund, men kan også hænge sammen med forskelle i kvaliteten i undervisningen.

4.2.2 Trintestresultater

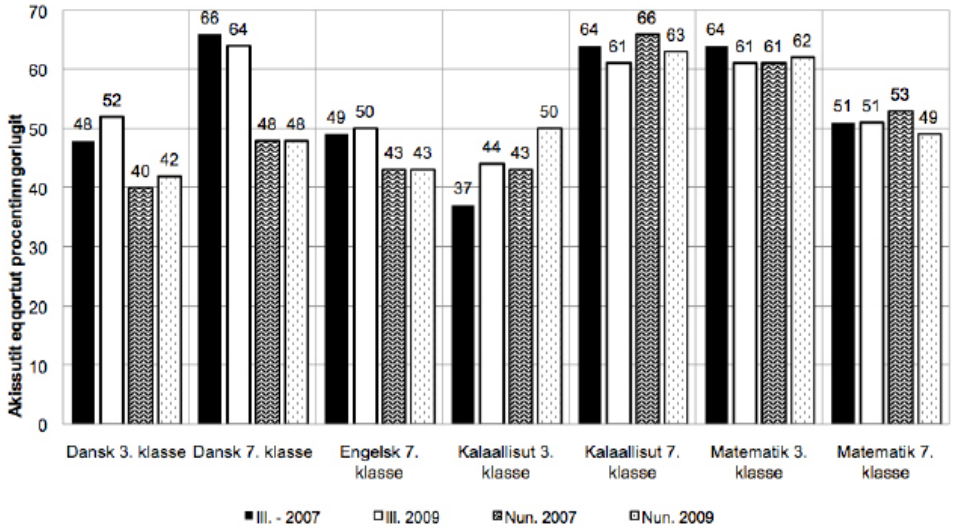
De grønlandske trintest afholdes hvert år om foråret ved afslutningen af yngstetrinnet og mellemtrinnet, dvs. i 3. og 7. klasse. Alle test er skriftlige og afholdes i fagene grønlandsk, dansk, matematik, og for mellemtrinnets vedkommende også i engelsk.

Formålet med de skriftlige trintest er, at elever, lærere, skoler og forældre kan få et nationalt og lokalt indblik i elevernes faglige udbytte af undervisningen i forhold til målsætningen, som gælder for de nævnte fag.

Det er hensigten, at resultaterne fra testene skal kunne benyttes til planlægning af den enkelte elevs videre skoleforløb. Det er desuden tanken, at resultaterne skal ses i sammenhæng med resultaterne fra den løbende interne evaluering, som skolerne selv gennemfører.

Trintestprøverne er under udvikling, og de kun kan give et meget groft billede af, om opfyldelsen af forordningens intentioner er på rette vej. Trintestene gennemføres i hele landet og kan i sagens natur have forskellig sværhedsgrad fra år til år. Derfor skal man ikke lægge for meget i udviklingen i de samlede resultater fra år til år. Men de gennemførte tests over hele landet gør det muligt at vurdere niveauet i den enkelte skole og foretage sammenligninger fra region til region. I denne analyse er der foretaget en sammenligning af resultaterne mellem byer og bygder.

Figur 4.1 – Killiffinni misilitsinnerni angusat illoqarfinnut nunaqarfinnullu agguataarlugit

Paasisaqarfik: Inerisaavik

Tassani naleqqiussinermi pingaarnertut isummerneq tassaavoq, nunaqarfinni illoqarfinnilu atuarnertut fagini kalaallit oqaasiini aamma matematikkimi assigiipajaartumik angusaqarsimasut. Akerlianilli illoqarfinni atuarnertut nunaqarfinni atuarnertut naleqqiullugit fagini danskisut aamma tuluit oqaasiini malunnartumik angusarinnerusut. Danskisut oqaasiini pineqarput 3. klassit annertunerusumillu 7. klassit, fagimilu tuluit oqaasiini illoqarfinni atuarnertut nunaqarfinnit qaffasinnerusumik angusaqartarput. Taamaalilluni killiffinni misilitsinnerni angusat soraarummeerluni misilitsinnerni angusat assigisarpaat, takuuk tabel 4.1.

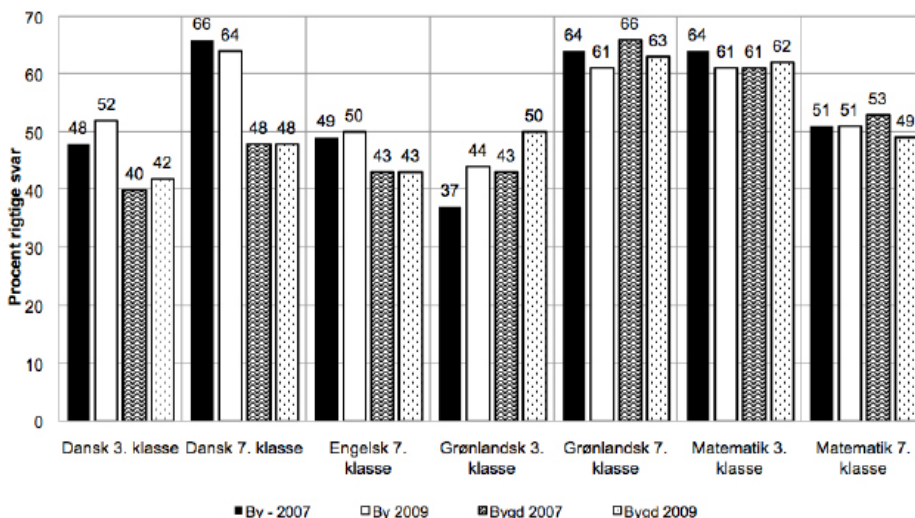
4.2.3 Meeqqat atuarianni ilinniartitsisoqassuseq piffissami 1992-2010

Ilinniartitsisunik atorfinitsitsisarneq 2001-ip aallartinnerani taamani namminersornerullutik oqartussanit kommunit tiguat. Tamatum kingorna kommuneqarfiit kattuffiata KANUKOKA'p Kalaallit Nunaat tamakkerlugu kiisalu illoqarfinnut/nunaqarfinnut tamanut ilinniartitsisunik atorfinitsitsisarneq nalunaarsortalersimavaa.

Ilinniartitsisoqassutsimi 'matussutissat' atorfeqartussaasut amerlassusii naatsorsuinerup aallaavigisarpaa. Ilinniartitsisoqassusissaq tassani atuartitsisussaasut ilinniartitsisut atorfiit amerlassusii kisimik pineqartarput. Meeqqat atuarianni atuartitsisut tasaanerupput ilinniartitsisut ilinniarsimasut, atualernissamat piareersarfinni atuartitsisut perorsaasut ilinniarsimasut kiisalu timelærerit aamma paarlattaasartut.

Figur 4.1 – Trintestresultater fordelt på byer og bygder

Kilde: Inerisaavik

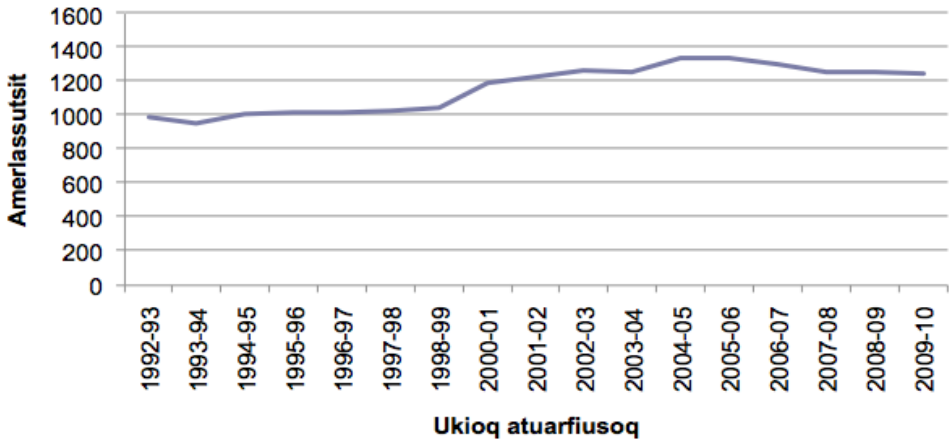
Den overordnede konklusion på denne sammenligning er, at bygdeelever og byelever klarer sig nogenlunde lige godt i fagene grønlandsk og matematik. Derimod klarer byeleverne sig mærkbart bedre end bygdeeleverne i fagene dansk og engelsk. I faget dansk gælder det i 3. klasse og i endnu højere grad i 7. klasse, og i faget engelsk opnår elever i byerne også resultater, der ligger noget over niveauet i bygderne. Dermed ligner resultaterne i trintestene, resultaterne fra afgangsprøverne, jf. tabel 4.1.

4.2.3 Folkeskolens lærerdækning i perioden 1992-2010

Kommunerne overtog læreransættelserne fra det daværende hjemmestyre primo 2001. Derefter er kommunernes sammenslutning KANUKOKA begyndt at lave opgørelse over læreransættelserne for hele Grønland og for hver by/bygd.

I beregningen af lærerdækningen tages der udgangspunkt i antallet af normerede stillinger. Lærernormeringen dækker her kun over antallet af lærerstillingen til undervisning. Underviserne i folkeskolen er henholdsvis de læreruddannede, forskolelærere med en pædagogisk uddannelse samt timelærere og vikarer.

Figur 4.2 – Ilinniartitsisoqassusissaq 1992-2010

Paasisaqarfik: Det Rådgivende Udvalg vedrørende Grønlands økonomi 2000, Naatsorsueqqissaartarfik aamma KANUKOKA

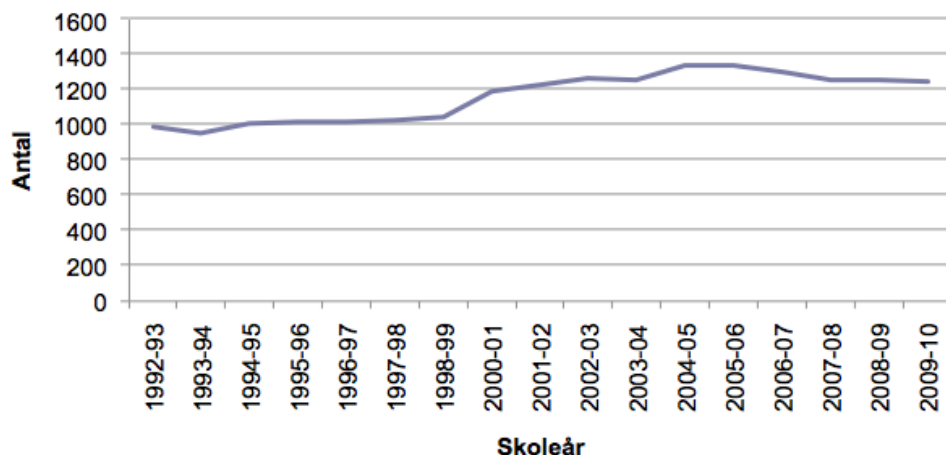
Ilisimatitsissut: ukiut atuarfiusut 1999-2000 aamma 2008-2009 naatsorsuiffiqineqanngillat, naleqassuseq 2008-2009-mut takutinneqartoq KANUKOKA-mit missingiinerusoq.

Figur 4.2-mi takutinneqarpoq piffissami 1992-2010-mi ilinniartitsisutut atorfissat allanngoriartornerat. Tassani takuneqarsinnaavoq ilinniartitsisutut atorfissat 1992-imit 1999-imut assigiiaaginnangajassimasoq, taassumalu kingorna ilinniartitsisutut atorfiit amerlanerusut pilersinneqarlutik. Ilinniartitsisutut atorfissat ukiumi atuarfiusumi 2005-2006 qaffasinnerpaaffingorpput, katillugit atorfiit 1340-t, meeqqallu atuarkianni ilinniartitsisutut ilinniarsimasut matussutissaat 65 pct.-inngorluni. Meeqqat atuarkiannik nutarterinermut nutaamut atatillugu, ukiumi atuarfiusumi 2003/2004-mi atuutilersumi, atuartut akunnerni atuarnisaanni minnrpaaffissaat qaffanneqarput, tamatuma malitsigisaanik ilinniartitsisutut atorfiit amerlanerusut pisariaqartinneqalerlutik.

Atuartut ukiup atuarfiusup 2007/2008-p kingorna ikilingaatsiartut, pingaartumik 11. klassit atorunnaarsinneqarnerisa malitsigisaani. 2006-07 aamma 2007-08-mi ilinniartitsisutut atorfissat ikilisinneqarput ilinniartitsisunik 42-nik aamma 40-nik, t.i. ilinniartitsisutut atorfissat katillugit 82-inik ikilisinneqarlutik. Atorfissanilli ikilisisineq atuartut ikilisinneqarneranni taarserneqanngilaq.

Ilinniartitsisutut atorfiit ikilisinneqarnerisigut atorfiit amerlanerusut ilinniartitsisutut ilinniarsimasunik atorfinitsitsinnissamik periarfissiineqarsimavoq. Tamatuma kingunerisimavaa ilinniartitsisutut ilinniarsimasunik 'matussusiineq' ukiumi atuarfiusumi 2007/08-mi 70,7 pct.-inut qaffassimaneri, taamallu assigisaanik timelærerit ikilisinneqarsimallutik.

Figur 4.2 – Lærernormeringer 1992-2010

Kilde: Det Rådgivende Udvalg vedrørende Grønlands økonomi 2000, Grønlands Statistik og KANUKOKA.

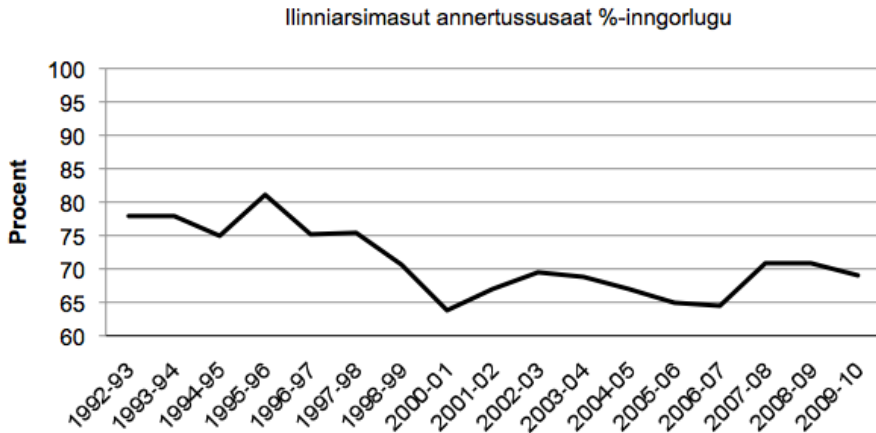
Note: Der er ikke lavet statistik for skoleårene 1999-2000 og 2008-2009, den værdi der vises for 2008-2009 er et skøn fra KANUKOKA.

Figur 4.2 viser udviklingen af lærernormeringen i perioden 1992-2010. Det ses, at lærernormeringen har været nogenlunde stabil fra 1992 til 1999, hvorefter der blev oprettet flere lærerstillinge. Lærernormeringen nåede sit højeste niveau i skoleåret 2005-2006 med i alt 1340 stillinger og med en dækningsgrad på 65 pct. af uddannede folkeskolelærere. I forbindelse med den nye folkeskoleforordning, som blev implementeret i skoleåret 2003/04, skete der en forøgelse af elevernes minimumstimetal med det deraf følgende behov for flere lærerstillinge.

Elevtallet faldt betydeligt efter skoleåret 2007/08, især som følge af bortfaldet af 11. klasse. Lærernormeringen i 2006-07 og 2007-08 er faldet med henholdsvis 42 lærere og 40 lærere, dvs. et fald på i alt 82 lærernormeringe. Dette fald i normeringen modsvare dog ikke det store fald i elevtallet.

Dette fald i antallet af lærerstillinge har gjort det muligt at besætte en højere andel af stillingerne med uddannede lærere. Det har haft den konsekvens, at dækningen af uddannede lærere steg til 70,7 pct. i skoleåret 2007/08, og at andelen af timelærere er faldet tilsvarende.

Figur 4.3 – Matussusiinermi procentit.

Paasisaqarfik: GQR 2000 nalunaarusiaq, Naatsorsueqjissaartarfik aamma KANUKOKA

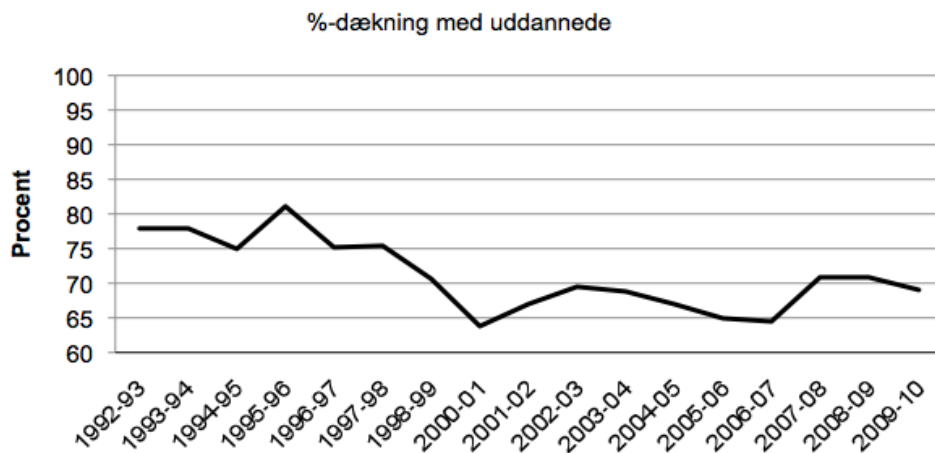
Figur 4.3-mi takutinneqarput ilinniartitsisutut ilinniarsimasut procentinngorlugu 'matussusiinermi' allanngoriartornerat. 'Matussusiinermi' procenti piffissami 1992-1998-imi 75-80 pct.-it missaanniissimavoq, piffissamilu 1998-2010-mi 65-70 pct.-it akornanniissimalluni. Meeqqat atuarfianni ilinniartitsisutut ilinniarsimasut 2007-ip tungaanut matussusiinermi procentip apparneranut attuumassuteqarpoq piffissami tassani ilinniartitsisutut atorfissatut aalajangikkat amerlineqarsimaneri. Atorfeqartussatut kisitsit ilinniartitsisut amerlassusiinit qaffasinneruppat, assigiinngissut timelærerinik paarlatsinillu matussuserneqartarput, timelærerit ukiumoortumik atorfinitsinneqartarlutik.

2001-imit 2005-imut ilinniartitsisutut ilinniarsimasunik matussusiineq atorfeqartussaasut 67 pct.-iisa missaanniillutik allanngorsimannngingajappoq. Taamaattorli piffissami tassani atorfeqartussasut 149-nik amerlineqarsimapput, taakkunangga 135-t ilinniartitsisutut ilinniarsimasunit atorfeqarfigineqarlutik.

4.2.4 Ilinniartitsisunik ilinniartitsineq

Ilinniarfissuaq Kalaallit Nunaanni ilinniartitsisunik Kalaallit Nunaanni meeqqat atuarfiannut ilinniartitsinissaq, ullumikku ilinniartitsisunngorniartut katillugit 135-upput, taakkununnga ilaanaatik najugartik qimannagu ilinniartut. Najugaq qimannagu ilinniartitsisunngorniarneq sammisakkut ilinniarnuvoq meeqqat atuarfiannut sammitinneqartoq. Qitiusumi ilinniartitsisunngorniarneq ukiuni 4-ni sivilissuseqarpoq, najugarlu qimannagu ilinniartitsisunngorniarneq ukiunik 4,5-nik sivilissuseqarluni. Najugaq qimannagu ilinniartitsisunngorniarneq ukioq allortarlugu januarip qaammataani aallartittarpoq. Tamaammallu nalinginnaasuvoq ilinniartitsisutut ilinniarsimasunngortut nutaat amerlassusii nikerartorujussusarlutik, tamanna ataani figur 4.4. takutinneqarpoq.

Figur 4.3 – Dækningsprocent.

Kilde: GØR 2000 rapport, Grønlandsk statistik og KANUKOKA

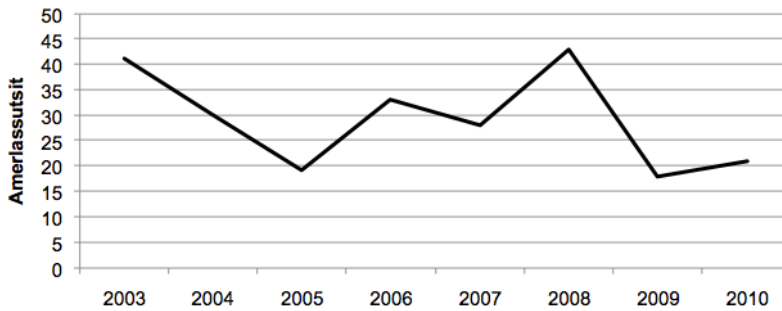
Figur 4.3 viser udviklingen i den procentvise dækning af færdiguddannede lærere. Dækningsprocenten har ligget mellem ca. 75-80 pct. i perioden 1992-1998, og i perioden 1998-2010, mellem ca. 65-70 pct. Dette fald i dækningsprocenten af uddannede lærere i folkeskolen frem til 2007 hænger sammen med stigningen i lærernormeringerne i samme periode. Når normeringstallet er større end antallet af lærere bliver forskellen dækket af timelærere og vikarer, hvor timerlærere er ansat på årsbasis.

Lærerdækningen med uddannede lærere har fra 2001 til 2005 reelt været uændret med omkring 67 pct. af normeringen. Men der har været en stigning i normeringerne på 149 i den samme periode hvoraf 135 blev besat med uddannede lærere.

4.2.4 Læreruddannelsen

Ilinniarfissuaq er den ældste uddannelsesinstitution i Grønland. Institutionens primære opgave er at uddanne lærere til den grønlandske folkeskole, og i dag er der i alt 153 lærerstuderende, inklusive studerende fra den decentrale læreruddannelse. Den decentrale læreruddannelse er en professionsuddannelse rettet mod folkeskolen. Den centrale læreruddannelse og den decentrale læreruddannelse tager henholdsvis 4 og 4,5 år. På den decentrale læreruddannelse starter de studerende i januar måned hvert andet år, og derfor bliver der hvert andet år færdiguddannede lærere fra både den centrale og decentrale læreruddannelse. Derfor er der sædvanligvis store udsving i antallene af nyuddannede lærere, hvilket fremgår af figur 4.4 nedenfor.

Figur 4.4 – Ilinniartitsisunngorlaat amerlassusii

Paasisaqarfik: Ilinniartitsisunngorlaat amerlassusii

Ilinniartitsisunngorlutik naammassitut ukiumut 30-t missaanniittarput, tamatumani danskit ilinniartitsisutut ilinniarsimasut amerlassusiinik apparititsinissamat periarfissiisima-voq, tak. tabel 4.2. Taamaalilluni ilinniartitsisutut ilinniarsimasut danskisut oqaasillit ikinnerulersimapput, kalaallillu oqaasii meeqqat atuarfianni atorfeqarnerulersimalluni.

Tabel 4.2: Ilinniartitsisutut ilinniarsimasut meeqqat atuarfianni atorfeqartut atorfigisassat procentinngorlugit 2000-2008-mi

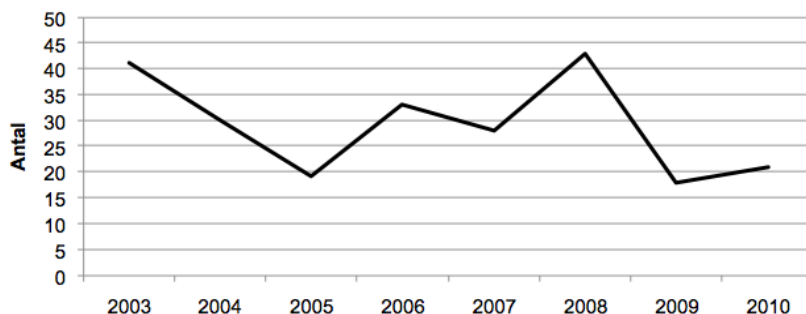
Ukioq	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08
Nuna tamakkerlugu	63,8	66,9	69,3	68,7	66,8	64,9	64,9	70,7
Danskit, ilinniarsitsisutut ilinniarsimasut	18,3	18,1	18,2	17,7	18,1	16,0	13,3	13,7
Illoqarfinni	69,8	73,5	76,4	75,3	72,7	70,5	69,6	75,7
Nunaqarfinni	40,6	41,6	42,6	44,1	42,8	43,0	46,2	51,4

Paasisaqarfik: Statistisk årbog 2009

Tabel 4.2 takutinneqarput ilinniartitsisutut atorfigisassat katinnerini amerlassusit, tassaallutik ilinniartitsisutut ilinniarsimasut, ilinniartitsisutut atorfigisassat katinnerini ilaasut, ilinniartitsisunit ilinniarsimasunit danskisut oqaasilinnit 'matussuserneqarsimasut'.

Tabelimissaq takutinneqarput ilinniartitsisutut atorfigineqartussat amerlassusii ilinniartitsisutut ilinniarsimasunit atorfigineqartut illoqarfinnut nunaqarfinnullu agguataarlugit. Illoqarfinni ilinniartitsisutut ilinniarsimasut procentinngorlugit matussusiineq ukiuni 2000-2008-ni 70-75 pct.-ini inissisimasimapput. Piffissami tassani ilinniartitsisutut ilinniarsimasut nunaqarfinni atorfeqartut malunnartumik amerleriarsimapput, 40,6 pct.-init 51,4 pct.-inut.

Figur 4.4 – Antal nyuddannede lærere

Kilde: Ilinniarfissuaq

Antallet af nyuddannede lærere er i størrelsesordenen 30 om året, og det har muliggjort en reduktion i andelen af danske uddannede lærere, jf. tabel 4.2. Dermed er der færre uddannede lærere, der har dansk som deres modersmål, og grønlandsk bliver mere dominerende i folkeskolen.

Tabel 4.2: Uddannede lærere ansat i folkeskolen i procent af normerede stillinger 2000-2008

År	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08
Hele landet	63,8	66,9	69,3	68,7	66,8	64,9	64,9	70,7
Danske, uddannede lærere	18,3	18,1	18,2	17,7	18,1	16,0	13,3	13,7
I byerne	69,8	73,5	76,4	75,3	72,7	70,5	69,6	75,7
I bygderne	40,6	41,6	42,6	44,1	42,8	43,0	46,2	51,4

Kilde: Statistisk årbog 2009

Tabel 4.2 viser andelen af de samlede lærernormeringen, der blev dækket af uddannede lærere, og andelen af de samlede lærernormeringer, der blev dækket af uddannede lærere med dansk som modersmål.

Tabellen viser også andelen af lærernormeringerne, der blev dækket af uddannede lærere fordelt på byer og bygder. Dækningsprocenten af uddannede lærere i byerne har ligget i intervallet 70-75 pct. i årene 2000-2008. Der har, i samme periode, været en mærkbar stigning i dækningen med uddannede lærere i bygderne fra 40,6 pct. til 51,4 pct.

4.2.5 Meeqqat atuarfianni atuartut amerlassusii

Meeqqat atuarfiata 2003-mit nutarternerani kingunerivaa, 12. klassit atorunnaarsinneqarnerat, 11. klassillu august 2008-mit atuutilersumik atorunnaarsinneqarlutik. Innutaasut amerlassusiisigut katiterneqarnerannullu peqquteqartumik meeqqat atuarfianni atuartut malunnartumik ikilisismanerannik kinguneqarsimavoq.

Tabel 4.3 – Atuartut amerlassusii aamma ilinniartitsisutut atorfigineqartussat

	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10
Atuartut*	11.350	11.344	11.280	11.079	10.688	10.273	9.535	8.797
Atorfigisassat	1.259	1.254	1.340	1.247	1.208	1.257	1.257	1.241
Atuartoq/ ilinniartitsisoq	9,0	9,0	8,4	8,9	8,8	8,2	7,6	7,1

Paasisaqarfik: Inerisaavik. * Atuartut 2008/09 amerlassusii Inerisaavii naatsorsorsimangilai, taamaammallu ukiup siuliani tullianilu kisitsisit tigusiiffigalugit naatsorsoneqarlutik.

Tabel 4.3-imi takutinneqarpoq atuartut amerlassusiisa ilinniartitsisutullu atorfigisassat 2003-mit 2010-mut allanngoriartorneri. Ukiumi atuarfusumi 2009/2010 ukiumut atuarfusumut 2007/2008-mut naleqqiullugu meeqqat atuarfianni atuartut 1.476-inik ikinerupput. Klassit amerlassusaat assinganik 92-inik ikilipput 545-runit 453-inut. Allatut oqaatigalugu atuartut 14 pct.-it missaannik ikilisimapput, klassillu 17 pct.-inik ikilismallutik. Piffissamili tassani atorfiit amerlassusissaat taamaallaat 44-nik ikilismapput, tassaallutik 4 pct.-it. Tamatuma kinguneraa aturtut amerlassusii ilinniartitsisutut atorfissat ataasiakkaarnerinut naleqqiullugu annertuumik apparsimapput, taamaallillunilu atuartumut ataatsimut ilinniartitsisutut isumalluutinik atuineq annertuumik qaffasimalluni. Ukiumi atuarfusumi 2007/2008-mi ilinniartitsisutut atorfissat 1.257-iupput atuartunut 10.273-iusunut, t.i. agguaqatigiissitsinikkut atuartunut 8,2-nut ilinniartitsisoq ataaseq atorfeqartinneqarluni. Ukiumi atuarfusumi 2009/2010-mi ilinniartitsisutut atorfissat 1.241-ruupput atuartunut 8.797-iusunut, t.i. ilinniartitsisutut atorfimmut ataatsimut atuartut agguaqatigiissillugit 7,1-inik amerlatigalutik. Allatut oqaatigalugu ilinniartitsisumut ataatsimut atuartut amerlassusii 13 pct.-inik ikilismallutik. Tamatuma ersersippaa atuarfeqarfimmi isumalluutinik atuinermik aqutsineq amigaatigineqartoq, taamaaliornikkullu pisortat sammisaqarfiini aningaasanik ataatsimut atuinermi ajornartorsiutinik ajorseeriaaqataalluni.

Figur 4.5-imi takutinneqarpoq ukiunit atuarfusunit 2000/2001-imit 2009/2010-mut ilinniartitsisutut atorfusussat kiisalu atuartut amerlassusiisa allanngoriartorneri. Tassani erseqqissumik takutinneqarpoq, atuartut amerlassusii ukioq atuarfusooq 2004/2005 aallarnerfigalugu appariartuaarsimasut, appariarnerlu ukiumi atuarfusumi 2008/2009-mi immikkut ittumi annertusimallunik, taamani 11. klassit atorunnaarsinneqarmata. Ilutigitillugu piffissami tamarmi ilinniartitsisutut atorfusussat assigiimmik inis-

4.2.5 Antal elever i folkeskolen

Folkeskolereformen fra 2003 medførte, at 12. klasse blev afskaffet, og at 11. klasse blev afskaffet med virkning fra august 2008. Det har sammen med den demografisk betingede udvikling ført til et betydeligt fald i elevtallene i folkeskolen.

Tabel 4.3 – Elevtal og lærernormeringen

	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10
Elever*	11.350	11.344	11.280	11.079	10.688	10.273	9.535	8.797
Lærernormering	1.259	1.254	1.340	1.247	1.208	1.257	1.257	1.241
Elev/lærer ratio	9,0	9,0	8,4	8,9	8,8	8,2	7,6	7,1

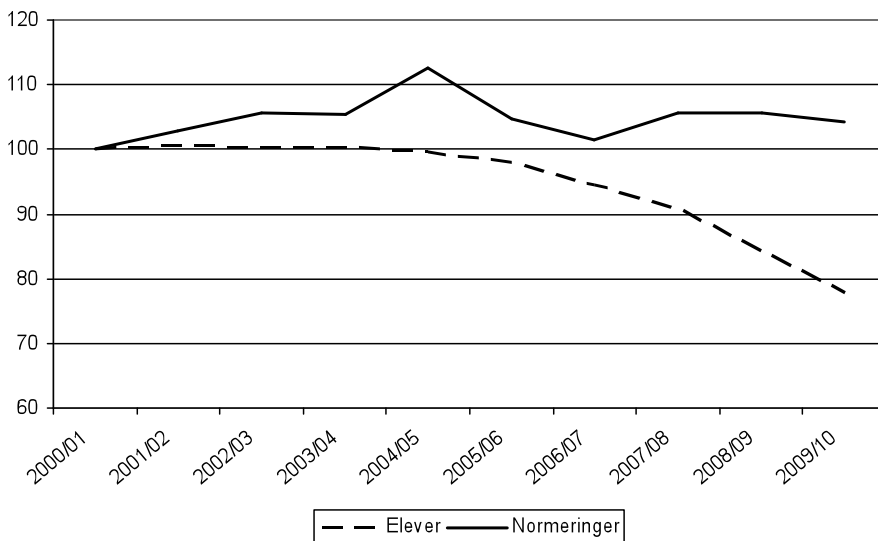
Kilde: Inerisaavik. * Inerisaavik har ikke opgjort elevtallet for 2008/09 og derfor er tallet beregnet ved at interpolere mellem det foregående og efterfølgende år.

Tabel 4.3 viser udviklingen i elevtallet og lærernormeringen fra 2003 til i 2010. Der var 1.476 færre elever i folkeskolen i skoleåret 2009/2010 end i skoleåret 2007/2008. Antallet af klasser er tilsvarende faldet med 92 fra 545 til 453. Med andre ord er elevtallet faldet med omkring 14 pct., og antallet af klasser er faldet med 17 pct. Men i den samme periode er antallet af normerede stillinger kun faldet med 44, svarende til 4 pct. Konsekvensen er, at der er sket et betydeligt fald i antallet af elever pr. normeret lærerstilling, og dermed en betydelig stigning i lærerressourceforbruget pr. elev. Skoleåret 2007/2008, var der en lærernormering på 1.257 lærere til 10.273 elever, dvs. at der i gennemsnit var en normering på 8,2 elever pr. lærer. I skoleåret 2009/2010, var der en lærernormering på 1.241 lærere til 8.797 elever, dvs. at der i gennemsnit var 7,1 elever pr. normeret lærer. Med andre ord er antallet af elever pr. lærer faldet med 13 pct. Det er udtryk for en manglende styring af ressourceforbruget i skolevæsenet, som bidrager til at forværre den offentlige sektors samlede budgetproblemer.

Figur 4.5 viser udviklingen i lærernormeringer og elevtal fra skoleåret 2000/2001 til 2009/2010. Her ses det tydeligt, at elevtallet har været faldende siden skoleåret 2004/05, og faldet var særlig stort i skoleåret 2008/09, hvor 11. klasse blev afskaffet. Samtidig har lærernormeringen i hele perioden ligget på samme niveau eller over skoleåret 2001/2002. Lærerforbruget pr. elev er derfor steget betydeligt siden 2006/07 uden en bevist prioritering. Da forordningen om folkeskolen blev gennemført skete der en planlagt forøgelse af elevernes timetal i 1.-10. klasse med virkning fra 2003. Lovgivningen forudså, at afskaffelsen af 11. klasse i 2008 ville medføre et fald i løntimetallene

sisimasimapput imaluunniit ukioq atuarfusoq 2001/2002-p ingerlanerani. Taamaammat atuartumut ataatsimut ilinniartitsisunik atuneq ilisimallugu tulleriiaarineqarnani 2006/07-imiilli annertuumik qaffassimavoq. Meeqqat atuarfiat pillugu peqqussut atuut-sinneqalermat pilersaarutaasutut 1.-10. klasseni atuartut tiimii 2003-mi atuutsinneqal-ersumik qaffanneqarput. Inatsisiliornep siulittorpa 2008-mi 11. klassit atorunnaar-sinnerisigut tiimit akissarsissutaasartut appariaateqarnissaat.

Figur 4.5 – Atuartut amerlassusiisa iliniartitsisutullu atorfiussat allangoriar-torneri (uuttuut 2000/01=100)

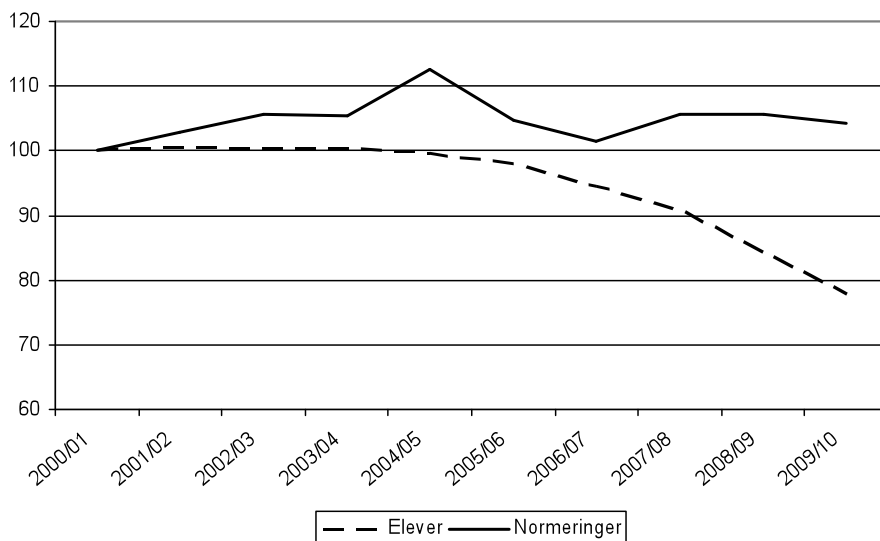
Paasisaqaarfik: Inerisaavik. *Atuartut 2008/09 amerlassusii Inerisaaviu naatsorsorsimanngilai, taamaammallu ukiup siuliani tullianilu kisitsisit tigussiffigalugit naatsorsoneqarlutik.

Meeqqat atuarfianni pitsannorsaaniarluni ilisimaarinnilluni politikkikkut aalajangiisin-naasarneq amerlasuunik peqqutissaqarluarsinnaavoq. Tamanna ukiut qulikkaat qiteq-qunneranni pivoq, taamani Atuarfitsialak atuutsilerneqarluni. Ukiunili kingullerni ineriartornerup malunnartippaa aqutsineq sanngiillisimasooq, kommunillu pisariillisaanik-kut periarfissat meeqqat atuarfeqarfianniittut atorluarnissaat iluaqutiginiarsimanagu. Isorinarluinnarpoq periarfissat tamakku kommuninit aamma Namminersorlutik Oqar-tussanit suusupagineqarsimmata. Ataatsimut aningaasaliissutissat tullianni isumaqa-tigiinninniutigineqarnissaanni kommunit sipaarutissat tamakku piviusunngortinnissaat piareersimaffigissavaat.

4.2.6 Siunissami innuttaasut katitersimanerisa siammarsimanerisalu allangoriartornissaat

Ukiuni kingulliunerusuni innuttaasut katitersimaneririk siammarsimanerinillu

Figur 4.5 – Udvikling i elevtallet og lærernormeringen (indeks 2000/01=100)

Kilde: Inerisaavik. *Inerisaavik har ikke opgjort elevtallet for 2008/09 og derfor er tallet beregnet ved at interpolere mellem det foregående og efterfølgende år.

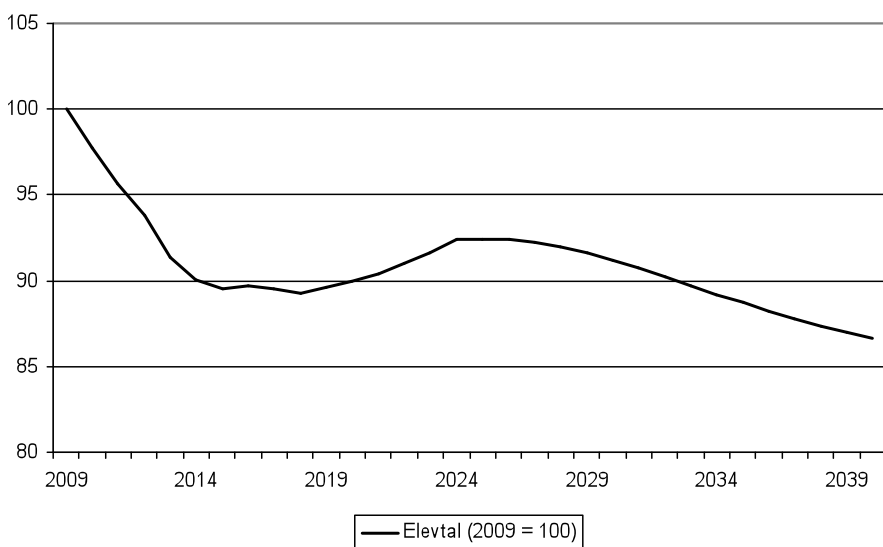
Der kan være mange gode grunde til at træffe bevidste politiske valg om forbedringer af folkeskolen. Det skete i midten af årtiet, hvor Atuarfitsialak blev implementeret. Men de seneste års udvikling tyder på, at styringen er blevet svækket, og at kommunerne ikke har udnyttet de rationaliseringspotentialer, der har været på folkeskoleområdet. Det er også betænkeligt, at denne problemstilling ikke har indgået i de seneste års bloktilskudsforhandlinger. For at undgå en forværring af de finanspolitiske holdbarhedsproblemer, som er beskrevet i kapitel 3, er det nødvendigt, at Selvstyret og kommunerne tilsammen bidrager til at begrænse den offentlige sektors driftsudgifter, også i perioden frem til omkring 2018, hvor den demografiske udvikling er gunstig. Økonomisk Råd anbefaler derfor, at konsekvenser af demografiske ændringer og samlet finanspolitisk holdbarhed sættes på dagsordenen i de årlige forhandlinger i budgetsamarbejdet mellem Selvstyret og kommunerne.

4.2.6 Demografisk udvikling i fremtiden

I de seneste år har der været et mærkbart demografisk betinget fald i elevtallene i folkeskolen. Dette fald forventes at fortsætte i de kommende år. Antallet af børn i folkeskolealderen 6-16 år forventes at falde med omkring 10 pct. fra 2009 til 2014. Denne udvikling fremgår af befolkningsfremskrivningen fra Grønlands Statistik, der tager højde for bl.a. ind- og udvandring. Selvom der er tale om en fremskrivning, er udviklingen de næste 5 år ret sikker, da børnene allerede er født, og ind- og udvandring fylder forholdsvis lidt.

peqquteqartumik meeqqat atuarianni atuartut malunnartumik ikilisimapput. Taama ikiliortorneq ukiuni takkuttussani ingerlaannassasoq naatsorsuutigineqarpoq. Meeqqat meeqqat atuarianni atuartut 6-16-inik ukiullit amerlassusii 2009-mit 2014-imut 10 pct.-it missaannik ikilinissaat naatsorsuutigineqarpoq. Taama allanngoriartornissaq Naatsorsueqqissaartarfiup innuttaasunik siumut missingiineranni ersippoq, ilaatigut taarserneqanngitsumik nunamut maanga nussortut avammullu nussortut eqqarsaatigineqrasimallutik. Siumut missingiinerugaluartoq taama allanngoriartornissaq ukiunut tallimanut tulliuuttunut qularnaalluarpog, maanna meeqqat inunngoreersimammata, nunamullu nuuttut avammullu nuuttut ikittuinnaasarmata.

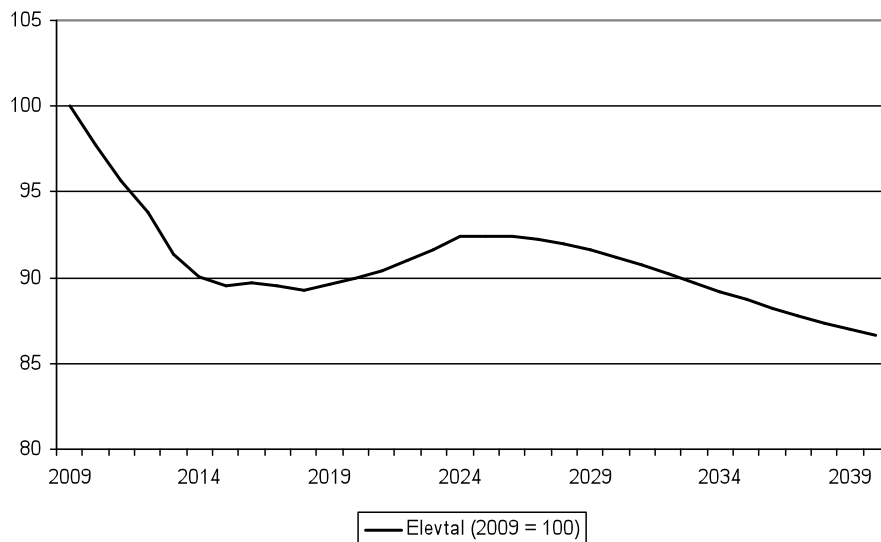
Figur 4.6 – Innuttaasut katiternerisa siammarsimanerisalu allanngoriartornerat (6 – 16-inik ukiullit) – Atuartut amerlassusissaattut naatsorsuutigisat

Paasisaqarfik: Naatsorsueqqissaartarfik

Figur 4.6-imi 6-16-inik ukiullit amerlassusiisa allanngoriartornerat takutinneqarppoq, Naatsorsueqqissaartarfiup innuttaasunik siumut missingiineranik tunngaveqartoq, innuttaasut 2040 tikillugu katiterneqarernanni allanngoriartornissamik nassuiaataasut. Ukioq 2014-ip tungaanut 10 pct.-it missaannik apparfiusinnarluni, atuartut amerlassusaat 2020-p tungaanut patajaatsuusussattut naatsorsuutigineqarpoq. Taassuma kingorna 2025 tikillugu atuartut amerliartulaarnissaat naatsorsuutigineqarpoq, taassumalu kingorna ikiliartuaartussaallutik, ullumikkumut naleqqiullugu 10 -15 pct.-inik apparfiinnerusunik. Tamatumata kingunerissavaa meeqqat atuarianni ikinnerusunik atuartoqassasoq, taamaalillunilu piffissaq qaninnerusoq ungasinnerusorlu eqqarsaatigalugit aningaasartuutissanik ikinnerusunik pisariaqartitsineqassalluni. Tassani unammilligassaalluni qulakkeerinissaq meeqqat atuariannik aqutsineq atuartut amerlassusiisa allanngoriartornerat malillugu aqqissuunneqartariaqarluni.

Figur 4.6 – Den demografiske udvikling (6 – 16-årige) – Forventet elevtal

Kilde: Grønlands Statistik

Figur 4.6 viser udviklingen i antallet af 6 – 16-årige på baggrund af Grønlands Statistiks befolkningsfremskrivning, der beskriver udviklingen i befolkningssammensætningen frem til 2040. Efter et fald på omkring 10 pct. frem til 2014 forventes et konstant elevtal frem til 2020. Herefter forventes elevtallet at stige svagt indtil 2025 for derefter at falde til et niveau, der er 10 – 15 pct. lavere end i dag. Det betyder, at folkeskolen får færre elever og dermed også et lavere udgiftsbehov både på kort og på langt sigt. Udfordringen bliver at sikre, at styringen af folkeskolen indretter sig efter udviklingen i elevtallet.

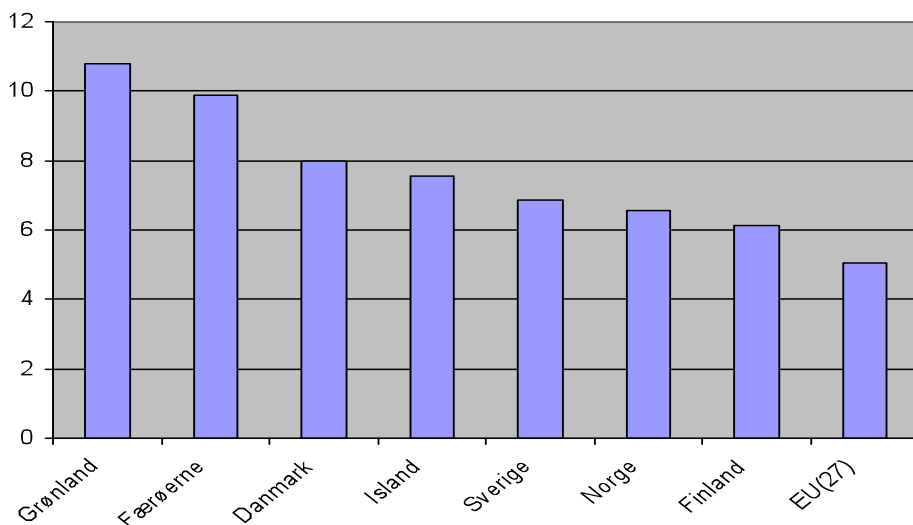
Den demografiske udvikling peger entydigt på, at der sker en mærkbar befolkningsvandrings væk fra bygder og yderdistrikter. Når en sådan afvandring sker samtidigt med at børnetallene i landet som helhed falder, kan der forventes et meget stort fald i elevtallene på de helt små skoler i bygder. Det vil betyde et stigende behov for alternative løsninger, da ressourceforbruget pr. elev ellers vil kunne stige til et uholdbart højt niveau.

I forvejen har Grønland meget høje udgifter til uddannelse, jf. figur 4.7 nedenfor, og det må anbefales, at de mange ressourcer der er, så vidt muligt bliver prioriteret til aktiviteter, der fører til en mærkbar højnelse af uddannelsesniveaet. Figur 4.7 viser de samlede udgifter til uddannelse i procent af disponibel BNI.

Innuttaasut katiternerisa siammarsimanerisalu allanngoriartornerat ataasiinnarmik tikkuussivoq, tassalu nunaqarfinnit isorliunerusunilla innuttaasut malunnaatilimmik qimagussornissaat. Taama nussorneq nuna ataatsimut isigalugu meeqqat ikiliartornerat ilutigalugu pissappat nunaqarfinni atuarfeeqqani atuartut ikilingaatsiarnissaat naatsorsuutigineqartariaqarpoq. Tamatumaa nassatarissavaa allatut aaqqiinissanik pisariaqartitsinerup annertusinissaa, taamaangippat atuartumut ataatsimut isumalluutitigiut atuinerit naammaginangilluinnartumik qaffasissutut inissisimalissammata.

Kalaallit Nunaat ilinniartitaanermut amerlasoorparujussuarnik aningaasartuuteqa-reerpoq, tak. figur 4.7 ataaniittoq, taamaammat inassutigisariaqarpoq isumalluuterpas-suit pigineqartut sammisanut ilinniartitaanerup qaffasissusianik malunnartumik qaffas-saatinut sapinngisamik pingaarnersiulluni tullerriaarinermik kinguneqartariaqarluni. Figur 4.7-imi ilinniartitaanermut aningaasartuutit katinneri BNI-mi atorsinnaasanit procentinngorlugit takutinneqarput.

Figur 4.7: Ilinniartitaanermut aningaasartuutit BNI-mi atorsinnaasanit procentinngorlugit (2008).

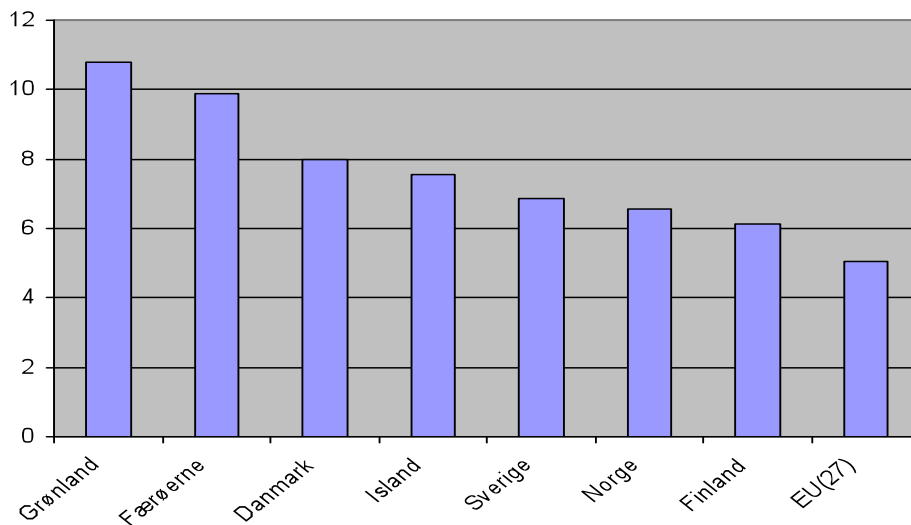

Paasisaqarfik: Naatsorsueqqissaartarfik (ORDFUNK), Hagstova aamma Eurostat.

Note: Ilinniartitaanermut aningaasartuutit naatsorsorneqarput naalagaaffiup naatsorsuutaanut maleruagassat naapertorlugit. Aningaasartuutit killilersorneqarneranni naalagaaffiit naatsorsuusiortarneranni malittarisaq CO-FOQ (Classification of Function of Government) malinneqarpoq, aamma Eurostatimi atorneqartoq. Taamaatumik kisitsisit imminnut naleqqersuunneqarsinnaapput.

Aningaasarsiornermi politikikkut 2040-p tungaanut unammilligassat Kapitali 3-mi eqqartorneqartuni aallaaviuvoq, aningaasartuutit amerlineqarnissaat, innuttaasut siammarsimanerat katiterneqarnerallu taama pisariaqartitsippat, aammali aningaasartuutit ikilisinneqassasut innuttaasut siammarsimanerat katiterneqarnerallu pisariaqartitsippat.

Figur 4.7: Uddannelsesudgifter i procent af disponibel BNI (2008).

Kilde: Grønlands Statistik (ORDFUNK), Hagstova og Eurostat

Note: Uddannelsesudgifterne er opgjort efter nationalregnskabsprincipper. Afgrænsningen af udgifterne følger den internationale nationalregnskabsstandard COFOQ (Classification of Function of Government), som også anvendes af Eurostat. Tallene er derfor sammenlignelige.

I kapitel 3 om de finanspolitiske udfordringer frem mod 2040 er det forudsat, at udgifterne sættes op, når den demografiske udvikling tilsiger det, men også, at udgifterne sættes ned, når det er det, som demografien tilsiger. Hvis man undlader at foretage en tilpasning til faldende børnetal, vil det medføre, at det langsigtede finanspolitiske holdbarhedsproblem bliver endnu større end vist i kapitel 3, og at der senere skal foretages endnu kraftigere indgreb for at opnå en langsigtet balance på de offentlige finanser. Det er derfor en væsentlig udfordring for Naalakkersuisut at sikre en tilstrækkelig finanspolitisk disciplin både internt i Selvstyret og i kommunerne, så de demografiske gevinster, der også opstår frem mod 2040, bliver udnyttet, så det finanspolitiske holdbarhedsproblem ikke bliver endnu større.

4.3 Uddannelse og indkomst for børn fra bygder og børn fra byer

I dette afsnit beskrives en undersøgelse, som Økonomisk Råd har færdiggjort om sammenhænge mellem uddannelse og den efterfølgende indkomst med særlig fokus på de forskelle, der kan følge af, at folkeskoleårene er foregået i enten en by eller i en bygd. Til dette formål har Grønlands Statistik etableret registerdata med fødselsårgangene 1971-76 og 1981-86. For disse årgange indgår data for uddannelsesniveau, aktuel bopæl, indkomst m.m.

Disse data viser at i 2006 havde omkring halvdelen af fødselsårgangene fra 1971 til

Meeqqat ikiliartornerat ilutigalugu tulluussaaneqanngillat, tamatuma kingunerissavaa siunissamut aningaasarsiornermi politikkikkut atorsinnaassusiani ajornartorsiutit kapi-tali 3-mi takutinneqartunit annertunerujussuannngussapput, pisortallu aningaasarsior-nerat siusinnerusumik oqimaatigiissarniarlugut sakkortunersusunik kingusinnerusuk-kut iliuuseqartoqartariaqassalluni. Taamaammat Naalakkersuisunut annertuumik unammilligassaavoq aningaasaqarnermi politikkikkut naammaginartumik iliuuseqarnis-sap qulakkeernissaa, Namminersorlutik Oqartussat iluanni aamma kommunini, taa-maalilluni innuttaasut siammarsimaneranni katiterneqarnerannilu iluqutissat, 2040-p tungaanut pilersussat, atorluarneqassallutik, taamaalillunilu aningaasarsiornermi poli-tikkikkut atorsinnaassutsip ajornartorsiutigineqarnera annertulersinneqassanani.

4.3 Meeqqanut nunaqarfinnerisunut illoqarfinnerisunullu ilinniartitsineq isertitallu

Immikkoortumi matumani misissuinerit nassuiaatigineqassapput, Aningaasarsiornermi Siunnersuisooqatigiit ilinniartitaanerup kingornalu isertitaqarnissap akornanni ataqatigiissutsit suliarisimasaat, meeqqat atuarfianni ukiuni illoqarfinni nunaqarfinniluunniit pisimasut malitsigisaasa assigiinngissusaat immikkut qitiutinneqarsimallutik. Siunerta-mut tassunga Naatsorsueqqissaartarfik nalunaarsuutitut toqqorsivimmik pilersitsisima-voq 1971-76 aamma 1981-86-imi inunngortunut tunngasunik. Ukiokatigiikkaanut taakkununga ilaapput ilinniarsimanermut, maanna najugarisamut, akissarsianut il.il. tunngasunik paasissutissat.

Paasissutissat taakku takutippaat 1971-imit 1976-imut inunngortut affaasa missaat piginnaaneqarfusunut ilinniakkamik angusaqarsimasut. Ilinniarsimanermi qaffasissuseq ataasiakkaat akissarsiaannut sanilliukkaanni paasineqarsinnaavoq, Kalaallit Nunaanni piginnaasaqarfusunut ilinniarsimaneq inuttut inuiaqatigiillu aningaasarsiornerannut annertuumik iluanaarutaasartut.

Inernerillu aamma takutippaat nunaqarfinni tunngaviusumik atuarnerup ingerlasi-maneranut atatillugu immikkut ajornartorsiorneqartoq. Taamaalilluni takutinneqarpoq, i) meeqqat nunaqarfimmiut meeqqanut illoqarfimmiunut naleqqiullutik ikinnerit pigin-naasaqarfusunik ilinnialersartut, aamma ii) meeqqat nunaqarfimmiut aalajangersima-sumik ilinniarsimasut meeqqanut illoqarfimmiunut taama ilinniagaqartunut naleqqiul-lutik ikinnerusunik akissarsiaqartartut. Meeqqat nunaqarfimmiut meeqqatut illoqarfim-miutut assinginik ilinniarnernik akissarsianillu angusaqarsinnaagunik, agguaqatigiissil-luni isertitaat 41 pct.-inik qaffasinnerusunik akissarsiaqassagaluarput. 1971-76-imi inunngorsimasut tamakkerlugit isertitaat, meeqqat nunaqarfimmiut illoqarfimmiullu, taamaalilluni 8.3 pct.-inik amerlanerusimassagaluarput.

4.3.1 Ilinniartitaanerup qaffasissusia

Ilinniartitaanerup qaffasissusia meeqqanut illoqarfimmiunut aamma meeqqanut nuna-qarfimmiunut uuttorneqarpoq. Misissueqqissaarineri tassani meeqqat illoqarfimmiut

1976 opnået en kompetencegivende uddannelse. Når uddannelsesniveau sammenholdes med de individuelle indkomster finder man, at der er et betydeligt personligt og samfundsøkonomisk afkast af kompetencegivende uddannelser i Grønland.

Resultaterne viser også, at der er et særligt problem knyttet til grundskoleforløb i byggerne. Det fremgår således, at **i**) færre bygdebørn end bybørn fuldfører en kompetencegivende uddannelse, og **ii**) at bygdebørn med en given uddannelse tjener mindre end bybørn med samme uddannelse. Hvis bygdebørn både opnåede samme uddannelses- og indkomstniveau som bybørn, ville deres gennemsnitlige indkomst have været 40-50 pct. højere afhængig af bosættelsesmønsteret som voksen. Og indkomsten for hele gruppen født i 1971-76, bygde- såvel som bybørn, ville dermed have været 8-11 pct. højere

nassuiaataanni aallaaviuvoq, nalunaarsuiffimmi 6-12-inik ukioqarlutik illoqarfimmi najugaqarsimanagerat. Assigisaanik meeqqat nunaqarfimmiut toqqarneqarput 6-12-inik ukioqarnerminni najugaqarfigisaat iluaqutigalugu. Ukiuni taakkunani meeqqat atuarfianni 1.-7. klasse ingerlanneqartarpoq, misissuineri matumani tunngaviusumik atuarfittut taagorneqartoq.

Tabel 4.4 1996 aamma 2006-imi 1971-1976-imi inunngortut ilinniarnermik naammassinnittut amerlanersaat (pct.)

	Katinneri		Illoqarfimmi tunngaviusumik atuarfik		Nunaqarfimmi tunngaviusumik atuarfik	
	1996	2006	1996	2006	1996	2006
<i>Ilinniarnermik naammassinnittut amerlanersaat</i>						
Tunngaviusumik atuarfik	77,4	54,9	75,1	49,7	83,6	69,0
Suliaqarfikkut tunngaviusumik ilinniarneq	20,9	35,8	22,8	39,0	15,9	27,5
Sivikitsumik qaffasinnerusumik ilinniarneq	1,5	8,3	1,9	10,1	0,5	3,4
Qaffasinnerusumik ilinniarneq	0,2	1,0	0,2	1,3	.	0,1
Katillugit	100	100	100	100	100	100

Paasisaqarfik: Nammineq naatsorsuinerit

Tabel 4.4-imi takutinneqarpoq inuit 1971 aamma 1976-ipp akornanni inunngorsimasut 45,1 pct-ii nalunaarsuiffimmi paasisuttissat malillugit 2006-imi piginnaasaqarfiusunik ilinniarnermik angusaqarsimasut. Takuneqarsinnaavortaaq illoqarfimmi meeqqat aamma nunaqarfimmi meeqqat ilinniarnersigut qaffasissuseq aamma assigiinngissuteqartorujussuusoq. Nunaqarfimmi meeqqat 70 pct.-ii 2006-imi 30-35-nik ukioqarlutik piginnaasaqarfiusunik ilinniarnermik ingerlatsisimangillat. Misissuineri meeqqat illoqarfimmiut akornanni taanna 50 pct-iuvoq.

1996-imi, 1971-1976-imi inunngortut 20'kkut aallartinneranni ukioqarlutik, 75 pct.- ii tunngaviusumik atuareerlutik ilinniarnermik amerlanerusutut naammassinnissimapput. Taakku akornanni piginnaasaqarfiusunik ilinniarsimasut sammisaqarfisigut tunngaviusumik ilinniarneq malunnarnerusimavoq. Inuusuttut taakku ilaat taamani suli ilinniarnermik ingerlataqarput. Ukiut qulit qaangiummata – 2006-imi – ilinniarnep qaffasissusia qaffasimavoq.

Suliaqarfisigut tunngaviusumik ilinniarnep inuusuttunut nunaqarfimmi tunngaviusumik atuarfimmik ingerlataqarsimasut peroriartorlutillu malunnaateqarfigneraat. Suliaqarfisigut tunngaviusumik ilinniarnep inuusuttunut illoqarfimmi tunngaviusu-

4.3.1 Uddannelsesniveaet

Uddannelsesniveaet er målt for både bybørn og for bygdebørn. Bybørn er i denne analyse defineret ud fra, at de i registerdata har haft bopæl i en by i alderen 6-12 år. Og tilsvarende er bygdebørn defineret ved deres bopæl i alderen 6-12 år. I disse år gennemføres folkeskolens 1.-7. klasse, som i denne undersøgelse kaldes grundskole.

Tabel 4.4 Højeste fuldførte uddannelse for årgangene 1971-1976 i 1996 og 2006 (pct.)

	I alt		Grundskole i by		Grundskole i bygd	
	1996	2006	1996	2006	1996	2006
Højeste fuldførte uddannelse						
Grundskole	77,4	54,9	75,1	49,7	83,6	69,0
Faglig grunduddannelse	20,9	35,8	22,8	39,0	15,9	27,5
Kort videregående uddannelse	1,5	8,3	1,9	10,1	0,5	3,4
Videregående uddannelse	0,2	1,0	0,2	1,3	.	0,1
I alt	100	100	100	100	100	100

Kilde: Egne beregninger

Tabel 4.4 viser, at af alle personer født mellem 1971 og 1976 har 45,1 pct. ifølge registeroplysningerne opnået en kompetencegivende uddannelse i 2006. Det ses også, at der er store forskelle i uddannelsesniveaet mellem bybørn og bygdebørn. Næsten 70 pct. af bygdebørnene havde således ikke gennemført en kompetencegivende uddannelse, da de i 2006 var 30-35 år gamle. Blandt bybørnene i undersøgelsen var denne andel på 50 pct.

I 1996, da årgangene 1971-76 var i begyndelsen af 20'erne, havde 75 pct. grundskole som højeste fuldførte uddannelse. Blandt dem, der havde taget en kompetencegivende uddannelse, var en faglig grunduddannelse dominerende. En del af de unge var dengang stadig undervejs i et uddannelsesforløb, Ti år senere – i 2006 – var uddannelsesniveaet derfor steget noget.

De faglige grunduddannelser er den helt dominerende uddannelsesform for unge, der har haft deres grundlæggende skoleår og opvækst i en bygd. Faglige grunduddannelser er knapt så dominerende blandt unge, der har haft deres grundlæggende skoleår og opvækst i en by. Det hører til undtagelsen, at unge med deres grundlæggende skoleår i

mik atuarfimmik ingerlataqarsimasut peroriartorlutillu malunnaateqarfigineqannginneruvoq. Tassani allaavoq inuusuttut nunaqarfimmi tunngaviusumik atuarsimasut qaffasinnerusumik ilinnialersimanagerat, inuusuttut illoqarfimmeersut akornanni tamanna atugaanerulluni.

Tabel 4.4-imi takutinneqarpoq, inuit 1971 aaamma 1976-ip akornanni inunngorsimasut 54,9 pct.-ii piginnaasaqarfiusuni ilinniarnermik 2006-imi angusaqarsimannngitsut. Danmarks Statistik malillugu 2006-imi 30-34-nik ukiullit (1972-75-imi inunngorsimasut) 25 pct.-ii piginnaasaqarfiusunik ilinniarnermik pissarsisimannngitsut. Taamaallilluni Kalaallit Nunaat ilinniartitaanikkut kinguaattoorsimasorujussuvoq.

Boks 4.1. Nunaqarfinni meeqqanut pissutsit immikkut ittut

Nunaqarfinni illoqarfinnilu atuarfiit assigiinngitsumik inerisagaããit. Ilinniarsimanagerulu qaffasissusiata uppersaasarsornerata misissoqqissaanerani assigiinngissute-rujussuit nassuiaataasinnaapput, tunngaviusumik atuarneq sumi ingerlanneqarsimanersaq apeqqutaalluni.

Aningaasarsiornermi politikikkuk 2009-mi nalunaarusiami illoqarfinni nunaqarfinnilu atuarfiit assigiinngitsumik inerisagaanerani assigiinngissutsit taagorneqarput, ilaatigut imaattoq:

- Nunaqarfinni atuarfinni affaat sinneqartuni, tassa 53 pct, atuartitsisut ilinniartitsisut ilinniarsimasuunngillat, paarlattuanik illoqarfinni atuarfinni taamaallaat 20 pct-iullutik.
- Nunaqarfinni atuarfiit minnerit arlallit, 54-iusunit 11-ni, assersuutigalugu 10-t inorlugit atuarneqarput, ukioqqortussusii malillugit klassikkaarlugit atuarneqanngitsut.
- Nunaqarfinni amerlanerni atuarneqat meeqqat atuarfiat 10. klasse ilanngullugu nunaqarfimmi naammassisinnaanngilaat, klassilli inaarutaasut, 7.-10. klasse, illoqarfimmi qaninnerusumik naammassisariaqartarlugu. Taama atuarnemut atatillugu meeqqat tamakku nunaqarfinneersut skolehjemmini najugaqartariaqartarput. Tamakku ilaat naammaginartumik ingerlanngillat, inuusuttuaqqat tamakku nakkutigineqannginnermikkut paaqqutarineqannginnermikkullu ilaatigut kingunerisarmagu, pisuni arlalinni pitsaanngitsumik ileqqulersortarnernut sangusarmata.

Pissutsit tamakku peqqutigalugit meeqqat nunaqarfimmiut meeqqanut illoqarfimmiunut naleqqiullutik artornarnerusumik ilikkarnissakkut atugasaqartinneqartarput, pissusissamisorporlu isummissalluni, tamakku piginnaasaqarfiusunik ilinniarnert akuttunerannut/akulikinnerannut suunerannullu ilisarnaataasut.

en bygd tager en videregående uddannelse, mens det er mere hyppigt blandt unge fra byerne.

Tabel 4.4 viser, at 54,9 pct. af personer født mellem 1971 og 1976 endnu ikke har opnået en kompetencegivende uddannelse i 2006. Ifølge Danmarks Statistik er andelen af dem der i 2006 var 30-34-årige (født i perioden 1972-75) og ikke har en kompetencegivende uddannelse 25 pct.. Grønland har altså et meget stort uddannelsesmæssigt efterslæb.

Boks 4.1. Særlige omstændigheder for bygdebørnene

Bygdeskoler og byskoler er opbygget på forskellige måder og det er en mulig forklaring på de store forskelle denne analyse dokumenterer i uddannelsesniveaue, afhængigt af hvor man har haft sit grundskoleforløb.

I Politisk-Økonomisk beretning 2009 er der anført flere forskelle mellem opbygningen af byskoler og bygdeskoler, blandt andet at:

- I bygdeskolerne har over halvdelen, nemlig 53 pct., af underviserne ikke en egentlig læreruddannelse, hvorimod det kun er tilfældet for 20 pct. i byskolerne.
- En række mindre bygdeskoler, 11 bygdeskoler ud af 54, har eksempelvis under 10 elever, som undervises i ikke-årgangsfordelte klasser.
- I de fleste bygder kan børnene ikke afslutte folkeskoleuddannelsen til og med 10 klasse i bygden, men må typisk tage de afsluttende klasser, 7.-10. klasse, i den nærmeste by. I tilknytning til skolegangen bor disse børn fra bygderne typisk i skolehjem. Disse fungerer i en række tilfælde ikke optimalt, idet manglende kontrol og omsorg for de unge mennesker blandt andet betyder, at der i en række tilfælde udvikles uheldige adfærdsmønstre.

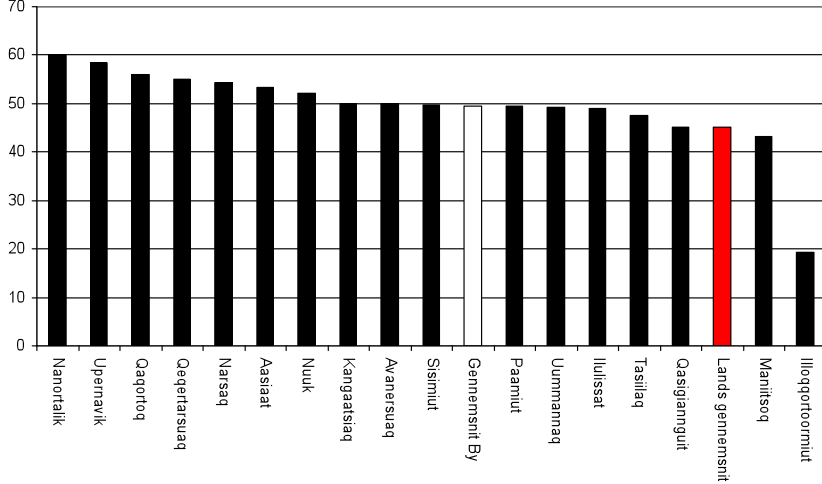
Disse forhold gør, at bygdebørn stilles over for mere belastende indlæringsvilkår end bybørn, og det er naturligt at antage, at det er det, der afspejler sig i hyppigheden og arten af kompetencegivende uddannelse.

4.3.2 Nunaqarfinni atuarfiit assigiinnigissuteqarput

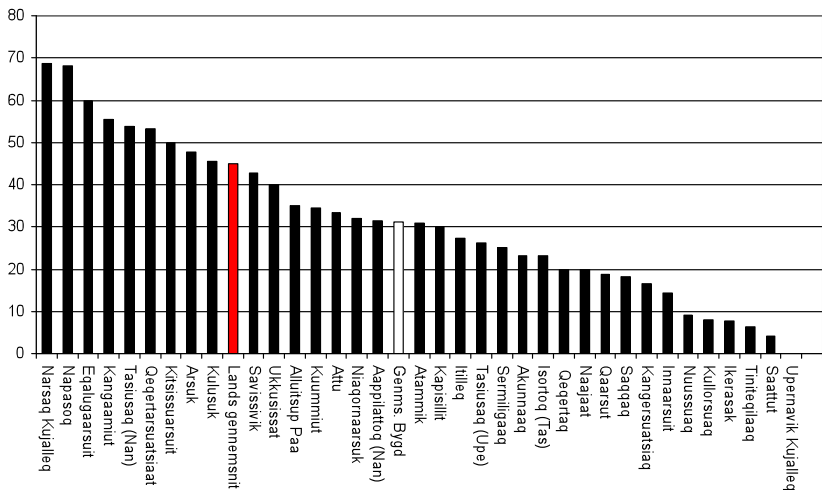
Ilinniarnermi qaffasissutsikkut qaffasinnerpaamik angunsaqartarnerit ataani takutinneqartutut illoqarfiit nunaqarfiillu akornanni assigiinnigiiaarput. Taamaattorli illoqarfiit iluisa akornanni assigiinnigissutsit tamakku pineqarput, pingaartumik nunaqarfiit akornanni.

Figur 4.8: Illoqarfiit nunaqarfiillu 1971-76 inunngortut tunngaviusumik atuarfimi atuartinneqarsimasut, ukioqatigiikkaat amerlassusiinut tullerillugit, 2006-imi piginnaasaqarfiusunik ilinniarnernik angusaqarsimasut

Figur 4.8.a: Illoqarfiit

Figur 4.8.b: Nunaqarfiit

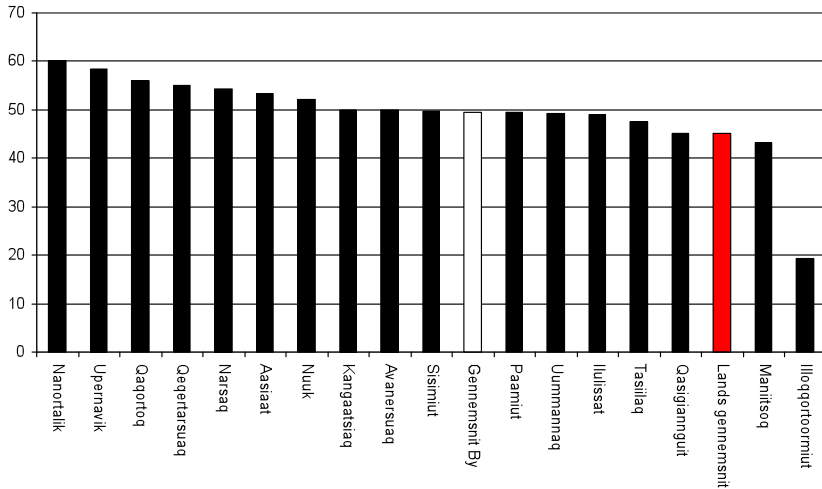

4.3.2 Forskel på bygdeskoler

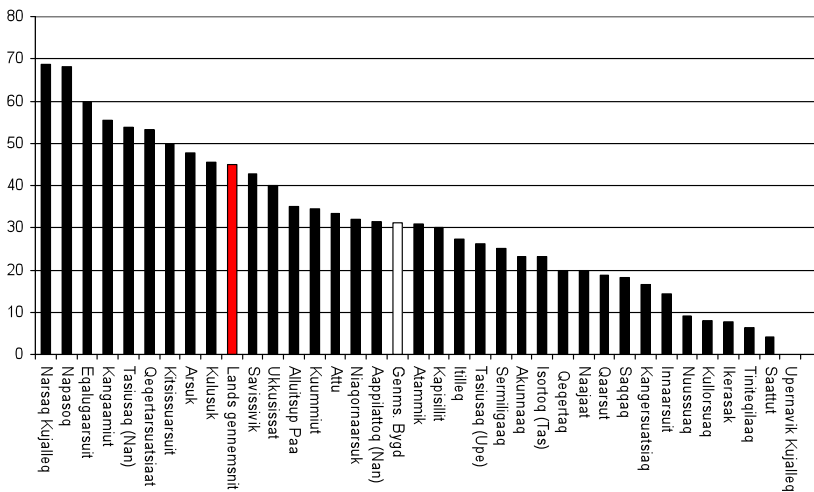
Det højest opnåede uddannelsesniveau varierer som vist ovenfor mellem byer og bygder. Men forskellene dækker over en stor spredning internt mellem byer og især mellem bygder.

Figur 4.8: Byer og bygder hvori årgangene 1971–76 modtog deres grundskoleuddannelse, rangeret efter andelen af årgangene, der har opnået en kompetencegivende uddannelse i 2006

Figur 4.8.a: Byer

Figur 4.8.b: Bygder

Figur 4.8-mi takutinneqarpoq 70'kkut naaneranni aamma 80'ikkut aallartinneranni nunaqarfinni atuarfiit assigiinngitsut qanoq ingerlalluartigineranni assigiinngissutsit qanoq annertutigisut. Nunaqarfiit ilaat 1971-76-imi inunngortut akornanni annertuumik peqataapput – ilaatigut 70 pct.-it angullugit – piginnaasaqarfiusumik ilinniarnermik naammassisaqarsimasut. Tamanna nuna tamakkerlugu agguaqatigiissitsinermi qaangi-ngaatsiarlugu. Nunaqarfinnulli ataatsimoortillugu agguaqatigiissitsineq nuna tamakkerlugu agguaqatigiissitsinermi annertuumik appasinneruvoq. Illoqarfiit eqqarsaatigalugit inuusuttut 1971-76-imi inunngortut amerlassusii, meeqqat atuarfiat naammassereerlugu piginnaasaqarfiusunik ilinniarnert siammarsimanagerat malunnartumik annikinneruvoq. Taamaattorli Ittoqqortoormiit malunnaatilimmik allaanerussuteqarpoq.

Ittoqqortoormiit eqqaassanngikkaani, Maniitsoq tassaavoq illoqarfik, atuartunik ikinnerpaanik ilinniagaqaqqinnissanut ingerlatitseqqittartoq. Taamaakkaluartorli Maniitsoq nunaqarfinnut agguaqatigiissitsinermi annertunerusumik peqataavoq. Nunaqarfiit atuartunik amerlasuunik ilinniarninnut ingerlatitseqqittartut, taama pitsaatisumik iluatsitsisarput – immaqaluunniimmi allaat pitsaanerulaartumik – illoqarfinnut pitsaanernut naleqqiullutik. Isummerneqartariaqarporli atuartut nunaqarfiit atuarfiat neersut ataatsimut isigalugit atuartunut illoqarfinni atuarfinneersunut naleqqiullutik appasinnerusumik ilinniagaqartartut.

Figur 4.8 viser, at der var stor forskel på, hvor velfungerende de forskellige bygdeskoler var i slutningen af 70'erne og begyndelsen af 80'erne. Nogle bygder har en meget høj andel – i visse tilfælde op mod 70 pct. – af årgangene 1971-76, der har opnået en kompetencegivende uddannelse. Det er væsentligt over landsgennemsnittet. Men det samlede gennemsnit for bygderne er markant lavere end landsgennemsnittet. For så vidt angår byerne er spredningen i andelen af unge fra 1971-76 årgangen, der opnåede et højere uddannelsesniveau end folkeskolen, betydeligt mindre. Ittoqqortormiut er dog en markant undtagelse.

Ses der bort fra Ittoqqortormiut, så er Maniitsoq den by, der sender færrest elever videre i uddannelsessystemet. Men Maniitsoq har trods det alligevel en højere andel end gennemsnittet for bygderne. De bygder, der sender en stor andel af eleverne videre i uddannelsessystemet, klarer sig dog ligeså godt – eller endda lidt bedre – end de bedste byer. Man må dog konkludere, at elever fra bygdeskolerne generelt får mindre uddannelse end elever fra byskoler.

4.3.3 Ilinniartitaanerup qaffasissusiani allanngoriartornerit

Ilinniartitaanerup qaffasissusia piffissap ingerlanerani allannguuteqarsimanersoq paasi-niarlugu 1981-86-imi inunngorsimasut 2006-imi ilinniarsimanerisa qaffasissusiat 1971-76-imi inunngortut 1996-imi ilinniarsimanerisa qaffasissusiinut nallersuussineqarpoq.

Pitsanngortoqarsimannginneranut, immaqaluunniimmi oqarluaannarluni ajorseri-arsimaneranut, nassuiaatissat ilagisinnaavaat, 80-ikkormiut akornanni amerlasuut piffis-sap uuttuinerup nalaani ilinniarnermik suli ingerlatsisut, 20-kkut aallartinneranni ukio-qarmata. Ilinniarnernik ingerlatsisut ilanngunnerisigut tabelimi ataani takutinneqartu-tut erseqqinnerusumik paasisaqartoqarsinnaavoq.

Tabel 4.5 1971-76-imi inunngortut 1996-imi ilinniarnermik naammassinnittut imaluunniit ingerlataqartut amerlanersaat 1981-86-imi inunngortunut 2006-imi nallersuussienq. (pct.)

	Katinneri		Illoqarfimmi tunngaviusumik atuarfik		Nunaqarfimi tunngaviusumik atuarfik	
	Inunngorfiit 1971-76 1996-imi	Inunngorfiit 1981-86 2006-imi	Inunngorfiit 1971-76 1996-imi	Inunngorfiit 1981-86 2006-imi	Inunngorfiit 1971-76 1996-imi	Inunngorfiit 1981-86 2006-imi
Tunngaviusumik atuarfik	61,0	62,8	55,2	60,0	76,5	73,0
Ilinnialernissamut piareersarluni ilinniarneq	8,0	14,9	10,3	17,6	1,2	5,7
Suliaqarfitsigut tunngaviusunik ilinniarneq	28,7	21,2	31,5	21,3	21,3	21,0
Sivikitsumik qaffasinnersumut ilinniaqqinneq	1,9	0,9	2,5	1,1	0,5	0,3
Qaffasinnerusumik ilinniarneq	0,3	0,2	0,4	0,2	.	-
Katinneri	100	100	100	100	100	100

*Malugisassat: 1971-76-imi inunngortunut naatsorsuinerimi ataasiakkaat 2.885-it malinnaaffiginerini tunngave-qarput, 1981-86-imi inunngortunut ataasiakkaat 4.253-it malinnaaffiginerini tunngaviupput
Paasisaqarfik: Nammineq naatsorsukkat.*

Tabel 4.5-mi takutinneqarpoq ilinniariaaseq allanngorsimasoq. 80-ikkunni inunngortut 70-ikkunni inunngorsimasunut naleqquillutik amerlanerusut ilinnialernissamut ilin-niarnermik ingerlatsileruttortut imaluunniit nammassinnissimallutik. Kisiannili 80-ik-kunni inunngortut ilinniarnermik piginnaasaqarfiusumik naammassinnissimasut ikin-nerupput.

Inuusuttunut ilinniarnernerup qaffasissusiani 1996-imit 2006-imut malunnaatilimmik pitsanngoriarneqarsimanngilaq. Inuit piginnaasaqarfiusunik ilinniarsimasut amerlas-

4.3.3 Udviklingen i uddannelsesniveaet

For at afdække, om der over tid er sket ændringer i uddannelsesniveaet, er der foretaget en sammenligning af uddannelsesniveaet for årgangene 1981-86 i 2006 med årgangene 1971-76 i 1996.

En forklaring på, at der ikke er sket en forbedring, men nærmere en forværring, kan være, at der er flere blandt 80'erne generationen, der fortsat er i gang med en uddannelse på målingstidspunktet, dvs. i starten af 20'erne. Ved også at indregne aktive på en uddannelse fås et mere nuanceret billede som vist i tabellen nedenfor.

Tabel 4.5 Sammenligning af højeste fuldførte eller igangværende uddannelsesniveau i 1996 for årgangene 1971-76 og højeste fuldførte eller igangværende uddannelsesniveau i 2006 for årgangene 1981-86 (pct.).

	I alt	Grundskole i by	Grundskole i bygd		Årgangene 1971-76 i 1996	Årgangene 1981-86 i 2006
	Årgangene 1971-76 i 1996	Årgangene 1981-86 i 2006	Årgangene 1971-76 i 1996	Årgangene 1981-86 i 2006		
Grundskole	61,0	62,8	55,2	60,0	76,5	73,0
Studieforberedende uddannelse	8,0	14,9	10,3	17,6	1,2	5,7
Faglig grunduddannelse	28,7	21,2	31,5	21,3	21,3	21,0
Kort videregående uddannelse	1,9	0,9	2,5	1,1	0,5	0,3
Videregående uddannelse	0,3	0,2	0,4	0,2	.	-
I alt	100	100	100	100	100	100

Anm.: Beregningerne for årgangene 1971-76 er baseret på 2.885 individobservationer og for årgangene 1981-86 på 4.253 individobservationer.

Kilde: Egne beregninger.

Tabel 4.5 viser, at uddannelsesmønsteret har ændret sig. I 80'erne generationen er der en større andel der er i gang med eller har gennemført en studieforberedende uddannelse end i 70'erne generationen. Men der var færre i 80'erne generationen, som havde gennemført en egentlig kompetencegivende uddannelse.

Der er ikke sket en mærkbar forbedring af uddannelsesniveaet for de unge fra 1996 til 2006. Andelen af personer, der har en kompetencegivende uddannelse er faldet i byerne. Til gengæld er der sket en stigning i gennemførelsen af gymnasiale uddannelser både for byerne og for byggerne.

susii illoqarfinni ikileriarsimapput. Akerlianik illoqarfinnut nunaqarfinnullu atuuttumik ilinniarnertuunngornermi naammassinnittut amerlisimapput.

4.3.4 Sulinermi akissarsiat agguataarnerat

Misissueqqissaarinermi matumani sulinermi akissarsiat ilinniarnemit iluanaarutit uuttorniarlugit atorneqarput. Sulinermit akissarsiat ataasiakkaat sulinerannit suliffeqarnermi naleqassuseq uuttorneqartarpoq, taamaammallu ilinniarnemit iluanaarutit inuttut inuiaqatigiittullu najoqqutat tagginneqarlutik. Sulinermit akissarsiat uani isertitatut a-tut aamma b-tut nassuiarneqarput, pisortanit ikiorsiissutit ilanngunnagit. Isertitatut oqariaatsip ilinniartitaaneq pillugu immikkut naqitami erseqqinnerusumik nassuiarneqarpoq, uanilu aaneqarsinnaalluni; www.nanoq.gl/or.

Tabel 4.6 – 1971-76-imi inunngortunut sulinermit akissarsiat agguaqatigiissillugit kroninngorlugit, 2005-imi ilinniarnep qaffasinnerpaaffianuut agguarlugit, tunngaviusumik atuarfimmeereernerup kingornaq.

	Illoqarfimmi tunngaviusumik atuarfik	Nunaqarfimi tunngaviusumik atuarfik	Tamakkerlugit
Tunngaviusumik atuarfik	166.830 kr.	109.095 kr.	147.421 kr.
Suliaqarfitsigut tunngaviusumik ilinniarnep	220.876 kr.	173.832 kr.	211.111 kr.
Sivikitsumik qaffasinnersumut ilinniaqqinneq	281.666 kr.	244.205 kr.	277.632 kr.
Qaffasinnerusumik ilinniarnep	355.683 kr.	-	346.323 kr.
Katinneri	202.956 kr.	131.753 kr.	183.983 kr.

Malugisassat: Tabelimi sulinermi akissarsiat isertitat a aamma b-t annertussusilikkamik ikiorsiissutinut naqqisorneqarput. Taamaallaat kisitsisit agguaqatigiissitsisut ilanngunneqarput, malinnaaffiit ikinnerpaamik pingasuullutik.

Paasisaqarfik: Nammineq naatsorsukkat.

Tabelimi qulaaniittumi takutinneqarput inuit piginaasaqarfusumik ilinniarsimasut 2006-imi sulinermi akissarsiaat inunnut taama ilinniagaqarsimanngitsunut naleqqiullugit amerlanerungaatsiartut. Tamatuma saniatigut sulinermi akissarsiat agguaqatigiissinneri ilinniarsimanerup qaffasissusia ilutigalugu qaffakkiartortarput.

Aammattaq takuneqarsinnaavoq, inuit nunaqarfinni peroriartorlutillu atuarsimasut, inunnut illoqarfinneersunut assingusumik iliniarsimanermik anguasqarsimasunut naleqqiullutik akissarsiaat appasinnerupput. Agguaqatigiissillugu inuit piginnaasaqarfusumik ilinniarsimanngitsut isertitaat 55.000 kr.-nik nikingassuteqarput. Assigiinngissut taanna inunnut sivikitsumik ilinniagaqarsimasunut taamaallaat 35.000 kr.-uvoq.

4.3.4 Fordeling af erhvervsindkomst

I denne analyse bruges erhvervsindkomsten til at måle afkastet af uddannelse. Erhvervsindkomst måler markedsværdien af den enkeltes arbejde og derfor giver den en indikation af både det personlige og det samfundsmæssige afkast af uddannelse. Erhvervsindkomst er her defineret som a- og b-indkomst rensset for offentlige overførsler. En nærmere beskrivelse af indkomstbegrebet er givet i den særpublikation om uddannelse, som kan downloades på www.nanoq.gl/or.

Tabel 4.6 – Gennemsnitlig erhvervsindkomst i kroner for årgang 1971-76 fordelt på højeste fuldførte uddannelsesniveau i 2006 og efter grundskoleforløb.

	Grundskole i by	Grundskole i bygd	Alle
Grundskole	166.830 kr.	109.095 kr.	147,421 kr.
Faglig grunduddannelse	220.876 kr.	173.832 kr.	211.111 kr.
Kort videregående uddannelse	281.666 kr.	244.205 kr.	277.632 kr.
Videregående uddannelse	355.683 kr.	-	346.323 kr.
Alle	202.956 kr.	131.753 kr.	183.983 kr.

Anm.: Erhvervsindkomsten i tabellen er a- og b-indkomst korrigeret for takstmæssig hjælp. Der er kun medtaget gennemsnitstal, hvor der er mindst tre observationer.

Kilde: Egne beregninger.

Tabellen ovenfor viser, at personer med en kompetencegivende uddannelse har markant højere erhvervsindkomst i 2006 end personer, der ikke har en kompetencegivende uddannelse. Desuden er den gennemsnitlige erhvervsindkomst stigende med uddannelsesniveaet.

Det ses også, at personer, der er opvokset og har haft skolegang i bygder, har lavere indkomster end personer fra byerne, som har opnået samme uddannelsesniveau. Der er en gennemsnitlig indkomstforskel på 55.000 kr. for personer uden kompetencegivende uddannelse. Den samme forskel er på kun 35.000 kr. for personer med en kort videregående uddannelse.

4.3.5 Ilinniarnermi iluanaarutit

Ilinniarnermi iluanaarutit uuttorniarlugit 1971-76-imi inunngortunut 2006-mi akissarsiorfusumi isertitaat kingumoortumik naatsorsuineqarpoq. Periuseq atorneqartoq taaneqartarpoq, Mincerregression, sulinermi akissarsiat nassuiaatitarinerullugu ilinniarsimanermi qaffasissuseq aamma sulinermit misilittakkat. Ataani tabelimi inernerit takuneqarsinnaapput, kiisalu ilinniarsimanerup qaffasissusianut najoqqutassatut missingiineq sulinermi akissarsiat allanngornerini procentinngorlugi nassuiarneqarluni, tunngaviusumik atuarsimanerup saniatigut ilinniarnermi qaffasissusimik anugaqarsimanermut. Suliaqarfisigut tunngaviusumik ilinniarnermi nassataraa, sulinermi akissarsiat 46 pct-inik amerlanerusut, inummut tunngaviusumik atuarnermik taammaallaat naammassinnisimasumut naleqqullugu.

Tabel 4.7 – Sulinermi isertitanik kingumoortumik naatsorsuineq.

	Najoqqutassatut missingiut	Assigiissaartumik kukkunerit
<i>Ilinniagaqarfik:</i>		
Nunaqarfimmit tunngaviusumik atuarsimaneq	-0,25*	0,04
Suliaqarfisigut tunngaviusumik ilinniarsimaneq	0,46*	0,04
Sivikitsumik qaffasinnersumut ilinniaqqinneq	0,75*	0,08
Qaffasinnerusumik ilinniarneq	1,03*	0,18
<i>Assigiinngiiaatsit allat:</i>		
Kingumoorussinermi ataavartuutit	11,48*	0,37
2006-imi nunaqarfimmi najugaqarneq	-0,10**	0,05
Misilittagarisinnaasat	0,02	0,06
Misilittagarisinnaasanik qaffassaaneq	-0,00	0,00

Malugisassat: ima * nalunaaqutsikkat takutippaat assigiinngiiaatit pingaarutaat 1 pct.-iusoq pingaarutit qaffasissusiini. ** tassaavoq assigiinngiiaatit pingaarutaat 10 pct.-iusoq pingaarutit qaffasissusiini. Paasisaqarfik: Nammineq naatsorsukkat.

Tabelimi takutinneqarput pissutsit assigiinngitsut sulinermi akissarsianut sunniutaat. Kingumoortumik naatsorsuinerup ilinniarsimanermi iluanaarutit erseqqinnerusumik paasineqarsinnaanerit, isertitigut assigiinngissutsinut naleqqiullugit, tabel 4.6-mi takuneqarsinnaasutut, kingumoortumik naatsorsuinermit tunuliaqutini ilisarnaatit sunniutaannut naqqissorreqarmata. Pingaarnertut isigalugu ilinniarsimanermut atatillugu annertunungaatsiartumik iluaqusiineqartarmat. Suliaqarfisigut tunngaviusumik ilinniarsimasuuneq meeqqat atuarfianiinnaq ilinniarsimanermut naleqqiullugu sulinermit

4.3.5 Afkast af uddannelse

For at måle afkastet af uddannelse er der udarbejdet en regression af en indkomstfunktion for 1971–76 årgangene i indkomståret 2006. Metoden, der er benyttet, er den såkaldte Mincerregression, hvor de primære forklaringsfaktorer for erhvervsindkomst er uddannelsesniveau og erhvervs erfaring. Resultaterne fremgår af nedenstående tabel, og parameterestimaterne til uddannelsesniveaet fortolkes som den procentvise ændring i erhvervsindkomsten, som et opnået uddannelsesniveau ud over grundskoleuddannelsen indebærer. En faglig grunduddannelse indebærer, at erhvervsindkomsten er 46 pct. højere end hvis personen alene havde grundskoleuddannelsen.

Tabel 4.7 – Regression af erhvervsindkomst.

	Parameterestimat	Standardfej
<i>Uddannelsesvariable:</i>		
Har grundskole fra bygd	-0,25*	0,04
Har faglig grunduddannelse	0,46*	0,04
Har kort videregående uddannelse	0,75*	0,08
Har videregående uddannelse	1,03*	0,18
<i>Øvrige variable:</i>		
Konstantled i regression	11,48*	0,37
Bor i bygd i 2006	-0,10**	0,05
Potentiel erfaring	0,02	0,06
Potentiel erfaring kvadreret	-0,00	0,00

Anm.: * angiver, at variabelen er signifikant på 1 pct. signifikansniveau. ** angiver, at variabelen er signifikant på 10 pct. signifikansniveau.

Kilde: Egne beregninger.

Tabellen viser de forskellige faktorer effekt på erhvervsindkomst. Regressionen giver et mere retvisende billede af gevinsten ved uddannelse en de relative indkomstforskelle, der fremgår af tabel 4.6, da der i regressionen korrigeres for effekten af baggrundskarakteristika. Overordnet set er der betydelige gevinster knyttet til uddannelse. En faglig grunduddannelse vil øge den årlige erhvervsindkomst med 46 pct. i forhold til at have en folkeskoleuddannelse. En kort videregående uddannelse giver 75 pct. højere erhvervsindkomst, mens en videregående uddannelse giver 103 pct. højere erhvervsindkomst.

Uanset hvilket uddannelsesniveau man ender på, så er uddannelse forbundet med en stor personlig gevinst i form af højere indkomst. Samtidig er det en gevinst for samfundet, når uddannelsesniveaet stiger, da det giver højere produktivitet, højere skattebetalinger og potentielt også øger produktiviteten blandt kollegaerne.

akissarsiat ukiumut 46 pct.-inik qaffatsitsilluni. Sivikitsumik qaffasinnerusumut ilinni-aqqinneq sulinermi isertitani 75 pct.-inik qaffasinnerupput, qaffasinnerusumik ilinniar-simaneq sulinermi akissarsiatigut 103 pct.-inik amerlanerusunik pissarsissutaasarluni.

Ilinniarnermi qaffasissuseq qanorluunniit ittoq angugaluaraanniluuniit, ilinniaga-qarsimaneq amerlanerusunik akissarsiaqartitaanikkut inuttut annertuumik iluanaarutis-saavoq. Ilutigitillugu inuiaqatigiinnut iluanaarutissaavoq, ilinniarnermi qaffasissuseq qaffappat, taamaaliorneq tunisassiorsinnaassuseq qaffanneqassaaq, akileraarutitigut amerlanernik akiliinerit kiisalu suleqatit akornanni tunisassiorsinnaassutsimik qaffas-saanissamik ilimanaateqarluni.

Akerlianik nunaqarfimmi peroriartorsimalluni tunngaviusumillu atuarfimmi atua-reersimanermi malunnartumik amigartooruteqartumik sunniuteqassaaq, 25 pct.-iusu-nik. Taamaalilluni peroriartorneq tunngaviusumillu atuarfimmi atuarsimaneq inunnut ataasiakkaanut inuiaqatigiinnullu ataavartumik sunniuteqarsinnaavoq.

Sulinermi akissarsiat amerlanerpaajusut qaffasinnerusumik ilinniarsimasut akornan-ni pissarsiaasarput. Akileraarutitigut akiliisarnerup qaffakkiartuaarnerat aqcutigalugu akissarsiat atorneqarsinnaasut akissarsiallu amerlasuut kiisalu isertitat ikinnerusut akor-nanni assigiinnissutit naleqqatigiikkiartorsinnaapput. Taamaammatt akileraaruseeri-aatsip ilinniagaqarsimanikkut inuttut iluanaarutissat aammattaq nuuttussaavai. Akissar-siat atorsinnaasat ataasiakkaanut soqutiginaateqarput, taamaammallu ilinniagaqarsima-nermit iluanaarutit isertitanut atorsinnaasanut aamma naatsorsorneqarsinnaapput. Naatsorsuineq taanna immikkut naqitakkut saqqummersinneqarpoq, uanngaanniit aaneqarsinnaalluni; www.nanoq.gl/or.

Nunaqarfimmi tunngaviusumik atuarneq ingerlassimagaanni akissarsiat atorsinnaa-nerannut pitsaannigsumik sunniuteqartarpoq, isertitanit atorsinnaasat 19 pct.-iinik ap-pasinnerulluni. Akerlianik ilinniagaqarsimagaanni malunnartumik pitsaasunik sunniute-qartarpoq. Taamaalilluni suliaqarfitsigut tunngaviusumik ilinniagaqarsimagaanni ilinni-agaqarsimannigsumik agguaqatigiissilluni akissarsiaanut naleqqiullugu 31 pct.-it sinner-lugit akissarsiatigut atorsinnaasat amerlanerussapput. Taakku taamaaqataannik qaffasin-nerusumik sivikitsumik ilinniarsimagaanni akissarsiat 56 pct.-iinik amerlanerupput ima-luunniit sivilinerusumik qaffasinnerusumik ilinniarsimagaanni 76 pct.-inik qaffasinne-rullutik.

4.3.6 Nunaqarfimmi tunngaviusumik atuarfimmi atuarsimanermi eqqarsaatersuutigalugit annaasat

Nunaqarfimmi meeqqat peroriartorneranni atugassaqartitaanikkut tunngaviusumillu atuarnermi illoqarfinnisut assigiimmik inuttut inuiaqatigiinnilu assinginik iluanaarute-qarsinnaanissaat paasiuminarsarsinnaavoq, taamaalillunilu ilinniartitaanikkut qaffasissu-tsip assinga anguneqarluni. Tamatuma assigissavaa peroriartorneq atuarnerlu eqqarsaa-tigalugu nunaqarfinni tamani illoqarfinnisut pitsaatigsumik ingerlatinneqarnissaa. Taa-ma eqqarsaatersornerup inernerissavaa nunaqarfinni meeqqat sulinermi akissarsiaat ag-guaqatigiissillugu 41 pct.-inik qaffasinnerulissagaluarnera. Nunaqarfinni isertitatigut

Til gengæld er der knyttet et signifikant negativt afkast, på 25 pct., af at have haft opvækst og grundskoleforløb i en bygd. Opvæksten og grundskoleforløbet kan således have en varig effekt for både den enkelte og for samfundet.

De højeste erhvervsindkomster findes blandt de højest uddannede. Gennem progressionen i skattebetalingerne bliver forskellen i de disponible indkomster mellem de høje indkomster og de lave indkomster i et vist omfang udjævnet. Derfor vil skattesystemet også overføre noget af den personlige gevinst ved uddannelse. For den enkelte er det den disponible indkomst, der er interessant, og derfor er afkastet af uddannelse også beregnet på den disponible indkomst. Denne beregning er vist i den særpublikation, der kan downloades fra www.nanoq.gl/or.

Det har negativ betydning for den disponible indkomst, hvis man har haft et grundskoleforløb i en bygd, hele 19 pct. lavere disponibel indkomst. Der er til gengæld markante positive effekter af at tage en uddannelse. En faglig grunduddannelse giver således 31 pct. mere i disponibel indkomst sammenlignet med en gennemsnitsindkomst for en uuddannet. Tilsvarende er indkomsten hhv. 56 pct. og 76 pct. højere når man tager en kort eller længere videregående uddannelse.

4.3.6 Det teoretiske tab ved grundskoleforløb i en bygd

Man kan anskueliggøre størrelsesordenen af det personlige og samfundsmæssige afkast af at give bygdebørn samme opvækstvilkår og grundskoleforløb som i byerne og dermed også samme uddannelsesniveau. Dette svarer til at alle bygder fungerede ligesom byer med hensyn til opvækst og skolegang. Resultatet af dette tankeeksperiment er, at bygdebørns erhvervsindkomst i gennemsnit ville være 40-50 pct. højere. Der er en markant økonomisk gevinst for de enkelte individer ved at trække indkomst- og uddannelsesniveaet i bygderne op på byernes niveau. For hele fødselsårgangene 1971-76 under et ville det betyde en samlet indkomstfremgang på 8-11 pct.

Hvis man yderligere antager, at disse 70-er generationer er repræsentative for hele befolkningen betyder det, i en statisk analyse, at indkomsten i samfundet ville stige med 8-11 pct., hvis alle bygdebørn havde haft en opvækst og fået uddannelser svarende til bybørnenes. Der er derfor store samfundsmæssige gevinster ved at give bygdebørn opvækst og grundskoleforløb, der er ligeså gode som for bybørnene.

ilinniarnikkullu qaffasissutsip illoqarfinnisut qaffatsinneratigut ataasiakkaanut aningaa-sarsiornikkut malunnarluinnartumik iluanaarutaassaaq. 1971-76-imi inunngortunut tamanut akissarsiatigut siuariaat 8,3 pct.-inik kinguneqassagaluarpoq.

Tamatuma saniatigut eqqarsaraanni, 70'ikkornisat innuttaasunut tamanut 'sinnii-suuppata' kingunerissavaa, naatsorsueqqissaarinermi kisitsisitigut, inuiaqatigiit isertitaat 8,3 pct.-inik qaffassagaluarput, meeqqat nunaqarfimmiut illoqarfinni meeqqatut assingusumik peroriartornermi periarfissinneqartuuppata taamallu assingusunik ilinniagarlutik. Taamaammat inuiaqatigiit iluanaarutigisorujussuussagaluarpaat nunaqarfinni meeqqat illoqarfinni meeqqat assingunik pitsaatigisunik peroriartortikkaluaaraanni tungaviusumillu atuarfinni taama pitsaatigisumik atuartillugit.

Ilanngussat. Siunnersuisooqatigiinnut ilaasortat Siulittaasoqarfiup nalunaarutaanut oqaaseqaataat

Aningaasarsiornermi Siunnersuisooqatigiit nalunaarutaat pillugu Sulisitsisut Peqatigiiffiata oqaaseqaatai

Aningaasarsiornermi Siunnersuisooqatigiit nalunaarusiaminni Kalaallit Nunaata aningaasarsiornerata inissisimanera pillugu erseqqissumik saqqummiussinera Sulisitsisut Peqatigiiffiata (GA) iluarisimaarpaa. Ukiorpassuarni atuivallaarsimaneq pequtugalugu pisortat aningaasaqarnerisa pitsaanngitsumik ingerlajunnaarsimanera pillugu isumallu-arnatoqannginnera nalunaarusiap uppersarpaa. Nalunaarusiami immikkuualuttut ataasiakkaat GA'p matumuuna tamaasa oqaaseqaateqarfiginiangilai, pingaaruteqartulli marlussuit taamaallaat uparuassallugit.

Meeqqat atuarfiata qanoq isumalluarnanngitsigisumik inissisimanera pillugu perngaammik taama ammatigisumik kisitsisitigut misissueqqissaarineq taamallu sukumiitigisumik saqqummiunneqarpoq. Nalunaarusiami qaffasissutsip pitsanngorsarnissaanut taama aalajangersimatigisumik iliuuseqalertoqarnissaata qanoq pingaaruteqartiginera aatsaat taama erseqqitsigisumik kissaatiginarluinnartuunera saqqummiunneqarpoq. Eqqarsariaallannarpoq aningaasat taama amerlatigisut ilinniartitaanermut atortarsigit – paasiinarluguli ukiuni qulini meeqqat atuarfianni pitsanngorsaatinik iliuuseqartoqarsimangitsoq. Taamaammat Naalakkersuisut kaammattorusuppagut nalunaarusiaq pi-aarnerpaamik malitseqartissagaat pequtaasullu qaqilerlugit, ilisimaneqartutummi taamaaliornikkut pissutsit iluarsinnaanissaannut tunngavissaapput.

Aningaasaqarnermi atorsinnaasat eqqarsaatigalugit malunnarluinnartumik kissaatiginarluinnartumik takutippaa, politikkimik ingerlanneqartumik inuiaqatigiinnilu aaq-qissuussinermik itisiliilluni allanngortitsineqartariaqartoq pisariaqartinneqarmat. Isu-malluarnartumik naliliinerput malillugu eqqaaneqarpoq, namminersorlutik oqartussat aningaasarsiornerat ukiumut 1 mia. kr. angullugit tulluussarnissaat pisariaqartoq. Tamannalu amerlanerusunik isertitaqarnikkut, sipaarniuteqarnikkut pissasoq kiisalu ilatsi-innartuunermit imminut pilersorsinnaalerluni amerlanerusut sulilersinnerisigut ukiumut 1 mia. kr. pissarsiarineqarsinnaasut.

Sulisitsisut Peqatigiiffiata erseqqissaatigissavaa, aningaasarsiornermi pitsanngorsaatissatut siunnersuutigineqartut saniatigut – amerlanerusunik akileraarusiinnikkut, pisortat sipaarnerulernerisigut aaqqissuussinermilu nutarterinikkut sulisinnaassuseqartut amerlisarnerisigut – allatut suliniuteqarnerit atorneqalertariaqalersut. Tamakkunani pingaarneruvoq aalisarnermi nutarterineq, taamaalilluni sinerissamut qanittumi aalisar-neq aamma inuiaqatigiit aningaasarsiornerannik pitsaasunik peqataalersillugit. Avataasiorluni aalisar-neq malunnarluinnartumik aningaasarsiornermi tunniussisarnera erseqqissumik taama iliorsinnaaneq takutippaa. Tamakku saniatigut uparuarusupparput, pisortat aningaasaliinerisigut qulakkeerneqartariaqartoq aningaasat ima atorneqartaria-

Bilag. Rådsmedlemmernes bemærkninger til Formandskabets rapport

Grønlands Arbejdsgiverforenings kommentarer til Økonomisk Råds rapport

Grønlands Arbejdsgiverforening (GA) er tilfreds med, at Økonomisk Råds Rapport sender et klart budskab om Grønlands økonomiske situation. Rapporten bekræfter det noget dystre billede, at den offentlige økonomi er ude af balance på grund af mange års overforbrug. GA vil ikke her kommentere samtlige delelementer og detaljer rapporten, men blot forholde sig til et par af de væsentligste.

Det er første gang, vi ser en så grundig, statistisk analyse af folkeskolen, hvor den ikke særligt opløftende tilstand lægges åbent frem. Rapporten afdækker med al ønskelig tydelighed, hvor vigtigt det er, at der nu tages konkrete skridt til at løfte niveauet markant. Det er tankevækkende, at vi bruger så mange penge på uddannelse - og så må konstatere, at der ingen forbedring er sket i 10 år folkeskoleområdet. Vi opfordrer Naalakkersuisut til hurtigst muligt at følge op på rapporten for at få klarlagt årsagerne, hvilket som bekendt er en forudsætning for at kunne rette op på forholdene.

For så vidt angår afsnittet om det økonomiske råderum, viser det med al ønskelig tydelighed, at der er behov for radikale omlægninger af den førte politik og de underliggende samfundsstrukturer. Der anføres i en efter vor opfattelse optimistisk vurdering, at det er nødvendigt at tilpasse selvstyrets økonomi med 1 mia. kroner om året. Og at dette skal ske ved at skaffe yderligere indtægter, besparelser og ved at bringe flere fra passiv til forsørgelse i arbejde på 1 mia. kroner om året.

Grønlands Arbejdsgiverforening skal understrege, at der udover de nævnte forslag til genopretning af økonomien - højere skatter, offentlige besparelser og en øgning af arbejdsstyrken gennem strukturreformer - er andre tiltag, som bør bringes i anvendelse. Det er først og fremmest en reform af fiskeriet, således at også det indenskærs fiskeri kommer til at bidrage positivt til samfundshusholdningen. Det betydelige bidrag der kommer fra det havgående fiskeri, viser med al tydelighed at det kan lade sig gøre. Herudover vil vi pege på, at man gennem de offentlige investeringer bør sikre, at pengene bruges på en måde, så de i så høj grad som muligt skaber aktivitet i Grønland. Dette er desværre langt fra er tilfældet i dag, hvilket både direkte og indirekte er med til at svække landets økonomi.

qartut Kalaallit Nunaanni eqeersimaarnerulermik suliassaqartitsinikkut pilersitsinermik kinguneqartuni. Tamanna ullumikkut taamaanngilluinnarpoq, taamaalillunilu nunap aningaasarsiorneranik toqqaannartumik toqqaannanngitsumillu sanngiillisaaqataalluni.

Aningaasarsiornermut Siunnersuisooqatigiit nalunaarusiaannut IMAK'ip oqaaseqaatai, siulittaasoq Sivso Dorph

Aallarniutaasumik oqaaseqaatit

Aallarniutigalugu oqaatigerusuppara Aningaasarsiornermut Siunnersuisooqatigiit siulittaasoqarfiannit nalunaarusiap pilersinneqarneranut atatillugu 'sallunaveeqqutitut tigusaasimasutut' arlaatigut misigisimagama.

Siunnersuisooqatigiit siorna septembarip qaammataani pilersinneqarmata, taamani nalunaarutigineqarpoq, februarip qaammataani nalunaarusiasatut missiliummik saqqummiineqassasoq, taamaalereerpallu malinnaatitanut oqaaseqarfigisassanngorlugu nassiunneqassasoq. Februarip qaammataani missiliummik taamaattumik takusaqarsimanngilagut.

Ilassutitut takussutissiat siulliit Peter Beck-ip uannut nassiuppai tallimanngornerup unnukkuani ulloq 22. oktober nal. 20.30, ilassutitullu takussutissiaq kingulleq uannut nassiunneqarluni sapaat 24. oktober nal. 22.05. Ataatsimiinneq pisussaavoq marlunngornermi 26. oktober.

Sapaatip ualikkuaani nalaatsortumik allaffimmiippunga, ilassutitut takussutissiat siulliit tallimat naqiternissaannut periarfissaqarlunga. Takussutissiaq kingulleq aatsaat sapaatip unnukkuani nassiunneqarluni takkussimammat ataasinngornikkut suliarorama aatsaat naqitersinnaasimavara.

Isumaqarpunga pissutsit tamakku akuerineqarsinnaanngitsut, sammisami matumani atuunnerput ilungersunartuusutut eqqarsaatigigaanni. Naluara siulittaasoqarfiup suliarmi matumani pingaaruteqanngitsugut nalunaarfigerusunneraatigut. Najoqqutammi pilsarsiarisimasagut itisilerlugit misissornissaannut periarfissinneqarsimanngilagut.

Kalaallit Nunaanni sammisat soqutiginartorujussuit amerlasuut aningaasarsiornermut siunnersuisooqatigiit Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiit ineriartornerannut tunngattillugu saqqummiussimavaat. Nalunaarusiami siullermi sammisassatut qulequttat toqqarneqarmata suut piumasaqaataasimanersut naluara. Sammisag piukkunnarluinnartoq tassaasimasinnaagaluarpoq kommuneqarfinnik nutarterineq, sammisamimi tassani eqqarsaatigisassat amerlasuut ajornartorsiuteqartitsisimaqaat sulilu amerlasuunik ajornartorsiortitsillutik, pissutsit tamakku iluarsiniarlugit qanoq iliortoqarsinnaasimagaluarnera Aningaasarsiornermut Siunnersuisooqatigiit inassuteqarfigisimasinnaagaluarlugit.

Qulequttat pingasut toqqarneqarsimapput, isumaga malillugu qulequtaasut soqutiginartuullutik. Tassalu aningaasarsiorneq, inuiaqatigiit katiterneqarnerat siammarsi-

Indledende bemærkninger

Indledningsvis vil jeg gerne bemærke, at jeg føler, at vi på en måde er taget som gidsler i forbindelse med tilblivelsen af rapporten fra formandskabet for Økonomisk Råd.

Ved Rådets dannelse sidste år i september måned meddelte man dengang, at man vil komme med et udkast til en rapport i februar måned, hvorefter den vil blive fremsendt til kommentering hos følgegruppen. Vi har ikke set et sådant udkast i februar måned.

Peter Beck har fremsendt de første bilag til mig fredag aften den 22. oktober 2010 kl. 20.30, og det sidste bilag er fremsendt til mig søndag den 24. oktober kl. 22.05. Mødet skulle holdes tirsdag den 26. oktober.

Jeg var tilfældigvis på kontoret søndag eftermiddag, hvor jeg så havde mulighed for at udskrive de første 5 bilag. Da den sidste bilag først var fremsendt og kommet søndag aften kunne jeg først udskrive den om mandagen, da jeg kom på arbejde.

Jeg synes, at disse forhold er uacceptable set i forhold til den alvor, vi ser vores rolle i dette her spil. Jeg ved ikke, om formandskabet vil meddele os, at vi er ganske uden betydning i dette arbejde. Vi har jo ikke haft mulighed for at komme i dybden med de materialer, vi har fået udleveret.

Jeg synes, at der er mange meget spændende områder i det grønlandske samfund, som det økonomiske råd har kunnet taget fat om i forhold til udviklingen af det grønlandske samfund. Jeg ved ikke, hvilke kriterier man har brugt, da man valgte sine overskrifter til behandling i den første rapport. Et oplagt emne kunne have været kommunalreformen, fordi der er så mange aspekter i dette spil, som har voldt og stadig volder mange problemer, hvor Økonomisk Råd muligvis kunne have kommet med anbefalinger om, hvordan man evt. kan komme på rette spor.

Nu har man valgt tre overskrifter, som efter min mening er spændende overskrifter. Dvs økonomien, demografien og uddannelsesområdet, med særlig fokus på folkeskolen.

Det er ingen hemmelighed, at vi har mange problemer i folkeskolen. Det er noget vi hele tiden gør vores omgivende samfund opmærksom på. Det er ingen hemmelighed, at vi har mange sociale problemer i det grønlandske samfund, med deraf følgende problemer for børnene. Det er ingen hemmelighed, at mange børn har været seksuel misbrugte. Jeg bliver harm, når folk, der har tilbragt så mange år af deres liv i Grøn-

manerallu aamma ilinniartitaaneq, meeqqat atuarfiat immikkut sammineqarnerulluni.

Meeqqat atuarfianni ajornartorsiutit amerlasuujunerat isertugaanngilaq. Inuiaqatigiinnut avatangiiserisatsinnut malugitinniartuartaqqavut. Isertugaanngilaq inuiqatigiinni kalaallini inooqatigiinnermi amerlasoorpassuarnik ajornartorsiuteqartoqarmat, meeqqanut amerlasuunut ajornartorsiutinik malitseqartitsisunik. Isertugaanngilaq meerrarpasuit kinguaassiutimikkut atornerlugaasarsimmamata. Kamaammertarpunga inuit inuunerminnik ukiorpasuit Kalaallit Nunaanniissimasut ajornartorsiutit tamakku meeqqat peroriartornerannut ilikkagaqarsinnaassusiannullu sunniutigisartagaat suunngitsutut isigisarmatigik.

Imaassinnaavoq isumassarsialatsiaasinnaasoq atorfilittat qaffasissut ilaat ulluniluunniit 14-iinnarni meeqqat atuarfianni atuartsillutik misillituuquniku, klassineqatigiinnilu inuuneq qanoq ittuusoq namminneerlutik malugalugu. Nalunaarusiami siornarnisami takutinneqarpoq nivarsiaqqat 28 procentiisa missaat nukappiaqqallu 14 %-iisa missaat atornerlunneqartarsimasut.

Eqqarsaatigigaanni klasseqatigiinni atuartsutit arlaliusinnaasut inuttut ajornartorsiuterpassuarminnik ilumioqartut, ulluinnarni inuunerannut qanorlu iliortarnerannut aamma sunniuteqaqataasut, minnerunngitsumillu arlaatigut tapersorsorneqarnissaminik ikiorneqarnissaminnillu pisariaqartitsisut, sianigineqanngitsuusaartuullu, Namminersorlutik Oqartussani atorfilittat qullersaat eqqarsartarmata immikkut annertusakamik atuartsinissani kommuunit aningaasat eqqarsaatigiinnartaraat.

Pissutsit tamakku saniatigut eqqarsaatigineqartariaqarpoq atuartsut affaasa missaat inooqatigiinnikkut ajornartorsiuteqarsinnaasartut paaqqutarinerlugaasinnaasartullu. Taamaammatt meeqqat eqqissiviitsut malugeqqusaartuullu atuartsinermut siunniuteqartarnerat suusupagineqassanngilaq, atuarfilli ulluinnarni ingerlanerintut ilaasutut isumaqarfigineqassallutik. Inuiaqatigiinni pissutsit atuarfiit ulluinnarni ingerlanerintut sunniuttarput.

Nalunaarusiamut oqaaseqaatit

Meeqqat atuarfiata sammineqarneranut marlussunnik oqaaseqaatissaqarpunga. Piffissap sivikinnera peqqutigalugu oqaaseqaatit ajoraluartumik itisilerneqanngillat:

Qupperneq 9-mi immikkoortoq 1.3-mi Aningaasarsiornermi politikkikkut unamilligassat aallaqqaasarneqarpoq; ”Isumalluutinik atuneq eqqarsaatigalugu .... Appariammatt tassunga peqqutaavoq, qitiusumit politikkikkut aalajangiisimanermik tamanna tungaveqarnani ...” Oqaaseqaat taanna kapitali 4-mi Ilinniartitaanerme misissuinerit aamma atuarneqarsinnaavoq qupperneq 1 immikkoortoq kingulleq. Oqaaseqaatit taakku eqqortuunngillat. Tamatuma peqqutigaa meeqqat atuarfianni atuaqatigiikkaat marluut 2008-mi ataatsikkut meeqqat atuarfiannit aninerat, meeqqat atuarfiat pillugu inatsisartut peqqussutaat 2002-meersoq peqqutigalugu atuartsut amerlassusii malunnaatilimmik ikilimmata, ukup siuliani 11. klassit atorunnaarsinneqarmata.

Quppernerme tassani immikkoortup tullia ima naggasarneqarpoq: ”... atuarfeqar-

land bagatelliserer disse problemers indflydelse på børns opvækstvilkår og indlærings-evner. Måske kunne det være en god ide, at nogle af de højtstående embedsmænd underviste blot 14 dage i folkeskolen og selv mærkede, hvordan livet er i et klasseværelse. En rapport fra sidste år viste, at ca. 28 procent af pigerne og ca. 14 % af drengene har været misbrugte. Tænk, at være i et klasseværelse, hvor sandsynligheden for, at der er flere af dine elever, der sidder inde med så gevaldige personlige problemer, som også har indflydelse på deres hverdag og deres måde at være på, og ikke mindst har behov for en eller anden form for støtte og hjælp, men blot bliver ignoreret hele tiden, fordi topembedsmændene i Selvstyret tænker at kommunerne laver kassetænkning i vidtgående specialundervisning. Udover disse forhold skal man tænke på, at op imod halvdelen af eleverne kan have sociale problemer og kan være udsat for omsorgssvigt. Derfor skal indflydelsen på undervisningen af urolige og opmærksomhedskrævende børn ikke bagatelliseres, men ses som en del af skolernes hverdag. Forholdene i samfundet afspejles i skolernes hverdag.

Bemærkninger til rapporten

Jeg vil nu komme med et par kommentarer til folkeskoledelen. Kommentarerne er desværre ikke fyldestgørende på grund af tidspres:

På side 9 i indledningen i afsnit 1.3 Finanspolitiske udfordringer der starter med ; ” Hvad angår ressourceforbruget gælder .... Dette fald er sket, uden at der har ligget centrale politiske beslutninger herom til grund.... ” Samme bemærkninger kan læses i kapitel 4. Undersøgelser på uddannelsesområdet side 1 sidste afsnit. Disse bemærkninger er ikke korrekte. Det var på baggrund af en dobbelt folkeskoleårgang med afgang fra folkeskolen i 2008 med baggrund i landstingsforordning om folkeskolen fra 2002, at der skete et markant fald i elevtallet, fordi 11. klasserne blev afskaffet året før.

I næste afsnit på samme side slutter: ”... for at modernisere undervisningen gennem større anvendelse af IKT i skolevæsenet.” Det er et ønske som alle har. Tele Greenlands priser spiller en afgørende rolle for brugen af IKT, da de høje priser er på volumentaksering. Selvom man har mange computere i Grønland er brugen af internet kun 1/10 af, hvad andre lande bruger på internet. Udover de høje priser på internet er en hindring, er manglende tilbud til efteruddannelse og opkvalificering i IKT for lærerne et område, der er overset. Der skal tilbydes opkvalificering i IKT. Derfor burde det være nogle af de anbefalinger, som rådet kunne have kommet med.

I samme kapitel i afsnittene 4.2.1 samt 4.2.2. behandles folkeskolens afgangsprøver og trintestresultater. Indledningsvis skal jeg bemærke, at vi hvert år gør vores samfund opmærksom på, at vi mangler uddannede sproglærere i dansk, engelsk tysk samt i andre fremmedsprog. Det samme gør sig gældende i naturfag samt matematik. Disse afspejler sig tydeligt i trintest og afgangsprøve resultaterne. Vi har for at være med til at sikre og

fimmi IKT-mik atuineruneq aqutigalugu atuartitsineq nutarterniarlugu.” Kikkut tamarmik tamanna kissaatigaat. Tele Greenlandip akigititai IKT-mik atuinermut aalajangiisorujussuarmik peqquaaapput, akillu taama qaffasitsigisut atuinerup annertussusia malillugu akilersugaapput. Naak Kalaallit Nunaanni amerlasuut qarasaasiaqaraluartut internet-imik atuneq nunat allat internet-imik atuinerisa qulerarterutaannaraat. Internet-ikkut akit aporfunerisa saniatigut ilinniartitsisut IKT-mik atuinnessamut ilinniarteqqittarnerit piginnaanngorsartarnerilu sammisaavoq puigorneqarsimasoq. IKT-mik atuinnessamut piginnaanngorsaasarneq neqeroorutigineqartariaqarpoq. Taamaammat siunnersuisooqatigiit inassutigisaasa tamanna ilagisimassagaluarpaat.

Kapitalimi tassani immikkoortuni 4.2.1 aamma 4.2.2-mi meeqqat atuarfianni soraarummeerluni misilitsittarnernit killiffinnilu misilitsittarnernit angusarineqartartut sammineqarput. Aallarniutigalugu oqaatigissavara ukiut tamaasa inuiaqatigiinnut malugitinniartarparput ilinniartitsisunik oqaatsinik ilinniartitsisartunik amigaateqaratta, tassalu danskit, tuluit tyskillu oqaasiinik oqaatsinillu allanik ilinniartitsisinnaasunik. Tamannattaq pingortitalerinnermi kiisalu matematikkimi atuuppoq. Tamakku killiffinni misilitsinnerni soraarummeernermilu misilitsinnerni angusanut malunnartumik malunniuttarpoq. Malinnaanissarput qulakkeerniarlugu uppernarsaatinillu atorsinnaasunik saqqummiussiniarluta ilinniartitsisut fag-imi immikkut sammisimasaminni ilumut atuartitsisarnersut pillugu misissuinermerk suliarinnissimavugut. Apeqqutit akissutaannik immersuinikkut misissuinitigut fagini piginnaanngorsaanerit pisariaqartinneqarnerat takutinneqarpoq. Misissuinermeri inernerit ataani takuneqarsinnaapput:

Fagini atuartitsissutigisanni tamani faginik immikkut ilinniarsimasanni atuartitsisarpi?	Akissutit amerlassusii	Procent	Atuartitsisut katinnerini procentinguineq			Procent	
Aap, fageni tamani	64	16,08	10,5			64	16,08
Fagit affaat sinnerlugit	109	27,39	17,9			109	27,39
Fagit affaat ataallugit	145	36,43	23,8			145	36,43
Fagit arlaannaalluunniit ilinniartitsissutiginagu	70	17,59	11,5			70	17,59
Naluara	9	2,26				9	2,26
Akineqanngitsut	1	0,25				1	0,25
Akissutit amerlassusii	398					398	99,0%

Fagimi ataatsimi arlalinniluunniit atuartitsininni sammisatigut qaffassarneqarnissaq atorfissaqartillugu misigisimavit?	Akissutit amerlassusii	Procent				Procent	
Aap, fagimi ataatsimi	84	21,11				84	21,11
Aap, fagini arlalinni	264	66,33				264	66,33
Naamik	33	8,29				33	8,29
Naluara	13	3,27				13	3,27
Akineqanngitsut	4	1				4	1
Akissutit amerlassusii	398					398	

Ilinniartitsisutut ilinniarsimasut kisingajammik apeqqutit akiortorsimavaat, uffa apeqqutit atuartitsisunut tamanut apeqqutigineqaraluartut.

for at tilvejebringe brugbar dokumentation, lavet en undersøgelse om, hvorvidt lærerne underviser i deres liniefag. Gennem samme spørgeskemaundersøgelse er behovet for faglige opkvalificeringer blevet belyst. Resultatet af undersøgelsen vises nedenfor:

Er du liniefags uddannet i alle fag som du underviser i?	Antal svar	Procent	Omregnet samlet for alle undervisere		Procent		
Ja, i alle fagene	64	16,08	10,5		64	16,08	16,0%
I over halvdelen af fagene	109	27,39	17,9		109	27,39	27,0%
I under halvdelen af fagene	145	36,43	23,8		145	36,43	36,0%
I ingen af fagene	70	17,59	11,5		70	17,59	18,0%
Ved ikke	9	2,26			9	2,26	2,0%
Ubesvaret	1	0,25			1	0,25	0,0%
Antal svar	398				398		99,0%

Er der et eller flere fag, hvor du føler du har brug for faglig udvikling til din undervisning?	Antal svar	Procent	Procent		
Ja, i et fag	84	21,11	84	21,11	21,0%
Ja, i flere fag	264	66,33	264	66,33	66,0%
Nej	33	8,29	33	8,29	8,0%
Ved ikke	13	3,27	13	3,27	3,0%
Ubesvaret	4	1	4	1	1,0%
Antal svar	398		398		

Det var næsten udelukkende uddannede lærere, som kom til at besvare spørgsmålene, selvom spørgsmålene blev stillet til samtlige undervisere.

Undersøgelsen viser, at der i højst 33 % af fagene i den grønlandske folkeskole, undervises af velkvalificerede undervisere i faget. Undersøgelsen viser samtidig at i mindst, 67 % af samtlige fag, gennemføres undervisningen af undervisere, der nødvendigvis ikke har de rette faglige kvalifikationer i faget.

IMAK skal derfor anbefale, at skolerne bliver mere bevidste om og prioriterer at bruge undervisere, der har faglige kvalifikationer til at undervise i faget. Det er IMAKs klare holdning, skal undervisnings niveauet højnes og resultaterne forbedres, er det nødvendigt med at bruge så vidt muligt liniefagsuddannede i faget eller undervisere der på anden måde har kvalificeret sig til at undervise i faget.

I samme spørgeskemaundersøgelse undersøgte vi behovet for faglig opkvalificering i fag, man underviser i. Af undersøgelsen fremgår, at 87,44 % af besvarelsene svarer, at de har behov for faglig efteruddannelse. Da spørgeskemaundersøgelsen stort set blev besvaret af uddannede lærere svarer det tal til, at ca. 90 % af underviserne skriger efter efteruddannelse i de fag, de underviser i.

Misissuinerup takutippaa Kalaallit Nunaanni meeqqat atuarfianni fagini annerpaamik 33 %-iini fagini atuartitsisut piginnaasaqarlurtut atorlugit atuartitsineqartartoq. Misissuinermilu paasinarsivoq fagini tamani, minnerpaamik 67 %-iini, atuartitsineq atuartitsisunit ingerlanneqartartoq, fagini sammisatigut piginnaasanik piumasaqaatigineqartutut pigisaqanngitsunik ingerlanneqartarluni.

Taamaammat IMAK'ip kaammattuutigissavaa atuarfiit fagini atuartitsisunik sammisatigut piginnaasaqartunik ingerlatsinissartik eqqumaffiginerulertariaqaraat atornissaallu salliutittalissallugu. IMAK isumaqarluinnarpoq, atuartitsinerup qaaffasissusia pitsanngorsassappat angusallu pitsaanerulissappata, fagini ilinniartitsinermi immikkut sammillugit ilinniarsimasunik sapinngisamik atuinerulernissaq pisariaqartoq imaluunniit atuartitsisut allatigut fagimi atuartitsinissaminnut piginnaanngorsarsimasunik atuartitsisoqartariaqartoq.

Apeqqutit akissutaannik immersuiffissami tassani fagini atuartitsissutigisartakkani sammisatigut piginnaanngorsarnissamut pisariaqartitsineq pillugu misissuisimavugut. Misissuinermit aamma ersippoq apeqqutit akissutigineqartut 87,44 %-iisa sammisatigut ilinniarteqqinneqarnissaminnit pisariaqartitsissut. Apeqqutit akillugit immersugassat ilinniartitsisutut ilinniarsimasunit akineqarnerusimmamata, atuartitsisut 90 %-iisa misaat fagini atuartitsissutigisartakkaminni ilinniarteqqinneqarnissaminnik noqqaallutik ilungersortut.

Taamaammat IMAK'ip kaammattuutigissavaa ilinniartitsisut atorfeqareersut ilinniarnermi immikkut sammisimasatigut qaavatigut ilinniarnermik neqeroorfigineqassasut imaluunniit sammisatigut piginnaanngorsaqqinissaannik pissarsiaqarnissaannut pitsaanerusunik piginnaanngorsaqqittariaqartut. Atuartitsisunik fagini danskit, tuluit aamma tyskit assigisaannilu takornartat oqaasiinik ilinniartitsisinnaasunik amigaateqarpugut. Taamattaq pinngortitalerinermi, matematikkimi kiisalu peqqussut 2002-meersumi fagini nutaani taamattaq pisariaqartitsineqarpoq.

Kapitali 4-mi quppernerup siuliani immikkoortoq kingullermi allassimavoq; "Atuurtumut ataatsimut ilinniartitsisutigit isumalluutinik atuinermi annertuumik annertusiar-tortumillu amigaateqarnek atuarfeqarfimmik aqutsinermik amigaateqarnermik ersersit-sivoq". Atuurtut ajornartorsiutigisarneri isumalluutinillu piumasaqarfisarneri pillugu aallaqqaasiutatut oqaaseqaatikka innersuussutigissavakka. Immikkut annertusakkamik atuartitsinermut pisariaqartitat malunnartumik annertusiar-tornerat aningaasaliiffiginis-saat Namminersorlutik Oqartussat akuererusussimangilaat. Isumaqarluinnarpunga kommunit amerlasuut ajornartorsiut iluarsisimassagaat, immikkut annertusakkamik atuartitsineq pisariaqartinneqarmat. Oqaaseqaatit immikkoortoq 4.2.5-imi qupperneq 11-mi uteqqinneqarput. (Uteqqiinerit uteqattaarnerannut peqquutaasinnaavoq, oqaatsit pissutsillu uteqattaanerisigut ilumoortoq anguneqarsinnaasoq).

Kapitali 4-p quppernerani 6-imi killiffimmi misilitsitarneq pillugu ilaatigut allassi-mavoq; "Nunali tamakkerlugu misilitsinnerit periarfissiissapput atuarfinni ataasiakkaani qaaffasissuseq nalilerneqarsinnaalluni kiisalu nunap immikkoortuinit nunap immikkoor-

IMAK skal derfor anbefale, at der tilbydes ekstra liniefagsuddannelse for allerede ansatte lærere eller en anden form for bedre tilegnelse til faglig opkvalificering. Vi mangler undervisere der kan undervise i fremmedsprog som dansk, engelsk, tysk og lign. Samme behov har vi i naturfagene, matematik samt de nye fag fra forordningen i 2002.

På side 1 i kapitel 4 står i sidste afsnit: ”Det er store og stigende lærerressourceforbrug pr. elev er dermed udtryk for mangelfuld styring af skolevæsenet.” Jeg skal her henvise til mine indledende bemærkninger omkring elever med problemer, der er ressourcekrævende. Selvstyret har ikke villet anerkende en markant behov for stigning for bevil-lingerne til vidtgående specialundervisning. Jeg tror i høj grad, at mange kommuner løser problemerne, da behovet eksisterer. De samme bemærkninger går igen i afsnit 4.2.5 på side 11. (Det må formodes, at formålet med gentagelserne er, at jo flere gange man siger tingene, så bliver det til en sandhed)

I kapitel 4 på side 6 sidst står om trintestene bl. a.: ”Men de gennemførte tests over hele landet gør det muligt at vurdere niveauet i den enkelte skole og foretage sammenligninger fra region til region.” Denne antagelse skal man sætte spørgsmålstegn ved, da det kommer an på, hvornår den enkelte skole har behandlet de emner som er indeholdt i trintestene. I Grønland er det sådan, at vi har fagformål og læringsmål i trinene og ikke på klasser. Derfor kan en skole, der lige op til en test, der har været igennem stof-fet være topscorer, hvorimod elever, der har været igennem emner i tidligere år, ikke have så høj en score.

På side 7 i afsnit 4.2.3 er afbildet en grafisk fremstilling af lærerdækningen fra 1992 til 2010. Det kan ses på grafen, at lærerdækningen var god i 1995 med ca. 82 % dækning. Derefter er faldet markant som følge af lovindgrebet i overenskomstforhandlingerne i 1995 samt efterfølgende dårlige overenskomstresultater. I dag er lønefterslæbet i forhold til danske og færøske lærere ca 20 % af grundlønnen.

I samme afsnit på side 12 anbefaler formandskabet for økonomisk råd, at man nedsætter bloktilskuddet til kommunerne på folkeskoleområdet. Det er beskæmmende, at Grønlands Økonomisk Råd blot betragter folkeskolen som en udgift. Folkeskolen har mangfoldige problemer, der skal findes løsninger på. Topembedsmændene for Finanser har i alle årene nægtet at tro på, at der er behov for at øge bevillingerne til vidtgående specialundervisning. Deres tro har været, at kommunerne laver kassetænkning, når der bruges midler til vidtgående specialundervisning. Anbefaling og bevilling for elever med behov for vidtgående specialundervisning kan aldrig blive til kassetænkning, da det er PPR kontorerne, der står for bevillingernes godkendelse og ikke kommunerne. Det grønlandske samfund har et kæmpemæssig uddannelsesefterslæb. Lad os gøre kvaliteten i folkeskolen bedre ved at bruge ressourcerne for elever, der har særlige be-

tuinut nallersuussineqarsinnaalluni.” Taama isumaqarneq apeqquserneqartariaqarpoq, sammisat killiffinni misilitsinnerit imarisaat atuarfiit ataasiakkaat qanga sammisimane-
raat tassani apeqqutaassammat. Kalaallit Nunaanni imaappoq killiffinni fagitigut angu-
niagaqarmat ilinniakkanilu anguniagaqarluni, klassikkaartuniunngitsoq. Taamaammat
atuarfiup ataatsip misilitsinneq sioqqutitsiarlugu sammisat ingerlassimaguniuk angusa-
rinnerasaasinaavoq, akerlianik atuartut ukiut siuliini sammisaqarsimagunik angusaris-
saarpallaassanngillat.

Qupperneq 7-mi immikkoortoq 4.2.3-mi titartagaqarpoq 1992-imit 2010-mut ilin-
niartitsisoqassuseq pillugu. Titartakkami takuneqarsinnaavoq 1995-imi ilinniartitsiso-
qarluortoq, 82 %-it missaannik ’matussuteqarlutik’. Tamatuma kingorna 1995-imi akis-
sarsiat pillugit isumaqatigiinniarnertit nalaanni inatsisitigut akuliunnerup malitsigisaa-
nik malunnartumik appariarneqarpoq, kiisalu kingusinnerusukkat akissarsiat pillugit
pitsaanngitsunik angusaqarneq peqquataalluni. Ullumikkut akissarsiatigut danskit
savallimmiormiullu ilinniartitsisuiunut naleqqiullugit kinguaattoorneq tunngaviumik
akissarsiat 20 %-it missaanni inissisimavoq.

Immikkoortumi tassani qupperneq 12-imi aningaasarsiornermut siunnersuisooqati-
giit siulittaasoqarfiata inassutigaa, atuarfeqarnerup iluani kommuninut ataatsimoortu-
mik aningaasaliissutit appartinneqassasut. Kalaallit Nunaata Aningaasarsiornerani Si-
unnersuisooqatigiit meeqqat atuarfiat aningaasartuutaannartut isigimmassuk kanngutsi-
allannarpoq. Meeqqat atuarfiat amerlaqisunik ajornartorsiuteqarpoq iluarsineqartaria-
qartunik. Aningaasarsiornermi atorfilittat qaffasissut ukiuni tamani upperiumasiman-
ngilaat, immikkut annertusakkamik atuartitsisarnernut aningaasaliissutinik pisariaqar-
titsineqartoq. Isumaqartarsimapput annertusakkamik immikkut ilinniartitsinernut ani-
ngaasanik atuisoqaraangat kommunit aningaasanik eqqarsaateqartartut. Atuartut anner-
tusakkamik immikkut ilinniartinneqarnissamik pisariaqartitsisut innersuuttarneri ani-
ngaasaliiffigineqartarnerilu pillugit aningaasanik eqqarsartoqanngisaannassaaq, ani-
ngaasaliissutit akuerineqartarneri PPR-ini allaffiit isumagisarmatigut, kommuniniun-
ngitsoq.

Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiit ilinniartitaanikkut kinguaattoorujussuaqqapput.
Meeqqat atuarfianni pitsaassuseq qaffassarniartigu isumalluutit immikkut pisariaqartit-
sisunut pitsaanerumik atornerisigut. Taamaaliornikkut ilinniartitaanermi tamarmi
atuartitsinermi aningaasartuutit allat ikinnerpaaffinngortissinnaavagut. Qupperneq 14-
imi immikkoortoq 4.2.6-imi BNI-mit atorsinnaasanit ilinniartitsinermut aningaasar-
tuutit procentinngorlguit takutinneqarput. Titartakkatigut ammukartutigut atuarne-
qarsinnaavoq Kalaallit Nunaata BNI-mit atuartitsinermut 11 %-it missaat atortaraat.
Pissanganassagaluarpoq takusinnaagaanni atuineq qanoq naatsorsorneqarsimanersoq,
naatsorsuinernilu suut naatsorsuutigineqarsimanersut.

Meeqqat atuarfiat pillugu inaarutaasumik oqaaseqaatit meeqqallu atuarfiat ataatsi-
mut isigalugu inassutigisat

Inuiaqatigiinni sumiikkaluaruttaluunniit inuiaqatigiinnut inassutigisat tassaajuartus-
saapput meeqqat atuarfianni pissutsit pitsanngorsartinnissaat, taamaalilluni inuiaqatigiit

hov. På den måde vil man minimere andre uddannelsesomkostningerne i hele uddannelsessektoren. På side 14 i afsnit 4.2.6 er uddannelsesudgifter i procent af disponibel BNI afbildet. Af søjlediagrammet kan læses at Grønland brugte ca. 11 % af sin BNI på uddannelsesområdet. Det kunne have været spændende at se, hvordan man har beregnet forbruget, og hvad man har regnet med i beregningerne.

Afsluttende bemærkninger om folkeskolen og anbefalingerne generelt om folkeskolen Uanset i hvilken samfund vi befinder os i, så vil anbefalingerne til samfundet altid være at forbedre forholdene i folkeskolen, således at pågældende samfunds indbyggere kan få adgang til at tage en uddannelse uanset sociale vilkår. Det er sådan, at vi i den grønlandske folkeskole mangler ca. 1/3 uddannede undervisere, samtidig skal man heller ikke være blind for, at vi i generationer har været et fangersamfund, som nu i et par generationer prøver at omdanne vores samfund til at være et informationsamfund og prøver at højne uddannelsesniveaueet i samfundet. Det tager tid, at ændre den sociale arv, så uddannelse kan blive den højeste prioritet i alle hjemmene. Derudover har vi massive sociale problemer samt problemer med seksuelle overgreb for børn. Det er noget man skal være opmærksomme på. Børn der har været udsat for disse forhold, kræver ekstra omsorg og opmærksomhed, dermed også flere ressourcer. I Økonomisk Råds Formandskabs termer hedder det ”manglende styring af folkeskolen” og hvorfor disse skal have indflydelse på bloktilskuddets størrelse til kommunerne, når elevtallet falder. Lad nu være med at sammenligne os med Danmark eller for den sags skyld Finland, som har opbygget en lang tradition om skolegang. Det kræver ressourcer at nå dertil. Nu anbefaler Økonomisk Råd at destruere opbygningen af folkeskolens fremtid til at nå bedre resultater. Jeg håber politikerne har forståelse for, at Økonomisk Råds indgangsvinkel ikke kan stå alene. Lad være med at tage udgangspunkt i danske og finske forhold, men tage udgangspunkt i grønlandske forhold.

pineqartut innuttai inooqatigiinnikkut qanorluunniit atugaqartinneqaraluarunik ilinniarnermut isersinnaassallutik. Kalaallit Nunaanni meeqqat atuarfianni atuartitsisut ilinniarsimasut 1/3-diilii amigaatigaagut, ilutigitiilluguli isiginngitsuusaarsinnaanngilarput kinguaariinni arlalippassuarni piniartukkormiuusimagatta, kinguaariinnilu marlusunni inuiaqatigiit inuiaqatigiinnut paasissutissiiffigineqartunut allanngortinniarneqarluni, inuiaqatigiinnilu ilinniarsimanerup qaffasissusia qaffatsinniarsaralutigu. Inooqatigiinnikkut kingornussat allanngortinniarneri piffissatornarput, taamaalilluni ilinniarti-taaneq angerlarsimaffinni tamani pingaarnertut salliutinneqalersinnaalluni. Tamakku saniatigut inooqatigiinnikkut annertuunik ajornartorsiuteqarpugut, meeqqanillu kinguaassititigut ajoqusisarnerit ajornartorsiutigineqarluni. Tamakku eqqumaffigineqartariaqarput. Meeqqat taama nalaataqarsimasut immikkut isumassorneqarlutillu eqqumaffigineqartariaqarput, taamaalillunilu isumalluutitik amerlanerusunik pisariaqartitsineqarluni. Aningaasarsiornermi Siunnersuisooqatigiit Siulittaasoqarfianni oqariaaseq atorneqarpoq ”meeqqat atuarfianni aqutsinermik amigaateqarneq”, taakkulu sooq kommuninut ataatsimut aningaasaliissutit amerlassusissaannut sunniuteqartassasut atuartut amerlassusiat apparaangat. Danmarkimut assersuussisarneq unitsinniarli imaluunniit Finlandimut, atuarneq pillugu qangalili ileqquliussinernik inerisaasimasut. Tamakku angussagaanni isumalluutit pisariaqartinneqassapput. Maanna Aningaasarsiornermut Siunnersuisooqatigiit pitsaannerusunik angusaqarniarluni meeqqat atuarfiata ineriartortinneqarnera ajortisarnialerpaat. Neriuppunga politikerit paasissagaat Aningaasarsiornermut Siunnersuisooqatigiit isummernerat kisimiissinnaanngitsoq. Danmarkimi Finlandimilu pissutsit aallaavigisarneri taamaatinniarlik, Kalaallilli Nunaannili pissutsit aallaavigisarlugit.